

УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ
ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
КОМУНАЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ЧЕРКАСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ»

**УРОКИ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ
«МИСТЕЦТВО»
*10 КЛАС***

*Навчально-методичний комплекс для вчителів
інтегрованого курсу
«Мистецтво»*

(За новою програмою)

**Черкаси
2019**

Рекомендовано до друку Вченою радою КНЗ «ЧОПОПП ЧОР».
Протокол № 2 від 16.05. 2019 року

Авторський колектив: **Гловацький Сергій Віталійович**, методист предметів освітньої галузі «Мистецтво» комунального навчального закладу «Черкаський обласний інституту післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»; **Бабич Марина Олександрівна**, вчитель предметів освітньої галузі «Мистецтво» Золотоніської спеціалізованої школи № 1 Золотоніської міської ради; **Беляєва Світлана Вікторівна**, вчитель предметів освітньої галузі «Мистецтво» Лисянської загальноосвітньої школи I-III ступенів №2 Лисянської районної ради; **Войцях Світлана Анатоліївна**, учитель предметів освітньої галузі «Мистецтво» гімназії Чорнобаївської районної ради; **Волошина Ніна Петрівна**, учитель інтегрованого курсу «Мистецтво» Кам'янської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 2 з поглибленим вивченням окремих предметів Кам'янської районної ради;

Зайчук Аліна Олексіївна, вчитель предметів освітньої галузі «Мистецтво» Черкаської спеціалізованої загальноосвітньої школи I-III ступенів № 33 ім. В. Симоненка; Черкаської міської ради; **Зирянов Олександр Володимирович**, вчитель предметів освітньої галузі «Мистецтво» Черкаської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 2 Черкаської міської ради; **Король Тетяна Михайлівна**, вчитель інтегрованого курсу «Мистецтво» Козацької загальноосвітньої школи I-III ступенів Звенигородської районної ради; **Кривенкіна Лариса Вячеславівна**, вчитель предметів освітньої галузі «Мистецтво» Єрківської загальноосвітньої школи I-III ступенів Катеринопільської районної ради; **Позднякова Наталія Вікторівна**, вчитель предметів освітньої галузі «Мистецтво» комунального закладу «Смілянська спеціалізована мистецька школа-інтернат» Черкаської обласної ради; **Потравка Лідія Іванівна**, вчитель предметів освітньої галузі «Мистецтво» Погребської загальноосвітньої школи I-III ступенів Драбівської районної ради; **Теслюк Ольга Василівна**, вчитель предметів освітньої галузі «Мистецтво» Кочубіївської загальноосвітньої школи I-II ступенів Уманської районної ради; **Яковенко Лариса Віталіївна**, вчитель предметів освітньої галузі «Мистецтво» Червонослобідської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 1 Черкаської районної ради; **Черниш Тетяна Олександрівна**, вчитель образотворчого мистецтва Лихолітського навчально-виховного комплексу «Дошкільний навчальний заклад – загальноосвітня школа I – III ступенів» Чорнобаївської районної ради; **Шеремет Лариса Григорівна**, вчитель предметів освітньої галузі «Мистецтво» Березняківської загальноосвітньої школи I-III ступенів Смілянської районної ради; **Шляхтова Тамара Василівна**, вчитель предметів освітньої галузі «Мистецтво» Смілянської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 11 Смілянської міської ради.

Рецензенти:

Назаренко Г.А., проректор з навчально-методичної роботи, професор кафедри дошкільної та професійного розвитку педагогів КНЗ «ЧОПОПП ЧОР»;

Колесник А.Ю., директор дитячої музичної школи № 3 Черкаської міської ради.

Посібник містить навчально-методичні аспекти щодо викладання художньо-естетичних дисциплін у старшій школі (10 кл.), орієнтовне календарно-тематичне планування уроків мистецтва в 10 класі, розробки уроків, фонохрестоматію музичних творів для сприймання та виконання та слайд-презентації до кожного уроку з предмету «Мистецтво, 10 клас».

Для вчителів предметів художньо-естетичного циклу.

До посібника додаються:

- фонохрестоматія до уроків (Музичні твори для сприймання (слухання) та виконання (пісні + -));
- слайд-презентації та відео матеріал до уроків

Зміст

Гловацький С.В. Передмова.....	5
Гловацький С.В. Вкладання художньо-естетичних дисциплін у старшій школі (10 кл.).....	6
Орієнтовне календарно-тематичне планування уроків інтегрованого курсу «Мистецтво», 10 клас.....	9
<u>Тема I «Мистецтво африканського культурного регіону»</u>	
Яковенко Л. В. Мистецтво африканського культурного регіону. Африканська скульптура, маски.....	14
Беляєва С.В. Музично-танцювальна магія африканців.....	21
Зирянов О.В. Культура Північної і Тропічної Африки. Узагальнення знань.....	28
<u>Тема II «Мистецтво американського культурного регіону»</u>	
Шеремет Л.Г. Мистецтво доколумбової Америки: майя, ацтеки, інки.....	30
Шляхтова Т.В. Архітектура, скульптура і живопис Латинської Америки. Мексиканська школа монументального живопису.....	41
Бабич М.О. Архітектура, скульптура і живопис Північної Америки.....	45
Войцях С.А. Латино-Американські танці переможно крокують світом (танго, мамба, сальса та ін.).....	60
Зайчук А.О. Музично-танцювальні ритми Америки.....	64
<u>Тема III «Мистецтво далекосхідного культурного регіону»</u>	
Волошина Н.П. Природа – міра всіх речей.....	67
Волошина Н.П. Природа – міра всіх речей.....	81
Волошина Н.П. Природа – міра всіх речей.....	87
Кривенкіна Л.В. Музика, танець, театр кіно: погляд крізь тисячоліття.....	94
Кривенкіна Л.В. Музика, танець, театр кіно: погляд крізь тисячоліття. Урок узагальнення знань.....	103
<u>Тема IV «Мистецтво індійського культурного регіону»</u>	
Король Т.М. Шедеври архітектури, скульптури, живопису Індії.....	104
Зайчук А.О. Звучання і рух Всесвіту в індійській музиці і танцях. Енергія космосу у музиці і танцях Індії.....	109
Потравка Л.І. Звучання і рух Всесвіту в індійській музиці і танцях.....	114
Черниш Т.О. Кінематограф Індії. Болівуд – найбільша у світі кіноіндустрія. Творчість режисера і актора Раджа Капура.....	122
<u>Тема V «Мистецтво арабо-мусульманського культурного регіону»</u>	
Позднякова Н.В. Мистецтво арабо-мусульманського культурного регіону. Архітектура, образотворче і музичне мистецтво Арабського Сходу.....	131

Передмова

Предмети художньо-естетичного циклу в школі спрямовані на розвиток емоційно-почуттєвої сфери учнів, формування їх художньо-образного, асоціативного, критичного мислення; створення сприятливих умов для продукування креативних ідей, реалізацію власних творчих потреб у художній діяльності та пізнанні. Водночас, через образний зміст творів мистецтва, відкриваються широкі можливості ефективно впливати на формування патріотизму, моралі та інших загальнолюдських цінностей.

Мистецька педагогіка загальноосвітньої, спираючись на спільну діяльність учителя і учнів, домагається органічної єдності методів навчання, що орієнтують на розв'язання дидактичних завдань, та методів виховання, спрямованих на формування в учнів ціннісного ставлення до світу і до себе.

Методи мистецької педагогіки пов'язані з дидактичними (методами, що розкривають специфіку окремих етапів навчання) і з загальнодидактичними методами, що відображають загальні способи досягнення мети освіти.

Мистецтво має стати відкритою інтонаційно-образною моделлю входження дитини у світ культури, тому необхідно надати методам, формам і педагогічним технологіям діалогічного характеру. Саме діалогічна стратегія педагогічної взаємодії (діалог із митцем, внутрішній діалог) забарвлена позитивними емоційно-естетичними переживаннями, захопленням мистецькою діяльністю. Предмети освітньої галузі «Мистецтво» в основній загальноосвітній школі мають важливе естетико-виховне спрямування, якому підпорядковуються дидактичні завдання, тому вчитель має сприяти зростанню в учнів інтересу до мистецтва, розвитку здатності емоційно реагувати на художні твори і знаходити в них особистісний смисл.

С.В. Гловацький,
методист предметів
освітньої галузі «Мистецтво»
художньо-естетичного циклу
КНЗ «ЧОПОПП ЧОР»

Викладання художньо-естетичних дисциплін у старшій школі (10 клас).

Формування нового покоління дітей і підлітків нового тисячоліття не можливо без мистецтва, яке стає органічною складовою загальної середньої освіти. В Законі України «Про освіту» зазначається, що метою повної загальної середньої освіти є різнобічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка усвідомлює себе громадянином України, здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадянської активності. Ця мета реалізується і через мистецьку освіту, яка перебуває в періоді реформування і оновлення.

Згідно нового базового закону “Про освіту”, концепції Нової української школи в новому 2018-2019 навчальному році розпочато упровадження нового змісту освіти, який заснований на формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві.

Провідною метою кожної освітньої реформи, в тому числі нинішньої, є підвищення якості освіти. Зміст навчання предметів освітньої галузі «Мистецтво» в загальній середній школі спрямовані на розвиток емоційно-почуттєвої сфери учнів, формування їх художньо-образного, асоціативного, критичного мислення; створення сприятливих умов для продукування креативних ідей, реалізацію власних творчих потреб у художній діяльності та пізнанні, засвоєння образного змісту творів мистецтва, що відкриває широкі можливості ефективного впливу на формування патріотизму, моралі та інших загальнолюдських цінностей в школярів.

Мистецтво має стати відкритою інтонаційно-образною моделлю входження дитини у світ культури, тому необхідно надати методам, формам і педагогічним технологіям діалогічного характеру. Саме діалогічна стратегія педагогічної взаємодії (діалог із митцем, внутрішній діалог) забарвлена позитивними емоційно-естетичними переживаннями, захопленням музичною діяльністю. Предмети мистецтва в основній загальноосвітній школі мають важливе естетико-виховне спрямування, якому підпорядковуються дидактичні завдання, тому вчитель має сприяти зростанню в учнів інтересу до мистецтва, розвитку здатності емоційно реагувати на художні твори і знаходити в них особистісний смисл.

Опанування учнями мистецтва в основній та старшій школі ґрунтується на засадах компетентнісного, особистісно зорієнтованого, діяльнісного та інтегративного підходів.

Компетентнісний підхід сприяє формуванню предметних, міжпредметних і ключових компетентностей.

Особистісно зорієнтований підхід забезпечує розвиток в учнів індивідуальних художніх здібностей (музичних, образотворчих та ін.), творчого потенціалу.

Діяльнісний підхід спрямований на розвиток художніх умінь і здатності застосовувати їх у навчальній та соціокультурній практиці.

Інтегративний підхід виражається в акцентуванні взаємодії різних видів мистецтва в рамках освітньої галузі та пошуку міжпредметних зв'язків із предметами інших освітніх галузей, інтеграції шкільного навчання мистецтв із соціокультурним середовищем.

Метою вивчення мистецтва у старшій школі є формування в учнів системи ключових, міжпредметних і предметних мистецьких компетентностей у процесі пізнання, інтерпретації, творення, оцінювання мистецтва.

Реалізація мети здійснюється через розв'язання **завдань**:

- ознайомлення учнів з мистецтвом різних культурних регіонів світу, формування

розуміння взаємодії між різними культурами, усвідомлення необхідності збереження культурно-мистецького надбання людства;

- виховання національної ідентичності, усвідомлення власної причетності до української культурної спадщини з одночасним усвідомленням культурно-мистецького розмаїття;
- формування креативних, комунікативних якостей особистості учня; стимулювання потреби до мистецької самоосвіти та здатності до художнього самовираження;
- естетична оцінка творів мистецтва, явищ сучасності та довкілля (зокрема медіаконтенту та інтернет-простору); критична оцінка впливу мистецтва та інформаційного простору на формування особистих та суспільних цінностей; усвідомлення зв'язків між мистецтвом та соціо-культурним середовищами; мистецтвом різних народів.

Основними видами діяльності учнів у процесі опанування мистецтва у старшій школі є сприймання, інтерпретація й оцінювання художніх творів; пізнання явищ мистецтва, художньо-творче самовираження, які мають бути збалансованими між собою.

Мистецька освіта учнів 10 класів здійснюватиметься за такими навчальними програмами:

- навчальними програмами «Мистецтво» (рівень стандарту, профільний рівень) та відповідними типовими навчальними планами (накази МОН від 11.07.2017 № 995 «Про типові навчальні плани для 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів», від 24.11.2017 № 1541 «Про внесення змін до наказу МОН від 11.07.2017 № 995»).

Програми розміщені на офіційному веб-сайті МОН (<https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>)

Реалізація змісту освіти, визначеного державним стандартом, у 10 класі **на рівні стандарту** здійснюватиметься, щонайперше, через базові та вибірково-обов'язкові предмети. До вибірково-обов'язкових належать навчальні предмети «Мистецтво» (освітня галузь «Мистецтво») та «Інформатика» й «Технології» (освітня галузь «Технології»). З них **учень (учениця)** має обрати **два предмети**, які він (вона) обов'язково опануватиме впродовж навчання у старшій школі: один - в 10-му, інший - в 11-му класі, або одночасно два предмети в 10 і 11 класах (у такому разі години, передбачені на вибірково-обов'язкові предмети, діляться між двома обраними предметами)

Тобто, за умови вибору учнем (ученицею) навчального предмету «Мистецтво» для вивчення у старшій школі (рівень стандарту), його годинний розподіл розраховується таким чином: 10 (або 11) клас – 3 години на тиждень; або 10-11 клас – по 1,5 години на тиждень відповідно у кожному навчальному році.

Програма рівню стандарту реалізує вимоги державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (культурологічна змістова лінія освітньої галузі «Мистецтво»). Тематична структура програми розкриває особливості мистецтва культурних регіонів світу, визначених ЮНЕСКО: **африканського, американського, далекосхідного, індійського, арабсько-мусульманського, європейського (в тому числі, мистецтва України як невід'ємної складової європейського мистецтва).**

При цьому навчальна програма дає можливість вчителю, орієнтуючись на вимоги та тематику, самостійно визначати обсяг годин на вивчення окремої теми, поурочний розподіл опанування кожної теми навчальної програми, за необхідності - **змінювати порядок вивчення тем у межах навчального року.**

Слід наголосити, що місія курсу: **захопити учнів мистецтвом різних регіонів світу, виявити найхарактерніші ознаки мистецтва кожного регіону, знайти емоційний відгук, зацікавити їх настільки, щоб з'явилося бажання самостійно, більш ширше познайомитися з мистецькими шедеврами, найбільш яскравими художніми явищами, характерними саме тому чи тому культурному регіону, є «візитівками» його мистецтва.** Тільки на такому тлі відбуватиметься формування в учнів системи компетентностей, передбачених навчальною програмою.

З-поміж найважливіших позицій викладання мистецтва у 10 класі, на яких має базуватися методичний арсенал учителя, такі.

Добір творів мистецтва. Програма передбачає творче ставлення вчителя до змісту і технологій навчання, поурочного розподілу, добору навчального художнього матеріалу. Особливістю навчальної програми є варіативність художнього змісту: кожен учитель має можливість обирати мистецькі твори для сприймання та виконання учнями, орієнтуючись на навчальну тематику, критерій їх високої художньої якості, репрезентативність художньо-регіональної специфіки, цікавість для учнів і відповідність їх віку. Зокрема, для реалізації змісту необхідно обирати твори і види мистецтва, що репрезентують найхарактерніші мистецькі ознаки, що, по суті, є мистецькими візитівками того чи того культурного регіону світу.

Для реалізації практичної спрямованості курсу, вчитель має передбачити час для виконання учнями художньо-практичних (зокрема, проектних) завдань, враховуючи програмні вимоги, інтереси й потреби учнів цього віку. Тому провідними видами діяльності у контексті опанування мистецтва є **пізнання мистецтва**, яке відбувається через сприймання, інтерпретацію і оцінювання художніх творів з акцентом на культурологічний контекст та **творче самовираження** здобувача освіти, що реалізується через виконання мистецьких проектів (індивідуальних, колективних) та задоволення потреб учнів у співі, образотворчій діяльності, конструюванні, фото- та відеозйомці тощо, що сприятиме активному формуванню компетентностей, визначених навчальною програмою.

Важливо сбалансувати різні види діяльності учнів під час навчання і не перетворити курс «Мистецтво» у старшій школі в суто інформативний, не перевантажувати учнів зайвою інформацією, а наповнити його завданнями художньо-практичного спрямування. Інформації для засвоєння учнями має бути небагато, не варто її нагромаджувати, зокрема, історичним, світоглядним та іншими контекстами, переліками імен митців, назвами творів, дат тощо, адже наперед відомо, така інформація засвоюється тимчасово. Доцільно зосередити увагу на найголовнішому - на видах мистецтва, їх специфічних унікальних особливостях, які презентують саме той чи той культурний регіон світу.

Тому під час структурування змісту мистецької освіти у 10 класі, вчителю необхідно дотримуватися балансу усіх видів діяльності здобувачів освіти: визначаючи час на пізнання мистецтва (знайомство з новим навчальним матеріалом, сприймання, аналіз-інтерпретацію творів мистецтва), необхідно передбачити час для виконання учнями практичних робіт з образотворчої діяльності, вокальної роботи; для презентації результатів самостійної пошукової чи творчої діяльності школярів; здійснення віртуальних екскурсій тощо, адже саме художньо-творча діяльність учнів мотивує підлітків до самовираження та реалізації їх потреб та нових ідей у соціумі.

Для реалізації вищезначеного слід наголосити на важливості застосування вчителем різноманітного методичного інструментарію та пріоритетності діалогічних форм подачі матеріалу над монологічними. Адже сьогодні вчитель - це не тільки транслятор певної кількості знань й інформації, а партнер по опануванню світу мистецтва. Ні для кого не секрет, що авторитарний підхід з монологічним викладом навчального матеріалу є неефективним і малоцікавим для учнів, особливо якщо це стосується мистецтва.

Опанування художнього змісту навчального предмета має здійснюватися у тісному взаємозв'язку традиційних методів навчання (словесних, наочних, діяльнісних) з проблемними, евристичними методами, комп'ютерними технологіями та (що важливо для інтегрованого курсу) інтегративними технологіями, методами і прийомами стимулювання асоціативно-образного мислення, виявленням міжвидових мистецьких аналогій, порівнянь тощо), що зумовлено спільним тематизмом, який об'єднує навчальний матеріал різних видів мистецтва.

Наприкінці 10 класу учень/учениця виявляє здатність:

- усвідомлювати необхідність збереження світової культурної спадщини;
- пізнавати мистецтво, інтерпретувати його та виявляти ціннісне ставлення до нього;

критично оцінювати вплив мистецтва та інформаційного простору на формування духовно-культурних цінностей – власних та суспільства; усвідомлювати шляхи протидії його негативним впливам на власне життя;

- пізнавати себе через художньо-творчу діяльність та мистецтво, ефективно застосовувати їх для художнього самовираження та впливу на свій емоційний стан;
- розуміти зв'язок мистецтва з гуманітарними та природничими дисциплінами, застосовувати міжпредметні компетентності у різноманітній творчій діяльності в особистому та соціокультурному середовищі.

Творчість учителя полягає в самостійному і диференційованому застосуванні орієнтовного матеріалу, здатності змінювати його в межах запропонованої структури при написанні поурочних методичних розробок, доборі художньо-практичних завдань. Однією з умов ефективного впровадження мистецтва в старшій школі є створення художньо-естетичного середовища в навчальному закладі (картинні галереї, мистецькі світлиці, художні майстерні) та активна взаємодія з навколишнім соціокультурним середовищем, закладами культури (музеями, філармоніями, театрами) з урахуванням індивідуальних здібностей, інтересів і потреб учнів.

Система оцінювання результатів навчання в освітній галузі «Мистецтво» ґрунтується на позитивному ставленні до кожного учня (учениці). Оцінюється не рівень недоліків і прорахунків, а рівень прогресу особистісних досягнень. Тому критерієм перевірки та оцінювання результатів мистецької освіти є динаміка особистісного розвитку учня (учениці) та його (її) ставлення до опанування предмету. Безперечно, певну роль у мистецькій сфері відіграють спеціальні художні здібності (музичний слух, вокальні дані, відчуття ритму, кольору, пропорцій, симультанне образне сприймання тощо), які можуть впливати на освітні результати учнів. Проте, для створення об'єктивності системи оцінювання, перевірка має інтегрувати з одного боку досягнення учнів у різних видах діяльності, з іншого - їх ставлення до предмету, активність та ініціативність, що дасть можливість ефективніше відслідкувати особистісний зріст учня, оцінити його роботу в освітній діяльності і саморозвитку. Саме тому індивідуальний і диференційований підходи до оцінювання мають надзвичайно важливе значення.

До основних видів оцінювання належать: поточне, тематичне і підсумкове (семестрове і річне). Додатковими засобами стимулювання пізнавальної активності учнів є самооцінка та оцінювання результатів спільної діяльності за попередньо визначеними критеріями, художньо-творче самовираження, які мають бути збалансованими між собою.

Навчальна та методична література з предметів художньо-естетичного циклу зазначена у Переліках навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих Міністерством освіти і науки України, що розміщені на офіційному сайті МОН. Під час підготовки вчителів до уроків бажано використовувати періодичні фахові видання, зокрема науково-методичний журнал «Мистецтво та освіта», газету «Шкільний світ» та ін.

**ОРІЄНТОВНИЙ ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН УРОКІВ МИСТЕЦТВА У 10 КЛ.
(ДОПІДРУЧНИКА Л.МАСОЛ, «МИСТЕЦТВО»)**

Дата	Тема і зміст	Теми проектів і дискусій, завдання, твори для сприймання, практикуми	К-сть годин
ТЕМА 1. Мистецтво африканського культурного регіону			
	<p>1.1. Африканська скульптура, маски Відмінності культур Північної і Тропічної Африки. Унікальність мистецтва стародавньої цивілізації Єгипту. Роль ісламу в культурі країн Північної Африки. Вплив релігійних вірувань (анімізм, тотемізм, фетишизм) на традиційне мистецтво етнічних племен Центральної Африки.</p> <p>Маска — «ключ» до душі африканців, її різновиди. Теракотові статуетки стародавньої культури Нок. Реалістичні голови з теракоти або бронзи з міста-держави Іфе. Жанровий діапазон і канони бронзової скульптури держави Бенін. Відлуння експресивних образів африканців у творчості митців європейського авангарду.</p>	<p>Завдання. Прослухайте і порівняйте гру різних виконавців на джембе. Спробуйте відтворити елементи поліритмії (робота в парах). Проведіть дискусію на тему: «Африканський танець — думки й почуття, виражені в русі». Подумайте, які танці можна застосовувати як релаксацію.</p> <p>Мистецький проект (тема за вибором): «Мистецтво Стародавнього Єгипту», «Мавританське мистецтво», «Сучасний живопис Африки».</p> <p>Практикум. <i>Варіант 1.</i> Підготуйте і проведіть у школі квест «Загадки мистецтва Африки». <i>Варіант 2.</i> Самостійно доберіть в інтернеті зразки африканських масок і виготовте їх для шкільного театралізованого шоу.</p>	3
	<p>1.2. Музично-танцювальна магія африканців Гілки африканської музичної культури: музика Північної Африки, де поєдналися традиції корінних народів континенту з досягненнями мусульманської культури та етнічна музика африканців, що живуть на південь від пустелі Сахара й зберегли архаїчні традиції.</p> <p>Музичні й інструментарій народів Африки: домінування ударних, зокрема різних за формами та розмірами барабанів. «Мова» там-тамів, гра на джембе. Популярність калімби, різновидів балафонів. Срунні (кора, лук, ефіопська ліра) та духові інструменти.</p> <p>Музика і танці в обрядах і ритуалах африканців, самовираження мовою рухів.</p>	<p>Завдання. Прослухайте і порівняйте гру різних виконавців на джембе. Спробуйте відтворити елементи поліритмії (робота в парах). Проведіть дискусію на тему: «Африканський танець — думки й почуття, виражені в русі», висловіть і поясніть власне ставлення мистецтва народів Африки. Подумайте, які танці можна застосовувати для релаксації.</p> <p>Практикум. <i>Варіант 1.</i> Спробуйте поімпровізувати під ритми барабана танці в африканському стилі, імітуючи, наприклад, стрімкий і переможний політ яструба (<i>хлопці</i>), ніжний трепет квітів (<i>чата</i>) або інші природні явища. <i>Варіант 2.</i> Виконання приспіву пісні «Хафанана» Африка Сімона (карооке).</p>	3
	УЗАГАЛЬНЕННЯ ТЕМИ		3
ТЕМА 2. Мистецтво американського культурного регіону			

Дата	Тема і зміст	Теми проектів і дискусій, завдання, твори для сприймання, практикуми	К-сть годин
	<p>2.1. Мистецтво доколумбової Америки: майя, ацтеки, інки</p> <p>Періодизація розвитку мистецтва Американського регіону. Мистецтво майя – «греків Нового Світу». Чичен-Іца – одне з нових семи чудес світу. Мистецтво ацтеків: архітектура столиці Теночтитлан, сакральна скульптура, календар. Мистецтво інків: кераміка, вироби із золота. Мачу Пікчу – „місто у небесах”. Музична культура корінних народів Америки.</p>	<p>Завдання. Знайдіть <u>в</u> Інтернеті й послухайте індіанську етнічну музику. Обміняйтеся своїми враженнями з однокласниками.</p> <p>Практикум. <i>Варіант 1.</i> Замалюйте конструкцію піраміди доколумбової Америки.. <i>Варіант 2.</i> Виготовте головний убір або прикрасу з розфарбованого пір'я для індіанського костюму.</p>	3
	<p>2.2. Архітектура, скульптура і живопис Латинської Америки</p> <p>Мистецтво Латинської Америки колоніального періоду: кафедральний собор в Мехіко, комплекс споруд церкви Бон-Жезус-ду-Конгоньяс. Театри у стилі класицизму: Колон у Буенос-Айресі (Аргентина), Амазонас у Манаусі (Бразилія). Кафедральний собор у стилі модернізму О. Німейєра. Статуя Христа Спасителя – символ Ріо-де-Жанейро і Бразилії.</p> <p>Мексиканська школа монументального живопису: Д. Рівера, Х. Ороско, Д. Сікейрос. Живопис Ф. Кало.</p>	<p>Завдання. Створіть карту або таблицю пам'яток культури та мистецтва Латинської Америки, які внесені до списку об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.</p> <p>Практикум. Мистецький проект з презентацією (тема за вибором): „Сучасні оперні театри Латино-Американського культурного регіону”; „Нові сім чудес світу”, «Декоративне мистецтво народів Латинської Америки».</p>	3
	<p>2.3. Архітектура, скульптура і живопис Північної Америки</p> <p>Риси класицизму і неокласицизму в архітектурі Північної Америки. Капітолій у Вашингтоні. Архітектура в стилі ар-деко. Хмарочоси: Гарант-білдінг, Крайслер-білдінг, Емпайр-стейт-білдінг. Деконструктивізм споруди "Кристал" Королівського музею у Торонто. Статуя Свободи у США, скульптура Лео Мола. Вегревільська писанка (Канада).</p> <p>Живопис на американські сюжети В. Гомера, Е. Хоппера, Р. Кента, М. Кассет. Американські митці українського походження: Я. Гніздовський, М. Дмитренко. Абстрактний експресіонізм Дж. Поллока, М. Ротко. Поп-арт Е. Ворхола, Дж. Кунса. Об'єкти стріт-арту і мистецтво графіті в Майамі.</p>	<p>Завдання. Запропонуйте ідеї оригінальних графіті для прикрашання неестетичних об'єктів навколишнього середовища, наприклад старих бетонних парканів.</p> <p>Мистецький проект (тема за вибором): «Голлівуд – імперія кіно», «Дісней і Діснейленди».</p> <p>Практикум. Створіть кольоро-терапевтичну композицію в стилі абстрактного експресіонізму для підтримування позитивного настрою під час різних життєвих негараздів. Доберіть до неї арт-терапевтичну музику. Під час релаксації імпровізуйте відповідні хореографічні та пантомімічні етюди.</p>	3
	<p>2.4. Латино-Американські танці</p>	<p>Твори для сприймання: А.</p>	3

Дата	Тема і зміст	Теми проектів і дискусій, завдання, твори для сприймання, практикуми	К-сть годин
	<p>переможно крокують світом</p> <p>Три коріння мистецтва латиноамериканських країн: індіанське; креольське (іспанського і португальського походження), африканське.</p> <p>Бразильська самба. Кубинська румба. Ча-ча-ча – грайливий танець кубинського походження. Аргентинське танго – танець-імпровізація. Пятірка танців латиноамериканської програми Міжнародних конкурсів бальних танців.</p> <p>Творчість аргентинського композитора А. П'яццолли. Міжнародний День танго 11 грудня.</p>	<p><i>П'яццолла</i> Танго "Oblivion" („Забуття”), „Лібертанго” у виконання автора на бандонеоні та в різних інтерпретаціях. https://www.youtube.com/watch?v=KFkaVhfTvWE</p> <p>Практикум. <i>Варіант 1.</i> Подивіться в інтернеті латиноамериканські танці з міжнародних конкурсів, порівняйте їх і оберіть той, який захочете самостійно опанувати. <i>Варіант 2.</i> Уявіть, що вас запросили на карнавал в Ріо, де змагаються школи самби з усієї Бразилії й інших країн; поекспериментуйте у виконанні характерних рухів самби.</p>	
	<p>2.5. Музично-танцювальні ритми Америки</p> <p>Витоки джазу: спірічуелс, блюз, рег-тайм та ін. Виконавці: П.Робсон, “імператриця блюзів” Б. Сміт, «король труби” Л. Армстронг, піаніст і аранжувальник Д. Еллінгтон, Е. Фіцджеральд. С. Джоппін – автор регтаймів. Розмаїття стилів і жанрів джазу: диксиленд, бі-боп, хот- і кул-джаз, симфо-джаз тощо.</p> <p>Поєднання джазових інтонацій та академічної музики у творчості Дж. Гершвіна.</p> <p>Рок-музика. Е. Преслі – король рок-н-ролла. Арт-рок. Поп-музика: М. Джексон, Мадонна. Танці: степ, чарльстон, фокстрот, твіст, шейк, брейк тощо. Диско. Хіп-хоп.</p>	<p>Твори для сприймання:</p> <p>Оркестр Д. Еллінгтона. <i>Дж. Гершвін</i> “Рапсодія в блюзових тонах” для ф-но з оркестром, опера “Поргі та Бесс (фрагменти). Шлягери Е.Преслі, М. Джексона, Мадонни (за вибором).</p> <p>Мистецький проект (<i>колективна робота</i>). Розділіться на міні-групи й дослідіть різні стилі й напрями джазу, рок- і поп-музики в Америці, проведіть паралелі й аналогії з музичною культурою України.</p> <p>Практикум. Продемонструйте характерні елементи одного з популярних танців, батьківщина яких – Північна Америка.</p>	3
	УЗАГАЛЬНЕННЯ ТЕМИ		3
ТЕМА 3. Мистецтво далекосхідного культурного регіону			
	<p>3.1. Природа – міра всіх речей</p> <p>Вплив конфуціанства, даосизму, буддизму на мистецтво регіону. Архітектура країн Далекого Сходу: Велика китайська стіна, Храм Неба у Пекині, японський замок Химедзі. корейський королівський палац Кьонбоккун у Сеулі. Ультрасучасна архітектура.</p>	<p>Завдання. Проведіть конкурс ікебани, завершіть його церемонією чаювання у східному стилі.</p> <p>Практикум (групова робота). Намалуйте на папері або тканині у вертикальному видовженому форматі серію композицій у жанрі «квіти і</p>	

Дата	Тема і зміст	Теми проектів і дискусій, завдання, твори для сприймання, практикуми	К-сть годин
	<p>Китайський живопис – синтез зображення, поезії, каліграфії, друку (Ван Вей, Лі Сисюнь, Янь Лібень, Чжоу Фан, Ці Байші та ін.). Жанри: «гори і води», «квіти й птахи», “люди”, «тварини». Корейський живопис на шовку і папері (Чон Сон, Кім Хон До). Японське мистецтво гравюри: К. Утамаро, К. Хокусай.</p> <p>Японський сад, ікебана. «Корейський традиційний сад» у Києві. Декоративно-ужиткове мистецтво Далекого Сходу: вироби з порцеляни, дерева, кістки, тощо. Нецке.</p>	<p>птахи». Оберіть єдиний для групи східний мотив (лотос, орхідея, бамбук, хризантема). Складіть з малюнків сувій або ширму (за вибором). Заздалегідь підготуйте конструкцію основи. Подаруйте кращу ширму інтернату для людей похилого віку.</p>	
	<p>3.2. Музика, танець, театр кіно: погляд крізь тисячоліття</p> <p>Пентатоніка – основа китайської музики. Розмаїття китайських музичних інструментів: струнні (цинь і піпа), духові (флейти, шен), ударні. Японські інструменти кото і сямісен. Пекінська опера: поєднання вокалу, діалогів, акробатик.</p> <p>Танцювальні традиції народів Далекого Сходу: танці дракона і лева, з барабанами, віялами, саблями, танець у масках.</p> <p>Театр далекосхідного регіону: драматичний, ляльковий, тіньовий. Японський театр Но: маска – головний засіб виразності; роль хору і оркестру; символіка жестів, рухів, декорацій. Японський театр Кабуки: амплуа і майстерність акторів, костюми й перуки.</p>	<p>Мистецький проект (тема за вибором): «Бойові мистецтва у кінематографі країн Далекого Сходу», «Аніме в сучасній Японії».</p> <p>Завдання. Самостійно проведіть дослідження музичного інструментарію далекосхідних країн, порівняйте з європейськими інструментами й укладіть порівняльну таблицю (за групами: струнні, духові, ударні).</p> <p>Практикум. <i>Варіант 1.</i> Проведіть експеримент: програйте звукоряд “пентатоніка” (на чорних клавішах фортепіано). Спробуйте відтворити ці мелодії дзеркально, як у китайській музиці, зробити з них різні інтонаційні комбінації. Який колорит Ви відчуваєте? <i>Варіант 2.</i> Вивчить і виконайте один із традиційних далекосхідних танців.</p>	3
	УЗАГАЛЬНЕННЯ ТЕМИ		3
ТЕМА 4. Мистецтво індійського культурного регіону			
	<p>4.1. Шедеври архітектури, скульптури, живопису Індії</p> <p>Індія – країна релігійної толерантності. Сакральна архітектура і скульптура. Велика ступа в Санчі. Буддійський печерний храм в Аджанті. Комплекс в Кхаджурахо, присвячений Шиві. Архітектура епохи Великих Моголів: поєднання ісламських, індійських, перських ознак. Мечеть Джамі</p>	<p>Практикум. <i>Варіант 1.</i> Ескіз тканини для сарі або шалі (за бажанням – з використанням традиційного індійського елемента «огірок»). <i>Варіант 2</i> (колективна робота). Розробіть проект рекламного буклету “Подорожуємо Індією” з використанням знакових візуальних образів мистецтва цієї країни.</p>	3

Дата	Тема і зміст	Теми проектів і дискусій, завдання, твори для сприймання, практикуми	К-сть годин
	<p>Масджид в Делі, Тадж-Махал в Агрі. Розквіт мистецтва мініатюри. Традиційні художні ремесла Індії: ткацтво, різьблення по дереву, обробка металів тощо.</p>		
	<p>4.2. Звучання і рух Всесвіту в індійській музиці і танцях Храмова, народна та світська (придворна) музика. Мелодична основа індійської музики – рага. Характерна ознака мистецтва Індії – сангіт, синтез поезії, музики, хореографії. Музичні інструменти: віна, ситар, сарангі, tabla, бансурі. Індійський класичний танець і його основні елементи (мудра і хаста). Кінематограф Індії: самобутність національної школи, насиченість музично-танцювальними епізодами. Болівуд – найбільша у світі кіноіндустрія. Творчість режисера і актора Раджа Капура.</p>	<p>Завдання. Самостійно подивіться індійські кінофільми. Організуйте дискусію на тему “Секрети популярності індійського кіно у світі”.</p> <p>Практикум. <i>Варіант 1.</i> Ознайомтеся з основними елементами індійського танцю – мудра і хаста. Продемонструйте свої вміння однокласникам. За бажанням організуйте шкільний фестиваль “Індійські танці”. <i>Варіант 2.</i> Використовуючи інтернет-джерела, послухайте індійську музику, доберіть твори для зняття стресів, медитації.</p>	3
	УЗАГАЛЬНЕННЯ ТЕМИ		3
ТЕМА 5. Мистецтво арабо-мусульманського культурного регіону			
	<p>5.1. Архітектура, образотворче і музичне мистецтво Арабського Сходу Значення ісламу – панівної релігії в країнах Близького Сходу. Культові й світські споруди: мечеті, медресе, караван-сараї, ринки тощо. Мечеть пророка Магомета в Медині. Найголовніший храм мусульманського світу – Кааба у Мекці. Блакитна мечеть у Стамбулі. Мечеть Ханського палацу в Бахчисараї. Мечеть Аль-Рахма («Милосердя») у Києві. Стили арабської каліграфії. Арабеска в живописі, архітектурі. Творчість видатного художника-мініатюриста К. Бехзада. Килимарство Персії (нині – Іран), Туреччини., Ізнікська кераміка. Макамат – професійна музика мусульманського Сходу. Музичні інструменти: струнно-щипкові (уд, саз), струнно-смичкові (ребаб, кеманча), духові (най), ударні (дойра).</p>	<p>Завдання. Прослухайте зразки музики арабського Сходу і назвіть її типові елементи. Поясніть, як ви розумієте цитату Аль-Фарабі: “Музика – це мелодія, об’єднана зі словом”.</p> <p>Практикум. <i>Варіант 1.</i> Прочитайте свої улюблені казки чи оповідання з пам’ятки арабської літератури “Тисяча і одна ніч”. Поекспериментуйте в царині каліграфії та запишіть імена відомих персонажів, афоризми з твору. <i>Варіант 2</i> (групова робота). Створіть альбом анти-стрес з графічних арабесок, дайте їм емоційні назви. Потім обміняйтеся з однокласниками копіями (ксероксами) своїй малюнків і розфарбуйте їх для поліпшення емоційного стану (після перевтоми, під час поганого настрою тощо).</p>	3

Дата	Тема і зміст	Теми проектів і дискусій, завдання, твори для сприймання, практикуми	К-сть годин
	УЗАГАЛЬНЕННЯ ТЕМИ		3

ТЕМА 1. Мистецтво африканського культурного регіону

1.1. Африканська скульптура, маски

Яковенко Лариса Віталіївна,
вчитель освітньої галузі «Мистецтво»
Червонослобідської загальноосвітньої
школи І-ІІІ ступенів № 1 Черкаської районної ради
Черкаської області

Тема: Мистецтво африканського культурного регіону. Африканська скульптура, маски.

СЛ.1

Мета:

1) формування предметних компетентностей:

- ознайомитися з мистецтвом африканського культурного регіону, а саме з відмінностями Північної і Тропічної Африки, унікальністю мистецтва стародавньої цивілізації Єгипту; мистецтвом скульптури та маски, їх особливостями;

- визначити роль ісламу в культурі країн Північної Африки та вплив релігійних вірувань (анімізму, тотемізму, фетишизму) на традиційне мистецтво етнічних племен Центральної Африки.

2) формування ключових компетентностей:

- обізнаність: уміння розповідати про африканські скульптури та маски, аналізувати ці твори мистецтва ;

- комунікація: розвивати уміння працювати в групах, креативне мислення;

- самовираження: уміння розповідати про культуру африканського континенту в образотворчому мистецтві, аналізувати та оцінювати твори мистецтва;

3) формування громадянських компетентностей: виховувати ціннісне ставлення до мистецтва африканського регіону.

Тип уроку: поглиблення у тему.

Обладнання: ноутбук, відео-матеріал, презентація, аркуші А-4.

Методи: комплексний вплив мистецтва, діалог культур, художня драматургія.

Очікуваний результат: виховання вдячного слухача, емоційного виконавця, вміння інтегрувати предметні знання, висловлювати власну думку.

Хід уроку:

1.Актуалізація опорних знань.

З давніх давен людей цікавлять питання: «Звідки ми походимо?», «Де почалася історія людства?». Багато вчених висувають гіпотезу, що батьківщиною людства була Африка. Доказом є численні археологічні знахідки первісного мистецтва.

Завдання: Пригадайте досягнення Стародавнього Єгипту, з якими ви ознайомилися на уроках історії та мистецтва в попередніх класах. Які види мистецтва були поширеними?

Сьогодні у нас працюють три групи – «Дослідники», «Історики» та «Мистецтвознавці». У вас на столах є аркуші паперу, де ви можете записувати свої відповіді,

думки, асоціації. І так, до роботи. **СЛ.2** (кожна група представляє свою роботу)

А зараз переглянемо з вами відео, щоб ще раз насолодитися унікальністю мистецтва стародавньої цивілізації Єгипту. **СЛ.3**

2. Мотиваційний етап. СЛ.4

Африка – другий за площею і населенням материк у світі Євразії. Вона є найтеплішим материком, а тому життя людей, їх культура в цілому, були тісно пов'язані з природними умовами. Африка – це місце, де люди живуть, дотримуючись правил побуту, традицій і культури, які склались ще декілька століть тому, й дійшли до сьогодення практично в незміненому вигляді. Жителі Африки до сих пір успішно існують за рахунок рибальства, мисливства і збиральства, не відчуючи при цьому потреби у предметах сучасної цивілізації. Це не означає, що вони не знайомі з благами цивілізації, вони просто уміють обходитися без них, ведучи замкнутий спосіб життя, не виходячи на контакт з навколишнім світом.

Африканський континент за всіма параметрами різноманітний і багатолікий, тому культура і релігія країн Африки така ж неоднакова. Кожна територія, кожне плем'я відрізняються своїми традиціями і способом життя, тут зустрічаються різні вірування і всілякі звичаї, що надає цій частині світу особливий колорит і загадковість. Вважається, що саме Африка є колыскою життя на всій Землі, адже звідси людство розселилось по планеті..

Головною рисою африканської культури та й мислення в цілому є орієнтація на минуле. Але це минуле не застигло, а постійно присутнє в сучасності. (Мабуть тому так важко африканцям побудувати сучасне демократичне суспільство без минулих звичаїв та традицій). **СЛ.5**

3. Етап засвоєння нових знань.

Виклад нового матеріалу.

Умовно культуру континенту поділяють на Північну і Тропічну Африку. Давайте з вами розглянемо схему і з'ясуємо особливості цих культур. **СЛ.6**

Північна Африка характеризується тим, що заселеними територіями є лише землі біля водойм, а більша частина регіону відводиться спекотній пустелі Сахара. Середземноморське узбережжя постійно відвідували іноземці - європейці та араби, тому їх вплив на місцеву культуру дуже істотний. У зв'язку з цим місцеве населення тепер говорить арабською, в такому ж дусі виконана і архітектура. У прадавні часи в Єгипті проповідували християнство, там же писалися стародавні православні ікони в Африці і нині в Абу-Мена приїжджають християнські паломники. Однак араби принесли з собою іслам, який сповідується і зараз. При цьому руйнувалися храми інших релігій, які були найбільшими спорудами. Народи, які проживали на території пустелі, більше зберегли свої вірування. Серед них багато племен зі своїми мовами і традиціями. Північний регіон Африки вирізняється величезною кількістю культурних пам'яток, які відносяться до Всесвітнього надбання: руїни Мемфіса - стародавнього міста (Єгипет); загадкові піраміди в Гізі (Єгипет);

пам'ятники Абу-Мена (Єгипет); місто Феса із середньовічними кварталами (Марокко); Тассилин-Аджер - плато (Алжир); Руїни Карфагена - величної держави в одному місті (Туніс).

Тропічна Африка починається нижче пустелі Сахара, вона займає величезні землі, однак на ній в основному розташувалися менш розвинені країни. Різноманітність цього регіону починається з різноманітною природою: екваторіальні, постійно вологі ліси; тропічні незаселені пустелі, широкі і багатководні річки. У таких екстремальних умовах можуть уживатися лише дикі племена, які зберегли свою первісну культуру. Вони, в основному, займаються риболовлю в місцевих річках і збиранням їстівного в непрохідних хащах. Сучасне населення в цій частині Африки відноситься до негроїдної раси, при цьому тут зустрічаються ще такі раси як: суданська; гвінейська; конголезька. Так як народностей в Тропічній Африці багато, то велика кількість там і мов. До того ж, писемність, швидше за все, в ці землі принесли саме араби. Всі корінні народи шанують предків, такий культ є основою їх традиційної релігії. Такі вірування зустрічалися і у землеробів, і у скотарів, ці ж знання лежать в основі релігії Вуду, яка з Африки поширилася по інших материках. Відповідно до їхніх представлень, душі померлих не покидають свій рід, вони постійно допомагають і супроводжують живих членів сім'ї. Культура африканських племен упродовж тривалого часу була архаїчною і не піддавалася впливу ззовні, розвивалася ізольовано, що й зумовило створення оригінального художнього стилю.

Усі африканські культури мають релігійну основу. Слід зазначити, що на життя і культуру сильно впливає іслам – релігія, принесена в Африку з Аравійського півострова. У середині VII ст. Північна Африка була завойована арабами. Прибульці поширювали іслам за допомогою адміністративних і економічних заходів. Повна ісламізація Північної Африки закінчується до XII ст. До XVIII ст. відбувається ісламізація народів східного узбережжя Африки і північно-західної частини острова Мадагаскар. Іслам сповідує понад 41% населення Африки (біля 150 млн. чоловік). Трохи пізніше вплив мусульманства поширився на всю Тропічну Африку, де іслам почав успішно змагатися з християнством.

В основі всіх уявлень та вірувань лежить особливе ставлення до землі. Релігія племені – це зв'язок між предками, живими і дітьми, які ще мають народитися. Тому самі пишні ритуали супроводжують смерть і виникнення нового життя. Міфи про походження світу показують, що народження – це смерть, а смерть – це повернення до життя. **СЛ.7**

Про релігійні вірування Африки нам розкажуть наші **ДОСЛІДНИКИ. СЛ.8**

1 учень:

Анімізм (від лат. *anima* – вірування первісних людей у те, що предмети, природні явища, тварини і люди наділені душею, віра в існування духів, їхню могутність).

На вшанування пам'яті померлих родичів вирізували дерев'яні статуетки, в які нібито переселяється душа предків. Ці декоративні зображення мали забезпечити у домі присутність Духа. Їх розміщували у вівтарях, які є нині в багатьох африканських домівках. Для того, щоб душа предка вселилася в статуетку, здійснювалася особлива ритуальна процедура: під час заглиблення, зроблене в голові або животі, клали попіл зі спалених кісток померлого і різне зілля.

2 учень:

Тотемізм - від *ot-totem* – віра в існування родинного зв'язку між групами людей і твариною або рослиною (тотемом), яку стародавні люди вважали предком роду, від якого залежить їхнє благополуччя.

Виникнення тотемізму зумовлено первісним способом господарства (мисливство, збирання рослин) і незнанням інших зв'язків у суспільстві, крім родинних. Рід носив ім'я свого тотему, члени роду вірили, що походять від спільних з ним предків, перебувають з ними у кровному зв'язку. Тотем не був об'єктом поклоніння. Його вважали «батьком», «старшим братом», який допомагає людям цього роду. Люди не могли вбити свій тотем, завдати йому шкоди.

3 учень:

Фетишизм – це одна із ранніх та більш примітивних форм релігійних вірувань (від порт. *fetiko* – амулет, талісман, зачарована річ) – культ неживих речей у первісних племен, виражений в обоженні та сліпому їм поклонінні; віра у природні явища чи створені речі, які в розумінні людини наділені таємничою надлюдською силою.

Фетишем може стати будь-який предмет, що вразив уяву людини: камінь незвичної форми, шматок дерева, частини тіла (зуби, ікла, шматочки шкіри, висушені лапки, кістки і т. д.). Фетишем іноді ставала частина чогось великого: наприклад, камінь з шанованої гори, шматочок священного дерева або зображення шанованої тварини. Фетиш міг бути просто малюнком і навіть татуюванням на тілі. Особлива група фетишів пов'язана з поширеним у багатьох народів світу культом предків. Їх зображення стають фетишами, яким поклоняються. Іноді це ідоли — людиноподібні фігурки з дерева, каменю, глини.

Нерідко фетишем опинявся випадково обраний предмет. І, якщо його власника супроводжувала удача, значить, фетиш має магічну силу. В іншому випадку його замінювали іншим.

Вчитель: Підкорення феодальних держав і протодержав Африки і їх культури європейцями не могло перервати стихійного розвитку народної творчості, особливо прикладного мистецтва. Племена і народи Африки продовжували творити в різних жанрах скульптури, розпису і орнаменту, музичного мистецтва.

Найбільше багатство форм і досконалості було при цьому досягнуто в галузі скульптури. Хоча вона й мала культовий характер, але самою релігією не вичерпувалася.

Скульптура поділяється на три основні жанрові групи. Перша група - це зображення духів, предків чи певних історичних осіб, а у племен з розвинутою міфологією - й богів. Друга група - маски, які використовують в обрядах посвячення юнаків і дівчат в члени племені. В цю ж групу входять маски шаманів, танцювальні маски і маски таємних союзів. Третю групу складає скульптурна різьба. **СЛ.9**

Сьогодні на уроці ми ближче познайомимось із мистецтвом африканської скульптури та маски. **СЛ.10**

Під словом «маска» маємо на увазі дерев'яну маску-личину або маску-наголовник, яка закриває або маскує обличчя людини. В широкому розумінні маска — це новий образ, який створюється її носієм під час маскарадного перевтілення. Кожній масці притаманні характерні тільки для неї рухи, ритми, танці та музика. Велике значення має й відповідний костюм. Маски й статуетки використовувалися зазвичай у ритуалах, магічних обрядах. Виготовляли їх спеціальні майстри. І вважалося, що маски – це посередники для «взаємодії» з духами.

Африканські маски оточені своєрідним ореолом таїни та містики. За повір'ям, через них передається енергія зображеного персонажу. Для більшості африканців маски є ніби книгами, що розповідають цікаві й зрозумілі історії. Вони вірять, що маски-обереги зберігають сили і здоров'я, а під час танців та інших обрядових дій духи пращурів наділяють власника маски своєю містичною силою. Оскільки кожна з них уособлює конкретний дух, виникло величезне різноманіття масок.

Основні риси: СЛ.11

- ✓ В центрі уваги митця знаходиться людська фігура. Голова є основним елементом, а тіло лише вказує ознаки статі та татуювання.
- ✓ Абстракція переважає над реалістичністю.
- ✓ Так як головна форма – скульптура, то тривимірний переважає над двовимірним.
- ✓ Головним у мистецтві є дія, акція (танець, ритуал), тому предмети мистецтва є «рухомими» (маска, під час церемонії).
- ✓ Нелінійне масштабування (спотворення пропорцій)
- ✓ Африканське мистецтво існує для повсякденності, оберігаючи від дурного ока чи чужих сил, злих чи добрих (обереги, фетиші).

Детальніше про маски та статуетки нам розкажуть **МИСТЕЦТВОЗНАВЦІ**

1 учень:

Загалом африканські маски можна розділити на дві групи: **СЛ.12**

• маски зі спокійним обличчям, де очі в них здебільшого закриті. Вони зображали померлих родичів і їх використовували в погребальних обрядах чи на свята.

• страхітливі маски, де людські риси поєднуються з рисами звіра. Вдягаються такі маски під час традиційних свят або полювання за нечистою силою.

Під час мисливських ритуалів члени племені надягали маски і шкури тварини, на яку належало полювати, імітували її поведінку.

Маски зооморфного, зооантропоморфного та антропоморфного виду — існували повсюди, виконуючи функцію універсального каналу зв'язку в суспільстві й органічно поєднуючись із міфологією, обрядами, релігією, чаклунством, народною медициною. **СЛ.13**

2 учень:

Матеріал, з якого виготовляють маски, надзвичайно різноманітний: це може бути дерево, кістка, теракота або їх комбінування із додаванням шкіри, хутра волосся, пір'я, рослинних волокон, зубів, намиста та ін. Візерунки на масках вирізаються й покриваються фарбою, або просто розписуються, або викладаються з намистин і черепашок. Кожна деталь орнаменту має символічне значення. Наприклад, зигзаг - це стежка предків, складний шлях, яким потрібно пройти з гідністю, щоб духи предків були задоволені; шаховий орнамент - подвійність світу, протистояння добра і зла, знання і невігластва, чоловічого і жіночого начал. Для того щоб посилити виразність масок, митці вдаються до вельми своєрідних прийомів. Наприклад, очі й рот виконують у вигляді циліндрів, що виступають над пласкою поверхнею, ніс з'єднують із чолом, а масивні надбрівні дуги тінями навколо очей. **СЛ.14**

Загалом африканським маскам притаманний особливий внутрішній ритм, вони створюються в певному "емоційному ключі".

«Сторінка творчості» (кожна група повинна намалювати на аркуші ескіз маски, з використанням орнаменту, і презентувати свою роботу)

Вчитель:

Статуетки є втіленням душі померлої людини або тотемної тварини. Найчастіше являють собою невеликі фігурки людини, іноді в масках (зазвичай – це зображення вождів племен, шаманів, магів, цілителів, що володіють сильною енергією). Також фігуру людини зображували в поєднанні з тілом тварини.

Крім зображень людей і богів, безліч скульптурних статуеток являють собою зображення тотемних тварин (засновників племені). **СЛ.15**

Розглянемо характерні риси статуетки (скульптури) : **СЛ.16**

- ✓ Виразність і експресивність силуету;
- ✓ Декоративність, монохромність (в одному кольорі);
- ✓ Використання природних матеріалів, рослинних волокон, вставок, аплікацій, нашивок та ін.

Вчитель: А зараз слово нашим **ІСТОРИКАМ**

1 учень:

У скульптурі міста-держави Іфе – осередку цивілізації Західної Африки (XII- XIVст.) – рідко траплялися зображення людини в повний зріст, здебільшого – це голови з теракоти або бронзи. Чоловічі й жіночі портрети, виконані майже в натуральну величину, вважають реалістичними. Якість бронзового лиття була настільки високою, що тривалий час фахівці відмовлялися визнавати місцеве походження цих зразків і приписували їх іншим культурам.

СЛ.17

2 учень:

Бенін (місцева назва — Едо), держава, що існувала до кінця 19 ст в південній частині Нігерії. Мистецтво скульптури доколоніальної африканської держави Бенін (XV- перша половина XVIIст.) успадкувало характерну для попередників реалістичність. У «придворній» школі сформувався канонічний тип скульптурного портрета, схожого з оригіналом. Наприклад, майстерно виліті голови правителя (Оба) і принцеси у сітчастих головних уборах, з численними низками намиста на шиї.

Із занепадом держави Бенін рельєфи, що уславлюють військові подвиги, стають монументальнішими, ніби компенсуючи втрату справжньої мужності. Індивідуальні особливості поступаються місцем канонічній умовності й застигності, декоративності. Водночас розширився жанровий діапазон скульптури: створюють фігури мисливців, воїнів, музикантів, тварин, птахів. **СЛ.18**

З ученя:

Майже в усіх районах Тропічної Африки процвітало мистецтво дерев'яної скульптури, різьблення по дереву, вкорінене в повсякденному житті (декор табуретів, посуду, гребенів, списів). На домашніх вівтарях встановлювали дерев'яні фігурки тотемних предків – духовні символи роду. В антропоморфній скульптурі - значно збільшується голова, яка вважається вмістилищем магічних сил. **СЛ.19**

Прикладом культової пластики є характерні для півдня Африки вирізані з дерева і встановлені на місцях поховання зображення померлих, фігур птахів чи стовпів "алуалу". **СЛ.20**

Також своєю виразністю відома дерев'яна скульптура маконде (Танзанія) – чоловічі та жіночі фігури в зріст, й скульптурні групи, виконані з одного шматка дерева (передусім – зображення матері з дитиною). **СЛ.21**

Багато традиційних африканських скульптур і масок зникло внаслідок впливу природних умов (тропічний клімат, вологе повітря, велика кількість небезпечних комах, що руйнували їх). Був ще й інший чинник: африканські майстри не надавали великого значення своїм творінням і не прагнули зберегти їх.

Вправа «Поміркуйте» (розглянути ілюстрації і пояснити свої міркування). **СЛ.22-24**

Вчитель: А зараз, діти, я пропоную вам переглянути «Мистецький калейдоскоп».

СЛ.25-28

На початку ХХ ст. в Європі виник інтерес до мистецтва народів Африки, яке привернуло увагу незвичністю, виразністю, гротеском. Митці авангарду часто зверталися до африканських образів. Відлуння традицій Африки можна знайти у творчості багатьох митців. **СЛ.29**

Анрі Матісс - французький художник-фовіст, скульптор, графік, майстер декоративного мистецтва, один з найоригінальніших представників образотворчого мистецтва початку 20 століття. **СЛ.30**

Пабло Пікассо – іспанський художник, скульптор, графік, театральний художник, кераміст і дизайнер. Основоположник кубізму. **СЛ.31**

4. Етап закріплення нових знань.

✓ **Тестові завдання «Перевір себе»:**

1. Найрозвинутішою галуззю традиційного мистецтва Африки є: **СЛ.32**

- А) Живопис
- Б) Скульптура**
- В) Література
- Г) Музика

2. Головною рисою африканської культури є орієнтація на

- А) Минуле**
- Б) Сьогодення
- В) Внутрішні переживання людини
- Г) Майбутнє

3. Для африканських скульптур характерний: **СЛ.33**

- А) Натуралізм
- Б) Реалізм
- В) Абстракціонізм**
- Г) Романтизм

4. Північна Африка належить до:
- Європейської культури
 - Культури Чорної Африки
 - Ісламської культури
 - Острівних культур
5. Виберіть риси африканської культури: **СЛ.34**
- В центрі уваги митця знаходиться природа
 - Людська фігура зображається натуралістично
 - Акційний характер культури
 - Абстракція переважає над реалістичністю.
 - Правильні пропорції
 - Лінійне масштабування
 - Імпресіонізм
 - Фетишний характер мистецтва
 - Переважання декоративно-прикладного мистецтва
6. Багато традиційних африканських скульптур і масок зникло внаслідок: **СЛ.35**
- природних умов
 - африканські майстри не надавали великого значення своїм творінням і не прагнули зберегти їх
 - непорозумінь з європейськими країнами
7. Одна із ранніх та більш примітивних форм релігійних вірувань, яка сповідує культ неживих речей, виражений в обоженні та сліпому їм поклонінні:
- анімізм
 - фетишизм
 - тотемізм

5. Рефлексія. СЛ.36

- ✓ Сьогодні я дізнався....
- ✓ Яка інформація про розвиток мистецтва Африки була новою?
- ✓ Що зацікавило, вразило найбільше?
- ✓ Які маски ви привезли б з Африки як сувенір?

6. Домашнє завдання.

- ✓ ст. 4-8 (опрацювати)
- ✓ творча робота – створити маску в африканському стилі (техніка виконання довільна – малюнок, аплікація, колаж і т.п.)

7. Оцінювання роботи учнів і подяка за урок.

Список використаних джерел

- <https://dovidka.biz.ua/pablo-pikasso-biografiya-korotko/> Довідник цікавих фактів та корисних знань © dovidka.biz.ua
- «Скульптура народів Африки». galamosaic.ru
- https://www.youtube.com/watch?v=8_WWd2UpRdI /Мистецтво Стародавнього Єгипту
- <https://www.youtube.com/watch?v=HE6sIA0K-OM> / Культура Давнього Єгипту
- <https://www.youtube.com/watch?v=I9nhhmOOVtU&t=38s> / Ритуальні маски
- Підручник «Мистецтво» 10 клас, авт.Л.Масол / ст.4-8
- https://pidruchniki.com/79521/kulturologiya/religiya_traditsiyi_narodiv_afriki / Релігія і традиції народів Африки
- <https://disted.edu.vn.ua/courses/learn/3201/> Культура народів Африки
- <http://proukrtravel.ru/rizne/7126-kultura-krain-afriki.html> / Культура країн Африки

1.2. Музично-танцювальна магія африканців

Беляєва Світлана Вікторівна,
учитель музичного мистецтва,
мистецтва, художньої культури
Лисянської загальноосвітньої
школи І-ІІІ ст.№2 Лисянської районної ради
Черкаської області

Тема уроку: Музично-танцювальна магія африканців. (2 слайд)

Мета: (3слайд) формування ключових компетентностей:

- **загальнокультурна компетентність:** виховувати естетичний смак до африканського мистецтва.

- **предметні компетентності:**

- ознайомити учнів з історією розвитку африканської музики, музичними інструментами, танцями;

- розвивати зацікавленість учнів мистецтвом африканського культурного регіону.

- виховувати повагу до музично-танцювального мистецтва народів Африки.

- **міжпредметна компетентність:** музика, історія, образотворче мистецтво, хореографія.

Обладнання: проектор, комп'ютер, презентація.

Форма організації: виконання творчої роботи – у групах.

Терміни і поняття: етнічна музика, гріот, амір, там-тами, джембе, калімба.

Тип уроку: комбінований урок.

Структура уроку

I. Організаційний момент. Створення сприятливої атмосфери.

II. Актуалізація опорних знань.

III. Мотивація навчальної діяльності.

IV. Викладення нового навчального матеріалу.

V. Виступи учнів із доповідями, підготовленими у групах («Знавці гріотів»).

VI. Перегляд відеоматеріалу. «Африканські барабанщики».

VII. Виступи учнів із доповідями, підготовленими у групах («Знавці африканських музичних інструментів»).

VIII. Перегляд відеоматеріалу. «Гра на джембе».

IX. Перегляд відеоматеріалу. «Гра на калімбі».

X. Перегляд відеоматеріалу. «Гра на балафоні».

XI. Практичне завдання. Гра на джембе під музику.

XII. Творче завдання. Імпровізація мелодії «Веселкової пісні».

XIII. Перегляд відеоматеріалу. Afric Simone – Nafanana. Релаксація.

XIV. Перегляд відеоматеріалу. «Африканський запальний танець».

XV. Актуалізація набутих знань (рефлексія).

XVI. Домашнє завдання.

Хід уроку

I. Організаційний момент. Створення сприятливої атмосфери.

II. Актуалізація опорних знань. Технологія «Мозковий штурм». (4 слайд)

- Чому Африку вважають колыскою людства?
- Які характерні риси мистецтва народів Африки вам запам'яталися найбільше?
- Яка релігія є панівною на теренах африканського континенту?
- Що означають терміни: анімізм, тотемізм, фетишизм?
- На які основні групи поділяються маски?
- Яку роль відіграють маски і скульптури в житті африканців?

III. Мотивація навчальної діяльності. (5 слайд)

Поміркуємо!

- Коли виникла африканська музика і танці?
- Яка вона, на вашу думку, африканська музика? Які її характерні риси?
- Як на її розвиток впливають світосприйняття, пріоритети і життєві цінності народів Африки?
- Які всесвітньо відомі музичні напрямки має африканське коріння? Свою думку обґрунтуйте й наведіть приклади.

Вплив музичного мистецтва на культуру африканського регіону величезний. На відміну від європейської, музика Африки — невід'ємна частина соціального життя. Вона сприяє взаємодії між людьми і дає їм власне місце в суспільстві. Навіть демонстрації протесту в країнах Африки нагадують карнавал.

«Говорити про музику — все одно що танцювати про архітектуру», — вважає американський актор, комік, письменник, музикант, композитор Стів Мартін. (6 слайд)

Так, про африканську музику розповісти неможливо. Тільки слухаючи її, можна відчувати сухий вітер степу Масаї, і побачити веселку в бризках водоспаду Вікторія.

Музичність народів африканських країн відома всьому світові. Пісні, танці, гра на музичних інструментах є часткою повсякденного життя, важливим складником ритуалів. Африканці вірять у життєдайну енергію музики й танцю і в те, що саме вони визначають порядок та гармонію світу. Своїм корінням африканська музика і танці сягають своєї давнини. Свідченням цього є стародавні наскельні малюнки із зображенням танцюючих фігур. (7 слайд)

IV. Викладення нового навчального матеріалу.

Чи доводилося вам спостерігати, як співають і танцюють африканці? Яке емоційне враження викликає їхнє виконання?

В Африканській музиці розрізняють дві великі гілки: (8 слайд)

музика Північної Африки (Єгипту, Марокко, Лівії, Алжиру, Тунісу), де поєдналися музичні традиції корінних народів Африки з музичними досягненнями багатьох інших країн;

етнічна музика африканців, що живуть на південь від пустелі Сахара (вона має низку самостійних гілок).

Словник (9 слайд)

Етнічна музика — один із найбільш яскравих способів самовираження народів світу, вона втілює в собі культуру, побут і менталітет народу, є відображенням звичного йому природного середовища проживання. І у кожного народу є свої унікальні етнічні музичні інструменти, які мають певне звучання і характерні способи гри на них.

Практично всі північно-американські народи прийняли іслам, внаслідок чого їхня культура зазнала арабо-мусульманського впливу. Особливого розвитку набули релігійні жанри, насамперед рецитація Корану.

Традиційна музика Тропічної Африки формувалася серед народів негроїдної раси в центрі, на півдні й заході. Вона представляє собою своєрідний сплав, у якому переважають традиційні елементи — складна ритмічна структура (поліритмія) і своєрідні музичні лади кожної етнічної групи.

Музичний фольклор зберігає стійкі традиції. Музиці приписували магічну роль, розглядаючи її як засіб спілкування з духами, силами природи. Старійшини навчали молодь пісень, танців, гри на різних інструментах.

У середні віки відбулося становлення музичного професіоналізму.

У країнах Західної та Центральної Африки (Малі, Конго, Судан, Гана) сформувалася спеціальна каста музикантів, мандрівних оповідачів, що звалися *гріотами*. (10 слайд)

Ця професія наслідувалася, утворюючи династії. Діяльність музикантів була пов'язана з життям при дворі вождів. У XX ст. гріотами називали всіх, хто був причетний до створення й виконання музики.

Словник (11 слайд)

Гріот — у народів Західної Африки представник окремої соціальної касті професійних співців, музик і казкарів, нерідко бродячих.

V. Виступи учнів із доповідями, підготовленими у групах («Знавці гріотів»). (12 слайд)

Гріоти - вузька ендогамна група. Гріотам раніше було не дозволено мати власності; їх справою було ходити від селища до селища, звеселяючи люд піснями та казками. Під час пісень та оповідок гріоти акомпонували собі грою на музичних інструментах. Типово гріотськими музичними інструментами вважаються кора, лютня, кількість струн якої значно варіювалася, та маленькі барабани, які були прив'язані до зап'ястків гріота. Попри свій упосліджений стан у суспільстві, гріоти користалися з деяких привілеїв (повна воля в пересуванні, обов'язок селянина нагодувати й прихистити на ніч гріота) і були досить популярні в суспільстві.

От як змальовує майстерність і вміння гріота Пол Олівер (Paul Oliver) у своїй книзі "Savannah Syncopators":

"...[гріот] не тільки мав знати багато традиційних пісень без похибки, він також повинен був володіти здатністю екстраполювати їх на сучасні події, випадкові збіги та ситуації, що його оточували. Його мудрість була вражаючою, а знання місцевої історії чудове".

І справді, гріоти не лише оповідали про старовину, у їх обов'язки входило повідомлення новин, а нерідко чуток і пліток. Адже за відносної ізоляції сільських громад саме гріоти часто являли собою зв'язок громади із зовнішнім світом.

Сьогодні нащадки гріотів живуть у багатьох країнах Західної Африки - Малі, Гамбії, Гвінеї, Сенегалі, Мавританії, Нігері, Нігерії тощо. Гріоти - представники багатьох народів манде (бамбара, малінке); є також серед фульбе, хауса, тукулер, волоф, мавританських арабів тощо. (13 слайд)

Вчитель. (14 слайд) Основу музичного виконавства африканців становлять ударні інструменти – барабани. У деяких племенах барабани вважали священними, їх зберігали у вождів як реліквію. Грати на них дозволяли лише у присутності еміра.

Словник (15 слайд)

Емір або **амір** (араб. *amīr*, «вождь», «повелитель», «князь», «той, хто наказує, велить») титул правителя або князя в деяких мусульманських країнах Азії й Африки, а також особа, що носить цей титул. Також уживається в значенні повелителя мусульман взагалі.

До появи ісламу емірами називалися полководці, потім — мусульманські правителі, які здійснювали державну і духовну владу.

Африканські ритми є основою, за допомогою якого поділяють музику континенту на жанри. Корінням всієї африканської музики є різні барабани. На них виконуються складні ритмічні малюнки, накладені один на одного, які супроводжують багатоголосий вокал. Сучасне африканське музичне мистецтво народилося завдяки схильності до колективного виконання. Музика народів Африки відрізняється від всіх інших музичних напрямків тим, що її просто так ніколи не слухають. Прослуховування музики - це колективне заняття, яке обов'язково супроводжується танцями. Всі слухачі музики беруть активну участь в заході. Музика в Африці - це соціальне явище, яке сприяє спілкуванню між людьми.

Інструментарій народів Африки вирізняється різноманітністю, кожна з країн має самобутні особливості етнічної традиції. Об'єднує їх ритм. Африканське музикування вирізняє явище поліритмії, тобто поєднання в одночасному звучанні різних ритмів, що дивовижним чином створюють єдине ціле. Невипадково найпоширенішими музичними інструментами країн Африки є різноманітні **барабани**. Кожне плем'я має свій барабан з

характерною назвою і «мовою» (стилем виконання і тембром), причому таких «мов» не менше, ніж мовних діалектів (понад 2000). (16 слайд)

«На початку Творець зробив барабанщика, мисливця і коваля...», — говорить народна легенда одного західноафриканського племені.

У африканських племен барабан є символом серця. Магічною силою наділені всі ударні інструменти - від мініатюрного брязкальця до гігантів заввишки у два метри й більше. «Мову» знаменитих **там-тамів** туземці засвоюють із раннього дитинства. Для африканців звуки цього інструмента супроводжують усе життя. Тож людську мову можна відобразити за допомогою барабанів.

VI. Перегляд відеоматеріалу. «Африканські барабанщики». (17 слайд)

VII. Виступи учнів із доповідями, підготовленими у групах («Знавці африканських музичних інструментів»). (18 слайд)

Там-там (19 слайд) — стародавній африканський ударний музичний інструмент, що має велику кількість різновидів.

Цікаво, що ударами барабанів не лише супроводжують спів і танці, а й використовують для комунікації, наприклад, щоб скликати збори племені. Склалися своєрідні «фрази», які означають «народження», «небезпека», «смерть» тощо. На великі відстані ця ритмічна інформація надходить за допомогою естафети.

Джембе (20 слайд) — західноафриканський барабан у формі кубка з відкритим вузьким низом і широким верхом, на який натягується мембрана зі шкіри – найчастіше козячої. Грають на джембе долонями. Основу гри на джембе складають три звуки — низький, середній і високий, які отримують від ударів в різні частини мембрани. З часу свого «відкриття» для світу він став дуже популярним. Навіть сьогодні в деяких віддалених регіонах джембе можуть використовувати для передачі повідомлень на відстані або замість дзвонів, скликаючи людей до церкви.

VIII. Перегляд відеоматеріалу. «Гра на джембе». (21 слайд)

Найдавнішою і найпоширенішою після барабанів є **калимба**, що, як і **там-там**, має в різних племен численні різновиди й відповідні назви.

Калимба (22 слайд) — старовинний і дуже популярний африканський язичковий щипковий музичний інструмент. На корпусі (з дерева або з гарбуза чи панцира черепахи) від 4 до 30 металевих пластин-язичків. Здебільшого використовується для акомпанементу як професійними, так і народними музикантами. У різних племен калімба має різні назви: цанца, санз, лукембу, лала, малімба, нжарі, селімба та інші. Це досить віртуозний інструмент, на ньому можна грати акордами. Великі калімби створюють неповторний низький гул, маленькі видають абсолютно прозоре, крихке звучання, схоже на звучання музичної скриньки.

IX. Перегляд відеоматеріалу. «Гра на калімбі». (23 слайд)

Балафон (24 слайд) — традиційний західноафриканський дерев'яний ударний музичний інструмент, різновид ксилофона. Інструмент складається з 15-22 прямокутних дощечок, виготовлених з дерева Ши або інших твердих порід.

До початку обробки дощечки проходять процес сушіння на багатті, після цього їх підпилюють до отримання потрібного звучання. Під дощечками розміщені гарбузи, які є резонаторами всього інструменту. Також всередину інструменту часто насипають висушене насіння гарбуза, завдяки чому балафон видає своєрідний деренчливий звук. Балафони з'єднуються між собою шкіряними ремінцями. На інструменті грають спеціальними паличками.

X. Перегляд відеоматеріалу. «Гра на балафоні». (25 слайд)

Не менш багата і **струнна група** традиційних музичних інструментів. Одним з найдавніших в Африці є **музичний лук** — це гнучка палиця, до кінців якої кріплять струни. (26 слайд)

Багатьма народами континенту використовується **кора**. (27 слайд)

Кора — струнний щипковий музичний інструмент з 21 струною, поширений в Західній Африці. За будовою і звучанням кора близька до лютні та арфи.

Різноманітні також духові інструменти Африки: роги, різні флейти, труби.

Популярні і такі національні музичні інструменти Африки: **ксилофон; маримба; гонг; тріскачка; дзвіночок; бубон;** примітивні ударні з природних матеріалів.

Ксилофон (28 слайд) — складається з декількох частин: підставка, яку виготовляють із звичайного дерева або бамбука; темно-зеленого гарбуза, що забезпечує резонанс; дерев'яні рейки, які мають різну довжину. Плоди гарбуза спеціально готували, щоб виходив звук - покривали цигарковим папером, тонкою плівкою або павутиною, потім робили кілька дірок.

Різновиди інструментів різні в кожному регіоні, географічно змінюється також його зовнішній вигляд і кількість гарбузів. У шаманів завжди були власні музичні інструменти Африки спеціального призначення, які допомагали здійснювати обряди і управляти енергією. Основні магичні знаряддя: бубон; варган. (29 слайд)

XI. Практичне завдання. Гра на джембе під музику. (30 слайд)

Вчитель. (31 слайд) Пісні африканських племен різноманітні за жанрами: релігійні, трудові, ліричні, героїчні, колискові, весільні, військові тощо.

Пісенний жанр в африканській музиці — це ситуації, де соліст і хор повторюють речення. При цьому хор часто складається з публіки. Таким чином, виконання музики в африканській культурі та її сприйняття — це своєрідна форма комунікації. Мета — залучати максимальну кількість людей до музичної події.

Музика і танці (32 слайд) — найважливіші елементи численних обрядів африканців. Наведемо приклад. Коли пігмеї, що живуть у тропічних лісах Африки, побачать веселку, вони зупиняють роботу чи полювання, дивляться на це небесне диво, що є символом Бога, і починають співати або, радше, тягти майже на одній ноті свою «Веселкову пісню».

XII. Творче завдання. (33 слайд)

Спробуйте зімпровізувати мелодію «Веселкової пісні», намагаючись передати емоції захоплення від сили й краси природи.

Хва, ео, Хва!

Веселко, веселко!

Ти так високо сяєш

Над лісом безкраїм

Посеред чорних хмар,

Ділиш небо навпіл

І кидаєш долу

Громи переможні

Й ті грізні громи,

Що страшно гуркочуть...

Чи гнів твій на нас?

XIII. Перегляд відеоматеріалу. Afric Simone – Hafanana. Релаксація. (34 слайд).

Виконання приспіву пісні «Хафанана» Африка Сімона — зарядка позитивними емоціями.

У країні, де там-там настільки красномовно передає звістки на відстані, відокремити музику від танцю достатньо важко: звуковий ритм і ритм рухів мають виразність однакової сили. Танцювати африканці вчать так само безпосередньо, як говорити. Для них **танець** — це не спосіб розважитися, а **засіб самовиразитися**, висловити свої переживання за допомогою рухів тіла, тобто мовою, не менш виразною, ніж мовлення. (35 слайд)

Коли африканські племена ритмічно тупають ногами, здається, що їхні рухи несвідомі. Тіло танцівника, легке і гнучке, як ліана, наслідує політ птахів чи трепет квітки, передаючи рухом не лише емоції, а й думки та вчинки. Танець наближає до природи, до потаємних сил.

Жодне побутове свято і жодне ритуальне дійство не обходилося без танців. Танець

вважався вищим проявом радості. Боги Хатор, Нехемаут і Хатій шанувалися як покровителі веселошів, музики і танців. Танцювальний ритуал був частиною священних культів. Існували танці святкові, поховальні і церемоніальні. Давньогрецький історик і філософ Плутарх описав танець єгипетських жерців, що зображував ритмічний рух небесних тіл у Всесвіті. Жерці-танцівники рухалися зі сходу на захід, символізуючи рух неба, а потім із заходу на схід відповідно до руху планет.

При храмах існували школи жриць-танцівниць, які майстерно володіли цим мистецтвом. На зображенні із зібрання Туринського музею бачимо танцівницю, яка виконує акробатичні рухи. Музичний супровід танців підкреслював ритм — плескання у долоні та звучання різних ударних інструментів.

Види африканських танців (36 - 44слайди):

- **Танці воїнів** (висока наслідувальна частина військових «тактичних» рухів);
- **Танці мисливців** (танцюристи в звіриних шкурах, в пташиному пір'ї змальовують самі захоплюючі моменти полювання);
- **Танці врожаю** (звернення до богів, прохання про гарний врожай, достаток води);
- **Танці кохання** (виконуються жінками на весіллі на честь нареченої);
- **Ритуальні танці** (визнання дорослості з боку співтовариства і гордості з боку молоді);
- **Танці-привітання** (підкреслюється пошана до гостя і задоволення від його присутності);
- **Танці – викликання духів** (можна і вигнати духів);
- **Лікувальні танці** (по опису очевидців, ці танці могли вивести людину з важкого психологічного стану, а також лікувати епілепсію).

Найбільш очевидною особливістю африканських танців є їхня масовість і відсутність партнера для танцю (зокрема, змішаних пар «чоловік-жінка»). Замість цього в більшості танців групові виступи розділено за статями: чоловіки танцюють для жінок, і навпаки.

Чоловічі танці супроводжуються рухами, що імітують тварин або мисливців, тому часто виконуються зі зброєю (палиця, спис). Жіночі танці – більш плавні. Під час їх виконання ноги танцівниці зазвичай зігнуті, тулуб нахилиється вперед, кроки шаркають. Особливі рухи, що виділяють танцівниць-африканок - обертання і трясіння.

Однією з найяскравіших особливостей традиційних африканських танців є характер рухів у них. Африканські танцівники часто ніби «ізолюють» окремі частини свого тіла й рухають ними в різному ритмі. Так, під час танцю тіло танцівника може рухатися одночасно у двох або трьох абсолютно різних ритмах. Цей ідеальний самоконтроль часто доповнюється більш різкими рухами, такими як удари, стрибки і швидке розмахування зброєю. (45 слайд)

XIV. Перегляд відеоматеріалу. «Африканський запальний танець». (46 слайд)

Нігерійська кіношкола має назву **Ноллівуд** (за аналогією з Голівудом). Ймовірно сюрпризом для багатьох стане той факт, що молодий кінематограф Нігерії за кількістю щорічних прем'єр обігнав США і став другою кіноіндустрією світу після Індії. Низькобюджетні фільми знімають без репетицій, отже, актори змушені імпровізувати. Африканські митці довели, що сила кіно не в бюджеті, а в сюжеті — актуальному і захоплюючому. (47 слайд)

Про між етнічний конфлікт кінця ХХ ст. знята історична драма «Готель Руанда» (США, Великобританія, Італія, ПАР, реж. Террі Джордж). Фільм «Королева з Катве» (США, ПАР, реж. Міра Наір) оповідає про дівчинку Феону з багатодітної сім'ї з міста Катве в Уганді. Волею випадку в неї виявилися здібності до шахів і вона стає переможцем міжнародних олімпіад.

XV. Узагальнення вивченого матеріалу. Рефлексія. (48 слайд)

- Розкажіть про значення музики й танцю в житті африканців.
- Який музичний інструмент вам запам'ятався?
- На які жанри поділяються африканські пісні?
- Назвіть найбільш очевидні особливості африканських танців.

- На які групи можна розподілити танці народів Африки?
- Подумайте, які танці можна застосовувати як релаксацію у разі перевтоми?
- Яка інформація про розвиток мистецтва Африки була новою?
- Що зацікавило, вразило найбільше?

XVI. Домашнє завдання. (49 слайд)

Перегляньте в мережі Інтернет відеоритуальні танці народів Африки.
Спробуйте самостійно вивчити декілька рухів.

Використані джерела: (50 слайд)

Підручник: Л.М. Масол, Мистецтво 10 кл.;

https://uk.wikipedia.org/wiki/Етнічна_музика

<https://uk.wikipedia.org/wiki/Емір>

https://uk.wikipedia.org/wiki/Там_Там

<https://uk.wikipedia.org/wiki/Джембе>

<https://ru.wikipedia.org/wiki/Калимба>

<https://ru.wikipedia.org/wiki/Балафон>

<http://shkolazhizni.ru/archive/0/n-40831/>

<https://www.google.com/search?q=африканські+танці+відео>

Зирянов Олександр Володимирович,

учитель музичного мистецтва та

інтегрованого курсу «Мистецтво»

Черкаської загальноосвітньої

школи І-ІІІ ступенів № 2 Черкаської міської ради

Черкаської області

(УЗАГАЛЬНЕННЯ ТЕМИ)

Культура Північної і Тропічної Африки

Тема. Узагальнення знань.

Мета. Формування ключових компетентностей.

Предметна мистецька компетентність: захопити учнів мистецтвом різних регіонів світу, виявити найхарактерніші ознаки мистецтва кожного регіону, знайти емоційний відгук; формування розуміння полікультурності сучасного світу, виявлення поваги і толерантного ставлення до культурного розмаїття, усвідомлення необхідності збереження культурно-мистецького надбання людства; формування уміння встановлювати закономірності, виявляти власні художні інтереси, давати естетичну оцінку художнім творам, наводити приклади, робити висновки, узагальнювати, систематизувати мистецькі знання; формування креативності, ціннісних орієнтацій щодо мистецтва та мистецької діяльності.

Спілкування державною, іноземною мовами: уміння сприймати, розуміти інформацію державною мовою; сприймати твори мистецтва інших країн та їх інтерпретувати, з урахуванням знань про культуру цих країн; уміння тлумачити поняття, використовувати спеціальну мистецьку термінологію, висловлювати думки, почуття, погляди, вступати в діалог (дискусію); збагачувати словниковий запас,

Уміння вчитися впродовж життя: формування уміння мотивувати свої дії, аргументувати свою думку, здобувати, опрацьовувати мистецьку інформацію; уміння конкретизувати набуті знання, формування навиків самоконтролю та взаємоконтролю, уміння здійснювати самооцінювання результатів власної діяльності, рефлексію.

Математична: уміння перетворювати інформацію з однієї форми в іншу.

Інформаційно-цифрова: уміння використовувати сучасні цифрові технології, інтернет-ресурси для отримання нових знань, пізнання та творення мистецтва.

Основні компетентності в природничих науках та технологіях: уміння проводити пошукову діяльність, словесно формулювати результати досліджень, використовувати технічні засоби для

втілення художніх ідей.

Тип уроку: урок узагальнення знань.

Обладнання: комп'ютер, мультимедійна презентація, підручник «Мистецтво» 10 клас.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент. Створення сприятливої атмосфери.

II. Презентація творчих проєктів, творчих робіт учнів

III. Актуалізація опорних знань.

Квест «Загадки мистецтва Африки»

IV. Узагальнення вивченого матеріалу.

Інтерактивна вікторина «Мистецтво африканського культурного регіону»

V. Рефлексія.

Перегляд відеоматеріалу. *Танець в масках Плем'я Догонів*

Перегляд відеоматеріалу. *Yaki-Da - Pride of Africa*

Перегляд відеоматеріалу. *Shakira - Waka Waka (This Time for Africa)*

VI. Домашнє завдання.

❖ Перегляньте в мережі Інтернет відеоролики про сучасне мистецтво африканського культурного регіону

Зирянов Олександр Володимирович,
учитель музичного мистецтва та
інтегрованого курсу «Мистецтво»
Черкаської загальноосвітньої
школи I-III ступенів № 2
Черкаської міської ради
Черкаської області

Культура Північної і Тропічної Африки

Тема. Узагальнення знань.

Мета. Формування ключових компетентностей.

Предметна мистецька компетентність: захопити учнів мистецтвом різних регіонів світу, виявити найхарактерніші ознаки мистецтва кожного регіону, знайти емоційний відгук; формування розуміння полікультурності сучасного світу, виявлення поваги і толерантного ставлення до культурного розмаїття, усвідомлення необхідності збереження культурно-мистецького надбання людства; формування уміння встановлювати закономірності, виявляти власні художні інтереси, давати естетичну оцінку художнім творам, наводити приклади, робити висновки, узагальнювати, систематизувати мистецькі знання; формування креативності, ціннісних орієнтацій щодо мистецтва та мистецької діяльності.

Спілкування державною, іноземною мовами: уміння сприймати, розуміти інформацію державною мовою; сприймати твори мистецтва інших країн та їх інтерпретувати, з урахуванням знань про культуру цих країн; уміння тлумачити поняття, використовувати спеціальну мистецьку термінологію, висловлювати думки, почуття, погляди, вступати в діалог (дискусію); збагачувати словниковий запас,

Уміння вчитися впродовж життя: формування уміння мотивувати свої дії, аргументувати свою думку, здобувати, опрацьовувати мистецьку інформацію; уміння конкретизувати набуті знання, формування навиків самоконтролю та взаємоконтролю, уміння здійснювати самооцінювання результатів власної діяльності, рефлексію.

Математична: уміння перетворювати інформацію з однієї форми в іншу.

Інформаційно-цифрова: уміння використовувати сучасні цифрові технології, інтернет-ресурси для отримання нових знань, пізнання та творення мистецтва.

Основні компетентності в природничих науках та технологіях: уміння проводити пошукову

діяльність, словесно формулювати результати досліджень, використовувати технічні засоби для втілення художніх ідей.

Тип уроку: урок узагальнення знань.

Обладнання: комп'ютер, мультимедійна презентація, підручник «Мистецтво» 10 клас.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент. Створення сприятливої атмосфери.

II. Презентація творчих проєктів, творчих робіт учнів

III. Актуалізація опорних знань.

Квест «Загадки мистецтва Африки»

IV. Узагальнення вивченого матеріалу.

Тестова робота: Мистецтво африканського культурного регіону

Тестові завдання

У завданнях 1-15 беріть один варіант правильної відповіді

1. Головна релігія африканців

А християнство

Б іслам

В буддизм

Г конфуціанство

2. Північна Африка належить до:

А європейської культури

Б культури Чорної Африки

В ісламської культури

Г острівних культур

3. Головною рисою африканської культури є орієнтація на

А минуле

Б майбутнє

В сьогодення

Г внутрішні переживання людини

4. До культової африканської архітектури належать

А житла племен

Б храми, мечеті

В замки

Г фортифікаційні споруди

5. Найпоширеніша форма африканської архітектури

А базиліка

Б кругла

В хрестово-купольна

Г хрестово-банна

6. Яке з видів мистецтв до 60-70 –х років ХХ ст. було найслабше розвинуте в Африці

А скульптура

Б кіномистецтво

В музика

Г декоративно-ужиткове мистецтво

7. Африканське коріння мають такі танці світу

А вальс, танго, мазурка

ТЕМА 2. Мистецтво американського культурного регіону

2.1. Мистецтво доколумбової Америки: майя, ацтеки, інки

Шеремет Лариса Григорівна,
вчитель предметів
освітньої галузі «Мистецтво»
Березняківської загальноосвітньої
школи I-III ступенів
Смілянської районної ради
Черкаської області.

Тема уроку: Мистецтво доколумбової Америки: майя, ацтеки, інки.

Мета уроку: Формування ключових компетентностей:

загальнокультурна компетентність:

- ознайомитися з культурою американського регіону доколумбового періоду, періодизацією та характерними особливостями розвитку мистецтва;

міжпредметна естетична компетентність:

- виявлення естетичного ставлення до різних культур світу ;

вміння вчитися:

- організувати своє робоче місце, планувати свої дії; розвивати вміння й навички самоконтролю й самооцінки;

предметних компетентностей:

- знайомити учнів з мистецтвом американського культурного регіону-омельки, ацтеки, інки, майя;

- спонукати учнів до узагальнення отриманих знань з мистецтва різних епох, стилів , напрямів;

- розвивати вміння висловлювати власну думку про мистецтво різних мистецьких регіонів, які вразили їх своєю оригінальністю;

- розвивати здібності щодо образного сприйняття творів мистецтва; розвивати естетичний смак;

- виховувати інтерес до кращих зразків світової культури(архітектури, скульптури, живопису...)

загальнокультурна компетентність

- розвивати вміння працювати в групах, знаходити необхідну інформацію;

- вміння характеризувати культуру американського регіону

- формувати в учнів вміння висловлювати власну думку , аналізувати та порівнювати різні види мистецтва- знаходити спільні та відмінні риси

- формувати в учнів культуру полеміки, вміння слухати опонента, терпимість до іншої точки зору;

Тип уроку: комбінований, урок введення в тему.

Обладнання: мультимедійна дошка, мультимедійна презентація .

Фотоілюстрації: храм Сонця; «Храм написів» у Паленке; давнє місто майя Чичен-Іца; піраміда Місяця в Теотіуакані; храм Кориканча; руїни храму в Мачу-Пікчу; скульптура та побутові вироби майя, золоті вироби інків.

Відео-матеріали до уроку.

1. Культура доколумбової Америки <https://www.youtube.com/watch?v=YJFi5hAqEWA>
2. Чичен Ица https://www.youtube.com/watch?v=iuLiB_YkRH4
3. Храм надписей в Паленке <https://www.youtube.com/watch?v=3jtJR-nDZgU>
4. Теночтитлан <https://www.youtube.com/watch?v=8Ri4wACUqvU>
5. Календари майя <https://www.youtube.com/watch?v=9gdfLdJn3E8>

6. Культура та історія інкської цивілізації

<https://lvivmedievalclub.wordpress.com/2014/11/02/орест-микієвич-культура-та-історія-ін/>

7. Мачу пикчу <https://www.youtube.com/watch?v=ZHO5dmNkX-4>

8. Индийская музыка <https://www.youtube.com/watch?v=5Gkfl82TS5A>

Основні поняття для засвоєння:

Очікуваний результат: оперувати знаннями культури ольмеків, ацтеків, майя, інків, аналізувати й порівнювати їх мистецтво. Розширення кругозору, розвиток фантазії у створенні ескізів до теми, вміння інтегрувати предметні знання.

Хід уроку:

1. Організаційний етап.

У своєму розвитку Америка сильно відрізнялася від Європи, Азії та Африки: адже вона була майже ізольована від них. Але тут теж виникли держави, розцвіли цивілізації майя, ацтеків та інків, які досягли значних успіхів у ремеслах, науках, архітектурі і мистецтві.

Люди прийшли в Америку близько 25-40 тис. Років тому з Північно-Східної Азії. Поступово вони просувалися на південь, освоюючи величезні території. Рідкісні контакти з Європою не зіграли важливу роль ні для Америки, ні для Європи. Коли в 1492 р Колумб досяг Америки, її населяло безліч племен з різним рівнем розвитку; деякі з них створили високорозвинені цивілізації, найвідоміші з яких – цивілізації майя, ацтеків та інків. Кожна з них не тільки спиралася на власні досягнення, а й засвоювала культурні традиції підкорених народів.

До того моменту коли Христофор Колумб відкрив Америку (1492 р.), більшість її мешканців-індіанців були кочівниками. Однак деякі індіанські народи вже кілька тисячоліть вели осілий спосіб життя і займалися землеробством. Осередків давньої цивілізації було два. Перший знаходився в Центральній Америці, на території сучасних Мексики, Гватемали і Гондурасу. Другий розташовувався у Південній Америці на плоскогір'я Анд - це землі сучасних Перу, Болівії, Колумбії, Еквадору і Чилі.

II. Новий матеріал.

В історії культури доколумбової Америки виділяють декілька періодів.

Палеоіндіанський період (XXV-VIII тисячоліття до н.е.) характеризується розвитком кам'яних знарядь праці від нуклеусів, скребачок, гостроконечників з односторонньою обробкою до оброблених з обох боків кременевих клинків з довершеною і ретельною віджимною ретушшю, які мають поздовжні вузькі жолобки вздовж обох поверхонь. Люди об'єднані в невеликі кочові групи з нестационарними (сезонними) стоянками. Займалися збиранням, полюванням спочатку на дрібних, а потім і великих тварин.

З VIII до середини II тисячоліття до н.е. – архаїчний період. Основу господарства, як і раніше, складали полювання і збирання, проте знаряддя праці удосконалювалися: використовувалося шліфування каменю, з'явилися ступи і зернотерки. Зародилося землеробство, хоча основна частина рослин залишалася у дикому стані. Була винайдена тканина, яка виготовлялася з бавовни. Небіжчиків піддавали кремації або муміфікували. З'явився оригінальний спосіб приготування гарячих страв: варити їжу у кошиках, виготовлених з дерева, кори і шкір. Такий посуд заповнювався водою, в яку дерев'яними щипцями опускали заздалегідь розжарені на вогні камені.

Період між II тисячоліттям до н.е. і I ст. н.е. отримав назву формативного або протокласичного. Він характеризується остаточним переходом до осідлого способу життя, що зумовлено появою інтенсивних форм землеробства. Споруджувалися зрошувальні канали, дамби, греблі.

Осідле життя привело до винайдення і розвитку кераміки, а також до формування мистецтва скульптури, появи перших пірамід. Швидко розвивалися різні ремесла, почався активний процес класового розшарування, формування основ наукових знань. Внаслідок важливих господарських і культурних змін стала можливою масова колонізація нових земель, утворилися великі центри суспільного життя.

Подальший, так званий класичний період (I-IX ст. н.е.) характеризувався появою і розвитком ранньокласових держав. Матеріальну основу суспільств складало

інтенсивне підсічно-вогневе і поливне землеробство, вирощувалися різні сорти кукурудзи, кабаків, гарбузи, томати, бавовник, тютюн тощо. У ранньокласових державах нещадно експлуатувалася основна маса населення – землероби-общинники, держави вели нескінченні війни з метою захоплення здобичі і рабів. Крім світської знаті надзвичайною могутністю відзначалися жерці. Основною політико-адміністративною одиницею були міста-держави або об'єднання міст-держав, серед яких виділялися Теотіуакан, Шочікалько, Тахін, Тікаль, Паленке, Копан та ін.

Етнічний склад цих утворень практично невідомий. Значного поширення набрала деспотична форма правління і тісно пов'язане з нею обожнювання царя та царської влади. Розвивалося ремісниче виробництво. Індіанцям цього періоду були відомі золото, срібло, мідь, які піддавались складній техніці обробки для виготовлення прикрас і знарядь праці. Великого значення набули наукові знання. Мистецтво стало знаряддям соціальної боротьби.

У післякласичний період (X – початок XVI ст.) переважна більшість величезних міст-держав припинили своє існування, формувалися нові політичні і культурні центри. Утворилися царство ацтеків з центром в м. Теночтітлан (сучасне м. Мехіко), рабовласницька деспотична держава інків Тауантінсуйу, майя – тольтекська держава зі столицею Чічен-Іца, а потім Майяпан як

найбільші державні утворення. Міжусобні війни привели до утворення ряду дрібних міст-держав, що ворогували між собою. Стали виразно проявлятися ознаки процесу деградації культури, який був посилений хвилею повстань та епідемій.

У кінці XV – на початку XVI ст. територія Латинської Америки стає об'єктом колоніальної експансії ряду європейських держав внаслідок великих географічних відкриттів. Колоніальні захоплення супроводжувалися пограбуванням, поневоленням і винищуванням корінного населення, знищенням його культурних цінностей. Намагаючись зміцнити своє панування на захоплених землях, колонізатори посилено насаджували свої релігії (головним чином католицизм) і мови. Так званий період конкісти продовжився до кінця XVIII – першої чверті XIX сторіччя, коли в ході визвольної боротьби виникли національні латиноамериканські держави.

2. Релігійні уявлення

До моменту відкриття Латинської Америки Х. Колумбом існувало безліч релігійних культів (за винятком монотеїстичних), вірувань і обрядів, що склалися у різних етнічно-соціальних груп корінного населення.

Майя, ацтеки та інки дотримувалися різних язичницьких релігій, але у їхніх вірувань було багато спільного. Їх божества були тісно пов'язані з небом, небесними тілами і явищами природи, тому астрономічні спостереження і календарні обчислення стали частиною релігійних обрядів і виконувалися дуже ретельно і з вражаючою точністю. Священнодійства супроводжували все повсякденні справи. Важливу роль грали людські жертвоприношення. Специфічною особливістю індіанської міфології є наявність безлічі міфів про стару і нову батьківщину, зумовлених численними міграціями індіанських племен і відповідними процесами етногенезу. Міфологічні сюжети дістали відображення в багатьох творах мистецтва. Частина міфів була використана європейськими колонізаторами для підкорення індіанців.

У процесі багатоговікового розвитку доколумбової Америки індіанськими народами були накопичені багаті знання особливо з астрономії і математики, медицини, різноманітні практичні відомості з будівельної техніки, ковальської справи і зварювання металів, географії, метеорології, кліматології, сейсмології та ін. Розвиток цих знань був тісно пов'язаний з релігійним культом.

Календарні системи, системи літочислення були найточнішими з усіх, створених древніми цивілізаціями. Система літочислення у древніх майя ґрунтувалась на математичних розрахунках і астрономічних спостереженнях, які набули втілення в оригінальному календарі. Календар майя виник, головним чином, з потреб сільського господарства. Пізніше

він набув таємничого містичного характеру, перетворившись в основу релігійного культу майя.

Глибокими були і медичні знання, особливо в галузі зуболікування і хірургії, які багато в чому перевершували знання європейських лікарів тієї епохи. За допомогою тодішнього хірургічного інструментарію проводилися складні операції аж до трепанації черепа.

Індіанська фармакопея використовувала хіну, кокаїн, сік папайї та ін..

У державах майя, ацтеків, інків існували порівняно розвинені правові системи, які ґрунтувалися на кодексах законів. Філософські уявлення про світ і місце людини у ньому були складовою частиною духовної культури. У філософських вченнях зустрічається ідея про чотири першоелементи (вогонь, вода, земля, вітер) і поняття боротьби як причини космічних змін.

Таким чином, деякі з народів, які населяли Давню Америку, досягли значних успіхів у розвитку ряду галузей знання у доколумбовий період.

Одним з важливих результатів процесу культурного розвитку було формування різних систем писемності у деяких народів доколумбової Америки.

Цікавим зразком примітивної “писемності” в області Анд було “вузликове письмо” – кіпу, яке являє собою шворку або палицю з прив’язаними до них відвідними різнокольоровими (кольору надавалося символічне значення) шнурками, на яких на різній відстані один від одного зав’язувалися вузлики.

Писемність ацтеків і народів куна являє собою піктографічне (малюнкове) письмо з елементами ієрогліфики. Певної системи розташування піктограм не існувало: вони могли розташовуватися і горизонтально, і вертикально. Вперше писемність народів куна відкрита і вивчена норвезьким етнографом Е.Нордельшельдом. Піктографічним письмом записані легенди, книги рецептів народної медицини.

Система писемності у народів давньої Мексики склалася у II-V ст. н.е. в ольмеків. Вона являє собою поєднання елементів піктографічного і складового письма. Неодмінним супутником запису був малюнок. Семантичне значення мали колір і розташування знаків.

Найдовершенішою системою писемності в давній Америці було ієрогліфічне письмо майя. У ньому вживалися фонетичні знаки (алфавітні і складові), ідеографічні (цілі слова) і ключові (пояснювальні значення слів, але такі, які не читаються). Всього виявлено близько 300 знаків. Мова ієрогліфічних текстів значно відрізняється від живої мови за вимовою, словником, граматиною. Ієрогліфічні тексти і написи майя досі повністю не перекладені. Перші спроби розшифрувати письмо майя належать до середини XIX ст. У середині 1950-х років великий внесок у дешифровку письма майя вніс радянський вчений Ю.В. Кнорозов, родом з Харківщини.

З виникненням писемності був тісно пов’язаний розвиток літератури. Літературна творчість індіанців древньої Америки в художній формі відображала найважливіші риси життя індіанських племен. Давнім жанром літератури були трудові (мисливські, рибальські), обрядові, а також військові пісні, які включали звернення до богів про допомогу в досягненні перемоги, переможні пісні, плачі за загиблими воїнами.

Значного поширення набув жанр казки – чарівної, побутової, про тварин тощо. У деяких індіанських народів існував епос. До літературних пам’яток належать “Аннали какчікелей”, “Родовід владик Тотонікапакана”, пророча книга “Чілам-Балам”, сакральний епос індіанців кіче “Пополь-Вух” (“Книга Порад”) та ін. Великим внеском у скарбницю світової культури є драма на мові кечуа “Апу-Ольєнтай”. Одним з найбільших поетів Давньої Америки був Несуалькойотль. Лейтмотивом його творів, які дійшли до нас є роздуми про нестійкість людського існування, ідеї про безперервність руху і про відносність спокою, утвердження вічності прекрасного. До наших днів дійшли також 4 рукописи майя і значна кількість написів на каменях в руїнах міст.

Велика кількість рукописів була знищена в епоху конкісти.

Навчання писемності здійснювалося у спеціальних школах. У ацтеків було два види шкіл: тельпочкалі і кальмекак. Перші призначалися для простих дітей з народу, другі – для обдарованих дітей, які закінчили тельпочкалі, і дітей знаті. Школи для простих дітей готували насамперед воїнів, тому основна увага тут приділялася фізичному вихованню і спорту.

Школи для знаті готували інтелектуальну й адміністративну верхівку суспільства (жерців, астрологів, математиків, писарів, суддів), тому тут викладалися вершини наук – історія, філософія, право.

Основна частина літературних пам'яток, що збереглися, і письмових джерел індіанців околумбової Америки ще чекають своїх дослідників і дешифрувальників.

Мистецтво доколумбової Америки дістало найповнішого вираження в монументальній архітектурі, яка розвивалася на території сучасної Мексики і в Центральній Америці. Архітектура обох цих областей мала багато спільних рис, зумовлених схожістю економічних, соціальних і релігійних інститутів, подібністю природних умов. Архітектура і містобудування давньої Америки характеризуються стійкістю типів, уповільненою еволюцією композиційних, декоративних і технічних прийомів. Провідним типом були культові комплекси, які включають ступінчасті піраміди з храмом або вівтарем на верхньому майданчику, храм, палацові споруди для жерців і знаті, палаци для свят, “стадіони” для ритуальної спортивної гри, “обсерваторії” для астрономічних спостережень, а також різноманітні інженерні й оборонні споруди.

Мистецтво індіанських народів розвивалося нерівномірно. Нерідко пришельці витісняли носіїв більш високої художньої культури. Так, на території Мексики найдавнішим було мистецтво ольмеків (I тисячоліття до н.е.), чії похоронні маски і величезні кам'яні голови (до 13 тонн) вражають свободою пластики, характерністю передачі етнічного типу і людяністю.

Протягом приблизно двох з половиною тисячоліть процвітало найбагатше мистецтво майя, що створило життєво виразні твори дрібної пластики, вражаючий за декоративною фантазією орнамент, розвинені і складні композиції історико-побутового і ритуального значення, в ювелірних за майстерністю виконання кам'яних рельєфах.

Мистецтво ацтеків відрізнялося керамікою, виробами з коштовних каменів і металів, узорним ткацтвом, виробами з пір'я, монументальна творчість була пройнята релігійними ідеями.

Важливе значення мала музика – невід'ємний елемент культових обрядів і церемоній. У розвинених племен існувала диференціація музики на «народну» і «придворну», існували спеціальні школи підготовки професіональних музикантів. Музичний інструментарій включав велику кількість різноманітних духових і ударних інструментів, з струнних був найпростіший монохорд – музичний лук.

В обрядах і ритуальних діях містилися елементи театралізації, були побудовані великі амфітеатри, створені твори драматургії, такі як “Апу-Олььянтай” на мові кечуа, драма “Рабіналь-Ачі”.

III. Випереджувальне завдання. Робота в групах.

1 група. «Омельки».

Першою відомою історикам культурою Америки є ольмекського. Ольмеки населяли область Табаско на території нинішньої Мексики. Вже в II тис. до н.е. вони знали розвинене землеробство, будували поселення. До досконалості була доведена технологія обробки каменю. Збереглися ольмекском вівтарі, вирубані в скелях; залишилися гігантські кам'яні голови «негроїдного» типу, що залишили вчених в подиві; дійшла до наших днів ольмекського фресковий живопис. Ольмеки першими з американських племен стали використовувати знаки для запису цифр, створили ідеографічне лист, календар. Вони відрізнялися рідкісними знаннями в астрономії, гомеопатії. Саме ольмеки відкрили гру в м'яч, почасти нагадувала баскетбол; м'яч закидався в кільце, але не руками, а тілом – плечима, стегнами, сідницями; гравці надягали маски і нагрудники. Це була ритуальна гра,

пов'язана з культом родючості; переможеному відрізались голова. Ольмеки, на відміну від інших племен, використовували накладні бороди, практикували деформацію черепа, гоління голови, подпілівання зубів. У них був поширений культ ягуара. На чолі суспільства стояли жерці-астрономи.

2 група. «Племена Майя»

Першою значною цивілізацією в Центральній Америці стала майяская. Майя належали до майяської мовної сім'ї, вони займали більшу частину території нинішньої Мексики. Вже до VIII ст. майя створили сильну централізовану державу. Її столицею було місто Майяпан, оточений потужною стіною, протяжністю 8 кілометрів. У місті перебувало 4 000 будівель, проживало 12 тисяч жителів.

На чолі держави стояв халач-віник («справжній чоловік») або ахав («пан»). Її влада була спадковою. Існував державна рада – ах куп каб, в якій входили жерці і сановники. Найближчими помічниками правителя були чілам – вішун, якого носили на плечах, і НАКом – відповідав за жертвоприношення. Держава поділялася на провінції, на чолі яких стояли батабов, родичі правителя; вони володіли цивільними, військовими та судовими повноваженнями. Батабов в провінціях підпорядковувалися «народні дому» (паполна), майстри співу (ах холькооб). Основою влади халач-віника і батабов була численна наймана армія. Вояки (холькани) отримували винагороду. Головнокомандувач, також носив титул наком, повинен був дотримуватися правил суворої аскези, утримуватися від інтимного спілкування з жінками, яке, вважалося, послаблювало войовничість.

Майяські право відрізнялося жорстокістю. Більшість злочинів каралося смертю. Смертна кара призначалася за богохульство, образу гідності правителя; за подружню невірність накладалася найжорстокіша кара: образника честі чоловіка вражали стрілами, розчавлювали голову каменем, витягали кишки через пупок; невірну дружину також стратили, хоча чоловік міг її помилувати, і тоді вона піддавалася суспільному ганьби. Згвалтування каралося смертю, якщо до суду гвалтівник не одружився на жертві. За содомію спалювалися, що вважалося найтяжчим покаранням, позбавляє надії на здобуття вічного життя. Практикувалися покарання. Скажімо, сановники і чиновники за посадові злочини піддавалися татуюванню, який покривалися обидві щоки від підборіддя до чола. За крадіжку звертали в рабство, тривалість якого визначалася рівнем збитків. Існувала заборона на шлюби між особами однієї тотема, одного прізвища.

Суспільство майя було досить диференційованим. Вища положення займали альмехенооб («ті у кого є батько і мати»), знати. Слідом за ними стояли ахкінооб («діти сонця»), жерці, які були хранителями знань, хронології, календаря, історичної пам'яті і ритуалів. Основну масу населення становили ах чембаль вінікооб («нижчі»), Лемба вінікооб («трудящі»), і ялба вінікооб, («прості люди»), вони були особисто вільними, користувалися землями, але не могли самостійно розпоряджатися виробленою продукцією. Найнижче положення майяського суспільства займали пентакооб, раби; джерелами їх поповнення були полонені, боржники, злочинці. Вони ж призначалися для численних жертвоприношень з нагоди смерті пана, начальника або правителя, а також за різними іншим випадкам.

Основою економіки було землеробство. Єдиним знаряддям обробітку землі залишалася мотика. Була не відома приватна власність. Вся земля вважалася належала богу Сонця, від імені якого нею розпоряджався халач-віник. Не існувало грошей, практикувався простий продуктообмін. Весь вироблений продукт зберігався в державних коморах і видавався чиновниками за суворо встановленим стандартам споживання, відповідати положенням у суспільстві. Це дало привід називати майяські економіку «соціалістичної». Крім землеробства, у майя розвивалися ремесло і торгівля, центрами яких виступали міста, особливо портові.

Незважаючи на те, що майя навчилися обробляти мідь, золото і срібло порівняно пізно – у VIII-X ст., у них була досить розвинена техніка. Майя будували складні акведуки, нерідко підземні, водозбірні цистерни та інші гідротехнічні споруди, які дозволяли регулювати розливи річок, конденсувати дощову воду і т.п. Майя належить пріоритет у

створенні кам'яного склепіння, що дозволило їм будувати величні, ступінчасті піраміди. Вони залишили тисячі пірамід, сотні культових центрів, обсерваторії, майданчики для гри у м'яч, попередниці сучасного футболу, театральні майданчики тощо Найвидатнішим пам'ятниками майяської культури є Чичен-Іца, Паленка, Майяпан. До X ст. майя освоїли технології кування, лиття, зварювання, карбування м'яких металів – міді, золота і срібла. Їм була знайома технологія золочення. Особливу популярність здобули золоті диски майя, що були фетишами Сонця.

Майя знали технологію виробництва паперу з деревної кори. Вони створили ієрогліфічне письмо, що налічувало кілька сотень знаків. Розшифровку майяської ієрогліфіки запропонував Ю. Кнорозов, проте до цих пір читання майяських кодексів представляє велику трудність.

Майя користувалися двадцятирічною системою рахунку, запозиченої у ольмеків; вони знали число «нуль». Майя розробили досконалий календар, в якому враховувалися цикли Сонця, Місяця і Венери. Календар майя включав в себе 365,2420 доби, що перевершує за точністю сучасний європейський календар; розбіжність з астрономічним роком становило 1 добу за 10000 років. Майя визначали період руху Місяця в 29,53086 доби, роблячи помилку на 0,00025. Майяські астрономи знали і інші планети, зодіак, розраховували їхні синодичні оберти.

Яскравою пам'яткою майяської культури є театр. Збереглися театральні майданчики, оточені рядами для глядачів. Така наприклад, «Платформа Місяця». Керував театром ах-куп-цублаль. Ставилися комедії, фарси; користувалися успіхом виступи хорів та ілюзіоністів.

Майя є одним з небагатьох давніх народів Америки, що залишив багату літературу. Найвидатнішим пам'ятником літератури є «Пополь – Вух». Збереглися «Аннали Какчінелей».

Релігійна система майя виключно самобутня. Вони шанували Бога Сонця – Ах Кіна або Кініч Ахава; його символом був чотирипелюстковий квітка. Поруч з ним містився Чаака, Бог дощу; його символами були черепаха, жаба, а обов'язковими атрибутами – сокиру і барабан. Особливе значення в картині світу майя мали чотири вітри: Чакпавахтун – Східний вітер, його символом був червоний колір; Канпавахтун – Південний вітер, що позначався жовтим кольором; Екпавахтун – Західний вітер, його знак чорний колір; і Сакпавахтун – Північний вітер (білий колір). Покровителькою жінок, любові, пологів виступала Ішчель – богиня Місяця, а вона опікувалася ткачів і лікарів.

У X ст. цивілізація майя зіткнулася із зовнішніми вторгненнями. У 917 р. Чичен-Іца була зайнята племенами науа. У 987 р. цей культовий центр опинився під владою тольтеків, і майя зведені до положення невольників. У середині XIII ст. Чичен-Іца прийшла в остаточний занепад з-за внутрішніх конфліктів. У 1441 р. в ході великого повстання упав Майяпан.

3 група. «Інки».

Іншою значною цивілізацією Південної Америки стала інкська. Інки належали до мовної групи кечуа і займали територію Перу, частини Чилі, Болівії, Аргентини, Колумбії і Еквадору. Створене ними держава досягла найвищого розквіту в XIV-XV ст. Офіційною назвою інкської держави було «Тауантіносую», «чотири з'єднаних сторони світу». Столицею було легендарне місто Куско.

На чолі держави стояв сапу інка, «Єдиний Інка». Він сприймався «Сином Сонця» (інтіп Чуріна), був наступником Сонячного світила, що зійшов на Землю. Сапа Інка мав особливі інсигнії – червону начольну пов'язку, бахрому, одяг і взуття, прикрашені золотом і коштовним камінням. Одяг та взуття використовувалися тільки один раз, після чого знищувалися. Налобні пов'язка і бахрому носилися довічно і після смерті сапу інки залишалися прикрашати його мумію. Їжу правитель куштував із золотих сервізів, які також були предметом одноразового використання. Дружиною сапу інки могла бути лише сестра – койа. Крім цього, государ мав гарем. Спадкоємець (АУКА) визначався волею государя з числа синів; пріоритет віддавався синові від койі, але далеко не завжди; він міг бути

відкинутий через родимки, кривих зубів або з певних інших мотивів.

Існував державний рада, до якої входили родичі сапу інки. Рада обирала верховного жерця – Вільяк Уму, також з числа родичів правителя. Держава поділялася на 4 частини – Кольясуйу, Контісуйу, Чінчасуйу і Антісуйу. Керували ними намісники, суйуйок арукуна, найближчі родичі правителя. Вони ж входили до державної ради.

Інкам було відомо кодифіковане право. Звід інкських законів був складений близько середини XV ст. Пачакуті. Найбільш важким злочином вважалася державна зрада; зі шкіри винного робився барабан, з кісток флейти, будинок винного порівнювався з землею, земельний наділ посипався сіллю. Тяжким злочином вважалося вступити на територію палацу Єдиного Інки, богохульство; за них накладалося смертна кара. Суворо каралися посадові злочини; на звинуваченого чиновника з висоти 1 метр скидався камінь на хребет. Практикувалися покарання без вини – жителів села за злочин на їх території, батька шмаркач. Переслідувалися аборти: за не народженого хлопчика жінка підлягала смерті, за не народжену дівчинку – 200 ударів батоном. Карався інцест. Однак сапу інка не міг одружуватися ні на кого, крім сестри. Були покарання за неробство, лінь. Якщо людина крапа від голоду, то карався чиновник, не забезпечив його продовольством. Тяжким покаранням був висновок у в'язницю, тому що камери заповнювалися хижакими, зміями, смертоносними комахами. Якщо ув'язнений не гинув за 48 годин, то вважався невинним, і сапу інка сплачував йому компенсацію.

Товариству інків було властива розвинена стратифікація. Вищий шар становили Капак, знати, що називалася ще хатунрінкрійокі, тобто «Большеухіе», тому що їм відтягувалися вуха в знак високого благородства. Крім знаті виділялися Курако, чиновники. Очоловав чиновників тукук Рікою, «той, хто бачить все». Йому безпосередньо підпорядковувалися унукамайокі, наглядачі над 10000 підданих; нижче їх стояли уаранкамайокі, що наглядали над 1000; потім йшли пачакамайокі, доглядачі над ста жителями; ще нижче були пікамайокі, доглядачі над 50, і нарешті, чунчакамайокі, контролери над десятьма підвладними. Основну масу населення становили хатунруна, «маленькі люди», вони платили податки, обробляли громадські землі, виконували міту, різні громадські роботи, 90 днів на рік.

Інкська економіка носила такий же характер, як і майяская: була відсутня приватна власність, не було грошей. Однак була розвинена мінова торгівля. Інки робили очеретяні човни та уампу, плоти з критими будівлями, щоглами і квадратними вітрилами. Вони здійснювали плавання в океан. Відомо, що Тупак Юпанкі здійснив морську експедицію в кінці XV ст. в Тихий океан. Його флотилія складала декілька сотень уампу, на яких знаходилося 20 тисяч чоловік. Експедиція тривала рік, і історики вважають, що Тупак Юпанкі доходив до о.Пасхі. Після цього плавання в Тауантінасуйу з'явилися раби-негроїди.

Інки будували дороги, криті цеглою і мали бордюри. Головна дорога, яку іспанці називали «Королівською», перевищувала протяжністю 5000 кілометрів. Дороги місцями прорубувалися в скелях, місцями підіймалися на штучних віадук. Збереглася 13 кілометрова дамба над болотом, що була складовою частиною однієї з державних доріг. Будувалися підвісні мости. Найвідомішим був міст через р.. Апурімак довжиною 80 метрів, на висоті 36 метрів, він був зроблений за наказом Сапа Інки Рокі в 1350 р. і протримався 500 років. Інки першими стали використовувати канатні дороги (Оройя); троси плелися з волокон листя агави; кабінки для подорожніх також були плетеними. Дороги використовувалися для пересування військ, для транспортування товарів, які переносили вручну. Існувала естафетна пошта. Для виконання поштової служби відбиралися самі швидконогі і витривалі юнаки. Посада листоноші (часкі) вважалася почесною. Кращі часкі нагороджувалися сапу інкою. Від Куско до Куму відстань перевищувало 2000 кілометрів, і пошта доходила за 5 днів. За затримку поштової кореспонденції часкі каралися 50 ударами палицею по голові, після чого їм відрізали ноги.

Інки довели до високого мистецтва техніку обробки дорогоцінних металів. «Восьмим чудом світу» називали конкістадори «Золотий Сад» у Куско, в ньому із золота і срібла були

виконані дерева, кущі, квітники; маїсові качани були сплетені з срібною дроту; на лузі паслося стадо лам з дитинчатами, зробленими з дорогоцінних металів, і обидві дюжини таких же штучних пастухів “зривали” золоті яблука з райських дерев; по землі “повзали” золоті змії зі вставними очима з дорогоцінних каменів, “пурхали” золоті метелики, “сиділи” золоті жуки.

Здивування викликає будівельна техніка інків. Столиця їх царства, Куско, захищалася потужною фортецею з трьох рядів стін – Саксауман. Перший ряд стін був викладений з блоків вагою 350 тонн; був зведений 21 бастіон. Шедевром архітектури є Мачу-Пікчу, відкритий в 1911 р. Х. Бінгеном. Це священне місто знаходився на висоті 3000 метрів над рівнем моря, у Старому Світі на такій висоті не будувалися навіть села. У ньому не було вулиць, пересування здійснювалося по сходах, яких налічувалося кілька сотень. Там були інкауасі – Палац правителя, Палац принцеси, Тореон – Кругла башта; у центрі знаходився “Храм трьох вікон”, сонячна обсерваторія інків, “місце, де прив’язано Сонце”. Крім цього, в Мачу – Пікчу був виявлений підземний місто, де зберігалися мумії декількох поколінь сапу інків.

У інків було два типи письма: кіпу, призначене для передачі адміністративно-економічної інформації, і кілька – для передачі традицій і ритуалу, перший тип письма був «вузликовим», використовувалися шнури різної довжини і різного кольору, на яких зав’язувалися десятки видів вузлів, другий тип письма – «рисунчаті». Відомо, що один з самих прославлених правителів інків, Пачакуті, реформатор, філософ і поет, наказав створити мальовану історію свого народу; полотна були вставлені в позолочені рами і поміщені в спеціально побудованому палаці – Пукінканча, який був унікальним архівом і бібліотекою. Сьогодні відомо більше 400 знаків инкського листи. Т. Бартель запропонував розшифровку частини піктограм інків, він прочитав напис на «плащі» Віракочі, нового для інків божества, культ якого ввів Пачакуті.

Велика увага приділялася освіті і наукам. У Куско в середині XV ст. була відкрита вища школа – ячауасі, перший університет Стародавньої Америки. Там викладали видатні вчені, амаута. Викладали ораторське мистецтво, ритуали, право, астрономію, музику. Існували особливі школи для дівчат – аклья-уасі («будинки наречених Сонця»). У них відбирали з усього царства найкрасивіших і навчали жіночим мистецтвам. Деякі ставали фаворитками сапи інки, а багато віддавалися в дар сановникам і чиновникам за заслуги.

Інкська цивілізація проіснувала до 20-х р. XVI ст., До завоювання іспанським конкістодором Франсиско Пісарро. Він захопив і розграбував Куско, полонив останнього сапу інкові Атауальпу, потім звільнив його за фантастичний викуп: протягом 60 днів камера, в якій перебував полонений сапу інка, була наповнена його підданими золотом і сріблом до стелі; було доставлено понад 5 тонн золота і 12 тонн срібла. Незважаючи на це, надалі Атауальпа знову був схоплений і спалений.

Група 4. Ацтеки.

Останньою великою цивілізацією Америки була тольтекська-ацтекська. У X ст. в Мезоамериці з’явилися тольтеки, що належали до мовної сім’ї науа. На чолі їх стояв вождь Мішкоатль. У нього був спадкоємець – Се-Акатль Топільцін, що відрізнявся рідкісною мудрістю. Топільцін був обраний верховним жерцем тольтеків. У 980 р. він заснував місто Толлан або Тулу Шікокатітлан, побудував храм Тлауіскальпантекутлі; вівтар у цьому храмі тримали на руках статуї 4,5 метра заввишки, храм був прикрашений колонами у вигляді змії.

У XI ст. від тольтеків відокремився вождь Меші, утворився рід Мешиком, який рушив у бік озера Тескоко. У 1247 р. вождь цього роду був обраний Теноч, з цього часу тольтекських рід став називатися теночков. Вони вели напівкочовий спосіб життя, відрізнялися войовничістю, знали обробку металів. В 1325 р. Мешика-теночки оселилися на островах озера Тескоко. Так виникло місто Мешика-Теночтітлан, який став надалі столицею величезної ацтекської імперії.

На чолі держави стояв тлатоани. Його влада була абсолютною і передавалася у спадщину. Ще за життя тлатоани обрав наступника з братів чи племінників. Тлатоани

призначав Вища Рада, 4-х воєначальника. Держава поділялася на кальпуллі, територіально-кланові одиниці. Вони знаходилися під управлінням кальпулеков. Над ними стояв тлатекутлі.

Вище стан ацтекського суспільства складали Піллей, «діти панів», знати; вони були вільні від податків. Потім стояли теопантлаллі, жерці. До привілейованим станам ставилися також тлатокатлаллі, чиновники, і почтека, торговці. Податним станом були масехуалі – хлібороби, ремісники, вільні общинники. Крім цього, в ацтекській суспільстві були тлатлакотін, раби.

Вся власність була державною. Масехуалі володіли лише правом користування частиною врожаю зі своїх наділів і могли передавати це право у спадщину. Грошей ацтеки не знали. Як мінового еквіваленту використовували плоди какао і дорогоцінні мінерали. Були розвинені торгівля і ремесло.

Найбільшим торговельним центром Древньої Америки був Мешика-Теночтітлан. Це було справжнє диво ацтекської цивілізації. Місто було розташоване на озері Тескоко, займав площу 12 квадратних кілометрів, він був побудований за координатній сітці, був розділений штучними каналами, через які були зведені мости. Місто поділялося на чотири частини, на 80 кварталів, які відповідали кальпуллі. У кожному кварталі був свій центр, храм, ринок. Місто з'єднувалося з материком дамбами, які були добре укріплені. У центрі міста, оточеному стіною, височіла піраміда Теокаллі; на вершині були розташовані два храми – бога війни Уїцилопочтлі і бога дощу Тлалоку. У цьому ж священному центрі знаходився круглий храм Кецалькоатля, майданчик для гри у м'яч і палац Моктесума II. Вода озера Тескоко відрізнялася солоністю, і ацтекам доводилося робити греблі, щоб відокремити прісну воду від солоної. На острови були проведені з материка акведуки для подачі прісної води. Існувала розвинена система каналізації, для чого використовувалися керамічні труби. Найбільше здивування викликали плавучі сади (чінампі). Житла відрізнялися зручністю, дерев'яні двері та замки були відсутні; дверні прорізи закривалися фіранками з золотими або срібними дзвіночками.

Існувало мистецтво виховання – тлакауапауаліцлі. У ацтеків було два типи шкіл: тельпочкаллі і кальмекак. Всі хлопці у віці 15 років незалежно від станового стану зобов'язані були надійти до шкіл. У тельпочкаллі викладали піпільтїни, вчителі; вони давали основи письма, рахунку, ритуалу, музики, вони проводили іспит і відбирали найталановитіших для продовження освіти в кальмекаке. Там викладали тламатїніме, мудреці; під їх керівництвом вивчалися риторика, спів, релігія, астрологія, здійснювалося тлумачення «книги доль» (тоналаматль) і «книги років» (шіуматль) тобто історії Мешиком і теночков, предків ацтеків.

Ацтекам була відома піктографічна писемність. Вони вміли виготовляти кодекси, рисунчаті книги (тлакуїлос). Вони використовували два календарі – ритуальний, відомий тільки жерцям, і загальний, що включав 365 днів, 18 місяців по 20 днів, плюс 5 додаткових днів.

Ацтеки шанували пару прабатьків – Ометекутлі, батька, і Ометуатль, мати. Особливе місце у міфології та релігії ацтеків займали чотири владки сторін світу: Шипі-Тотека, Схід, позначався червоним кольором; Тескатліпока, Північ, співвідноситься з чорним кольором; Уїцилопочтлі, Південь, його символом був блакитний колір, і Кецалькоатль, Захід, совпадавший з білим кольором. Між іншим, європейці ототожнювалися з посланцями Кецалькоатля, сприймалися як божественні істоти, і тому їм не виявлялося опору.

У 1519 р. в імперію ацтеків вторглися іспанські конкістадори на чолі з Ернаном Кортесом. У 1520 р. був узятий Мешика-Теночтітлан, останній тлатоани Моктесума II Шокойоцін був спалений. Так завершилася історія тольтекська-ацтекської цивілізації.

IV. Етап закріплення засвоєних знань. Відео-матеріали.

V. Рефлексія.

1. Які племена були першими у розвитку цивілізації?
2. Які головні досягнення індіців народу майя?

3. Види мистецтва, найбільш розвинені у ацтеків?
4. Які особливості культури інків?
5. Який вплив культури стародавніх індіців на подальший розвиток культури Америки?

VI. Тестові завдання.

Мистецтво доколумбової Америки: ольмеки, майя, ацтеки, інки».

1. Вважають, що одним із перших народів на американському континенті, який створив державність і культуру-це:

- А) інки
- Б) майя
- В) ольмеки
- Г) ацтеки

2. Хто першим запровадив практику ритуального кровопролиття та гру в м'яч:

- А) інки
- Б) майя
- В) ольмеки
- Г) ацтеки

3. Яке місто народів майя відоме своїми храмовими фресками:

- А) Бонампак
- Б) Теотіуакан
- В) Теночтітлан.

4. Велика загадка ольмеків:

- А) кам'яні голови
- Б) піраміди з саману (глина з добавками)
- В) різьблені кам'яні монументи

5. Головним будівельним матеріалом для майя служив :

- А) глина, пісок
- Б) камінь, вапняк
- В) дерево, земля

6. Одним з найвидатніших винаходів майя є :

- А) календар, який набагато точніше відображає річний сонячний цикл, ніж сучасний григоріанський.
- Б) система рахунку
- В) гра в м'яч

7. У живопису якого народу зображали жахливі фігури з обличчями змії:

- А) інків
- Б) майя
- В) ольмеків
- Г) ацтеків

8. Для якого народу золото було священним металом бога Сонця:

- А) інків
- Б) майя
- В) ольмеків
- Г) ацтеків

9. Яку цивілізацію вважають цивілізацією під знаком ягуара:

- А) інків
- Б) майя
- В) ольмеків
- Г) ацтеків

10. Яка особливість архітектурних споруд ольмеків:

- А) монументальна земляна споруда
- Б) ступінчасті піраміди
- В) величезні палаци, оточені розкішними садами.

11. Яке сучасне місто побудовано на руїнах Теночтітлана:

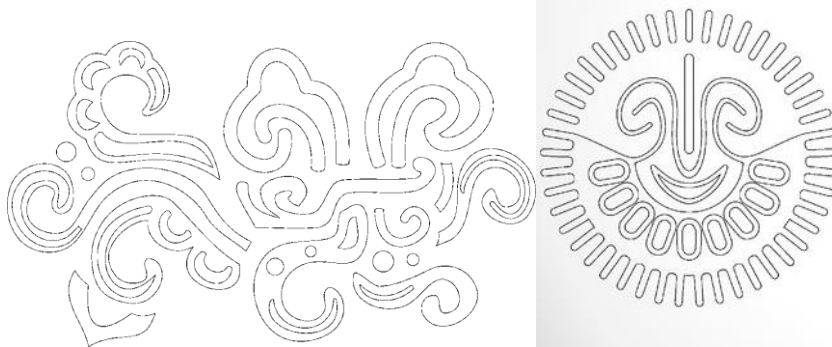
- А) Канкун
- Б) Акапулько
- В) Мехіко

Відповіді.

1. в; 2. в; 3 а; 4 а; 5. б; 6. а; 7. Г; 8. а; 9. в; 10. а; 11. в

1. Творчі завдання:

1. Спробуйте створити ескіз розпису на цікаву для вас тему в стилі Бонампак, використовуючи подібні художні засоби.

2. Створити ескіз головного убору або костюма індієця – на вибір.

VII. Підсумок уроку.

У своєму розвитку Америка сильно відрізнялася від Європи, Азії та Африки: адже вона була майже ізольована від них. Але тут теж виникли держави, розцвіли цивілізації майя, ацтеків та інків, які досягли значних успіхів у ремеслах, науках, архітектурі і мистецтві.

Цивілізації стародавніх індієців залишилися в минулому. Але нинішня культура Америки несе на собі відбиток стародавніх доколоніальних традицій. Так, національні костюми корінних народів Чилі та Перу дуже схожі на одяг інків. У картинах мексиканських художників часто виявляються стилістичні прийоми, характерні для образотворчого мистецтва майя. А в книгах колумбійських письменників фантастичні події химерно вплітаються в реалістичний сюжет зі звичною для ацтекської поезії легкістю.

Елементи культури доколумбової Америки органічно вплелися в мистецтво країн Латинської Америки, їх використовують архітектори та скульптори, художники та письменники, поети та композитори. У їх творчості, що являє собою сплав Індієських та європейських культурних традицій, відчувається колорит різних культур доколумбової Америки.

2.2. Архітектура, скульптура і живопис Латинської Америки

Шляхтова Тамара Василівна,

вчитель предметів

освітньої галузі «Мистецтво»

Смілянської загальноосвітньої

школи I-III ступенів № 11

Смілянської міської ради Черкаської області

Тема: Архітектура, скульптура і живопис Латинської Америки. Мексиканська школа монументального живопису.

Мета: 1) формування предметних компетентностей: ознайомитися з архітектурою, образотворчим мистецтвом Латинської Америки; прослідкувати за рисами, які вплинули на розвиток мистецтва континенту; 2) формування ключових компетентностей:

- обізнаність: уміння оцінювати архітектурні традиції, характеризувати образотворче мистецтво латиноамериканців;

- комунікація: розвивати уміння працювати в групах, креативне мислення;
3) формування громадянських компетентностей: виховувати ціннісне ставлення до образотворчого мистецтва країн Латинської Америки

Тип уроку: поглиблення у тему

Обладнання: ноутбук, відео-матеріал, презентація

Методи: аудіовізуальний, комплексний вплив мистецтва, діалог культур, художня драматургія

Очікуваний результат: вміння інтегрувати предметні знання, розвиток комунікативних якостей, логіки

1. Організаційний етап.

Мистецтво Латинської Америки - це синтез культур, традицій різних країн, колишніх іспансько-португальських колоній, розташованих на території від США до Антарктиди. Митців надихають таємниці унікальних цивілізацій майя, ацтеків, інків. Сьогодні ми познайомимось з архітектурними шедеврами та живописом Латинської Америки колоніального періоду. Але спочатку давайте пригадаємо характерні риси, які притаманні стилям бароко та класицизму. Як вони проявили себе в архітектурі європейських країн?

2. Мотиваційний етап.

Наслідки конкісти

- Відкриття і завоювання нових земель.
- Християнізація.
- Перенесення принципів європейської культури на новий континент.
- Іспанці та португальці зруйнували храми індіанців, з цих матеріалів та на фундаментах руїн побудували католицькі храми.

• Панівним став європейський стиль бароко, що своєю декоративністю, пишністю був співзвучним етнічним традиціям аборигенів, що і визначило своєрідність мистецтва колоніальної епохи у XVI-XVIII ст..

У цей період в іспанських та португальських колоніях в Америці католицькі храми були центрами музичної культури. В них звучали духовні твори у супроводі органа.

Із завоюванням Америки просування конкістадорів відмічалось будівництвом міст, монастирів і помість, акведуків і мостів.

Індійці, які навчилися мистецтву будівництва в прибульців, внесли в класичні європейські форми, експортовані з Іспанії, багато свого і створили в Латинській Америці самобутню архітектуру.

Колишня столиця імперії інків Куско змінила своє архітектурне обличчя.

На основі змішування іспанських та місцевих мотивів утворився свій неповторний стиль. Сьогодні це красиве місто внесено до списку об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО, зберігає чарівність мистецтва часів інків та конкістадорів.

3. Етап засвоєння нових знань.

Архітектура Латинської Америки

Для раннього періоду латиноамериканської архітектури характерний "фортечний" стиль. Будівлі цього періоду монументальні; могутні стіни, контрфорси, які погашають розпір зводів. Зводи, раніше невідомі індіанцям, зараз отримали широке розповсюдження.

Культова архітектура Мексики з характерними для неї гігантськими масштабами й багатством скульптурного декору характеризується терміном ультрабароко.

Кафедральний Собор Успіння Пресвятої Богородиці в Мехіко збудований з каменів зруйнованого ацтекського храму бога війни Уїцилопочтлі (1573).

Кафедральний собор знаходиться в самому серці Мехіко. Повз цього величного храму, напевно, ще не зміг пройти жоден турист, якому пощастило побувати в мексиканській столиці. Перший камінь святині заклав особисто знаменитий конкістадор Ернан Кортес. Нині тут розміщується кафедра католицького архієпископа Мексики.

Столицею ацтеків було місто Теночтітлан, який стояв на місці сучасного Мехіко. Ті, що прийшли в Америку іспанські конкістадори зруйнували священне місто ацтеків і їх храми, в тому числі і храм бога Уїцилопочтлі. На місці цього святилища і з його ж каменів звели

християнську церкву (1524-1532 роки, архітектор Мартін де Сепульведа).

Через півстоліття католицький храм перестав вмщати всіх віруючих. Ще б пак - іспанці остаточно влаштувалися в Новому Світі і столиця Нової Іспанії активно розросталася. Наступний етап будівництва та оздоблення собору тривав більш ніж два століття (1573-1813 роки, перші архітектори - К. де Арсіньєга і А. Перездам Кастаньєда). Новий храм зводився навколо вже існуючої церкви.

Про статусності собору говорить той факт, що в ньому в 1864 році коронувалися імператор Максиміліан Габсбург і імператриця Шарлотта Бельгійська.

У 1962 році пожежа знищила більшу частину інтер'єру святині. Мало того, зведена на дні колишнього озера вона поступово дала осадку.

Собор відреставрували і зміцнили, нині він діє і відкритий для відвідування.

Архітектура собору – мікс готики, ренесансу, бароко і неокласицизму. Храм вважається яскравим зразком колоніальної архітектури Нового світу.

Інтер'єр храму виконаний в стилі іспанського ренесансу і вражає багатством оздоблення: стіни, склепіння, колони покриті позолотою, слоновою кісткою і перламутром, вітражні вікна темно-жовтих тонів, розкішні барокові вівтарі, головний з яких - Вівтар Відпущення (XVIII століття, скульптор Мануель Тольс) .

Церковний комплекс Бон-Жесус-ду-Конгоньяс XVIII ст., Бразилія. Розкішний інтер'єрам з безліччю оригінальних скульптур, яскравий зразок бароко. Фасад церкви виконаний у стилі барокко, тоді як внутрішні приміщення церкви — в стилі колоніального рококо.

За легендою, храм було зведено на кошти Фелісіано Мендеса, португальського імігранта, котрий нібито був чудовим чином вилікований і вирішив побудувати базиліку, схожу на розміщену в його рідному місті Брага в Португалії. Фактично ж будівництво комплексу на пагорбі над містом Конгоньяс почалось уже після смерті Мендеса, в 1773 році, і продовжилось до початку XIX ст.

Сім каплиць Хрестного путі, розміщені нижче церкви, прикрашені кольоровими скульптурними групами, виконаними також Алейжадинью, на різні сюжети з останніх днів земного життя Христа (від Тайної вечері до Розп'яття). Величні сходи прикрашають 12 фігур пророків. Будівництво каплиць було завершено в 1809 році.

Кафедральний собор — храм Діви Марії – католицький собор архієпархії Бразилія. Споруджений в стилі модернізм за проектом відомого архітектора Оскара Нимейера.

На цей проект Оскара Нимейера надихнув Ліверпульський собор. Будівля складається з 16 гіперболоїдних колон, символізуючих руки, підняті до неба. Простір міжколонами закритий вітражами. Через особливості архітектури внутрішній простір заповнений світлом, для більшого візуального ефекту архітектор задумав достатньо довгий і темний коридор перед входом у головне приміщення.

Одне з найкрасивіших міст Латинської Америки і світу – Ріо-де-Жанейро – оточене півкільцем гір і морем. З висоти пташиного польоту з верхівки гори Корковаду цю красу споглядає гігантська статуя Христа Спасителя – символ міста і Бразилії. Розкинуті руки Христа ніби обіймають місто. Здалеку скульптура «прочитується» як величезний хрест і викликає захоплення. Монумент обрано одним з нових чудес світу.

Статуя Ісуса Христа в Ріо-де-Жанейро, Бразилія - має розмір 39,6 м заввишки (розмах рук 28 метрів), важить 1145 тонн, і знаходиться на вершині 710-метрової гори Корковаду в національному парку ліс Тіжука, в межах міста. Збудована як символ християнства, статуя стала символом Ріо-де-Жанейро і Бразилії.

Театр «Колон» (ісп. Teatro Colón — театр Колумба) — оперний театр в Буенос-Айресі (Аргентина), відкритий у 1908 р., закладений у 1856 р. Архітектор: Франческо Тамбуріні. Перша постановка – «Травіата» Дж.Верді.

Театр Амазонас або Амазонський театр (порт. Teatro Amazonas) — оперний театр у бразильському місті Манаусі (штат Амазонас), одна з найбільших міських туристичних атракцій. Відкритий у 1897 р. Розрахований на 701 глядацьке місце.

Значний підйом переживає архітектура Бразилії, що створює величезні багатоповерхові урядові будівлі в столиці держави - новому місті Бразиліа. Провідними архітекторами тут є Люсіо Коста (р. 1902) і Оскар Нимайер (р. 1907). Незважаючи на технічну досконалість цих будівель, у цілому ряді випадків вони межують із формалізмом - окремі спорудження і їхні частини мають надумані, нарочито ускладнені обриси. Разом з тим у бразильських спорудженнях враховані особливості місцевого клімату - на фасадах застосовані особливі сонцезахисні пластини, що виступають уперед і надають будівлям своєрідний, «південний» характер. В обробці споруджень застосований також національний декоративний живопис.

Великі сучасні спорудження різного призначення створені й в інших латиноамериканських державах - Аргентині, Венесуелі й інших. Однак ці будівлі різко контрастують із непривабливими, забрудненими житлами, що заповнюють цілі райони старих міст. Ці контрасти тут, у країнах Південної Америки, досягають особливо більших розмірів.

ЖИВОПИС (стінопис) ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

У 1946 р. американський фотограф Джайлз Хейлі, який досліджував історію майя, потрапив у загублене в джунглях священне місто Укуль. Головною спорудою центру міста був триярусний акрополь (*висока частина, первинне поселення, слугувало для прихисту городян*), на якому розташовано понад 10 різних культових будівель.

В одному з цих храмів Хейлі виявив унікальні кольорові розписи, датовані кінцем VIII ст. Завдяки їм місто отримало нову назву — Бонампак, («розфарбовані стіни»).

Це монументальне мистецтво (*живопис на архітектурних спорудах*), яке дістало назву муралізм (настінний живопис). На початку XX ст. молоді художники, натхненні Мексиканською революцією, проголосили нові творчі ідеї:

- мистецтво має бути масовим, національним;
- звертатися до народу;
- відроджувати давню культуру індіанців.

Відтоді стіни громадських будівель стали оформляти циклами фресок, сюжети яких відображали життя народу, його боротьбу та історію країни.

Ідеї свободи і прав простих людей лягли в основу муралізму. Муралісти хотіли показати трагедію людей, загнаних у суспільство насильства та безправ'я.

Хосе Ороско (1883—1949) – мексиканський живописець. Був учасником революції. Показує загибель, біль і скорботу простих людей.

Дієго Рівера (1886—1957) – найбільш скандальний і видатний культурний діяч Мексики через прокомуністичні погляди та стосунки із жінками.

Давид Сікейрос (1896—1974) – живописець, політичний активіст. Сам вибрав для себе друге ім'я - Давид. Його зацікавило, що Давид бився з велетнем і переміг його. Сікейрос відчував себе таким же бійцем.

Пам'ятник муралізму, відкритий у 1971 р. Збудований і розписаний за проектом і під керівництвом видатного мексиканського художника Давида Сікейроса. На дванадцятигранній будівлі зображено моменти історичного поступу людства.

Фріда Кало де Рівера (1907 — 1954) — мексиканська художниця, найбільш відома автопортретами (багато часу провела у лікарні, постраждавши в автокатастрофі, почала малювати, бачила в основному себе у дзеркалі)

Мексиканська культура і мистецтво народів доколумбової Америки помітно вплинули на її творчість. Художній стиль

Фріди Кало інколи характеризують як наївне мистецтво або фолк-арт. Основоположник сюрреалізму Андре Бретон вважав її сюрреалістом.

Її творчість насичена символами і фетишами. Однак у ньому помітний вплив європейського і живопису — в ранніх роботах чітко видно захоплення Фріди, наприклад, Боттичеллі. Великий вплив на стиль живопису Фріди Кало мав її чоловік, художник Дієго Рівера.

4. Практична частина: зробити схему (наприклад, у вигляді сонця) «Які культури, стилі вплинули на розвиток мистецтва Латинської Америки»

5. Домашнє завдання: 1) Знайти в інтернет-ресурсах зображення на будівлях малюнків, презентувати наступного уроку (наприклад, портрети Т.Шевченка, А.Кузьменка, Л.Гурченко у Харкові і т.п.) 2) Створити карту або таблицю пам'яток культури та мистецтва Латинської Америки, які внесені до списку об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

6. Етап висновків.

Риси, притаманні культовій архітектурі:

- гігантські масштаби
- багатство скульптур
- язичницькі емблеми й символи (від індіанських майстрів).

Риси живопису:

- монументальність
- вплив європейського художнього письма – примітивізм, кубізм, експресіонізм
- відтворення політичних та економічних тем

7. Рефлексія.

- Які країни Латинської Америки відомі своїми пам'ятниками мистецтва?
- У якому стилі збудовано храм Діви Марії в Бразилії?
- Який з шедеврів скульптури Латинської Америки є одним з нових семи чудес світу?
- Що таке муралізм?

2.3. Архітектура, скульптура і живопис Північної Америки

Бабич Марина Олександрівна,
вчитель предметів освітньої галузі «Мистецтво
Золотоніської спеціалізованої школи № 1
Золотоніської міської ради
Черкаської області

ТЕМА. Архітектура, скульптура і живопис Північної Америки (слайд)

МЕТА. Формувати компетентності: (слайд)

➤ **предметні** (уявлення та знання про історичні умови розвитку архітектури, скульптури Північної Америки, ознайомити учнів з особливостями будівництва відомих пам'яток архітектури в стилях: класицизму, неокласицизму, ар-деко та деконструктивізму. Шанобливе ставлення до архітектурних пам'яток людства. Навчити учнів класифікувати жанри живопису на американські сюжети, розв'язувати творчі завдання пов'язаних з творчістю американських митців українського походження; розвивати зорову пам'ять, зосередженість, увагу, вміння обґрунтовувати свою думку щодо творів мистецтва.

➤ **ключові** (уміння вчитися впродовж життя: самооцінювання досягнень і помилок ; готовність відшуковувати нові шляхи художньо-творчого розвитку; ініціативність і підприємливість: ініціативність щодо участі у творенні нових мистецьких продуктів; прагнення до творчої самореалізації; соціальну та громадянську: сприймання мистецьких творів як форми самовираження людини; самостійність і мобільність у творенні ідей та ухвалення рішень; усвідомлення своєї та інших культур; обізнаність і самовираження у сфері медіа-культури: пропагування досягнень митців – виходців з України у створенні об'єктів в архітектурі, скульптурі, живописі та інших видах світового мистецтва, які стали знаковими особистостями, своєрідними символами нової епохи.

ТИП УРОКУ: засвоєння нових знань.

ОСНАЩЕННЯ: підручник, медіа засоби, візуальний ряд (презентація за темою уроку; відеофрагменти).

ДЕМОНСТРАЦІЙНИЙ МАТЕРІАЛ: візуальний ряд: Капітолій у Вашингтоні, архітектурні об'єкти в стилі арт-деко, хмарочоси: Грант-білдінг, Крайслер-білдінг, Емпайер-стейт-білдінг, споруда Кристал Королівського музею у Торонто, Статуя Свободи у США, експонати скульптурної галереї Лео Мола, Вегревільська Писанка (Канада), живопис на

американські сюжети В.Гомера, Е.Хоппера, Р.Кента, М.Кассет; твори мистецтва американських митців українського походження Я.Гніздовського, М.Дмитренка, Дж.Поллока, М.Ротко, Е.Ворхола, Дж.Кунса; об'єкти стріт-арту і мистецтво графіті в Маямі.

СТРУКТУРА УРОКУ (слайд)

I. Організаційний момент.

II. Актуалізація опорних знань.

III. Мотивація навчальної діяльності.

IV. Викладення нового навчального матеріалу.

V. Закріплення вивченого матеріалу.

VI. Підсумок уроку.

VII. Домашнє завдання.

ХІД УРОКУ

Учні отримали завдання: підготувати презентації, які будуть використовуватись під час вивчення нового матеріалу:

1. Презентація «Риси класицизму і неокласицизму в архітектурі Північної Америки (Капітолій у Вашингтоні, архітектура в стилі ар-деко, хмарочоси: Гарант-білдінг, Крайслер-білділ, Емпайр-стейт-білдінг, деконструктивізм споруди «Кристал», королівського музею у Торонто), скульптури (Статуя Свободи у США, скульптури Лео-Мола і Вегривільська писанка(Канада))».
2. Презентація «Живопис на американські сюжети В.Гомера, Е.Хоппера, Р.Кента, М.Кассета. Американські митці українського походження: Я.Гніздовський, М.Дмитренко, Дж.Поллок, М.Ротко, Е.Ворхол, Дж.Кунса. Об'єкти стріт-арту і мистецтво графіті в Маямі».

I. Організаційний момент

1. Привітання.
2. Організація класу до роботи.
3. Оголошення теми та мети уроку.

II. Актуалізація опорних знань

На минулому уроці ви отримали завдання – підготувати повідомлення в групах про відображення рис класицизму і неокласицизму в архітектурі Північної Америки: Капітолій у Вашингтоні; архітектуру в стилі арт-деко: хмарочоси Гарант-білдінг, Крайслер-білдінг, Емпайр-Стейт-білдінг; деконструктивізм споруди « Кристал» Королівського музею в Торонто; Статуя Свободи у США; видатні роботи скульптора Лео Мола (Леонід Молажанін): музей «Вигревільська Писанка» у Канаді. Живопис на американські сюжети, об'єкти стріт-арту, мистецтво графіті.

III. Мотивація навчальної діяльності

- З якими стилями та напрямками в мистецтві ви вже були знайомі раніше?
- Для розвитку мистецтва Північної Америки (США) є характерним переосмислення культурних надбань європейських митців і прагнення до втілення унікального творчого досвіду власної країни.
- За допомогою матеріалу сьогоденного уроку з'ясуємо, що ХХ століття стало зірковим часом для культури США: в архітектурі, скульптурі, живописі та інших видах світового мистецтва.
- Під час виступу учнів із повідомленнями, підготовленими індивідуально, ми дізнаємось, що американські митці стали знаковими особистостями, своєрідними символами нової епохи.

IV. Викладення нового навчального матеріалу

Слово вчителя. Сьогодні ми здійснимо віртуальну екскурсію Північною Америкою. У цьому нам допоможуть наші «екскурсоводи», які підготували розповіді про видатних митців та їх творіння.

Америка – континент, культурний простір якого формувалася під впливом мистецьких традицій багатьох народів. Значну роль у процесі становлення художніх особливостей

американського мистецтва відіграли емігранти з різних європейських країн (передусім Англії, Іспанії та Франції), африканці (нащадки рабів, батьківщиною яких була Африка), індіанці, що початково проживали на цих територіях, японці, китайці та ін. Саме поєднання культур цих народів зумовило появу американської культури, у межах якої є багато адаптованих, але унікальних субкультур.

На минулому уроці ви отримали завдання – підготувати повідомлення в групах про перші будівлі в стилі класицизму і неокласицизму, в стилі арт-деко, внесок американських митців – в розвиток скульптури Північної Америки та збереження національних традицій української діаспори, творчість видатних художників Північної Америки та розвиток сучасних жанрів у мистецтві (стрит-арт: графіті).

Мистецька скарбничка (слайд)

1. **Класицизм** (англ. classicism, від лат. classicus — зразковий) — напрям в європейському мистецтві, який уперше заявив про себе в культурі XVI-го ст. Найбільшого розквіту досягав у Франції (XVII ст.). Певною мірою притаманний мистецтву усіх країн Європи, у деяких зберігав свої позиції аж до першої чверті XIX ст. Для класицизму важливим був принцип свободи вибору — необмеженість власного, суб'єктивного трактування історичних форм. Зорієнтований на «вічні» цінності античного зодчества, властиві симетричні композиції, стриманість декоративного оздоблення.
2. **Неокласицизм** (від грецьк. νέος — молодий, новий і англ. classicism), новий класицизм) — стиль у світовому мистецтві (живописі, скульптурі, музиці, літературі) та архітектурі кінця 18 — початку 19 ст.
3. **Арт-деко** (з фр. Art-deco – «декоративне мистецтво») – еkleктична мистецька течія протягом першої половини XX століття. З'явилася в архітектурі, у декоративному мистецтві, моді та живописі. Синтез модерну і неокласицизму. Відмінні риси — сувора закономірність, етнічні геометричні візерунки, розкіш, шик, коштовні сучасні матеріали (слонова кістка, крокодилова шкіра, алюміній, рідкісні породи дерева, срібло).
4. **Деконструктивізм** — напрям в сучасній архітектурі, заснований на застосуванні в будівельній практиці ідей французького філософа Жака Дерріда. Іншим джерелом натхнення деконструктивістів є радянський конструктивізм 1920-х рр. Для деконструктивістських проектів характерні візуальна ускладненість, несподівані зламні форми, підкреслено контрастне вторгнення в міське середовище.
5. **Стрит-арт** — (вуличне мистецтво) образотворче мистецтво, характерною особливістю якого є яскраво виражений урбаністичний стиль
6. **Поп-Арт** – напрям в образотворчому мистецтві 1950–1960-х років, що виник як реакція на абстрактний експресіонізм та використовує образи продуктів вжитку.
7. **Мистецтво графіті** – (походить від італ. grafficare — дряпати, дослівно «надряпані») — спершу так називали одну з технік настінного малярства.
8. **Абстрактний експресіонізм** — рух в абстрактному мистецтві, що акцентує увагу на процесі живопису, властивостях самого процесу малювання і взаємодії художника, фарби і полотна.

Виступи учнів із повідомленнями, підготовленими у групах.

1-ша група «Архітектори»

(розповідають про особливості архітектури Північної Америки)

1-ий учень (слайд)

Капітолій (United States Capitol) — місцеперебування Конгресу США на Капітолійському пагорбі в Вашингтоні, центр округу Колумбія. З'єднується з Монументом Вашингтона та Монументом Лінкольна 1800-метровою Національною алеєю. На схід від парламентського центру розкинулися Бібліотека Конгресу і резиденція Верховного суду США (до 1935 р. засідання Верховного суду проходили в самому Капітолії). Перший камінь у фундамент Капітолію був закладений Джорджем Вашингтоном 18 вересня 1793 між 11:15 та 12:30. Будівництво будівлі в стилі ампір велося кількома поколіннями архітекторів. Цю неокласичну споруду ретельно сплановано так, щоб нагадувати про велич Давнього Риму,

чий ідеали надихали батьків-засновників Америки під час ухвалення законів. Вже в листопаді 1800 в недобудованому Капітолії вперше зібрався Конгрес, проте в 1814 р. його спалили британці і відновні роботи зайняли п'ять років. У 1820-27 рр.. південне та північне крила будівлі були нарешті з'єднані переходом, над яким піднісся купол.

Через тридцять років Капітолії було визнано недостатньо містким, і почалося його розширення. При цьому було вирішено зберегти унікальні риси первісної будівлі — зокрема, капітелі колон, прикрашені тютюновим листям і качанами кукурудзи замість традиційної в класицизмі середземноморської флори. Замість старого купола було споруджено новий, чавунний, заввишки 87 метрів і вагою понад 4000 тонн. Його прообразом традиційно вважається Собор св. Петра в Римі, хоча структурно він ближче до Дому Інвалідів молодшого Мансара. За наполяганням Лінкольна, який бажав підкреслити єдність нації, Капітолії добудовувався під час Громадянської війни Півночі і Півдня. 2 грудня 1863 на купол була піднята 6-метрова алегорична статуя Свободи. Зсередини купол Капітолію прикрашений першою в США фрескою, що зображає «Апофеоз Вашингтона» в оточенні олімпійських богів (автор — греко-італієць Костянтин Бруміді, 1865).

У ХХ столітті Капітолії піддався лише незначній модернізації (монтаж ліфтів, проведення центрального опалення), і лише в 1959-60 рр.. його східний фасад був подовжений на 10 метрів. В наш час в Капітолії близько 541 приміщень, а навколо нього розбитий парк площею 53 га. Капітолії у Вашингтоні – значна споруда з величезним білим куполом, що об'єднує Сенат в північному крилі з Палатою представників в південному крилі. Сама будівля вражає міццю. З 1800 року тут збиралися представники законодавчої гілки американського уряду (сиріч Конгрес) , щоб писати закони. Зустрічі нижньої палати представників (435 членів) і верхньої палати Сенату (100) проходять відповідно в південному і північному крилах будівлі. Вхід в Капітолії знаходиться зі східного боку і починається з Ротонди (екскурсії зазвичай тривають 45 хв) . Великий стелю розписаний в 1865 р художником Костянтина Бруміді, зобразив Апофеоз Джорджа Вашингтона, якого прославляють боги, які уособлюють Свободу, Перемогу і Славу, і жінки, які уособлюють 13 американських штатів. Ближче до підлоги по всьому колу Ротонди розташовується фриз довжиною 91 м із зображенням історичних подій: від прибуття Колумба до здачі англійців під командуванням Корнуолліса в Йорктауне і до польоту аероплана братів Райт в 1903 р У Національному залі зборів скульптур і провідних фахівців із Ротонди коридорах ви зустрінете вважається найбільшим в Америці збори величезних статуй. Воно виникло після того, як всім 50 штатам було запропоновано представити статуї своїх найзнаменитіших громадян, виконані власними скульпторами. Зовні угіддя Капітолію площею 53 га займають прекрасні парки, розбиті ландшафтним архітектором ХІХ в. Фредеріком Лоу Олмстед, відомим створенням парків в Нью-Йорку, Бостоні, Чикаго і Каліфорнії. Сьогодні Капітолії – це великий історичний і політичний комплекс, який відвідують до мільйона туристів на рік.

Міжнародна виставка, що пройшла в 1925 році в Парижі та офіційно називалася «Exposition Internationale des Arts Décoratifs et Industriels Modernes» — «Міжнародна виставка сучасних декоративних і промислових мистецтв», дала життя терміну «ар-деко». Сам напрямок арт-деко існував і до відкриття виставки в 1925 році — це було помітно в європейському мистецтві протягом 1920-х років. Американських берегів воно досягло лише 1928 року, де в 1930-х перетворилося на Streamline Moderne — американізоване відгалуження ар-деко, що стало візитною карткою цього десятиліття.

Безсумнівним внеском Америки в розвиток архітектури є хмарочоси. Їх чіткі контури і пружна легкість об'ємів стали візитівкою країни. Зведення таких будівель стало можливим завдяки розшвиту будівельних технологій та винайденню ліфта.

На початку ХХ ст. в архітектурі Європи та США виникли близькі за своїми художньо-естетичними орієнтаціями стилі – деконструктивізм і функціоналізм. Вони відповідали пануючому в містах урбанізму. Для житла міських мешканців у Америці почали будувати хмарочоси з використанням типових бетонних конструкцій, які по-різному комбінувалися без особливих прикрас. Архітектори намагалися досягти максимальної ефективності

використання споруди за умови мінімальних вистрат на її будівництво; форма споруди повинна відповідати перш за все її призначенню, і якщо декори не несе практичної користі, він зайвий.

2-ий учень (слайд)

Будівля Гарант-білдінг входить до числа знаменитих будівель, збудованих архітектором Луїсом Саліваном. Спочатку планувалося звести два ідентичних хмарочоса поруч один з одним, проте з фінансових міркувань було побудовано лише один будинок. В облицюванні хмарочоса були використані білий сардинський граніт, алюміній, темне скло, а вінчає споруду ребриста «корона» несиметричною форми, що нагадує храми майя. Будівництво було розпочато в червні 1990 року та тривало по 1992, висота будівлі 230,5 метрів та нараховує 50 поверхів, площа приміщень 93 924 м².

3-ий учень (слайд)

Крайслер-білдінг – Нью-Йоркський хмарочос, побудований у стилі Арт Деко, що знаходиться на схід від Мангеттену (перехрестя 42 Стріт та Лексінгтон Авеню, район Туртл Бей). Висота будівлі — 319 метрів (77 поверхів). Протягом 11 місяців, до завершення будівництва Емпайр-Стейт-Білдінг 1931, Крайслер Білдінг посідав найвищу сходинку у рейтингу найвищих будівель світу. З часом Крайслер Білдінг опустився нижче. Але 2001 піднявся на другу позицію після знищення веж Всесвітнього Торговельного Центру. 2007 він перейшов на третю сходинку, поступившись місцем Вежі Банку Америки (365,8 метрів). До того ж, відкритий у 2007 році Нью-Йорк Таймс Білдінг повністю зрівнявся з ним висотою.

Крайслер Білдінг — класичний представник архітектурного стилю арт-деко і нині вважається більшістю архітекторів однією з найвишуканіших будівель Нью-Йорку. Фасад будівлі розробили спільно Вільям ван Алєн, Уоррен Стратон і Чєслі Боунстєл. У 2007 році він посів почесну 9-ту сходинку у списку «Улюблєних архітектурних споруд Америки», створєному Американським Інститутом Архітектури.

Проект Крайслєр Білдінгу був створєний архітектором Вільямом Ван Алєном на замовлєння Волтера Крайслєра. У зв'язку з проривом у технологіях будівництва хмарочосів у Нью-Йорку розпочалась гонка на будівництво найвищої будівлі, Крайслєр Білдінг будувався надзвичайно швидкими темпами (у середньому — 4 поверхи на тиждєнь).

4-ий учень (слайд)

Емпайр-стейт-білдінг — хмарочос висотою 381 м (448 м з антєною), що має 102 поверхи, зведєний у стилі ар деко в окрузі Мангєттен міста Нью-Йорка, США. Знаходиться будівля на П'ятій авєню між Західними 33-ю і 34-ю вулицями. Власником будівлі є компанія W & H Properties. Хмарочос Емпайр-Стейт-Білдінг став першою будівлею у світі, яка мала понад 100 поверхів. У 1986 році Емпайр- Стейт-Білдінг увійшов до списку пам'яток архітектури національного значєння США. У 2007 році будівля під номером один увійшла до списку найкращих американських архітектурних рїшень за версією Американського інституту архітекторів.

Будівництво закінчилось у 1931 р., і відтоді протягом 41 року Емпайр-Стейт-Білдінг був найвищою будівлею у світі. У 1972 році північна вежа Всєвітнього торгового центру обігнала Емпайр-Стейт-Білдінг за висотою і стала найвищою будівлею у світі. Після руйнування веж Всєвітнього торгового центру в результаті терористичного акту 11 верєсєня 2001 року Емпайр-Стейт-Білдінг став найвищою будівлею в Нью-Йорку і третьою за висотою у США після Віллєс Тауєра і вежі Трампа в Чикаго. З будівлі відкривається один з найкрасивіших видів на місто. У яснє погоду можна побачити об'єкти на відстані до 100 км і більше. Звідти видно чотири сусідні штати. Оглядові майданчики Емпайр-Стейт-Білдінг є одним з найпопулярніших місць паломництва туристів у Нью-Йорку і одними з найбільш відвідуваних оглядових майданчиків у світі. Усього їх відвідало понад 110 млн осіб. Майданчик на 86-му поверсі має кут огляду в 360 градусів. Ще один оглядовий майданчик відкритий на 102 поверсі. У 1999 році він був закритий, потім знову відкритий в 2005 році. Верхній майданчик повністю закритий, його площа набагато менше площі нижнього. Через велику кількість відвідувачів, верхній майданчик закривається в найбільш напружені дні.

Туристи оплачують відвідування оглядових майданчиків у касі на 86 поверсі (для відвідування 102 поверху існує окрема додаткова оплата).

5-ий учень (слайд)

Споруда «Кристал» Королівського музею у Торонто. Розташована в канадському місті Торонто Королівський музей Онтаріо, який славиться на весь світ своїми унікальними колекціями та експонатами - яскравий приклад того, що з часом в будь-якій будівлі стає тісно не тільки людині, а й предметам.

Збудований ще 1857 музей став занадто малий, і в червні 2007 року до нього був прибудований новий виставковий зал "Кристал", який повністю змінив уявлення людей про те, як має виглядати сучасна будівля. "Прибудова", що нагадує собою форму химерного кристала, обійшлася у величезну суму: 270 мільйонів доларів було витрачено на будівельні матеріали і заробітну плату архітекторам і робітникам. До слова, з цієї колосальної для будівництва виставкового залу музею суми, 30 000 000 доларів пожертвував успішний бізнесмен з Канади Майкл Лі-Чин. Така щедрість не залишилася непоміченою владою Торонто, і зал назвали на честь благодійника "Кристал Лі Чин".

Будівля музею стала занадто тісною, внаслідок чого був оголошений конкурс на розробку нового виставкового залу. Саме будівництво будинку, що складає на 75 % з дорогого алюмінію і на 25 % зі скла, велось "всього" 4 роки. Майже вдвічі більше часу пішло на розробку цього проекту: цілих 7 років просиділи над кресленнями Даніель Лібескінд і співробітники з бюро Hamann Architects. Розповідаючи про проект "Кристал", його головний розробник часто говорив про те, що практично цілодобово він думав над тим, як агресивно вторгнутися в навколишню архітектуру, як змінити уявлення людини про порядок і безладді. Як створити такий виставковий зал, який би увічнив його ім'я, як свого часу зробив Ейфель, який побудував свою вежу.

Справедливості заради, варто відзначити, що спочатку передбачалося побудувати виставковий зал Королівського музею Онтаріо практично повністю зі скла. Однак від цієї думки довелося відмовитися: по-перше, така споруда було б досить нестійкою, а по-друге, витрати на кондиціонування приміщень перевищили б всі мислимі і немислимі норми. Після довгих пошуків і робіт, які велися під суворим контролем архітектора, на світ з'явився виставковий зал "Кристал Лі Чин". Його площа становить 18 600 квадратних метрів. На семи поверхах цього унікального прикладу деструктивізму, відкриті відразу сім нових галерей, офіси і, звичайно ж, ресторани, в яких після довгих прогулянок по музею, відвідувач зможе насолодитися тишею і вишуканою кухнею.

Якщо опинитися біля Королівського музею Онтаріо і своїми очима побачити виставковий зал "Кристал", можна впасти в стан легкого шоку: настільки сильно контрастує новітня урбаністична споруда зі старим будинком. Вона немов виривається з цегляної кладки і тим самим говорить відвідувачам про те, що ультрасучасні технології вже давно і міцно увійшли в наше життя, поступово витісняючи все старе. Багато канадців і туристів, що відвідали Торонто, є зятими противниками такого рішення Даніеля Лібескінда. Пояснюючи це тим, що Королівський музей - це своєрідний символ, в якому виставлені предмети культури народів світу, в ньому знаходяться експозиції природничо характеру. Традиції були порушені настільки різким вторгненням в архітектуру музею. На таку критику Лібескінд реагує цілком спокійно: пояснюючи, що життя, як і технологічний прогрес, не стоїть на місці, і щось у цьому світі потрібно міняти. Крім цього, він посилається на те, що новий виставковий зал "Кристал Лі Чин" має форму природного кристала, в ньому немає нічого незвичайного і надприродного.

У кожної людини свої смаки та уподобання. Практично стільки ж, скільки і ярих супротивників архітектури нового залу Королівського музею Онтаріо, є і шанувальників таланту Даніеля Лібескінда. Ця частина публіки захоплюється безкрайніх польотом фантазії архітектора і дивовижними формами виставкового залу "Кристал", який, на їх думку, оживив "несмачний" і "нудний" кут вулиць Авеню-Роуд і Блур Стріт. Численні респонденти, які бачили новий виставковий зал Королівського музею "Кристал" або які змогли ознайомитися

з його зовнішнім виглядом по фото, віднесли його до 7 чудес сучасної архітектури.

2-га група «Скульптори» (розповідають про шедеври скульптури Північної Америки)

1-ий учень (слайд)

Статуя Свободи у США. Перша глиняна модель була заввишки чотири фути, потім скульптор зробив ще три робочі моделі, що послідовно збільшувалися в розмірах. Вони коректувалися і дороблялися доти, доки не був досягнутий оптимальний варіант. У Франції Бартольді потребував допомоги інженера для вирішення конструктивних питань, пов'язаних зі спорудженням такої гігантської мідної скульптури. Отже, інженеру Густавові Ейфелю (майбутньому творцеві Ейфелевої вежі) він доручив спроектувати масивну чавунно-сталеву опору і проміжний підтримуючий каркас, який дозволить мідній оболонці статуї рухатися вільно, зберігаючи при цьому вертикальне положення. Детальні розробки Ейфель передав своєму помічникові, досвідченому інженеру з будівельних конструкцій Морісу Кехліну. Бетонну основу під статуєю виготовлено з німецького цементу. Фірма «Дюккхофф» виграла тендер на постачання цементу для будівництва фундаменту Статуї Свободи в Нью-Йорку, який для того часу був найбільшою бетонною конструкцією у світі.

З історії будівництва. Місце для статуї Свободи в нью-йоркській гавані, затверджене Актом Конгресу 1877р, було вибрано генералом Вільямом Шерманом, з урахуванням побажань самого Бартольді, на острові Бедлоу, де ще з початку XIX століття стояв форт у формі зірки.

Навесні 1885 року, після місячної подорожі, французький військовий вітрильник «Ізер» доставив статую в Нью-Йорську гавань. Для перевезення статую розібрали на 350 частин і спакували в 214 ящиків. (Її права рука з смолоскипом, закінчені раніше, вже експонувалися на Всесвітній виставці в Філадельфії в 1876, а потім у Медісон Сквер у Нью-Йорку). Статую зібрали на її новій підставі за чотири місяці. Урочисте відкриття статуї Свободи, на якому виступив президент США Гровер Клівленд, відбулося 28 жовтня 1886 р. у присутності тисяч глядачів. Як французький подарунок до сторічної річниці американської революції він запізнився на десять років. Статуя і острів були закриті з 11 вересня 2001 по 3 серпня 2004 р. внаслідок терористичної атаки на Всесвітній торговий центр. 4 серпня 2004 пам'ятник відкрили, але сама статуя, включаючи корону, залишалися закритою. На внутрішній каркас статуї можна було глянути через прозору стелю п'єдесталу. І туди, і на оглядовий майданчик у п'єдесталі потрапити можна було лише з організованою екскурсією. Сам доступ на острів супроводжувався новими обмеженнями та перевітками з метою безпеки. Статуя і її корона були знову відкриті для екскурсій з 4 липня 2009 р. Сходи на смолоскип як і раніше закриті (з 1916 року). На відвідувачів Острова Свободи і Статуї досі поширюються обмеження, у тому числі особистий огляд, аналогічний перевірки безпеки в аеропортах.

2-ий учень (слайд)

Цікаві факти про Статую Свободи

- **Із Франції з любов'ю.** Незважаючи на те, що Статуя Свободи є неофіційним символом США, її батьківщина - Франція, яка підтримувала Америку у війні з Великобританією. Монумент був задуманий як подарунок від одного волелюбного народу іншому, але й американці внесли свій внесок у створення шедеву - п'єдестал статуї виготовлений в США.
- **Краще пізно, ніж ніколи.** Статуя цілком могла опинитися в Єгипті замість Нью-Йорку, адже у автора монумента були й такі плани. Передбачалося встановити її у вигляді гігантського маяка на вході в Суецький канал у місті Порт-Саїд. Але домовленості щодо цього проекту добитися так і не вдалося.
- **Творчий дует.** Автор Статуї Свободи - архітектор Фредерік Бартольді. Але потрудився над монументом й інший знаменитий француз - інженер Александр Гюстав Ейфель, творець Ейфелевої вежі. Бартольді відповідав за зовнішній вигляд статуї, тоді як Ейфель займався розробкою залізної оболонки і каркасу.
- **Подорож в Нью-Йорк.** Для того, щоб перевезти статую через океан, скульптуру розібрали на 350 частин і повантажили на французький фрегат "Ізере". Складність

операції полягала в тому, що вага статуї перевищувала 150 тонн. Вже на американській землі її складання та встановлення тривало чотири місяці.

- **Корона, камені і промені.** Прообразом Свободи, як вважають мистецтвознавці, була відома французька натурниця Ізабелла Бойер, вдова Ісаака Зінгера, засновника фірми з виробництва швейних машинок. Фредерік Бартольдї наділив образ Lady Liberty знаковими деталями. Так, 25 оглядових вікон, розташованих в короні статуї, символізують дорогоцінні камені, які добувають на території США. А сім променів, які виходять з корони, - це символ семи морів і семи континентів, тобто знак повсюдного поширення свободи.
- **З висоти пташиного польоту.** Щоб піднятися на оглядовий майданчик, розташований всередині корони, відвідувачам треба здолати 192 сходинки до вершини п'єдесталу і 356 сходинок вже всередині монумента. Винагородою за зусилля стане розкішний вид на узбережжя Нью-Йорку. Загальна висота статуї - від основи до вершини факела - 93 м.
- **Приємне з корисним.** Статуя Свободи виявилася відмінним маяком для кораблів, які прямували в Манхеттен повз острів Бедлоу, на якому і піднімається монумент. Сьогодні потреба в маяку відпала, але статуя Свободи не простоює без діла: всередині неї розміщений історичний музей.
- **Американська мрія без кордонів.** Копії статуї Свободи можна знайти у багатьох містах світу. Тільки в Парижі встановлено чотири зменшені репліки знаменитої Lady Liberty. Своя Свобода є в Токіо, в Лас-Вегасі, у Львові, в Ужгороді, в Дніпропетровську.
- **Час – гроші.** Вхід на оглядовий майданчик, як і відвідання музею, розташованого всередині статуї, безкоштовний. Але невелику суму доведеться заплатити, щоб переправитися на поромі на острів Бедлоу. Витратити доведеться не тільки гроші, але й час: відвідувачів ретельно оглядають. Заходи безпеки були підвищені після 11 вересня: так, корона Статуї Свободи стала відкритою для відвідування тільки в 2009 році.
- **Колір історії.** Статуя Свободи часто з'являється в кадрах різних фільмів. Творці "Титаніка" також зняли один епізод на тлі знаменитої скульптури - і допустили історичну помилку. У фільмі статуя має знайомий нам зеленуватий відтінок. Але в 1912 році, під час подій кінодрами, мідь монумента ще не окислилась і була благородного металевого кольору.

3-ий учень (слайд)

Скульптури Лео Мола (Леоніда Молодожанина)

Широко відомий у світі видатний український скульптор і живописець, академік Королівської Канадської Академії Мистецтв Леонід Молодожанина (Лео Мол), уродженець села Полонного на Хмельниччині. У його творчому доробку – пам'ятники Т. Шевченкові у США та Аргентині, велика кількість скульптурних портретів та вітражів у храмах. Окремі твори митця зберігаються у Ватиканському музеї. У Вінніпезі відкрито парк скульптур «Лео Мола».

Навесні 2008 року Івано-Франківськ облетіла радісна звістка: знаний у світі канадійський зодчий українського походження Лео Мол подарував місту власноруч виготовлену величну скульптуру Тараса Шевченка у бронзі. На жаль, сам скульптор не дочекався цієї радісної події, адже 4 липня 2009 року на 95-му році життя відійшов за обрій. До речі, як з'ясувалося, це був останній із понад двох десятків його рукотворних монументів українському Прометею...

Справді, внесок Лео Мола у світову монументальну скарбницю – неоціненний. Він мав честь ліпити скульптурні портрети Уїнстона Черчилля, Дуайта Ейзенхауера, Володимира Великого, британської королеви Єлизавети II, Папи Павла VI, Папи Іоанна Павла II за їхнього життя та Папи Іоанна Павла XXIII посмертно, а також інших видатних особистостей. З цього приводу є цікавий спогад Лео Мола, опублікований 1992 року на сторінках

американського журналу «Терем»: «Працював я у Ватикані над скульптурним портретом Папи Іоанна Павла II. Якось Папа запитує мене: мовляв, звідки ви родом? Як завжди, кажу: з Полонного, що в Україні. Велів Папа своєму секретареві принести найдосконаліший атлас світу, щоб знайти те місто на карті. А в мене на душі так приємно: сам Папа Римський шукає маленьке Полонне, а отже, знатиме про існування такого міста».

З особливою енергією займався ікономалюванням, на його рахунку понад 80 вітражів та майже 100 скульптурних портретів для храмів різних конфесій. Чимало з них нині зберігаються в музеях Канади, Італії, Німеччини, США, України. Понад 300 творів зодчого у бронзі, кераміці, а також малюнки, ескізи стали експонатами унікального «Саду скульптур Лео Мола», відкритого 1992 року у Вінніпегу. Всі скульптури розташовані поміж деревами, серед звивистих стежин і тихоплинних ставків. При вході в парк жителів міста та численних гостей вітає гранітний гуцул-трембітар, а далі їхню увагу привертають бронзові фігури гайдамаків, сівача, Мойсея, Тараса Шевченка та багатьох інших персонажів. Лео Мол частенько сюди навідувався й, сівши десь у затінку, любив спостерігати, як люди сприймають його творіння. Тут приймав важливі для себе рішення – як життєві, так і творчі, тут згадував прожиті роки. Не раз спадала на думку літературна й малярська творчість Кобзаря, якого він просто обожнював.

Саме з українським Прометеєм пов'язаний успішний міжнародний дебют зодчого Лео Мола. Адже, взявши участь у всесвітньому конкурсі зі створення бронзового пам'ятника Тарасові Шевченку у Вашингтоні, він із тріумфом став його переможцем. 1964 року скульптуру, що увіковічувала молодого Тараса Шевченка як романтичного апостола свободи, в присутності майже 120 тисяч українців зі всього світу урочисто відкрив президент США Дуайт Ейзенхауер.

Наступний пам'ятник Кобзареві (постать молодого Тараса та барельєф «Гайдамаки») авторства Лео Мола постав на п'єдесталі в столиці Аргентини Буенос-Айресі. 1971 року на відкриття постаменту зібралася численна українська спільнота, яка готова була носити скульптора на руках. Монументи Шевченку авторства Лео Мола є також в аргентинських містах Обера й Апостолес. Невдовзі з проханням до знаного вже зодчого з Вінніпега створити бронзового Кобзаря звернулася українська діаспора бразильського міста Прудентополіса. Відмовити землякам Лео Мол не міг, тож із часом і тут постав у всій красі молодий Прометей. До речі, в цьому місті є вулиця Шевченка. Носить його ім'я й одна з площ. Нині милуються витвором Лео Мола – бронзовим Тарасом Шевченком — мешканці ще одного бразильського міста Порту-Алегрі, а також міста Енкарнасьйон, що в Парагваї. Відрадно, що ім'я Леоніда Молодожанина після здобуття нашою державою незалежності офіційно повернулося в Україну. Зокрема, 1992 року під час Першого Світового конгресу українців у Києві Лео Мол був удостоєний Почесної відзнаки Президента України Леоніда Кравчука. Усе життя Леонід Молодожанина беріг пам'ять про родину, про Україну. Свій душевний біль намагався пом'якшити самовідданою творчою працею. Будучи людиною простою, невибагливою, але скульптором від Бога, він залишив як пам'ять про себе безсмертні витвори мистецтва, що віками служитимуть людству. Скульптури Леоніда Молодожанина зберігаються у багатьох приватних та державних колекціях. В Україні його твори є в київському музеї Тараса Шевченка: у 1992 та 2007 роках скульптор особисто передав їх у дар Україні. Внесок Л. Молодожанина до скарбниці світової культури надзвичайно цінний, змістовний, самобутній. У своїх скульптурних образах митець став оплотом української ідеї, ліричним і водночас експресивним співаком українського духу. Його роботи сповнені динаміки, натхнення й новаторства.

Відео-показ «Сад скульптур Лео Мола» (слайд)

4-ий учень (слайд)

Вегревільська писанка. Вегревільська писанка — скульптура української писанки, що знаходиться у канадському місті Вегревіль. Пам'ятку було відкрито 1975 року торговою палатою міста на честь сторіччя Канадської королівської кінної поліції. Це яйце було розроблено Роном Решем, коли він був професором інформатики в Університеті штату Юта.

У концепції та плануванні "Писанки" було використано 9 "новаторств" в галузі математики, техніки та архітектури. У проекті використані найсучасніші методи комп'ютерної графіки та були залучені студенти Джим Блінн та Роберт Мак Дермотт.

Роботи Сембальюка побудовані зі складного набору двовимірних анодованих алюмінієвих плит в формі конгруентних рівносторонніх трикутників і зіркоподібних шестикутників, виконаних поверх алюмінієвої рамки. Яйце довжиною 31 фути (9 м) і три з половиною у висоту, вагою 2,5 тонни (5 512 фунтів). Це друга за величиною писанка в світі. Щорічний фестиваль «Писанка» проходить у перші вихідні липня, заснований у 1973 році. Так канадці українського походження вшановують традиції своєї історичної Батьківщини.

Слово вчителя (слайд). Культура української діаспори як невід'ємна складова національної культури відігравала важливу роль у зміцненні міжнародних контактів нашої країни з іншими державами й популяризації українського мистецтва у світі, збереження етнічної ідентичності українців. Українці за кордоном не розчиняються як нація, а продовжують підтримувати, зберігати й розвивати культуру свого народу. Вражає багатогранність творчості закордонного українства: тут є науковці та митці, відомі у світі музиканти, художники, архітектори, актори, й режисери. Звертає на себе увагу полістилістика: тут є представники неоромантизму, постромантизму, імресіонізму, модерну, експресіонізму, неокласицизму, авангарду, поп-арту та інших художніх стилів та напрямів.

Полістилістика – навмисне поєднання в одному творі несумісних або надзвичайно відмінних, різнорідних стилістичних елементів.

3-тя група «Живописці» (слайд)

1-ий учень (слайд)

Живопис на американські сюжети. Творчість В.Гомера. Вінслов Гомер — засновник реалістичного живопису США в другій половині 19 століття, живописець і графік. Працював у жанрах композиції, марини. Один з перших художників США, що розробляв суто американські сюжети. Як художник починав з майже ідилічних сцен. То це дівчина за читанням («Нова новела», «Дівчина біля вікна»), то це дівчина біля столика, де стоїть екзотична статуетка слона з Азії. Частково теми шляхетного дозвілля багатіїв знайдуть своє відображення і в графічних творах художника. Його картина «Сільська школа» малює пуританську сільську школу в американській глибинці, де босоногі діти намагаються засвоїти писемність. Аби не занадто голі стіни і незвична стеля, то картину можна було б прийняти за твір російського передвижника. Здається, то були проби пензля, як у письменника початківця — проби пера. Гомер шукав свою тему в мистецтві.

2-ий учень (слайд)

Едвард Гоппер (Хоппер) — американський художник, живописець, графік, майстер міського пейзажу, один з найбільших урбаністів ХХ ст. Основним натхненням Гоппера як художника стає місто Нью-Йорк, а також провінціальні містечка («Міто», «Конструкції Манхетенського мосту», «Східний вітер над Віхоуендом», «Шахтарське містечко у Пенсильванії»). Разом з містом Гоппер створив своєрідний вигляд людини в ньому. У художника зовсім зник портрет конкретної людини, він замінив її на узагальнений, суммарний вигляд одинака, окремого міського мешканця. Герої картин Едварда Гоппера — це розчаровані, самотні, спустошені, застигли люди, зображені у барах, кафе, готелях («Кімната — у готелі», 1931 рік, «Західний мотель», 1957 рік). Вже у 20-х роках ім'я Гоппер увійшло у американський живопис. Він мав учнів, шанувальників. Взагалі Хоппер відкрив новий жанр — портрет будинка — «Будинок Телбота», 1926 рік, «Дім Адамса», 1928 рік, «Будинок капітана Кіллі», 1931 рік, «Будинок у залізниці», 1925 рік. Успіх приніс Хопперу матеріальний достаток. Він залишає свою роботу в рекламній агенції, організує персональну виставку, яка принесла йому величезний успіх й всесвітню славу. Після неї художника прийняли до Національної академії малюнка. Хоппер, не звертаючи увагу на успіх, продовжував плідно працювати.

3-ий учень (слайд)

Роквелл Кент — художник зі Сполучених Штатів, представник реалістичного пейзажного

живопису. Письменник, графік, художник книги, громадський діяч, завзятий мандрівник. Був представником американського «романтичного реалізму». Мистецтво для нього було лише одним із способів пізнання світу, а обраний художній напрям якнайкраще виражав головну тему його творчості – людина і дика природа перед обличчям Всесвіту («Річка Осейбл. Зима», «Людина біля мачти», «спокій і свобода» та ін.) Природа в картинах Кента – непривітна й напружено драматична. Свою творчість Рокуелл Кент присвятив народам Гренландії, Аляски, могутній природі Атлантики. Тяга до суворого, не торкнутою цивілізацією природі сполучається в живописі й графіці Кента з гострим почуттям сучасності. Воно проявляється в його пристрасності до монументальності колірних відносин, до простоти змістовного образу та актуальних проблем століття. У картинах, малюнках, гравюрах, літографіях Рокуелла Кента відбита сувора природа північних країн, мужність простих людей.

У кристалічних формах, у широті просторів відчувається напружене життя природи. Художник знаходить велич у відважних жителях Півночі, у їх кремезних, могутніх фігурах, у цілісності характерів («Трудівники моря», 1907; «Полярна експедиція 1945 року»). Ідеал сильної вільної людини, що безстрашно вступає в боротьбу із суворою природою, яскраво розкривається й у станковій графіці й в ілюстраціях, що представляють цільне самобутнє мистецтво, до написаним їм книгам про його подорожі («У дикому краї», 1920), громадського життя Америки («Це я, Господи», 1955), а також до книги Мелвилла «Моби Дикий». У роботах художника яскраво проявився стиль митця: узагальнена, пластична, ясна й лаконічна композиція в поєднанні з експресивною за кольором манерою письма.

4-ий учень (слайд)

Мері Кассат — американська художниця, представниця імпресіонізму. Прожила більшу частину свого життя у Франції, товаришувала з Едгаром Дега. Мотивом для її полотен послужили образи соціального та особистого життя жінок, з особливим наголосом на тісний зв'язок матерів та дітей. 1890-ті роки стали для Кассат найбільш жвавим і творчим періодом життя. Її наслідували молоді американські художники, які потребували її порад та підтримки. Серед них була Люсі А. Бекон, яку Мері представила Камілю Піссарро. На початку ХХ століття Кассат працювала консультанткою у великих колекціонерів творів мистецтва і багато в чому сприяла тому, щоб вони передавали свої колекції американським музеям образотворчих мистецтв. Визнання її власних робіт у Сполучених Штатах йшло повільними темпами. Під час поїздки в Єгипет в 1910 Мері Кассат була вражена красою цієї стародавньої країни. Незважаючи на хвороби не залишила пензля та продовжувала працювати. Продовжувала брати активну участь в русі за виборчі права для жінок, і в 1915 році показала вісімнадцять своїх робіт на виставці в підтримку руху. На знак визнання її внеску в мистецтво, художниця в 1904 році отримала Орден Почесного легіону.

5-ий учень (слайд)

Яків Гніздовський — українсько-американський художник, графік, кераміст, мистецтвознавець. Дебютне визнання в США художник отримав в 1950 році на виставці графіки в Міннеапольському інституті мистецтв. За дереворит «Куш» йому була присуджена друга премія. Друга нагорода була присуджена Гніздовському через кілька тижнів на торгово-промисловій виставці штату Міннесота за картину «Яйця». Ця нагорода підштовхнула його до думки переїхати в Нью-Йорк для того, щоб займатися виключно мистецтвом. Там він надихнувся японською ксилографією. На своїх роботах з дерева він часто зображував рослини і тварин. Основною причиною цього стала відсутність у художника необхідних коштів для оплати натурщиків після переїзду в Нью-Йорк. Однак те, що спочатку було лише змушеною заміною, пізніше стало його основною та улюбленою темою. Художник був добре відомий у всіх ботанічних садах Нью-Йорку, там він знаходив добровільних безкоштовних «моделей». Багато таких «моделей», згодних позувати, як писав художник, «за арахіс», він знайшов у Бронкському зоопарку. Однією з улюблених «моделей» Гніздовського був орангутанг Енді, який жив в «Будинку мавп» Бронкського зоопарку. Коли Енді помер, Бронкський зоопарк відразу ж придбав ксилографію з його зображенням. Інша

улюблена «модель» художника — вівця із зоопарку Бронкса, що позувала для однієї з найвідоміших гравюр Гніздовського «Вівці». Ця гравюра була зображена на плакаті дуже успішної виставки Гніздовського в галереї Ламлі Казале в Лондоні. Різав переважно на вишні, груші, буку або яблуні. Більшість ксилографій художника була надрукована на васі (японському рижовому папері). У 1954 році відбулася його перша персональна виставка в США. Остаточне визнання майстерності Гніздовського в США відбулося, коли галерея Асоціації Американських Митців у Нью-Йорку купила 220 відбитків його серії дереворізів «Сосни».

6-ий учень (слайд)

Михайло Сергійович Дмитренко — український маляр-монументаліст сакрального мистецтва, графік, історик мистецтва. Михайло Дмитренко народився на Полтавщині у 1908 році та формувався духовно серед української стихії. У 1924 році вступив до Художньо-Індустріальної школи у Києві, а згодом до Київського художнього інституту, де студіював малярство у видатного мистця і педагога Федіра Кричевського. Дмитренко закінчив Інститут 1930 року і став асистентом, а згодом доцентом рисунку і малярства кафедри професора Кричевського. Ще студентом брав участь у мистецьких виставках, а після закінчення студій виставляв свої твори в рамках праць “Спілки радянських художників України” в Києві, Харкові, Одесі та по інших містах України. Під час Другої Світової війни жив у Львові. У 1950 році Дмитренко переїжджає до Канади, а потім до Детройту. Його портрети тих років – “Портрет дружини”, “Портрет Марусі Бек”, “Портрет Ільзи Грушки”, “Зірка Козак”, “Жінка в турбані”, “Дівчина з червоним волоссям”, “Маруся” та багато інших – це вартісні твори з ділянки портретного малярства, що своєю незрівняною майстерністю рисунку, глибоким психологізмом, належить до кращих зразків сучасного портретного мистецтва. Окрему вартість з мистецького погляду мають його жіночі композиційні портрети “Дівчата з Заліщик”, “Дівчина з голубом”, “Дівчина в національному одязі”, “Дівчина в червоних коралях”, “Дівчина з ящіркою”, “Жнива”, “Осінь” та інші. На такому ж рівні виконані портрети українських культурних діячів: згаданий уже портрет “Маруся Бек”, “Олена Киселівська”, “Оперовий співак Орест Руснак”, “Бандурист Богдан Коссак”, “Молодий бас С. Руснак” та портрети сучасних митців В. Кизелюка, М. Білинського, О. Танасевича та інших. В основному творчість Михайла Дмитренка реалістична, проте цей реалізм наскрізь оригінальний і притаманний тільки Дмитренкові. Другою блискучою сторінкою творчості художника є графіка, в якій він досяг надзвичайно високого рівня. Передусім він оформив низку українських видань на еміграції: обкладинки до книжок, журналів, каталоги мистецьких виставок, плакати, створив багато вартісних і цікавих емблем, видавничих знаків, заставок та ілюстрацій. Також Дмитренко працював як митець-монументаліст, зокрема в церковно-релігійній ділянці. В Канаді він розмалював катедру св. Володимира в Торонто, де виконав біля 40 композицій. Опісля виконав проекти мозаїк і вітражів. Михайло Дмитренко виконує свої твори передусім з великою любов’ю до самого мистецтва, зокрема українського, і вкладає свою душу в кожну лінію, в кожний мазок. Запорукою мистецьких успіхів майстра є його небуденний талант і працьовитість.

7-ий учень (слайд)

Пол Джексон Поллок — американський художник, один з визначних представників абстрактного експресіонізму, що вплинув на мистецтво другої половини ХХ століття. Поллок навчався у Томаса Харта Бентона, представника так званого американського регіоналізму, що виступає проти модерністів і відстоює реалістичний живопис. Завдяки його впливу з-під пензля Поллока в середині 30-х з’явилися перші картини (наприклад, «Нічне пасовисько», 1936). У 1935 Поллок потрапив у програму державної підтримки незможних художників. Він займався чищенням общественних пам’яток і працював крім цього як ремісник. У своїх картинах (наприклад, «Полум’я», 1934~1938) Поллок поступово відходив від предметної живопису і наближався до європейського авангарду: його цікавили роботи Пауля Клеє, Хоана Міро та Пабло Пікассо, а також Макса Ернста, чия «краплинна техніка» (Ернст завдавав краплі на папір) буквально зачарувала його. Він відкрив для себе так званий

«крапельний» метод, що дозволив йому впритул наблизитися до своєї мети: полотно він клав на підлогу і покривав його краплями фарби, безладно стікає з кисті, із жерстяної банки або звичайного відра. Іноді він з силою метал фарби на поверхню, змішуючи їх один з одним; або попередньо змішував фарби з піском або скляною крихтою і потім наносив цю суміш на полотно товстим шаром. Про своїй манері роботи Поллок відгукувався так: «На підлозі я є частиною картини». Під час роботи він цілком і повністю віддавався натхненню, і з'явилися таким чином продукти «підсвідомої» діяльності піддавав надалі «усвідомленої» обробці за допомогою дерев'яних паличок, ножів, кельм. В період між 1947 та 1950 Поллок завершив свої найвідоміші роботи: «Собор» (1947), «Білий какаду» (1948), а також «Туманність кольору синьої лаванди» і «Осінній ритм» (1950). Особливість цих картин: переривчасті переплетення кольорових ліній, які за рахунок своєї прозорості дають можливість заглянути в простір заднього фону картини. Для своїх робіт Поллок обирав великі формати, так як, на його думку, мольбертна живопис застаріла. Майбутнє живопису він бачив у настінних розписах. Після міжнародного успіху на одній з виставок Поллок, якого критики встигли наректи «Джеком-каплеметателем» («Jack the Dripper») за аналогією зі знаменитим «Джеком-різником» («Jack the Ripper»), пережив на початку 50-х важку кризу. З його картин зникли фарби, зараз він обходився лише одним чорним кольором. Багато роботи нумерував, залишаючи без назв, «щоб глядач бачив у картині саме те, що вона собою являє – оголений живопис». Крім картин, виконаних з застосуванням «крапельної» техніки, Поллок створював роботи на основі енергійних, широких штрихів. При цьому він часто звертався до фігурних мотивів (наприклад, «Номер 29», 1952; «Білий світ», 1954)

8-ий учень (слайд)

Марк Ротко — американський художник родом з Латвії (Даугавпілс, або у той час Двінськ), провідний представник абстрактного експресіонізму, один з творців живопису кольорового поля. Восени 1923 року Ротко, відвідуючи друга в Школі Мистецтв в Нью-Йорку, побачив, як художники писали з натури. Як пізніше говорив сам Ротко, у цей момент він народився як художник. Через деякий час опісля він вступив в «Нову школу дизайну» в Нью-Йорку, де одним з його викладачів став один із засновників «абстрактного сюрреалізму» Аршиль Горкі. Саме з тих пір він став сприймати мистецтво як інструмент емоційного і релігійного самовираження. На першій персональній виставці в Нью-Йорку Ротко виставив 15 полотен, написаних олією, — в основному портрети, а також малюнки і акварелі. На тій виставці стала очевидною майстерність Ротко, який переріс вплив Авері: робота Ротко з колірними полями вразила критиків. В кінці 1935 року Ротко об'єднався з Іллею Болотовським, Бензіон, Адольфом Готлібом, Лу Харрісом, Ральфом Розенборгом, Луїсом Шейкером і Йосипом Сольманом. Вони створили «Групу десяти», чия місія звучала так: «Протестувати проти поширеної думки про рівність Американського живопису і буквального живопису». Ще в 1950 році вони вважалися радикалами, і консервативне журі не прийняло їх картини на важливу виставку сучасного мистецтва в Метрополітен-музеї. У відповідь вони зробили групове фото «Розгніваних» — все з суворими обличчями, ні тіні усмішки. Особливо розсерджений Марк Ротко. З часом стиль Ротко змінився. Художник концентрувався на іншій формальній і стилістичній інновації, працюючи над сюрреалістичними зображеннями міфологічних історій і символів. Органічні, напіваабстрактні форми, народжені його фантазіями і сновидіннями. У 1936 році Ротко почав писати книгу, яка ніколи не була закінчена, про схожі принципи дитячого малюнка і робіт сучасних йому художників. На думку Ротко, «той факт, що художня робота починається з рисунка — вже академічний підхід. Ми починаємо з кольору» — писав художник. Ротко свідомо прагнув імітувати дитячі малюнки. Критики вважають найзначнішою роботою Ротко цикл з 14 картин для капели церкви в Х'юстоні в штаті Техас.

Слово вчителя (слайд). Американський живопис ХХ ст. — це заперечення академічних норм європейського мистецтва, проголошення свободи творчості і пошук нових художніх прийомів. Творчість видатних американських художників свідчила про зародження мистецтва нової епохи. Індивідуальна манера письма, уміння як найточніше відобразити

природну сутність людини за допомогою колірної гармонії та досконалого композиційного рішення – втілення кращих рис національної американської художньої традиції.

9-ий учень (слайд)

Провідним митцем американської художньої школи поп-арту є:

Енді Воргол — всесвітньо відомий американський митець україно-лемківського походження, один із засновників поп-арту та культова постать в історії сучасного мистецтва в цілому. Художник, ілюстратор, дизайнер, скульптор, письменник, продюсер, кінорежисер, видавець, колекціонер — він залишив по собі величезний творчий спадок і ще за життя став легендою. Енді Ворхол (Andy Warhol), напевно, є найвідомішою і суперечливою особистістю в мистецтві у другій половині двадцятого століття. Він був одним з основоположників поп-арту і довів, що мистецтво може бути матеріально прибутковим. Відразу після закінчення освіти він зважився виїхати до Нью-Йорк. Спочатку Енді оформляв вітрини магазинів, робив листівки та плакати, потім він став художником ілюстратором в різних журналах, у тому числі і "Vogue". Перший успіх йому принесли малюнки для взуттєвої компанії "І.Міллер". Вони представляли собою зображення взуття, намальовані чорнилом в ексцентричній манері, із спеціально зробленими ляпками. Перша його велика виставка пройшла в 1952 році, яка викликала великий успіх.

У 1960 році він робить дизайн для банок Кока-кола, який, надалі, став культовим. На початку шістдесятих, Ворхол малює все більше олівцем, причому, в основному, тільки картини з доларовими банкнотами.

Переворотним для Енді Воргола став 1962, коли він створив серію картин із зображеннями банок консерв і супів "Campbell`s". Ці малюнки були виконані за допомогою кричущих кольорів. Вони стали візитною карткою художника. Показавши ці роботи на виставці, яка проходила в галереї "Stabl", в цьому ж році, він, можна сказати, підірвав бомбу. Енді Ворхол, в мить, став сенсацією. З цього ж року художник почав використовувати техніку шовкографії - це техніка повторення одного і того ж зображення. Під цей стиль потрапили зображення Елвіса Преслі, Ліз Тейлор, Мерлін Монро, Міка Джаггера, а так само велика кількість брендів «кока-коли». Всі ці люди були кумирами того часу. Цей стиль у нього не змінився протягом усього його життя, змінювалися тільки сюжети. Його довгі полотна і монотонне зображення на них, нагадували ряди продуктивних маркетів.

Скандальний стиль життя Воргола сприяв зростанню цін на роботи художника. У наші дні його роботи купують за кілька десятків мільйонів доларів. Серед відомих картин Воргола – «192 одностодолларові купюри», «Кока-кола», «Телефон», «Консервні банки із супом «Кемпбелл»», але найвідомішим твором митця став портрет актриси Мерилін Монро, що став своєрідним символом сучасного світового мистецтва. Він розвіяв загальноприйняте ставлення до мистецтва як до елемента елітарної культури.

10-ий учень (слайд)

Джефф Кунс. Творчість Джеффа Кунса класифікують як нео-поп або пост-поп, напями, що виникли в 80-ті роки як реакція на концептуалізм і мінімалізм. Ранні роботи Кунса — концептуальна скульптура, одна з найбільш відомих — «Три м'ячі 50/50 Бак», 1985 року, яка складалася з трьох баскетбольних м'ячів, які плавають у воді, що заповнювала прозору ємність наполовину. У 1990-ті роки Джефф Кунс створив серію величезних скульптур зі сталі, що імітували іграшки з довгастих повітряних кульок. Гра в такі кульки, як говорив Кунс, в дитячі роки справила на нього враження. Серія «Банальність», кульмінацією якої стало створення у 1988 році позолоченою скульптури Майкла Джексона («Michael Jackson and Bubbles») в натуральну величину. Три роки потому, вона була продана на аукціоні sotheby's в Нью-Йорку за більш ніж п'ять мільйонів доларів. У 1992 році Кунс був запрошений створити скульптуру для виставки в Німеччині. Результатом стало «Щеня», 13-метрова скульптура тер'єра, прикрашена квітами. У 1995 році скульптура була демонтована і заново встановлена в Музеї сучасного мистецтва в Sydney Harbour. У 1997 році фігура була придбана Фондом Соломона Р. Гуггенхайма і встановлена на терасі Музею Гуггенхайма в Більбао. В травні 2017 біля Рокфеллер Центру в Нью-Йорку була виставлена надувна

скульптура Кунса — «Балерина, що сидить». Також працював над оформленням обкладинки нового альбому співачки Lady Gaga — Artpop. В центр композиції Кунс помістив реалістичну статую співачки в натуральну величину власного виготовлення. Напис Artpop на обкладинці прикрашає фірмова яскрава надувна куля Кунса. На задньому фоні можна розгледіти колаж з фрагментів Народження Венери Боттічеллі. Леді Гага представила роботу Кунса так: «Я неймовірно рада поділитися з вами тим, що є частиною мого серця, тим, що я глибоко лелію. Ця обкладинка відображає мене як ніщо інше».

Об'єкти стрит-арту і мистецтво графіті в Маямі. **Стрит-арт** (англ. Street art — вуличне мистецтво) — образотворче мистецтво, характерною особливістю якого є яскраво виражений урбаністичний стиль. Основна частина стрит-арту — графіті (спрей-арт), але не можна ототожнювати графіті і стрит-арт. До стрит-арту належать також постери (некомерційні), трафарети тощо. Термін «стрит-арт» отримав популярність у процесі розвитку графіті на початку 1980-х років і пізніше використовувався як назва наступних вуличних шедеврів. Особливої популярності набув вже в ХХІ столітті. Художники, що вибирають вулиці як свої картинні галереї, займаються стрит-артом у більшості випадків для того, щоб безпосередньо спілкуватися з громадськістю в цілому та привернути увагу до цього мистецтва як молоді, так і старшого покоління. Звичайно, вуличні художники часто подорожують між країнами, щоб розширювати свої уявлення про різні види стрит-арту та втілювати їх у свої роботи. Художники змінили мистецтво, розташовуючи свої шедеври в зовсім незвичних місцях. Вуличні художники прагнуть зробити так, щоб ці витвори самі спілкувалися з перехожими та ставили їм різні запитання. Універсальність вуличного мистецтва, в тому, що художники відчувають себе безправними і досягають набагато ширшої аудиторії, ніж представники традиційних мистецтв. У той час як художники у сфері графіті використовують головним чином лише аерозольні фарби для виробництва своїх робіт, «стрит-арт» містить в собі безліч інших методів та матеріалів, включаючи: світлодіодне мистецтво, шаблонне графіті, стінопис, фотошпалери, трафарет-арт, стикер-арт, крохмальний клейстер, графіті-жаргон, і в'язане графіті. Як вияв бунтівної культури андеграунду цей вид мистецтва стихійно розвивався під ритми репу та брейк-дансу. Сюжети перегукувалися з тими, які використовували послідовники поп-арту, однак художники не дивилися розчарованими очима на народну масу та її звичаї, а ставали виразниками культури, що виникла на задвірках великого міста. Офіційно графіті було визнано тоді, коли художник Стефан Айн відкрив галерею альтернативного мистецтва у південному Бронксі в Нью-Йорку. Варто зауважити, що, народившись у Нью-Йорку, графіті заповнило стіни непрестижних кварталів міст майже всієї Європи.

Стрит-арт в Маямі. У 2009 році погляд Тоні Голдмана впав на район Маямі під назвою Вінвуд, значна частина якого перетворилась в сузір'я галерей і музеїв під назвою Вінвуд-Арт-Дистрикт. Голдман вже помер, але справа його живе. Квартал Вінвуд Уоллз перетворився в Мекку для любителів графіті. Щороку сюди приїжджають молоді художники і доповнюють арт-простір свіжими роботами.

Відео-фрагменти.

V. Закріплення вивченого матеріалу (слайд)

Опитування:

- У чому полягає своєрідність культурних надбань Північної Америки?
- Назвіть найвидатніших архітекторів та живописців США ХХ століття та їх творіння.
- Схарактеризуйте особливості розвитку стилю арт-деко у мистецьких шедеврах Північної Америки.
- Чому скульптора Лео Мола, виходця з України, відносять до кагорти видатних митців ХХ століття у галузі образотворчого мистецтва?
- Які суспільно-політичні процеси в Північній Америці вплинули на появу та розвиток сучасного мистецтва графіті?

VI. Підсумок уроку (слайд)

Рефлексія

- Мені найбільше сподобалась ідея будівництва ...
- Сьогодні на уроці мене вразило...
- Мені цікаво дізнатися більше про творчість...
- Мене зацікавила інформація щодо ...

VII. Домашнє завдання (слайд)

- Дослідіть характерні особливості будівництва хмарочосів. Завдяки розвитку яких будівельних технологій стало можливим зведення таких будівель?
- Здійсніть віртуальні екскурсії до Українського музею Канади, до музею «Вегревільська писанка» (за вибором). Обговоріть свої враження з однокласниками.
- Дослідіть творчість інших американських митців українського походження, які своєю творчістю також зробили свій внесок в розвиток української культури закордоном.
- За які досягнення скульптора Лео Мола вважають оплотом української ідеї, експресивним співаком українського духу.
- Доберіть візуальний ряд до теми «мистецтво графіті» в інших країнах світу.

2.4. Латино-Американські танці переможно крокують світом

Войцях Світлана Анатоліївна,
учитель предметів освітньої галузі
«Мистецтво» гімназії
Чорнобаївської районної ради
Черкаської області

**Тема: Латино-Американські танці переможно крокують світом
(танго, мамба, сальса та ін.) Слайд 1**

Мета:

- 1) формування предметних компетентностей: ознайомитися з історією походження танців Латинської Америки, танцювальними традиціями;
- 2) формування ключових компетентностей:
 - обізнаність: уміння оцінювати стародавні традиції, характеризувати танцювальне мистецтво;
 - комунікація: розвивати уміння критично сприймати музику, розширювати кругозір;
- 3) формування громадянських компетентностей: виховувати ціннісне ставлення до танцювальних еталонів Латинської Америки

Тип уроку: заглиблення у тему

Обладнання: мультимедійний комплекс

Методи: аудіовізуальний, комплексний вплив мистецтва, діалог культур, художня драматургія

Очікуваний результат: вміння інтегрувати предметні знання, висловлювати власну думку, аналізувати прослухані твори, колективно працювати.

Хід уроку:

1.Актуалізація опорних знань.

Слайд 2 Латиноамериканська музика ([ісп. música latinoamericana](#)) — узагальнена назва музичних стилів і жанрів країн [Латинської Америки](#), а також музика вихідців з цих країн, які компактно проживають на території інших держав і утворюють великі латиноамериканські спільноти (наприклад, у [США](#)). У розмовній мові часто використовується скорочена назва «латинська музика» ([ісп. música latina](#)).

2.Мотивація навчання.

Слайд 3 Латиноамериканська музика, роль якої в повсякденному житті Латинської Америки вельми висока, є сплавом багатьох музичних культур, проте основу її складають 3

компоненти: іспанська (або португальська), [африканська](#) і [індіанська](#) музичні культури. До Латинської Америки входять 33 країни і 13 республік, серед яких – Мексика, Куба, Уругвай, Панама, Нікарагуа, Бразилія, Аргентина... Як правило, латиноамериканські пісні виконуються [іспанською](#) або [португальською](#) мовами, рідше — [французькою](#).

Латиноамериканські виконавці, що живуть у США, зазвичай двомовні і нерідко використовують тексти [англійською мовою](#).

3. Етап засвоєння нових знань.

Латинська Америка дала світу свою особливу музичну й танцювальну культуру. Латиноамериканські танці ще з початку ХХ століття почали проникати в Європу та Північну Америку.

Слайд 4 Аргентина дала світу *танго*. Цікаво, що в самій країні аргентинське танго відрізняється за технікою й стилем виконання від європейського.

Відео. (Аналітична характеристика аргентинського танго.)

Слайд 5 Танго — це танець пристрасті, це танець, який виконує чоловік ногами жінки. Його рух дозволяє передати любов, ненависть, ревності, радість, відчай. Танго неймовірно експресивний і емоційний, у ньому немає місця делікатній стриманості. Це неприборканий яскраві емоції, океан пристрастей. Як сказав Енріке Сантос Дісеполо, один із найвідоміших поетів, який писав вірші і музику танго: «Танго — це суміш люті, болю, віри та її відсутності». Хуан Д'Аріенсо, відомий аргентинський танцюрист 40-х років ХХ ст., казав, що танго — це ритм, нерв, сила і характер. Вважається, що цей танець має африканське коріння — це африканська мілонга.

Слайд 6 Астор П'яццола — один із небагатьох композиторів, що зміг записати й виконати на концертах майже всі свої твори. В останні 10 років свого життя композитор склав понад 300 танго, 50 мелодій до кінофільмів, серед яких такі фільми, як «Піраньї» ([Луїс Берланга](#)), «[Генріх IV](#)» (Марко Белоккьо), «Світло» ([Жанна Моро](#)), «[Армагедон](#)» (Ален Жесуа), «Південь» і «Посилання Гарделя» (Фернандо Соланас), а також музику до театральних вистав і балетів. Новаторством Астора П'яццоли вважається винайдення «нового танго» ([ісп. nuevo tango](#)), що відрізняється від традиційного включенням елементів [джазу](#), використанням багатшої гармонії, дисонансів та [контрапункту](#), а також складніших музичних форм.

Слайд 7 **Лібертанго** ([ісп. Libertango](#)) — композиція у стилі [Танго Нуево](#) композитора [Астора П'яццоли](#), записана і видана в 1974 році у [Мілані](#). Назва дана від злиття слів «свобода» ([ісп. Libertad](#)) і «танго» (символізує перехід П'яццоли від класичного танго в Танго Нуево)

За даними [All Music Guide](#) запис розійшовся більш ніж 50-ма релізами. Як основа, композиція використана в пісні [Грейс Джонс](#) «I've Seen That Face Before», а також у «Jungle Tango» [Jazz Mandolin Project](#)^[en] і «Moi je suis tango» [Гі Маршана](#), французького музиканта.

Творче завдання: перегляньте декілька варіантів Лібертанго, дайте порівняльну характеристику відео варіантів.

Слайди 8 - 11 Відео.

Слайд 12

Велика кількість танців зародилася на Кубі. Наприклад, *румба* і *ча-ча-ча* кодифіковані і є частиною латиноамериканської програми бальних танців. Свого часу були популярними й інші танці кубинського походження, зокрема, *мамбо* та *сальса*.

Слайд 13 Одним з найпопулярніших і найулюбленіших танців у Еквадорі є сальса – танець свободи, любові й щастя, який гармонійно поєднав народні африканські танці з кубинським фольклором, бальними танцями та елементами акробатики. З іспанської це слово перекладається як «соус», що вказує на багатокомпонентність цього танцю.

Слайд 14 Домініканська Республіка – батьківщина *бачата* і *меренге*. Неповторний, романтичний, сповнений почуттів латиноамериканський танець *бачата* (слово в перекладі з іспанської означає «забава і веселощі», а також «зустрічі і вечірки під музичний супровід»). Провідна роль у цьому танці відведена ногам, які роблять досить швидкі й хитромудрі рухи. Крім того, в бачаті досить багато поворотів, які виконуються практично

безперервно. *Меренге* – це танець, який має чуттєвий характер. Велике значення в танці мають елементи флірту та імпровізації. Найчастіше це парний танець, але, щоб продемонструвати глядацькій аудиторії та партнеру чи партнерці свою майстерність, танцюристи часто вводять у меренге сольні елементи. Основним рухом цього танцю є прогулянковий крок у такт музиці. Кількість кроків залежить тільки від бажання танцюристів. У танці використовується багато фігур, таких як рухи плечима в прискореному темпі, обертання стегнами і корпусом тощо. Костюм тих, хто виконує меренге, найчастіше оздоблений безліччю різноманітних прикрас.

Слайд 15 Відео «Пасадобль» Життя – це боротьба! Танець *пасадобль* саме про боротьбу. Горді й темпераментні іспанці вважали, що тільки переможець-тореро гідний життя, успіху та кохання. У перекладі з іспанської мови «*pasado doble*» означає «подвійний крок», оскільки кожен другий крок у танці підкреслений. Пасадобль відображає один з аспектів життя й побуту іспанців, а саме кориду – бій биків. Це своєрідне театралізоване дійство, де партнер зображує гордого, упевненого в собі тореро, а партнерка, зазвичай, його плащ. Музика пасадобля енергійна, темпераментна, запальна. Це найшвидший танець латиноамериканської програми і єдиний, у якому головна роль відводиться не партнерці, а партнерові. У пасадоблі, порівняно з іншими танцями латиноамериканської програми, акцент робиться не на техніці виконання, а на драматизмі. Це єдиний танець, у якому присутня сюжетна лінія. Він, як і, власне, життя, включає в себе і пристрасть, і любов, і боротьбу, і поразки, і перемогу.

Слайд 16 Бразилія відома *самбою* – музичним стилем і танцем, а також танцювально-бойовим мистецтвом *капоєйра*. Слово «самба» має африканські корені. Ангольською «самба» означає рух тіла з доторканням танцівників одне до одного животами. Подібні елементи використовувалися в африканських ритуалах і були покликані сприяти родючості. Чимало із цих танців у видозміненій формі ввійшли до латиноамериканської програми бальних танців. Інші, хоч і не кодифіковані, були й залишаються популярними на танцювальних майданчиках. **«Життя – як карнавал, адже більшість тих, хто нас оточує, – у масках»**

Слайд 17 Візитівкою Латинської Америки є карнавал у Бразилії. Бразильський карнавал — щорічний фестиваль в Бразилії, що проводиться за 40 днів до Великодня і відзначає початок Великого посту. Протягом Великого посту, римо-католики повинні утриматися від всіх тілесних задовольень, зокрема споживання м'яса. Карнавал, який, як вважається, походить від язичницьких сатурналій, може вважатися актом прощання по плотським задоволенням. Бразильський Карнавал є найбільшим народним святом країни, та має деякі відмінності від карнавалів як в Європі, так і в інших країнах Латинської Америки. Крім того, існують регіональні варіації карнавалу в самій Бразилії.

Слайд 18 Зазвичай в карнавалі беруть участь близько 6 тис. чоловік. Він починається з урочистої блазнівської процесії по вулицях міста, у ході якої на троні сидить Король Момо – найтовстіший мешканець міста. У фіналі дійства мер міста символічно вручає Королю і його Принцесі – ключі від Ріо.

Основа колони – стрій ударних кількістю в 400-600 чоловік. Він здатний оглушити будь-кого, особливо коли він без перерви тарабанить протягом 45-55 хвилин. Саме стільки триває виступ кожної школи. Кожна школа самби витрачає на виготовлення костюмів, візків і інших декорацій до 40 тонн пресованого паперу, 80 тисяч метрів тканини, 6 тисяч літрів фарби, не враховуючи тонн клею, цвяхів, поліпропілену й протипожежного окислювача. У Ріо-де-Жанейро карнавал у формі змагання проводиться з 1932 року. А його історія сягає далекого XVII ст. Тільки на початку XX ст в гуляннях знаті стали брати участь простолудини, негри й мулати. Вони ж і привнесли у свято свою перлину – самбо, який виконується під африканські ударні інструменти – куїкі, берімбау, тамбурін, бубон і барабан.

Слайд 19 Відео

Найважливіше дійство карнавалу – парад провідних шкіл самби, які показують свою красу і майстерність на величезному «самбодромі». Це – ціла вистава з власним сюжетом. (Кожна школа самби має для виступу близько 80 хвилин). Найчастіше це або історична подія, або вшанування якоїсь особистості, або тема відомої легенди. Підготовка до виступу триває не

менше року. Для цієї вистави виготовляють нові костюми, готують яскраві декорації, світлові та піротехнічні ефекти, а також розучують нові тематичні пісні. Однак головним стрижнем виступу є запальна *самба* — ідеальний засіб самовираження всіх учасників.

Слайд 20 Відео

Традиція карнавалу бере початок від португальської масляної – вуличних розваг, під час яких пустуни обливали одне одного водою, обсипали борошном і сажею, кидалися яйцями тощо. Португальська масляна відбувалася напередодні Великого посту за католицьким календарем, тобто періоду спокути, що символізувало звільнення – саме цей аспект був сприйнятий карнавалом. До Нового Світу карнавали завезли європейці, хоча не в усіх латиноамериканських країнах вони прижилися. Зате вкорінилися у Бразилії. Раби з Африки із задоволенням брали участь у традиційних забавах португальців. Закривши обличчя масками, вони чіплялися до перехожих, обсипаючи їх борошном і сажею чи обливаючи різною рідиною. Завезена до Бразилії в XVII столітті португальська масляна згодом сприйняла вплив карнавалів інших європейських країн – Італії та Франції. Саме тоді маски, фантастичні костюми і такі персонажі, як П'єро, Коломбіна (Мальвіна) та Король Момо (веселий товстун), прийшли на бразильське свято. Саме в цей період з'явилися перші «блоки» (*blocos* – святкові групи, вишикувані прямокутником), «мотузки» (*cordoes* – святкові групи, вишикувані вервечкою) і «корсари» (*corsos* – святкові групи, стилізовані під піратів), а також паради прикрашених автомобілів. Відтоді свято набрало сили й сягнуло практично всіх куточків Бразилії. Рік за роком ставали багатшими танці й пісні, з'явилися нові наспіви та ритми. Наприкінці XIX століття виникли ранчо – гурти людей у фантастичних карнавальних костюмах (по суті, попередники нинішніх шкіл самби), які виходили на вулицю з піснями й танцями, із заздальгідь поставленим театральним дійством і цілим набором музичних інструментів. Репертуар ранчо базувався на африканському фольклорі. Згодом найпопулярніші ранчо злилися в більш численні товариства, що почали функціонувати як клуби, упродовж усього року займаючись підготовкою до карнавальної ходи. Небачено розкішні й барвисті алегоричні екіпажі, створювані цими клубами, викликали захват і шаленство жителів і гостей Ріо. Саме тоді карнавал у дусі часу поповнився новинкою – *корсо* – так називався парад автомобілів, оздоблених і заповнених веселими молодими людьми, які жбурляють у глядачів конфеті та серпантин і обливають одне одного одеколоном зі спеціальних пристосувань.

4. Етап закріплення засвоєних знань.

Слайд 21 – 25 Перегляд відео , визначення назв танців за характером, рухами та змістом.

5. Етап висновків

Латиноамериканські танці— загальна назва бальних і народних танців, які сформувалися на території Латинської Америки. Подібно тому як сама Латинська Америка з'явилась в результаті іспансько-португальської колонізації, так і латиноамериканські танці в основі мали переважно іспанський вплив.

Танці [хабанера](#) та [румба](#) з'явилися на основі завезеного в XVIII столітті [контрабанса](#), а [бачата](#) - на основі [болеро](#). В [бразильській самбі](#), [кубинських мамбі](#) і [румбі](#) крім європейських традицій просліджуються і африканські, і індійські. Унікальним латиноамериканським танцем признане [танго](#).

Характерні риси латиноамериканських танців – енергійні, запальні рухи.

Плаття дівчат, як правило, короткі, відкриті. Костюми хлопців теж облягають фігуру, часто (але не завжди) чорного кольору. Сенс таких костюмів — показати роботу м'язів спортсменів.

Слайд 27 В XX ст. спостерігається розквіт латиноамериканських танців. З'являються такі нові види як [сальса](#), [ча-ча-ча](#) і [реггетон](#).

В наш час до програми латиноамериканських [бальних танців](#) входять 5 елементів:

- [Самба](#)
- [Ча-ча-ча](#)
- [Румба](#)
- [Пасодобль](#)

- [Джайв](#)

б. Підсумково-рефлексійний етап.

- Які зразки танцювального мистецтва «подарувала» світу Латинська Америка?
- Чим вирізняється аргентинське танго?
- Яка головна ідея бразильського карнавалу?
- Які засоби використовують його учасники для створення величного шоу та емоційного впливу на глядачів?
- Яка історія створення бразильського карнавалу
- Пригадайте назви танців, які складають латино-американську конкурсну програму?

Домашнє завдання: подивитись латино-американські танці, опанувати уподобані рухи.

Використані джерела:

1. Гайдамака О. В. Мистецтво: підручн. для 10(11) класу закладів загальної середньої освіти

2. Л. Масол Мистецтво 10 клас – К.: ВД «Освіта», 2018.

3. Інтернет джерела:

uk.wikipedia.org/wiki/

<http://diamond-dance.at.ua/index/salsa/>

[//www.liveinternet.ru/](http://www.liveinternet.ru/)

<https://www.youtube.com>

2.5. Музично-танцювальні ритми Америки

Зайчук Аліна Олексіївна,

учитель музичного мистецтва

Черкаської спеціалізованої школи

III ступенів № 33 ім. В. Симоненка

Черкаської міської ради Черкаської області

Тема уроку: Музично-танцювальні ритми Америки.

Мета уроку: формування ключових компетентностей:

Компетентності спілкування державною та іноземною мовами: аналіз та виконання пісень рідною та англійською мовами; сприймання творів мистецтва американського культурного регіону та їх інтерпретація.

Інформаційно-цифрова компетентність: використання інтернет-джерел для ознайомлення з матеріалами по темі уроку;

Компетентність уміння вчитися впродовж життя: формування вміння здобувати та опрацьовувати інформацію по мистецтву;

Компетентності ініціативності і підприємливості: презентація досліджень групи у формі Карти знань;

Соціальна та громадянська компетентності ефективна співпраця у команді, розподіл соціальних ролей;

Компетентність обізнаності та самовираження у сфері культури виховання естетичного смаку через творчу діяльність; укріплення поваги до культурного розмаїття світу та прагнення зберегти художнє надбання людства;

Компетентність екологічної грамотності і здорового життя використання мистецтва для розуміння емоцій, почуттів та переживань.

Тип уроку: комбінований

Оснащення уроку: комп'ютер, телевізор, за необхідності роздатковий матеріал (інформаційні листи *додаток 1*).

Методи і прийоми: коментар вчителя, бесіда, інтерактивні вправи, робота в групах, демонстрація відеоматеріалів, стимулювання активності учнів, педагогічне спостереження, індивідуальне консультування, порівняльний аналіз.

Форма організації: урок з використанням інтерактивних методів навчання: майндмепінг, шкала «Так - Ні».

Терміни і поняття: назви та визначення музичних стилів.

Музичний ряд: Елвіс Преслі «Only you».

Міжпредметні зв'язки: образотворче мистецтво, історія, музичне мистецтво.

Хід уроку:

I. Організаційний момент. (слайд 01)

II. Мотивація навчальної діяльності.

Кожне покоління захоплювалось певним музичним стилем. І для кожного покоління найкращою ставала саме та музика, яка була популярною в його час. На межі XIX та XX століть в Америці виник стиль музики, який захопив людство на багато десятиліть. Стиль, який є пращуром всіх наступних стилів легкої музики. Стиль, який і до сьогодні живе та розвивається.

- Як ви вважаєте, про що я говорю?

- Чим цікавий для вас джаз?

- Які напрямки музичного мистецтва Америки, що з'явилися після появи джазу, ви можете пригадати?

А чи не зануритись нам у справжній джаз? В американську музичну культуру часів джазу, щоб відчути глибину та справжність, неповторність та силу впливу на емоційний стан людини і, в решті решт, танцювальність та розважальність цієї музики.

III. Актуалізація набутого навчального матеріалу учнями.

А зараз прийшов час нашим танцювальним парам продемонструвати результати своєї творчої діяльності з вивчення декількох па латино-американських танців. *Презентація пар.* Всіх інших дівчат прошу представити ілюстрації костюмів для виконання латино-американської програми танців. Хлопців прошу надати мені доступ на ваш диск, де ви створили папку з п'ятіркою танців латино-американської програми Міжнародних конкурсів бальних танців.

Демонстрація робіт учнів. Оцінювання.

IV. Повідомлення теми, мети, завдання уроку.

Отже, тема сьогоднішнього уроку – МУЗИЧНО-ТАНЦЮВАЛЬНИ РИТМИ АМЕРИКИ. (слайд 02) Ми згадаємо з вами історію джазу та інших напрямків музично-танцювального мистецтва Америки, будемо складати Карту знань – *Mind Map*, брати інтерв'ю у американських зірок та слухати і співати американські пісні.

V. Основна частина.

Вступне слово учителя. (слайд 03)

Джаз – музичний стиль, що виник на початку XX століття, як синтез культур. То я пропоную вам самостійно дослідити джерела походження джазу, історію його становлення та розвитку. Результатом вашої пошукової роботи стане створення конспекту на подану тему у формі Mind Map. Нагадаю переваги майндмепінгу над лінійним конспектом.

Карта знань дозволяє:

- поліпшити пам'ять, нагадати слова та образи;
- регенерувати ідеї;
- надихнутись на пошук рішення;
- аналізувати результати або дії;
- структурувати план.

Робота зі схемою. Приклад початку роботи над картою знань. (Додаток 1) (слайд 04)

Ми об'єднаємось у 6 груп (за принципом сусідства по парті). Кожна група вивчає матеріал за допомогою інтернет джерел та інформаційних листків, складає свою *Mind Map* та презентує свої дослідження за її допомогою. Після виступу однієї групи учасники інших груп можуть поставити їй запитання, якщо інформації не достатньо і щось залишилось поза увагою. В роботі групи оцінюється правильність та доступність

викладення інформації, вміння креативно презентувати її, ораторська майстерність.

Питання для вивчення: (слайд 05)

- джерела виникнення джазу та їх коротка характеристика;
- історія становлення джазу та етапи його розвитку;
- розмаїття стилів та жанрів джазу.

Робота в групах за допомогою гаджетів та інформаційних листків. (Додатки 2,3)

Презентація матеріалу за допомогою Карти знань. (слайди 06-27)

Запитання вчителя та учнів. Перегляд відеоматеріалів. (Додаток 4)

Оцінювання.

Отже, продовжимо роботу над темою МУЗИЧНО-ТАНЦЮВАЛЬНИ РИТМИ АМЕРИКИ. Прийшов час познайомитись з джазовими музикантами, їх послідовниками та представниками більш сучасних напрямків американської легкої музики. Об'єднуємось у 6 груп за фотокартками (Додаток 5) американських артистів. Учні, які витягнули фотокартку одного артиста, об'єднуються та спілкуються про його творчість в своїй групі. Потім на загал представляють інтерв'ю із «зіркою» джазової чи іншої популярної музики. Інформацію ви можете отримати із інтернету, також можете скористатися інформаційними листами. (Додаток 6)

Отже, завдання:

- дослідити інформацію про людину, фотокартку якої ви отримали при об'єднанні в групи;

- визначити учасника команди, який буде виконувати роль «зірки» та учасника, що виступає в ролі журналіста;

- скласти цікаві запитання до «зірки» та слушні відповіді на них;

- запам'ятати текст та виступити перед класом.

Оцінюється:

- повнота та правильність інформації;

- креативність запитань та відповідей;

- артистизм та правдоподібність виступу.

Робота в групах.

Презентація інтерв'ю з демонстрацією відео кліпів. (Додаток 7)

VI. Вокально-хорова робота.

Розспівування.

Розучування пісні Елвіса Преслі «Only you». (Додаток 8)

VII. Підсумок уроку, рефлексія.

Дуже дякую вам за гарний настрій, що ви подарували своїми виступами. Давайте підсумуємо:

1. В якому році вперше з'явилося слово «jazz», як музичний термін? (слайди 28,29)

А) 1915 року

Б) 1900 року

В) 1924 року.

2. Як називався ансамбль Луї Армстронга?

А) «Jazz-E-Sazz Band»

Б) «All-Stars»

В) Original Dixieland Jass Band

VIII. Домашнє завдання. (слайд 30)

Групою, якою ви працювали над створенням Карти знань, створіть на одному Google диску відео альбом з найпопулярнішими танцями Північної Америки: степ, чарльстон, фокстрот, твіст, шейк, брейк, диско, хіп-хоп. Надайте мені доступ для перевірки.

Список використаних джерел.

1. https://www.youtube.com/watch?time_continue=911&v=Ud5Bi2_HSck історія джазу 1 серія
2. <https://www.youtube.com/watch?v=vDc0VsAiadk> історія джазу 2 серія
3. <http://bibliograph.com.ua/slovar-muzika/44.htm> історія джазу текст

4. <https://www.youtube.com/watch?v=F19qCW9TJAw> вітоки джазу коротко 1 ч.
5. <https://www.youtube.com/watch?v=zPp8vojY-YQ> вітоки джазу 2ч.
6. <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B6%D0%B0%D0%B7> вікіпедія
7. <https://subject.com.ua/textbook/music/7klas/9.html> підручник Масол 7 клас
8. https://r17---sn-3c27sn7z.googlevideo.com/videoplayback?ip=43.224.8.114&sparams=cLen,dur,ei,expire,gir,id,ip,ipbits,ipbypass,itag,lmt,mime,mip,mm,mn,ms,mv,nh,pl,ratebypass,requiresl,source&c=WEB&ei=Z37xW_6DK934oAPch7qICA&id=o-AKT5ENCii_Err84GtckqI448ACVYYDjtm1xXgPniZdLN&lmt=1487536647092147&fvip=5&ratebypass=yes&gir=yes&pl=19&expire=1542574792&dur=177.214&mime=video%2Fmp4&ipbits=0&itag=18&key=cmsl&requiresl=yes&cLen=7946422&source=youtube&signature=047C440819DBD15D3D781C5B00E6F8F874D44C90.7BFA0C03EAA9F0B1D9CE3AF7D92A7DD602FF36C8&video_id=LmS3KNaf3cM&title=Karaoke+Elvis+Presley+++Only+You&rm=sn-bu2a-5hql7l,sn-cvher76&fexp=23763603&req_id=cc3312339a07a3ee&redirect_counter=2&cms_redirect=yes&ipbypass=yes&mip=109.227.119.79&mm=29&mn=sn-3c27sn7z&ms=rdu&mt=1542553108&mv=m&nh=IgpwcjAyLmticDAzKgkxMjcuMC4wLjE
караоке Елвіс Преслі

ТЕМА 3. Мистецтво далекосхідного культурного регіону

3.1. Природа – міра всіх речей

Волошина Ніна Петрівна,
вчитель інтегрованого курсу «Мистецтво»
Кам'янської загальноосвітньої
школи І-ІІІ ступенів № 2
з поглибленим вивченням окремих предметів
Кам'янської районної ради
Черкаської області

Тема. Природа – міра всіх речей.

Вплив конфуціанства, даосизму, буддизму на мистецтво регіону. Архітектура країн Далекого Сходу: Велика китайська стіна, Храм Неба в Пекіні, японський замок Химедзі, корейський королівський палац Кьонбоккун у Сеулі. Ультрасучасна архітектура.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Форма: заочна мандрівка.

Мета: збагачувати знання та уявлення учнів про мистецтво далекосхідного культурного регіону, вчити сприймати досвід культури країн Далекого Сходу як такий, що збагачує власну культуру, усвідомлювати єдність змісту і форми в художніх творах, багатство вираження людських почуттів, розвивати оцінну та пізнавальну діяльність учнів, підвищувати їхню ерудицію, виховувати культуру міжнародного спілкування через вивчення художніх традицій народів далекосхідних країн.

Обладнання: проектор, комп'ютер, екран, фізична/політична карта світу

Хід уроку

I. Організація класу до уроку.

II. Актуалізація опорних знань.

1. Створення атмосфери уроку.

Звучить музичний фрагмент(східна музика на вибір учителя)
– Які картини постали в вашій уяві? До яких країн проляже наша наступна мандрівка?

Робота з географічною картою.

2. Цікаві факти. Бліц-повідомлення.

Китай – батьківщина однієї з найдревніших цивілізацій у світі.

Китайці здавна називають свою країну Чжунго, що означає «серединна земля».

Порох – найдревніша з вибухових речовин, винайдена китайцями понад 1400 років тому.

Люди навчилися робити папір понад 2000 років тому у Давньому Китаї.

Китай – третя за розміром країна у світі, а китайці – найчисельніша нація.

У бамбукових лісах Китаю зустрічається гігантська панда. В природі залишилося мало, тому це всесвітній символ охорони навколишнього середовища.

Велосипед – основний транспортний засіб у Китаї. Щорічно тут виробляється понад 17 млн. велосипедів.

Китай – найбільший виробник рису у світі.

Корея вважається однією з найбезпечніших країн світу. Аборигени називають її «Країною Вранішнього Спокою» або «Країною Вранішньої Прохолоди»

Бейсбол і гольф — найпопулярніші ігри Кореї. Походи по горах можна вважати третім видом «гри».

Корея славиться культом маленьких собак. Pookki dog тут повсюди. А ще їх обов'язково фарбують в різні кольори, та й взагалі роблять повний «dog fashion»...

У Північній Кореї заборонено носити джинси.

У Північній Кореї розташована найбільша спортивна арена у світі - «Стадіон Першого травня» вміщує 150 000 чоловік.

У Південній Кореї одну руку можна використовувати в рукостисканні з приятелем, ровесником або кимось, хто молодший від вас. Але старшій людині або представникові влади завжди слід тиснути руку обома руками.

У Південній Кореї немає кориди, матадорів і червоних плащів. Бій биків –це просто бик проти бика.

У 1997 році в Північній Кореї ввели новий порядок літочислення, і зараз там 107 рік. Точкою відліку є дата народження Кім Ир Сена - 1912 рік. На всіх календарях зазначаються 2 дати - та, яка актуальна тільки для північних корейців, і поруч та, за якою живе решта світу.

Японці називають свою країну Ніппон чи Ніхон, що означає «Країна Вранішнього Сонця».

Найвища вершина Японії – вулкан Фудзіяма(3776м)

Сумо – національна боротьба, дуже популярний вид спорту в Японії.

Японія – найбільший споживач та експортер морепродуктів.

Японський надзвуковий поїзд – один з найшвидших у світі.

В японських лікарнях немає поверхів і палат з номером 4. Ієрогліф «чотири» схожий на ієрогліф «смерть».

Японці вчать посміхатися своїх дітей з раннього дитинства. Вони це повинні робити при зустрічі, на прощання, укладаючи угоду, у випадку невдачі, коли боляче і коли соромно.

III. Повідомлення теми та завдань уроку.

IV. Мотивація навчальної діяльності

V. Вивчення нового матеріалу.

Звернемося до наших істориків (підготовлені учні озвучують повідомлення про вчення та релігії регіону)

1-ий учень. Конфуціанство – філософсько-естетичне вчення, розроблене в V столітті до нашої ери. Давньокитайським мислителем Конфуцієм (Кун Фу-цзи); одна з китайських релігій, яка захищає непорушність установлених небом суспільних понять. З II століття до нашої ери і до Сінханської революції 1911-1913 рр. конфуціанство було офіційною державною ідеологією Китаю.

2-ий учень. Даосизм – філософська течія Стародавнього Китаю, що виникла у другій

половині I тис. до н.е. Засновником даосизму вважають Лао-дзи (VI-V століття до нашої ери). За вченням даосизму, природа і життя людей підпорядковуються не волі неба, а загальному закону – дао; китайська релігія, в основі якої лежить учення про божественну силу дао; виникла у II ст. до н.е.

3-ій учень. Буддизм – світова релігійна система, яка виникла в VI-V ст. до н.е. в Індії і поширилася у Південній, Південно-Східній і Центральній Азії та на Далекому Сході. Основна ідея ґрунтується на твердженні, що життя є страждання і шлях до порятунку.

Учитель. Поділ класу на три групи: 1) дослідники конфуціанства; 2) дослідники даосизму; 3) дослідники буддизму. Спробуйте, працюючи в групах знайти відповіді на запитання (запис на дошці, екрані або на картках у кожній групі): Ким насправді був Конфуцій, який прославився за межами Китаю більше від усіх інших китайських мислителів? Чому конфуціанство здобуло таку славу і стало державною релігією? Що відомо про засновника даосизму? До якого висновку довело даосів захоплення природою? Оскільки китайці не вірять у Творця, що вони вважають першопричиною всього? Що стало поворотним пунктом у житті Гаутами? До чого, на вашу думку зводиться роль буддизму у сучасному світі? (Робота в групах, учні отримують необхідні матеріали(додатки 1, 2, 3), через 5 хвилини спікери/представники груп озвучують відповіді, учитель коригує в разі потреби, уточнює, доповнює).

Отже, східна культура націлює людину на збереження суспільства в його сталих, незмінних формах, на бережливе ставлення до раніше сформованої системи культурних цінностей. Ще в стародавні часи на Сході виникло вміння бачити безцінну красу кожної маленької частинки життя, його неповторність і дорожочінність. Так склалося мистецтво роздивлятися природу і милуватися нею. У Китаї до споглядання природи ставились як до молитви. Велике китайське мистецтво зародилося приблизно за 1500 років до н.е., в епоху династії Шан-Інь, з виникненням ієрогліфічного письма і придбанням верховним правителем божественного статусу «сина неба». Китайська цивілізація єдина з усіх зберегла багатовікову наступність культурних традицій. Система релігійно- філософського даосизму і конфуціанства зробили великий внесок у культуру та мистецтво. У середині першого тисячоліття до н.е. сформувалися основні принципи архітектури та планування міст. В III ст. до н.е. будували багато фортифікаційних споруд. В цей час формуються каркасні конструкції, дерев'яний (пізніше цегляний) тип прямокутного плану будови. Двосхилі дахи будівель вкрилися соломною (пізніше черепицею). Розповсюджуються підземні двоповерхові мавзолеї. Їхні стіни і стелі прикрашалися настінним живописом інкрустацією, біля стін розміщували кам'яні статуї фантастичних тварин.

Протягом століть Японія розвивалася відокремлено від всіх цивілізацій, за винятком Китаю. Зростання китайського впливу почалося в V-VI ст., коли разом з новою системою державного правління в Японію з континенту прийшли писемність, буддизм і різні мистецтва. Японці завжди вмівали вбирати іноземні нововведення, надаючи їм національні риси. Наприклад, японська скульптура надавала більшого значення портретній схожості, ніж китайська. Розвитку японського живопису сприяли контакти з континентом, звідки на початку VII століття було запозичено мистецтво виготовлення фарб, паперу і туші.

Велике значення для японського живопису і скульптури, мало поширення в країні буддизму, оскільки потреби буддійської культової практики створювали певний попит на твори цих видів мистецтва.

Учитель. Нас чекають екскурсоводи, які пропонують розпочати «подорож» з відвідин Великої китайської стіни. (*«Екскурсія» супроводжується демонстрацією презентації «Архітектура Далекого Сходу»*).

Учень-екскурсовод 1. Ми перебуваємо біля Великої Китайської стіни – однієї з найграндіозніших споруд усіх часів і народів, це символ Китаю. Найбільше творіння рук людських у всій світовій історії та єдина споруда такого масштабу в усьому світі.

Восьме чудо світу, найдовша в світі, “Вань чи чан Чен” (“Стіна в десять тисяч лі”) – так в різні часи називали Велику стіну. І хоча по останній назві можна припустити справжній розмір давньої Китайської стіни (1 лі дорівнює 576 м), різні джерела називають різні цифри. За одними припущеннями її довжина не перевищує 4 тисяч кілометрів, за іншими – вона більше 5 тисяч кілометрів (зустрічаються дані і близько 9 тисяч км).

Висота стіни в середньому 6,6 м (на окремих ділянках до 10 м), ширина нижньої частини близько 6,5 м, верхньої – близько 5,5 м. Ця ширина дозволяла роз’їхатися двом кінним візкам. Вздовж Великої Китайської стіни споруджені каземати для охорони і сторожові вежі, а біля головних гірських проходів збудовані фортеці.

Будівництво стіни почалося в III столітті до н. е. під час правління імператора Цинь Ши-Хуанді (династія Цинь), в період «Воюючих держав» (475-221 рр. до н. е.) У будівництві брала участь п’ята частина тодішнього населення країни, тобто, близько мільйона людей.

Велика Китайська стіна була побудована з такою майстерністю і запасом міцності, що вона збереглася до наших днів. При укладанні кам’яних блоків стіни вживалася клейка рисова каша з домішкою гашеного вапна.

Мур тягнеться вздовж міст, через пустелі, долини, глибокі ущелини – через весь сучасний Китай. Коли завершилося грандіозне будівництво, країна, розташована південніше, перетворилася на величезну, добре захищену фортецю.

Але ні Велика стіна, ні жорстокість правління не допомогли династії Цинь. Через кілька років після смерті першого китайського імператора, династія Цинь була скинута.

Проте державний досвід імперії Цинь був розвинений і примножений новою імперією Хань, що утворилася в кінці III століття до н. е. і проіснувала більше чотирьохсот років. В імперії Хань китайці повною мірою усвідомили себе єдиним народом, і сьогодні вони називають себе ханьцями. У період правління династії Хань (206 р. до н. е. – 220 р. н. е.) стіна була розширена на захід до Дуньхуана. Також була споруджена лінія сторожових веж, що йде вглиб пустелі, для захисту торговельних караванів від набігів кочівників. Ті ділянки Великої Стіни, які збереглися до нашого часу, були побудовані, в основному, за часів династії Мін (1368-1644).

Велика Китайська стіна стала не тільки символом об’єднаного Китаю, але водночас і стіною сліз і страждань, також вона є найдовшим цвинтарем у світі. Справа в тому, що для її спорудження були зігнані сотні тисяч людей. Будували її каторжники, раби, підневільні селяни і солдати – трудову повинність відбувало практично все населення країни. Неможливо підрахувати, скільки китайців полягло на цьому грандіозному будівництві, адже стіна будувалася близько півтори тисячі років. А тіла померлих замурували у фундамент стіни. Їх душі також повинні були охороняти кордони держави від набігів північних народів, і головне – від їх демонів. За повір’ями будівництво таких масштабних укріплень викликало лють і в духів.

Сьогодні Велика Китайська стіна приваблює туристів з усього світу. Жоден опис китайської столиці не може обійтися без згадки про Стіну. Китайці стверджують, що історія цієї стіни – половина історії Китаю і не можна зрозуміти Китай, не побувавши на стіні.

За підрахунками вчених, якщо всі матеріали, використані при будівництві Великої Стіни періоду династії Мін, скласти в стіну товщиною в один і висотою в п’ять метрів, то її довжини вистачить, щоб оперезати земну кулю. Якщо враховувати матеріали, використані династіями Цинь, Хань і Мін, то така імпровізована “стінка” зможе оперезати землю понад 10 разів.

За грандіозністю Велика Китайська стіна не знає собі рівних в історії світової архітектури. З найвищих точок відкриваються неймовірні краєвиди. Сучасні вчені мають намір визначити точну довжину Китайської стіни за допомогою аерофотозйомки. А поки туристи з усього світу щодня відвідують цей пам’ятник світової архітектури щоб захопитися грандіозністю будови і її масштабами. Тут бажаючі можуть придбати сертифікат із зазначенням дати і часу відвідин Китайської Стіни.

Щороку проводиться популярний легкоатлетичний марафон «Велика Стіна», в якому

частину дистанції спортсмени біжать по гребеню Стіни. Всупереч чуткам (та інформація, щоб привабити туристів), Велику китайську стіну не можна побачити неозброєним оком з орбітальної станції, хоча на супутникових знімках її видно.

Учитель. В китайській столиці нас чекає зустріч з Храмом Неба. Про цю споруду знає все наш наступний екскурсовод.

Учень-екскурсовод 2. Ми з вами перебуваємо в центральній частині Пекіна, на території храмово-монастирського комплексу, який існує вже близько шести століть. Його збудовано у 1420 році в епоху правління імператора Юнле династії Мін. Тяньтань (китайська назва Храму Неба) розташований у південному Пекіні, він вважається одним із символів міста. Займає площу 267 га. Він включає єдину в місті будівлю круглої форми – Храм Урожаю, який є головною будівлею комплексу і його часто називають Храмом Неба.

Південна частина храму Неба має квадратну форму, а його північна частина – округла. За переказами, коло символізує небесні сили, а квадрат – сили Землі.

Комплекс культових споруд розташований серед садів та оточений древніми сосновими посадками. Дахи головних будівель храмового комплексу вкриті синьою черепицею під колір неба. Своїм плануванням та окремими будівлями храм символізує відносини між землею і небом - світом людей та світом Бога, а також вказує на ту особливу роль, яку у цих відносинах відігравали імператори (імператорів вважали Синами Неба).

Первісно храм називався Храмом Землі і Неба, але після будівництва у 1530 році на півночі Пекіна окремого Храму Землі, він став місцем поклоніння імператорів Небу і місцем моління за багатий урожай; тут молились Грозі, Хмарам, Вітрові, Блискавкам, Зіркам та згадували предків. Раніше вірили, що владика Піднебесної має божественне походження, тому звертатися до Небес з молитвою про процвітання держави дозволялося тільки імператорові. Володар закликав холод і жару, дощ і вітер, щоб вони виникали у той момент, коли належить віковичним природним циклом, – це вважалося за порукою хорошого урожаю.

У часи імператорів ритуал жертвоприношення Небу був одним із найважливіших подій у державі, бо вважалося, що від Неба залежить все живе на Землі, а також біди та щастя людей. Небо дарує людям не тільки багатий урожай, спокій та щастя, але й посиляє їм несподіване горе, епідемії та війни.

Жертвоприношення Небу вимагали від імператора та його свити певних заборон. За три дні до початку дійства з придворних кухонь вилучалися вино, цибуля та часник. Було заборонено відвідувати могили, хворих родичів, слухати музику, брати участь у судових справах. Хворі або ті, хто перебували у траурі, не сміли навіть наблизитися до храму. Щорічно, в день зимового сонцестояння сюди приходив імператор для принесення жертви. Його супроводжували князі, чиновники, солдати, музиканти. Усі ворота, починаючи з головних в Храм, і вікна, що зустрічаються на шляху імператора обов'язково були закриті. Небесному Владичі в день жертвоприношення в печі розводили вогонь – це сповіщало його прихід. Імператор підносив три блюда і білий шовк. Коли усе це відносили, починалися танці. Всю ніч імператор читав молитву в Храмі, перебуваючи на мармуровій плиті Дракона і Фенікса, закінчивши молитву, пробував їжу. Разом з чиновниками, музикантами, танцюристами за залом знаходилися його діти. Зал Молитви про багатий урожай прикрашений зображеннями п'яти тисяч драконів, які виглядають дуже гармонійно. Завдяки унікальній архітектурі, дерев'яний круглий зал популярний серед фотографів. Інтер'єр виглядає дуже велично.

Спостерігати за процесією іноземцям не дозволяли, тому для них існував офіційний наказ – весь день не виходити з будинку. Щоб зберігати тишу, зупиняли пересування потягів з Тяньзіня.

Коли імператор приносив жертву Небу, він зміцнював свою владу. У древньому Китаї були десятки Храмів Неба, до наших днів зберігся тільки Храм Неба в Пекіні. Уряд Китайської Республіки в 1911 році наказом відмінив жертвоприношення небу. Храм став відкритим для вільного відвідування.

Відчуваєте особливу енергетику цього місця, де здається з'єднуються Небо і Земля, Дух і Матерія, Інь і Ян.

Сьогодні, на свята, для відвідувачів храму демонструється ритуал, який відтворено за історичними свідченнями. Десь близько сотні виконавців дійства прагнуть максимально відобразити древню церемонію.

У 1998 році Храм Неба внесено ЮНЕСКО до пам'яток світової спадщини.

Учитель. Наша подорож продовжується і ми у Східній Азії, в країні яка сьогодні виробляє автомобілів більше, ніж будь-яка інша, яка обмежена природними ресурсами, але – це процвітаюча держава... Японія.

Учень-екскурсовод 3. Запрошую насолодитися дивовижною японською національною архітектурою. Ми біля неповторного за красою та розмірами храмового комплексу із 83-х дерев'яних будівель, 21 вежі, 38 різних приміщень, оборонних насипів і ровів, а також відвідаємо сади сакури і 45-метрову семиярусну вежу. Замок Білої Чаплі (японською звучить Хімедзі) - один з найяскравіших представників історичної спадщини країни, це одне з найбільш відвідуваних туристичних місць. Сотні тисяч туристів щороку приїжджають до Японії, щоб помилуватися на це диво.

Будівництво замку почалося в 1333 р. і тривало 13 років. Основна частина стін була виконана з дерева, але цей недолік багато в чому компенсувався міцним фундаментом. А білі стіни з темними зігнутими дахами нагадували оперення шанованої в Японії білої чаплі. *Хімедзі* відразу ж став вважатися одним з найкрасивіших замків. Але, мабуть, настільки вишукана пишність викликала чималу заздрість, так як за 250 років фортеця змінила безліч власників. Особливо люто розрізнені самурайські клани воювали за **Хімедзі** в період десятирічної громадянської війни.

Часта зміна володарів привела до того, що **замок Білої Чаплі** прийшов у повний занепад. Таким він і дістався (незадовго до смерті) Тойотомі Хідейосі. Після смерті досвідченого воєначальника замок залишився його родині і, починаючи від 1601 року, майже за два десятиліття були відремонтовані вже існуючі вежі і прибудовані кілька десятків нових будівель. Тоді ж спадкоємці Тойотомі побудували головну вежу (тенсю) висотою 45 метрів.

Усі будівельні роботи велися заради поліпшення оборонної спроможності *Хімедзі*. Але зміни відбулися не тільки з *замком Білої Чаплі*, але і з прилеглою територією. Так, між ровом з водою і стінами з'явився сад-пастка у вигляді лабіринту. Всі стежинки добре проглядалися і прострілювалися з тенсю і безлічі прихованих бійниць. Також всередині стін сховалися кілька збройних і складів з продовольством для людей і тварин на випадок облоги. *Замок Білої Чаплі*, після відновлення і перебудови став добре укріпленою цитаделлю і прикладом для наступних поколінь. От тільки *Хімедзі* так і не судилося пройти хрещення справжнім боєм. Ослаблені постійними сутичками самурайські клани припинили битви за територію і на замок більше ніхто не зазіхав. Незабаром біля замку виникло невелике містечко.

Після зміни уряду і скасування сьогунату замок був відібраний на користь держави і проданий на аукціоні в 1871р. за 23 ієни. На той час це була чимала сума.

Крім туристів, цей храм - улюблене місце кінорежисерів. На території комплексу проходили зйомки першої частини «бондіани» - «Живеш тільки двічі», а також фільмів «Останній самурай», «Тінь війна» і «Ран».

Учень-екскурсовод 3. Ми з вами в Сеулі. Перед нашими очима розкинувся історичний символ Кореї – Палацовий комплекс Кьонбоккун, побудований в епоху династії Чосон в 1394 році. Він був головним і найбільшим палацом в епоху династії Чосон (Joseon), зведений архітектором Чон До Джоном при засновнику династії королі Тхечжо. Цікаво знати, що ім'я Чосон перекладається як «Країна ранкової свіжості».

Сама назва палацу означає — Палац Сяючого Щастя або Палац променистого щастя. Будівництво було завершено в 1395 році, через 3 роки з моменту заснування династії Чосон (вона ж династія Лі). З цього ж моменту столиця була перенесена з Каеджьонг в Сеул. Тобто

цей палац є головною і невід'ємною частиною історії міста — початком історії Сеула.

Центральна частина Палацу Кьонбоккун була зведена у відповідності до розташування зірок. Кьонбоккун розділений на п'ять основних частин. Планування центральної частини палацу характеризується підкресленою віссю "південь-північ", а інші палацові павільйони розташовані по обидва боки цієї осі.

Палацовий комплекс був величезним — 330 будинків. З них під час японської окупації залишилося тільки десять, решту знесли. Але основні збереглися — це Кинджонджон (Імператорський Тронний зал) і павільйон Кьонхверу на штучному ставку. Сходи перед воротами Кинчжон прикрашені зображенням феніксів, які були в той час символом монарха. В цьому залі король офіційно призначав посадових осіб, видавав декларації державного значення, і вітав іноземних послів. Перед залом Кинчжончжон розташовується спеціальний майданчик, де повинні були стояти чиновники, згідно їхнього рангу. На майданчику поставлені невеликі кам'яні стели з вибитими на них назвами службових рангів. Ці камені, які вказували на ранг називаються пумгесок, що означає — "камінь, який вказує твоє місце". Тронний зал був спочатку побудований в 1395 році під час правління короля Тхечжо, але він згорів в 1592 році, коли японці вторглися в Корею. Сучасна будівля датується 1867 роком. Через відкриті двері можна подивитися, що всередині. Треба сказати, що досить скромно жили корейські імператори, на відміну від європейських правителів. Тронний зал палацу має вигляд легкої двоповерхової дерев'яної споруди, що стоїть на високій двоступеневій мармуровій платформі з різьбленими балюстрадами. На платформі цього залу стоять фігури 12 тварин, кожна з яких показує напрямок відповідно до п'яти головних принципів конфуціанства: Принцип великого абсолюту, Принцип атмосферної енергії, Принцип небесної волі, Принцип етикету і Ідеологічне розуміння природи. Імператор використовував центральну кімнату, а прислуга займала бічні кімнати, що залишилися щоб захистити, допомогти, і отримати замовлення від правителя.

Учитель. А тепер пропоную помилуватися сучасними будівлями Далекого Сходу. (*Продовження перегляду презентації з коментарями учителя.*)

VI. Закріплення нових знань.

- Які архітектурні об'єкти вразили?
- Чим запам'яталися? Спробуйте скласти хокку на тему сьогоднішнього уроку. Нагадую схему: 1-ий рядок ТЕМА(що я бачив?); 2-ий рядок Розкриття теми(яким я це побачив?) 3-ій рядок Несподіваний висновок(як?)

VII. Підсумок уроку. Домашнє завдання. Скласти словник уроку(нові об'єкти, терміни)

Додаток 1 до уроку 1 «Природа – міра всіх речей»

Щоб більше дізнатися про Конфуція, ми звернемося до «Ші цзі» («Історичних записок») Сима Цяня. На відміну від короткого нариса про Лао-цзи, тут міститься детальний життєпис Конфуція. Ось деякі подробиці з його життя, взяті з перекладу китайського вченого Ліна Ютана:

«Конфуцій народився в містечку Цзоу, округа Чаньпін у царстві Лу... [Його мати] молилася на пагорбі Ніціу, і відповіддю на молитву стало народження Конфуція двадцять другого року панування князя Сіаня з Лу (551 рік до н. е.). Оскільки він прийшов на світ з випуклістю на голові, його назвали Цю (пагорбок). Його прізвисько — «Чжунні», а прізвище — Кун».

Невдовзі після народження Конфуція помер його батько, але мати, хоча й убога, доклала зусиль, щоб син отримав належну освіту. Хлопець захопився історією, поезією та музикою. Книга «Бесіди та висловлювання» (частина «Чотирикнижжя» Конфуція) говорить, що, коли йому сповнилось 15 років, він зайнявся науковим дослідженням. У 17 років він отримав скромну державну посаду в рідному Лу.

Фінансовий стан Конфуція, мабуть, поліпшився, оскільки в 19 років він одружився, а наступного року народився син. Однак через декілька років померла його мати. Це завдало Конфуцію тяжких душевних мук. Скрупульозно дотримуючись давніх традицій, Конфуцій

покинув громадське життя і 27 місяців оплакував матір на її могилі. Завдяки цьому він дав китайцям класичний приклад синівської поваги до батьків.

Після цього Конфуцій покинув сім'ю і став мандрівним учителем. Він викладав музику, поезію, літературу, цивільне право, етику й природничі науки, або принаймні те, що знали на ці теми за його часу. Конфуцій зажив досить гучної слави, бо говорять, що в певний період мав аж 3000 учнів.

На Сході Конфуція здебільшого шанують як великого вчителя. Епітафія на могилі в Чуфу (провінція Шаньдун) називає його просто «давнім, найсвятішим учителем». Один західний письменник описав його метод навчання такими словами: «Він мандрував від «місця до місця у супроводі тих, хто переймав його погляди на життя». Щоразу, коли вони пускалися в подорож, він їхав на возі, запряженому буйволом. Завдяки повільній ході тварини учні встигали йти за ним пішки, а події, які відбувалися дорогою, очевидно, часто давали йому теми для повчань». Цікаво зазначити, що незалежно від Конфуція подібний метод навчання пізніше використовував Ісус.

Конфуцій став славним учителем серед жителів Сходу, оскільки був ретельним дослідником, зокрема, історії та етики. «Конфуцій приваблював сучасників не тим, що був наймудрішим чоловіком у той час, а тим, що був найбільш *освіченою* людиною,— єдиним, хто міг навчати їх про старі книги і давню мудрість»,— писав Лін Ютан. Вказуючи на цю любов до навчання як на можливу причину триумфу конфуціанства над іншими філософськими школами, Лін дійшов такого висновку: «Конфуціанські наставники навчали про конкретні справи, і їхні учні засвоювали щось конкретне, тобто історичну мудрість. Натомість наставникам в інших школах доводилось виголошувати винятково особисті погляди».

Незважаючи на успіх у ролі учителя, Конфуцій не вважав навчання своїм покликанням. Конфуцій був переконаний, що його положення у галузі етики й моралі можуть врятувати тогочасний неспокійний світ, аби тільки правителі захотіли впроваджувати їх у життя, дозволяючи Конфуцію або його учням брати участь в урядуванні. Тому разом з групою своїх найближчих учнів він покинув рідне царство Лу та помандрував від царства до царства, шукаючи мудрого правителя, який би перейняв його погляди щодо уряду й суспільного ладу. Який був результат? У «Ші цзі» повідомляється: «Зрештою Конфуцій виїхав з Лу, у Ці його покинули учні, з князівств Сун і Вей його вигнали, а дорогою між Цзінь та Цай він зазнав злиднів». Після 14 років мандрівок він повернувся в Лу розчарований, але не зневірений.

Решту свого життя він присвятив літературній діяльності й навчанню. Безперечно, Конфуцій журився, що його не зрозуміли, однак сказав: «Я не нарікаю на Небо. Я не скаржусь на людей. Я продовжую вчитися тут, на землі, та утримую контакт з Небом. А Небо знає мене!» Він помер 479 року до н. е. у віці 73 літ.

Хоча Конфуцій був визначним ученим і вчителем, він справив вплив не тільки на наукові кола. Говорячи по суті, Конфуцій поставив собі за мету не лише викладати правила поведінки або моралі, але й повернути мир та порядок суспільству, яке на той час розривало постійні війни між феодалами. Аби досягнути цієї мети, Конфуцій навчав, що кожен — від імператора до простої людини — повинен зрозуміти свою роль у суспільстві й жити згідно з нею.

У конфуціанстві це поняття називається «лі», що означає пристойність, ввічливість, порядок речей; також його ширше ототожнюють з обрядом, церемонією і шанобливістю. Відповідаючи на запитання: «Чим є це велике «лі»?» — Конфуцій пояснив:

«З усього, що керує життям людини, найбільшим є «лі». Без «лі» ми не знаємо, як годиться поклонятися духам усесвіту і як визначити належне місце короля та міністрів, правителя і підданих, старших і молодших; як встановити високоморальні взаємини між різними статтями, між батьками і дітьми й між братами; як розрізняти відмінні ступені сімейних стосунків. Ось чому благородний муж має «лі» в такій великій пошані».

Отже, «лі» — це норма поведінки, котрою керується по-справжньому благородний

муж («цзюнь-цзи», деколи перекладається «благопристойний муж») в усіх своїх стосунках з людьми. Якщо кожен намагається так поводитись, то, на думку Конфуція, «все стає на свої місця в сім'ї, державі та в цілому світі», завдяки чому виконується дао, або шлях неба. Але як має виражатися «лі»? Це приводить нас до іншого стрижневого поняття конфуціанства — «жень», що означає гуманність або людяність.

Тимчасом як «лі» наголошує на стриманості, керованій зовнішніми нормами, «жень» визначає людську природу або її внутрішній світ. Згідно з конфуціанською концепцією, зокрема за словами найвидатнішого учня Конфуція, Мен-цзи, людська природа у своїй основі є добра. Отже, з усіма соціальними недугами можна справлятися через самовдосконалення, а починати треба з освіти й знання. У першому розділі «Великого вчення» говориться:

«Коли досягається правдиве знання, бажання стають щирими; коли бажання є щирими, серце стає справедливим... коли серце є справедливим, вдосконалюється життя особи; коли життя особи вдосконалене, налагоджується сімейне життя; коли сімейне життя налагоджене, впорядковується життя народу; коли життя народу впорядковане, у світі панує мир. Всі — від імператора до простих людей — повинні вважати вдосконалення свого життя джерелом або підвалиною».

Отже, за Конфуцієм, додержання «лі» допоможе людям поводитись правильно в кожній ситуації, а розвивання «жень» сприятиме доброзичливому ставленню до інших. Теоретично це мало привести до миру й гармонії в суспільстві. Конфуціанський ідеал, який ґрунтується на принципах «лі» й «жень», можна узагальнити такими словами:

«Доброта в батька, шанобливість у сина до батьків, ввічливість у старшого брата, покора й повага в молодшого, справедливість у чоловіка, слухняність у дружини, розважність у старших, пошана в молодших, добродійність у володарів, відданість у слуг і підданих».

Все це пояснює, чому більшість китайців і навіть інших жителів Сходу приділяють стільки уваги сім'ї, працьовитості, освіті, усвідомленню свого становища й відповідним вчинкам. За багато сторіч ці конфуціанські поняття глибоко врізались у свідомість китайців.

З виникненням конфуціанства закінчилась епоха «сотні шкіл». Імператори династії Хань побачили у конфуціанському вченні про вірність володарям потрібний їм рецепт для зміцнення монархії. За імператора У-ді, конфуціанство здобуло статус державної релігії. Державними чиновниками обирали лише обізнаних з конфуціанською класикою людей, а для кандидатів на урядові посади по всій країні влаштовувалися іспити на основі класичних книг Конфуція. Конфуціанські обряди й ритуали стали релігією імператорського двору.

Ця зміна надзвичайно підняла в китайському суспільстві авторитет Конфуція. Імператори династії Хань започаткували традицію складання жертв на могилі Конфуція. Йому надали почесні титули. А 630 року н. е. таньський імператор Тай-цзун звелів у кожній провінції й окрузі цілої імперії спорудити державний храм на честь Конфуція і регулярно складати жертви. Так було піднесено Конфуція до рангу бога, а конфуціанство стало релігією, яка мало чим відрізнялася від даосизму або буддизму.

Додаток 2 до уроку 1 «Природа – міра всіх речей»

Китайські вчені описують добу з V по III сторіччя до н. е. як епоху царств, що борються. На той час могутня династія Чжоу (прибл. 1122—256 роки до н. е.) занепадала, перероджуючись у систему мимовільно об'єднаних феодальних держав, які, на превелике лихо простого люду, постійно воювали між собою.

Збентеження та страждання, спричинені цими війнами, дуже ослабили авторитет панівного класу. Народ більше не бажав зносити примхи й хитрування аристократії та безмовно страждати через наслідки рішень верхівки. У результаті цього задуми й прагнення, що довго пригнічувалися, пробилися, немов «сотня квітів». Різні філософські школи висували свої ідеї щодо форм правління, закону, суспільного ладу, норм поведінки й моралі, а також стосовно питань рільництва, музики й літератури — засобів нормалізації життя.

Вони стали відомі як «сотня шкіл». Більшості з них так і не вдалося залишити по собі значних здобутків. Проте дві школи набули такого видатного становища, що ось уже понад 2000 років впливають на життя в Китаї. З часом ці школи почали називатися даосизмом і конфуціанством.

Щоб зрозуміти, чому даосизм і конфуціанство справили такий глибокий і тривкий вплив на китайців, японців, корейців та інші сусідні народи, необхідно мати інформацію про основне китайське поняття — дао. Саме слово означає «шлях, дорога або стежка», а в ширшому розумінні — «метод, принцип або вчення». Для китайців гармонія і порядок у всесвіті є виявами дао — чогось на зразок божественної волі або закону, що існує у всесвіті й керує ним. Іншими словами, китайці не вірять у Бога-Творця, який керує всесвітом, а вважають, що першопричиною всього є провидіння, воля неба або просто саме небо.

Застосовуючи концепцію «дао» до людських справ, китайці вірили, що існує природний і правильний спосіб здійснення всього і що кожна річ та кожна особа має своє належне місце й призначення. Наприклад, вважалося: коли правитель намагатиметься справедливо виконувати свої обов'язки стосовно людей і здійснювати для неба жертвні ритуали, то народ втішатиметься миром та добробутом. І коли люди захочуть розшукати шлях, тобто дао, і триматися його, то зможуть сподіватися злагоди, миру й успіху. Але якщо вони обирають інший шлях чи противляться дао, це спричинить безлад й катастрофи.

Жити в гармонії з дао й не перешкоджати його плину — це наріжний камінь китайської філософської й релігійної думки. Можна сказати, що даосизм і конфуціанство — два способи вираження одного поняття. Даосизм є містичний у своїй початковій формі й пропагує бездіяльність, спокій, пасивність, втечу від суспільства й злиття з природою. Він проголошує, що все буде гаразд тоді, коли люди складуть руки, нічого не робитимуть і не втручатимуться в природний перебіг подій. З другого боку, конфуціанство є прагматичним, тобто практичним. Воно навчає, що суспільний лад буде підтримуватися, коли кожна людина відіграватиме призначену їй роль і виконуватиме свої обов'язки. Тому конфуціанство систематизує всі людські й громадські стосунки — між правителем і підданим, батьком і сином, чоловіком і дружиною тощо — і дає всім їм вказівки.

Спочатку даосизм скидався більше на філософію, ніж на релігію. Його засновник Лао-цзи, змучений тогочасним безладом і хаосом, шукав заспокоєння через втечу від суспільства й злиття з природою. Про цього чоловіка відомо небагато. Припускають, що він жив у VI сторіччі до н. е., хоча й це точно не відомо. Його називали просто Лао-цзи, що означає «старий філософ» або «старе немовля», оскільки, за легендою, він так довго перебував в утробі матері, що народився вже із сивим волоссям.

Єдиний офіційний життєпис Лао-цзи записав у трактаті «Ші цзі» («Історичні записки») Сима Цянь, шанований придворний літописець II–I сторіч до н. е. У цьому джерелі говориться, що справжнім ім'ям Лао-цзи було Лі Ер. Він обіймав посаду імператорського архіваріуса в Лояні (центральному Китаї). Але важливішою у трактаті є така розповідь про Лао-цзи: «Більшу частину свого життя Лао-цзи провів у Чжоу. Передбачаючи занепад Чжоу, він вирушив звідти й дійшов до кордону. Службовець митниці Ін Ші сказав: «Добродію, оскільки вам до вподоби залишити службу, напишіть для мене книгу». Після того Лао-цзи написав книгу з двох частин, в якій трохи більше п'яти тисяч слів. У ній він обговорив поняття Шляху [дао] та Сили [де]. Відтак Лао-цзи пішов. Ніхто не знає, де він помер».

Багато вчених піддає сумніву достовірність цього повідомлення. У всякому разі написана книга є відома під назвою «Дао де цзин» («Вчення про дао та де») і вважається головним трактатом даосизму. Вона складається з лапідарних, загадкових строф, які деколи містять лише три-чотири слова. Крім того, від часу Лао-цзи значення деяких ієрогліфів дуже змінилося, тому ця книга є предметом багатьох різних тлумачень.

У «Дао де цзин» Лао-цзи пояснив дао, основний шлях природи, а потім застосував його до всіх галузей людського життя. Щоб ліпше зрозуміти «Дао де цзин», перегляньмо сучасну версію цього трактату в перекладі Гя Фу Фена і Джейна Інгліша. Ось що там

говориться про дао: «Щось [було] таємничо сформоване, народжене до неба і землі... Може бути, це матір міриад речей. Мені незнане його ім'я. Назвімо це дао».

«Усе з дао постало, що годує його добродійство [де]. Воно набуло форми з матерії. Оточення надає йому обрисів. Тому міриади речей поважають дао і вшановують добродійство [де]» (розділ 51).

Якого висновку можна дійти із цих загадкових уривків? Для даосів дао — це якась таємнича космічна сила, котра відає матеріальним усесвітом. Метою даосизму є пізнати дао, відцуратися світу й злитися з природою. Це знаходить відображення в даоському погляді на поведінку людини. Ось як описується цей ідеал у трактаті «Дао де цзин»:

«Ліпше передчасно зупинитись, ніж наповнити по вінця. Занадто нагострою клинок, і лезо його невдовзі притупиться. Збирай золото й нефрит, але ніхто його не захистить. Зажадай багатства й титулів — лихо прийде. Відступись, коли виконаєш справу. Це — шлях неба».

Ці приклади показують, що принаймні спочатку даосизм був філософською школою. Наслідки суворої влади тогочасної феодалної системи: несправедливість, страждання, розорення й відчуття безнадійності — спонукали даосів вірити в те, що можна досягнути миру й гармонії через повернення до традицій прадавніх народів, коли ще не було ні царів, ні міністрів, які б гнобили простий люд. Ідеалом було спокійне сільське життя в єдності з природою.

Філософію Лао-цзи розширив Чжуан Чжоу, або Чжуан-цзи, що означає «учитель Чжуан» (369—286 роки до н. е.); його вважають найвидатнішим наступником Лао-цзи. У своїй книжці «Чжуан-цзи» він не тільки детально виклав сутність дао, але й витлумачив поняття інь і ян, обговорені раніше в праці «Цзин». На його думку, ніщо не є справді тривким або абсолютним, але все постійно змінюється між двома протилежностями. У розділі «Осінь повинь» він написав: «Ніщо в усесвіті не є постійним, оскільки все живе тільки для того, щоб померти. Тільки дао, що не має ні початку, ні кінця, перебуває вічно... Життя можна уподібнити до прудкого коня, який щосили галопує,— воно змінюється постійно й безперервно, кожної часточки секунди. Що ж вам робити? І чого не робити? Це, по суті, не має жодного значення».

Через цю філософію недіяння даоси вважають даремним втручатися в події, які природа привела в рух. Рано чи пізно все стане своєю протилежністю. Хоч би якою нестерпною була ситуація, невдовзі вона поліпшиться. Хоч би якими приємними були обставини, невдовзі вони погіршаться. Типовий приклад цього філософського погляду на життя виявляється уві сні Чжуан-цзи, завдяки якому він ліпше запам'ятався простим людям: «Одного разу Чжуан Чжоу приснилося, що він — метелик, щасливий метелик, який радіє з того, що досяг здійснення бажань, і який не знає, що він — Чжуан Чжоу. Раптом він прокинувся і тоді з острахом збагнув, що він — Чжуан Чжоу. Невідомо, чи то Чжуан Чжоу сниться, що він метелик, чи метелику сниться, що він Чжуан Чжоу».

Вплив цієї філософії очевидний у стилі поезії та живописі пізніших плеяд китайських митців. Але даосизм не довго залишався такою пасивною філософією.

Намагаючись злитися з природою, даоси почали захоплюватися її вічною молодістю і регенераційними властивостями. Вони теоретизували, що, живучи відповідно до дао, або шляху природи, можна якось проникнути в таємниці природи та захиститись від каліцтва, хвороб, а навіть смерті. Хоча Лао-цзи не торкався цього питання, деякі уривки «Дао де цзин», здається, наводять на таку думку. Приміром, у 16-му розділі говориться: «Той, хто слідує дао,— вічний, і до кінця життя не наражатиметься на небезпеку».

Таким теоретизуванням також посприяв Чжуан-цзи. Наприклад, в одному діалозі з твору «Чжуан-цзи» певна міфічна постать запитує іншу: «Ти вже в такому похилому віці, але маєш вигляд дитини. Як це можливо?» Прозвучала відповідь: «Я навчився дао». Про іншого даоського філософа Чжуан-цзи написав: «Нарешті Ліцзи міг осідлати вітер. Радісно ширяючи на прохолодному бризі, він мандрував п'ятнадцять днів, а потім повернувся. Серед простих смертних, які досягли щастя, така людина — це рідкість».

Подібні оповіді настільки розпалювали уяву даосів, що вони почали

експериментувати з медитацією, розробили дієти й дихальні вправи, які нібито мали відстрочити руйнування тіла та смерть. Невдовзі почали поширюватись легенди про безсмертних, що можуть літати на хмарах, з'являться та зникати за власним бажанням, про осіб, які живуть на священних горах або на далеких островах незліченну кількість років, живлячись росою та магічними фруктами. Китайська історія повідомляє, що 219 року до н. е. імператор Цінь Ші Хуанді спорядив караван суден з 3000 юнаків та дівчат для того, щоб знайти легендарний острів Пенлай, де мешкають безсмертні, і привезти траву безсмертя. Зайва річ говорити, що вони повернулися без еліксиру, але, за легендою, ці люди заселили острови теперішньої Японії.

За панування династії Хань (206 рік до н. е.—220 рік н. е.) магічні ритуали даосизму сягнули нової вершини. Кажуть, що імператор У-ді, хоча й підтримував конфуціанство як офіційну державну доктрину, він захопився даоською ідеєю про фізичне безсмертя. Його особливо цікавили праці алхіміків над «пілюлями безсмертя». На думку даосів, життя зароджується, коли об'єднуються сили протилежних інь та ян (жіночого начала і чоловічого). Тому сплавленням свинцю (темного, або інь) та ртуті (світлого, або ян) алхіміки імітували природні процеси й думали, що в результаті отримають пілюлю безсмертя. Даоси також розробили вправи, подібні до йоги, техніку дихання, встановили обмеження в харчуванні й особливу культуру статевого життя, які мали зміцнювати енергію і продовжувати життя. Вони мали магічні амулети, які нібито забезпечували людині невидимість і захист від зброї. Завдяки амулетам людина була спроможна ходити по воді чи літати. Даоси також викарбовували на будинках і над одвірками магічне клеймо, звичайно із символом інь-ян, щоб відганяти злих духів і диких тварин.

У II сторіччі н. е. даосизм було систематизовано. Напевно, Чжан Лін, або Чжан Дао-лін, заснував у західному Китаї таємне даоське товариство й зайнявся магічними оздоровленнями та алхімією. Оскільки з кожного члена стягували внесок, що становив п'ять мір рису, цей рух названо даосизмом п'яти мір рису (ву-доу-мі дао). Заявляючи про об'явлення, отримане особисто від Лао-цзи, Чжан став першим «небесним наставником». Згідно з легендою, йому зрештою вдалось виготовити еліксир життя, і він верхи на тигрі зійшов до неба з гори Лун-ху (гора Дракона й Тигра), що в провінції Цзянсі. Від Чжана Дао-ліна потягнулася багаторічна безперервна низка «небесних наставників», і кожного з них вважали перевтіленням Чжана.

У VII сторіччі за панування династії Тан (618—907 роки н. е.) у релігійне життя Китаю уже торував собі шлях буддизм. Контрзаходом стало проголошення даосизму корінною китайською релігією. Лао-цзи обожнили, а даоські писання канонізували. Почали будуватися храми, монастирі, було засновано ордени монахів і монахинь більш-менш на буддистський зразок. Крім того, даосизм перейняв у свій пантеон з китайського фольклору багато богів, богинь, чарівниць і «безсмертних святих», а саме: Вісьмох безсмертних (*Пашень*), бога домашнього вогнища (*Цзао-шень*), бога міста (*Чен-хуан*) та охоронців дверей (*Мень-шень*). Це призвело до синтезу елементів буддизму, традиційних забобонів, спиритизму й культу предків.

З плином часу даосизм почав повільно вироджуватися, перетворюючись у систему ідолопоклонства й забобонів. Кожна людина поклонялася в місцевих храмах своїм улюбленим богам і богиням, благаючи у них захисту від зла, а в земних справах — щастя. Щоб провести похоронний обряд, вказати на місце для могили, дому та комерційної діяльності, поспілкуватися з мертвими, відігнати злих духів і привидів, відзначити свята й виконати інші ритуали, можна було найняти жерців. Отже, колишня школа містичної філософії перетворилася в релігію, забруднену віруванням у безсмертних духів, пекельний вогонь і напівбогів — вченнями, почерпнутими із псевдовірувань стародавнього Вавилону.

Додаток 3 до уроку 1 «Природа – міра всіх речей»

Буддизм є найдавнішою із світових релігій. Виник в Індії у середині I тис. до н. е. За легендою, після нескінченних перероджень Будда (Будда на санскриті означає «просвітлений

вищими знаннями») з'явився на Землю, щоб виконати свою рятівну місію і показати людству шлях до спасіння.

Для свого останнього переродження спаситель обрав образ царевича Сіддхартхи, який належав до знатного роду (його родові ім'я — Гаутама). Рід цей був із племені шак'їв, що жило 600 — 500 років до н. е. в долині Гангу. Розгляньте наступні уривки з «Джатаки» (частини палійського канону) і «Буддхачаріти» (санскритського тексту II століття н. е.) про життя Будди. Спочатку розповідається про те, як мати Будди, цариця Майя (Махамайя), зачала його уві сні.

«Чотири ангели-хоронителі прибули й забрали її з ложем у Гімалаї... Потім прийшли дружини тих ангелів-хоронителів, завели Махамайю до озера й викупали її, щоб очистити від усього людського забруднення... Недалеко височів Срібний Пагорок, а на ньому — золотий палац. Там вони розіслали божественне ложе узголів'ям на схід, і поклали її на нього. Тепер майбутній Будда став величним білосніжним слоном... Він зійшов на Срібний Пагорок, і (...) тричі обійшов ложе своєї матері правим боком до нього, а потім, ударяючи її у правий бік, немовби проникнув в утробу. Ось так відбулось зачаття під час свята в розпал літа».

Пізніше відбулося незвичайне народження Будди в саду салевих дерев, який названо гаєм Лумбіні. Коли цариця хотіла вхопитися за гілку найвищого дерева у гаю, воно покірно схилилося до її руки. Стоячи й тримаючись гілки, вона народила. «Він вийшов з утроби своєї матері, немов проповідник, що сходить зі свого місця, або чоловік, що спускається по сходах,— витягуючи обидві руки й ноги, незаплямлений жодною нечистотою від утроби матері...Відразу ж після народження він [майбутній Будда] твердо ставить обидві ноги на землю, робить сім кроків на північ, а над його головою несуть білий балдахін. Він вдивляється в кожную з чотирьох частин світу, проголошуючи неперевершеним голосом: «У цілому світі я найважливіший, найліпший і найголовніший; це моє останнє народження. Я вже більше не народжусь».

Але поряд з міфами знаходимо й традиційний життєпис Будди. Сучасна праця «Посібник з буддизму» (англ.), видана в Коломбо (Шрі-Ланка), подає наступний спрощений варіант:

«Травневого дня в період повного місяця 623 року до н. е. в Непалі народився індійський принц з племені шак'я, якого звали Сіддхатха Готама*. Його батьком був цар Суддходана, а матір'ю — цариця Махамайя. Кілька днів після пологів мати померла, і його мачухою стала Махападжапаті Готамі.

Коли йому було шістнадцять років, він одружився зі своєю двоюрідною сестрою, вродливою принцесою Ясодхарою.

Майже тринадцять років він прожив щасливим шлюбним життям у розкошах і блаженному невігластві щодо зрадливості долі за брамами палацу.

З часом йому відкрилася істина. У 29 років (цей рік став поворотним пунктом в його житті) в сім'ї народився син Рахула. Він вважав свою дитину завадою, бо усвідомив, що всі без винятку підвладні циклу народження, хвороб і смерті. Збагнувши повсюдність страждання, він вирішив знайти панацею від усіх хвороб людства.

Відмовившись від королівських розкошів, якимось уночі він покинув дім, обстригся, вдягнув простий одяг аскета й вирушив у мандрі як Шукач Істини».

Що ж було вищезгаданим «поворотним пунктом у його житті»? Він уперше побачив хвору людину, кволого старця й покійника. Цей випадок змусив його глибоко задуматись над змістом життя: чи люди народжуються, щоб тільки страждати, старіти й помирати? Відтак, переповідають, він зустрівся зі святим чоловіком, котрий, шукаючи істину, відрікся світу. Це спонукало Гаутаму залишити свою сім'ю, багатство, титул принца і шість років шукати відповідей в індуїстських вчителів та гуру. Але все даремно. З оповідей дізнаємось, що він медував, постив, займався йогою та доходив до повного самозречення, але душевного спокою чи просвітлення так і не знайшов.

Нарешті він збагнув, що крайнє самозречення було таким же марним, як і колишне потурання своїм бажанням. Тепер Гаутама відцурався крайнощів у житті та обрав те, що назвав середнім шляхом. Дійшовши висновку, що відповідь захована в його свідомості, він сів під священним фікусом, або індійським фіговим деревом, і поринув у медитацію. Протистоячи нападам і спокусам диявола Мари, він безупинно медитував чотири (за іншими джерелами сім) тижнів, аж поки заволодів усім знанням та розумінням і досягнув просвітлення.

За буддійською термінологією, завдяки цьому Гаутама став Буддою — Пробудженим, або Просвітленим. Він досягнув остаточної мети — нірвани, стану досконалого спокою та просвітлення, визволення від бажань і страждання. Різні буддійські секти дотримуються відмінних поглядів стосовно його ролі. Проте, просвітлення є найважливішою наукою в усіх буддійських школах.

Досягнувши просвітлення й подолавши початкове вагання, Будда почав викладати іншим новознайдену істину, свою дхарму. Першу й, мабуть, найважливішу із своїх проповідей він виголосив у парку оленів у Бенаресі п'ятьом бхіккху — учням або монахам. У ній він навчав, що для спасіння потрібно уникати як хтивого потурання своїм пристрастям, так і аскетизму, а триматися середнього шляху. Потім необхідно зрозуміти «чотири благородні істини» й дотримуватися їх. Коротко їх можна викласти такими словами:

- 1) Життя — це страждання.
- 2) Причини страждань — бажання або жадоба.
- 3) Позбутися страждань означає звільнитися від бажань.
- 4) Спосіб позбутися бажань — це наслідувати «восьмеричний шлях», який керує поведінкою, мисленням і віруванням людини.

За словами Будди, просвітлення не приходить від Бога, а досягається особистими стараннями людини розвинути правильний спосіб мислення та виконувати добрі вчинки.

Неважко зрозуміти, чому це вчення набуло популярності в тогочасному індійському суспільстві. З одного боку, воно засуджувало пожадливі й перекручені релігійні практики брахманів, або священицької касты, а з другого — не схвалювало суворого аскетизму джайністів та інших містичних сект. Воно також відкидало жертвоприношення й ритуали, міради богів і богинь та гнітючу кастову систему, яка панувала в кожній сфері життя людини. Це вчення обіцяло визволення всім, хто був готовий іти шляхом Будди. На час своєї смерті, у 80-річному віці, Будда пізнав великої слави й пошани. Кажуть, що його останні слова до учнів звучали так: «Занепад притаманний усьому, що виникло. З усіх сил домагайтеся власного спасіння».

Зі Шрі-Ланки буддизм поширився на схід до М'янми, Таїланду та інших частин Індокитаю. На півночі ж він дійшов до Кашміру й Середньої Азії. Уже в I сторіччі н. е. звідти вирушили буддійські монахи й, перейшовши через грізні гори та пустелі, занесли свою релігію до Китаю. Звідти буддизм без труднощів дістався до Кореї та Японії. Північний сусід Індії — Тибет — також прийняв буддизм. Злившись там з місцевими віруваннями, буддизм проникнув у релігійне й політичне життя у вигляді ламаїзму. До VI або VII сторіччя н. е. буддизм міцно вкоренився в усій Південно-Східній Азії та на Далекому Сході.

У XX сторіччі обличчя буддизму змінилося. Політичні перевороти в Китаї, Монголії, Тибеті та в країнах Південно-Східної Азії завдали йому спустошливого удару. Було зруйновано тисячі монастирів і храмів, сотні тисяч монахів та монашок розігнали, ув'язнили, навіть повбивали. Однак буддизм усе ще має великий вплив на мислення й звичаї людей у цих країнах.

В Європі та Північній Америці буддійське поняття про пошуки «істини» в самому собі здається надзвичайно привабливим, а заняття медитацією допомагає втекти від метушні західного стилю життя. Цікаво зазначити, що в передмові до книжки «Живий буддизм» (англ.) Тензін Г'яцо, тибетський далай-лама, який перебуває у вигнанні, написав: «Можливо, сьогоднішня роль буддизму зводиться до того, аби нагадувати західним людям про духовний бік їхнього життя».

Хоча буддизм традиційно вважається однією релігією, він фактично поділений на декілька філософських шкіл. **Дзен-буддизм** отримав назву від медитативних вправ. Китайське слово «чань» і японське «дзен» — це різновиди санскритського слова «дх'яна», яке означає «медитація». Ця школа проголошує, що навчання, добрі вчинки й ритуали — непотрібні. Досягнути просвітлення можна, просто роздумуючи над незбагненими загадками, наприклад: «Як звучить плескання однією рукою?» або «Що можна знайти там, де нічого немає?» Містична природа дзен-буддизму знайшла своє відображення у таких витончених видах мистецтва, як ікебана, каліграфія, розпис тушшю, поезія, садівництво тощо. Усе це здобуло популярність на Заході. Сьогодні в багатьох західних країнах можна знайти осередки медитації дзен.

Волошина Ніна Петрівна,
учитель інтегрованого курсу «Мистецтво»
Кам'янської загальноосвітньої
школи I-III ступенів № 2
з поглибленим вивченням окремих предметів
Кам'янської районної ради Черкаської області

Тема. Природа – міра всіх речей.

Китайський живопис – синтез зображення, поезії, каліграфії, друку (Ван Вей Лі Сисюнь, Янь Лібень, Чжоу Фан, Ці Байші та ін.). Жанри: «гори і води», «квіти і птахи», «люди», «тварини». Корейський живопис на шовку і папері (Чон Сон, Кім Хон До). Японське мистецтво гравюри: К. Утамаро, К. Хокусай.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Форма: усний журнал.

Мета: збагачувати знання та уявлення учнів про мистецтво далекосхідного культурного регіону, вчити сприймати досвід культури країн Далекого Сходу як такий, що збагачує власну культуру, усвідомлювати єдність змісту і форми в художніх творах, багатство вираження людських почуттів, розвивати оцінку та пізнавальну діяльність учнів, підвищувати їхню ерудицію, виховувати культуру міжнародного спілкування через вивчення художніх традицій народів далекосхідних країн.

Обладнання: проектор, комп'ютер, екран.

Хід уроку

I. Організація класу до уроку.

II. Мотивація навчальної діяльності. Бліц-турнір знавців Сходу.

1 завдання. Назвати відомі східні афоризми.

2 завдання. Ти – мені, я – тобі (запитання відповідь).

- У Сеулі знаходяться штаб-квартири цих двох концернів – найбільших та найвідоміших у світі виробників побутової та електронної техніки. («Samsung», «LG»)
- Це найдовша річка в Китаї та Євразії. (Янцзи)
- Найбільший японський автомобільний концерн. («Ніссан»)
- В цій країні жовтий колір вважався імператорським. (Китай).
- За непідтвердженою інформацією, саме це творіння рук людських можна побачити із Місяця неозброєним оком. (Велика Китайська стіна)
- китайський філософ Чжунь-ні, з роду Кон, нам більше відомий під іменем... (Конфуцій)
- Китайський ієрогліф утворений поєднанням ієрогліфів «око» і «вода» означає... (Сльози).
- Це слово з японської перекладається як «велика хвиля в гавані». (Цунамі).
- На емблемі цього японського автомобіля можна побачити шість зірочок – одну велику і п'ять дрібніших. («Субару»).
- Червоний кружечок на прапорі цієї країни символізує сонце. (Японія, країна вранішнього сонця).
- Назва цього міста перекладається українською «столиця» (Сеул)

III. Повідомлення теми і завдань уроку.

IV. Вивчення нового матеріалу.

Перша сторінка нашого журналу присвячена **китайському живопису**. Варто зазначити, що китайський живопис має суттєві відмінності від європейського матеріалами, технікою, художніми засобами. Китайський національний живопис Гохуа з'явився в сиву давнину. Китайські картини пишуть тушшю, мінеральними та рослинними фарбами на шовку (іноді на бавовняній або пеньковій тканині) або на особливому папері з м'якого тонкого волокна і мають форму сувоїв-горизонтальних для розглядання на столі і вертикальних для прикраси стін. Художники користуються пензлями різних розмірів, від тонких до дуже товстих (від 5 міліметрів до 5 сантиметрів). Штрих може бути легким, як хмара, чи потужним, як змій.

Китайські художники створюють образи за допомогою ліній, тоді як європейські живописці використовують з цією метою об'єм і форми, колір і світлотінь.

У Китаї здавна говорять про нерозривність живопису і каліграфії. Художники і каліграфи користуються одними і тими ж матеріалами та інструментами (пензель, папір і туш) і однаковим лінійним способом письма. Між китайської каліграфією і живописом стільки спільного, що вони вважаються рідними сестрами. Розвиваючись в стилістичній єдності, вони взаємопов'язані і взаємодоповнюють один одного. Лініями китайські живописці створили високохудожні твори.

Для роботи використовується спеціальна туш високої якості, з блиском, в її приготуванні китайці досягли значних результатів. Завдяки розмиванню туші, живописці передають найтонші відтінки: від густого чорного до прозорого блідо-сірого. У Китаї письмове обладнання: пензель, туш, папір та тушниця вважалися "чотирма коштовностями" [вень фан си бао].

Для китайського живопису характерна розсіяна перспектива, лаконічна і ясна композиція з плям локального кольору з виразними і ритмічними контурами, а також площинне зображення. Китайський художник може на довгому й вузькому паперовому або шовковому сувої відтворити річку, створюючи відчуття нескінченності річкового простору, побаченого зверху або збоку, а також безліч ландшафтів, здавалося б прихованих від глядачів лінією горизонту. Цього не можна досягти за допомогою фокусної перспективи. Багатопланова перспектива китайського живопису дозволяє художнику дати повний простір своїй уяві і створити художній світ, не зв'язуючи себе рамками обмеженого горизонтом простору. Трактати з мистецтва композиції вчили художника: "Перед тим, як опустити пензлик, неодмінно визнач місце Неба і Землі ... Між ними дбайливо розташуй пейзаж".

Річний цикл втілював кругообіг народження та смерті речей. "Чотири пори року" – улюблений мотив китайських художників. Кульмінацією цього циклу був день зимового сонцестояння, коли сила ян відчувала найбільшу напругу, коли здійснювалось таїнство злиття Неба і Землі, коли в надрах п'тьми народжувався світло. Тому зимовий, сніжний краєвид вважався кращою формою для вираження суті буття.

Природа розглядалася як місце порятунку від гніту суспільства, як притулок, де самотній відлюдник, поет і філософ, насолоджується її красою. Розглядаючи краєвид, тонкий цінитель і знавець живопису "губився в мандрах" по далях. Художник намагався передати ліричні переживання, настрої, що виникає від спілкування з природою. Він закликав до злиття з нею, до осягнення її таємниць.

Мініатюрність людських фігурок, зображених на фоні грандіозних ландшафтів, повинна була викликати думки про велич всесвіту, в якій людина є незначною ланкою, підпорядкованою його могутнім силам.

У цьому полягала відмінність китайської культури від європейської, де людині приділялася головна увага і її зображували як могутню творчу силу, що перетворює світ.

Ван Вей вважається основоположником нового напрямку в китайському живописі. Йому приписується трактат з теорії пейзажного живопису — «Тасмниці пейзажу», в якому він обґрунтовує важливе значення пейзажного живопису в духовному житті людини.

Трактат в перекладі академіка В. М. Алексєєва починається так: «Серед шляхів живописця туш проста вище за все. Вона розкриє таємницю природи, вона закінчить діяння творця.»

Пейзажі Ван Вей зазнали великого впливу розвиненого в цей час вчення буддистської секти Чань, яке заперечувало зовнішню, парадну сторону буддизму і проповідувало споглядання природи як шлях до осягнення істини, м'який і повітряний, де все підпорядковане ліричному настрою. Ван Вей дивиться на світ очима споглядальника і поета, і цим пояснюється його нова живописна манера. Він відмовляється від багатобарвної палітри, пише тільки чорною тушшю з розмивами, домагаючись через тональну єдність відчуття цілісності світу. Він був майстром перспективи. Як живописець він першим знайшов зриму форму тим емоціям, які втілилися в його віршах. Ван Вей настільки зближує образи живопису і поезії, що сучасники говорили: «Його вірші подібні картинам, а його картини подібні віршам».

Лі Сисюнь (651–715) — китайський аристократ, військовик, художник -пейзажист часів династії Тан. Виходець з імператорської родини Лі, яка під назвою Тан правила Китаєм. Народився у 651 році у родині князя Лі Сяобіна. Отримав конфуціанську освіту. Втім внаслідок ворожого ставлення до імператриці У Цзетянь не зміг використати свої родинні зв'язки. Замолоду втратив титул та маєтки й вимушений був тривалий час переховуватися. Повернувся до Чан'аня лише після смерті У Цзетянь у 704 році.

Того ж року призначається головою Департаменту справ імператорського роду. Згодом він був очільником префектури Ічжоу, генералом Імператорської гвардії. Помер у 716 році у Чан'ані.

Лі Сисюнь вважається засновником синьо-зеленого пейзажу. Його відомим працями є: розпис стін палацу Датун, розпис палацу князя Іде. Сувої-картини Лі Сисюня не збереглися, окрім двох — «Човни, що пливають, та палац на березі річки» та «Пейзаж» (інший переклад «Осіньна прогулянка»). Крім пейзажів, Лі Сисюнь також малював і тварин, але ці картини не збереглися дотепер. Синьо-зелений стиль Лі Сисюня став класичним на багато століть. Його справу продовжив син Лі Чжао-дао.

Янь Лібен (600 — 673pp.) — китайський художник, який належить до найбільших художників раннього періоду династії Тан Стародавні історики мистецтва Чжу Цзінсюань (IX ст.) і Чжан Яньюань (IX ст.) залишили його короткі життєписи. Відомості про нього збереглися також в танських хроніках, однак не всі факти з цих джерел збігаються

Янь Лібен жив в Танську епоху. Точні дані його життя невідомі, але судячи за наявними документальними даними він жив у період правління Лі Шиміна (імператора Тайцзун). Родина проживала Гуаньчжун (околиця Сіаня). Його батько Янь Бі мав різньосторонні таланти і за своє життя встиг послужити двом династіям — Північної Чжоу (557–578) і Сунь (581–618) як експерт з архітектури та образотворчого мистецтва, а також інженера з будівництва. Існують свідчення, що за такі заслуги правитель Північного Чжоу У-ді (543–578) видав за нього принцесу, а коли на зміну Північного Чжоу прийшла династія Суй, Янь Бі виготовив «мудрі і красиві речі», щоб улестити імператора Ян-ді (605–617). Янь Бі також займався організацією імператорських урочистих процесій, винаходом зброї і наглядом за будівництвом ділянки Великої китайської стіни.

Свого мистецтва Янь Бі навчив синів — Янь Ліде і Янь Лібен, які стали придворними художниками. Брати будували танський імператорський мавзолей і взяли участь у створенні шести знаменитих кам'яних рельєфів із зображенням коней на фронтоні гробниці Тайцзуна. Згідно з історичними свідченнями, рельєфи були виготовлені за малюнками Янь Лібена відповідно до указу Тайцзуна в 637 році (чотири з них нині зберігаються в Музеї Сіаня, а два у Філадельфії). Відомо, що брати також спільно писали деякі картини.

Після смерті брата Янь Лібен зайняв його посаду при імператорському дворі. Коли Лі Шимін ще не був зведений на престол, в 626 році він звелів Янь Лібеню написати портрети своїх 18 сподвижників, які пізніше допомогли йому зайняти престол. В 643 році, вже ставши імператором, Лі Шимін наказав Янь Лібеню написати портрети 20 заслужених

сановників і воєначальників. Портрети були вивішені в одному з павільйонів імператорського палацу — «Лін'яньге», і про них стали говорити як про «портретної галереї Лін'яньге».

До цього замовлення імператор Тайцзун власноруч написав панегірик, який свідчив про важливість цього стінного розпису в святкуванні ювілею заснування імперії Тан. Як і портрети вчених, цей витвір, перш ніж загинути, проіснував досить довго. Зберігся малюнок, зроблений в 1090 році натиранням з рельєфу, на якому було викарбувана одна з копій цього розпису. Копія демонструє стилістичні особливості роботи, зокрема це зображення плавною лінією чотирьох чиновників, кожен з яких тримає церемоніальну табличку (ху), немов би присутній на аудієнції в палаці. Вони стоять у майже однакових позах, які виконують символічну функцію відданості. Проте, існує деяка різниця в пропорціях і рисах осіб. Два настінних розписи з груповими портретами були найзнаменитішими роботами Янь Лібєня. Про службу художника при дворі імператора Тайцзуна Чжу Цзінсюань розповідає сумний історичний анекдот: «Імператор під час прогулянки спостерігав за качками, які гралися на озері. Наказав покликати Янь Лібєня і звеліти йому замалювати красивих птахів, а присутньому тут поетові велів написати експромтом відповідні до події вірші. Не перевівши дух від швидкої ходьби, Янь Лібєнь на очах імператора і його свити тут же на березі ставка взявся малювати. Але цей епізод змусив Янь Лібєня гостро відчувати своє підневільне становище при дворі. Повернувшись додому, він з гіркотою сказав синові: «З дитинства я простудіював масу книг, а нині в очах людей я всього лише художник, робота моя — прислужувати панові, раз у раз терпіти приниження. Так що ти не готуйся стати художником».

Живопис Лібєнь навряд чи покинув, але серед його нащадків художники дійсно невідомі. При дворі займав посаду міністра громадських робіт. Близько 669 року Янь Лібєнь отримав пост прем'єр-міністра, а Гаоцзун за вірну службу двом імператорам подарував Лібєню титул «барон Болін». В 670 році Янь Лібєнь став главою імператорського законодавчого управління, а в 673 році помер.

Чжоу Фан (730–810)— відомий китайський художник епохи династії Тан.

Походив з аристократичної родини Чжоу. Народився у столиці імперії Чан'ані. Замолоду здобув гарну освіту. Завдяки належності до знатного стану розпочав державну кар'єру. Водночас вчився малюванню. Про кар'єрний ріст на державній службі мало відомостей. До 780 чи 785 року займав посаду військового губернатора Сюаньчжоу. Розквіт його творчості припадає на період правління імператора Де-цзуна. Приблизно з кінця 780-х років до смерті у 810 році Чжоу Фан постійно працює у столиці імперії. Тут він постійно перебував серед знаті, отримуючи замовлення від імператора, його родичів, аристократів, монастирів.

Спочатку у малярстві наслідував Чжан Сюаню. Згодом виробив власну манеру й стиль. На нього вплинула також творчість Гу Кайджи, Лу Таньвея. Свої сюжети він брав не з легенд та історичних хронік, а з сучасного йому життя. Він писав портрети знатних жінок, більше прагнучи досягти схожості, а не відповідності канонам. Його портрети були сповнені життям, а не зображенням одягу, зачісок, обстановки. Доповнені були безліччю деталей.

Також був знаний як художник-монументаліст. Виконав розписи численних буддистських храмів, оздоблюючи їх фресками із зображенням богів. Це розпис храму Чжанцзінси— «Бодхисатва Авалокітешвари, що споглядає відображення місяця у воді», «Хо́да ченців перед залом Будди», храм Даюньсі (Чан'ань), «Два божества», зала Будди у храмі Гуанфусі (Чан'ань), «Небесний володар Півночі», храм Чаньдінсі (Сюаньчжоу). На жаль, усі ці твори загинули у середині IX сторіччя.

Крім того, Чжоу Фан — це майстер портрету, особливо добре малював жінок. Традиція також приписує йому створення перших еротичних картин. Зображував переважно придворних панянок, та імператорських чиновників, аристократів. Відомий його сувій «Ян Гуйфей після купання», де відома красуня зображена в одному з павільйонів палацу в оточенні слуг.

Сюжет його картин простий, схематичний, всі кольори яскраві та насичені й водночас м'які. Намагався передати внутрішній світ людини, в картинах Чжоу Фана багато прихованого символізму.

Ці Байши народився 1864 року у м. Сянтань, провінція Хунань. Походив з бідної селянської родини. З дитинства вивчав каліграфію та живопис. Втім скрутне становище родини змусило Ці Байши спочатку стати вівчарем, а у 14 років теслею. Прагнення до навчання підштовхнуло Байши піти з дому. Близько 40 років він мандрував, навчаючись мистецтву у різних майстрів, зокрема у Ху Ціньюаня. Зрештою у 1917 році перебирається до Пекіна. Тут він починає свою кар'єру художника. Працював професором Пекінського державного художнього інституту.

Авторитет художника врятував Ці Байши під час окупації Пекіна японцями у 1937 році. Увесь час перебування загарбників у Пекіні митець провів під домашнім арештом.

У 1940-х роках підтримав діяльність Комуністичної партії Китаю. завдяки цьому у 1953 році отримав змогу очолити Спілку китайських художників. У 1954 році був обраний делегатом до першої сесії Всекитайських зборів народних представників від провінції Хунань. У 1955 році стає почесним професором Центральної художньої академії, почесним очільником Пекінської академії живопису. На той час авторитет митця досяг значних висот. Тоді ж він отримав звання «великого художника китайського народу». У 1956 році отримав Міжнародну премію Миру. Ці Байши помер 16 вересня 1957 року у Пекіні.

Жанри китайського живопису досить різноманітні. Так, існували аніمالістичні жанри («Квіти і птахи», «Рослини і комахи»), побутовий жанр («Люди і предмети»), парадний портрет, мініатюра на віялах та інших предметах вжитку і пейзажний живопис («Гори і води»). У Китаї не існувало натюрморту в звичному для нас розумінні, нерухомі предмети з точки зору китайців мертві без динаміки руху життя і часу. Якщо малювали камені або фрукти, то поряд з каменем завжди рослина, а фрукти завжди на гілці.

Друга сторінка нашого усного журналу знайомить нас з **корейським живописом** на шовку та папері.

Чон Сон – корейський художник-пейзажист, народився в сім'ї конфуціанського вчено. З раннього дитинства проявив талант до живопису, що дозволило йому зблизитися з поетами, каліграфами і художниками, спілкування з якими розвинуло його художній смак і розширило уявлення про живопис. Тридцятилітнім вирушив у мандрівку країною, щоб самому побачити красу рідної природи Гори Кимгансан настільки вразили його неперевершеними краєвидами, що він створив серію із 20-ти полотен «Хеакчонсинчхоп» («Зображення морів та гір»). Художник досконало опанував техніку реалістичного живопису, яка дозволила поєднати два способи східного малярства – олівцем та тушшю.

Чон Сон відкрив еру «істинного пейзажу» в образотворчому мистецтві Кореї. Був серед небагатьох, хто відмовився від канонів традиційного для його країни китайського живопису. За свідченнями сучасників часто залишав стіни майстерні, і малював все, що приваблювало увагу. Таку манеру творчості підхопили наступні покоління корейських художників. Ще про художника розповідають, що він малював щодня, до глибокої старості.

Кім Хон До виріс в місті Ансан, на півдні Кореї, навчався каліграфії у відомого на той час майстра Кан Сехвана. Поступив на офіційну королівську службу, став членом академії мистецтв Тохвасо, а потім придворним королівським художником. В 1771 році створює портрет вана Кореї Чонджо. В 1778 від'їжджає в центр корейської культури до міста Андон. Пізніше живе в горах Кимгансан, де багато малює. Кім Хон До – перший корейський художник, який присвячував свою творчість зображенню повсякденного життя корейців, за манерою письма наближався до графічних шедеврів голландських майстрів XVII – XVIII ст.

На його честь названо один з районів рідного міста, де проходить щорічний мистецький фестиваль.

Наша третя сторінка відкриє особливості **японського мистецтва гравюри**. *«Насолода для очей, дивовижна пригода для серця та душі»*, - саме так відомий японський майстер хайку Мацуо Басьо відгукувався про мистецтво японської гравюри.

У «Анналах Японії, складених у 720 році, повідомляється, що «у 770 році імператорським велінням підготовлено мільйон маленьких пагод...для того, аби вкласти у кожна з них друковані буддійські заклинання та надати їх храмам». Ці друковані заклинання і є найдавнішими серед відомих науці пам'яток ксилографічного мистецтва.

Засновником укійо-е вважається японський живописець та графік Хісікава Моронобу.

У XVIII столітті Харонобу Судзукі впровадив техніку багатоколірного друку для виготовлення «парчових картинок» «нісікі-е».

Гравюри укійо-е були доступні за ціною через можливості їх масового виробництва. Вони призначалися в основному для міських жителів, які не могли дозволити собі витратити гроші на картини.

Для укійо-е характерні картини з буденного життя народу. Основним жанром був портрет: гейші, повії, борці сумо, актори театру кабукі, тощо.

З II половини XVIII століття популярною стала пейзажна та епічна гравюра.

На кожному етапі розвитку образотворчого мистецтва гравюра мала власний неповторний вигляд. Однак, лише за періоду Едо (1613-1868) відбулося її відокремлення у самостійний вид мистецтва. Саме тогочасній гравюрі випала нагода відігравати певну роль в культурі епохи. У ній відбилися події, що відбувалися у житті містян, поширювалися нові ідеї та настрої, формувалася культурна традиція. В образотворчому мистецтві найбільш характерною формою цього виду творчості стала гравюра укійо-е, «мистецтво плинного світу».

Квінтесенція розуміння такого роду гравюри викладена у повісті «Нові часи» у 1661 році. «Ми живемо лише мить. І цієї миті насолоджуємося красою місячного світла, снігом, цвітінням сакури (вишні) та відтінками осіннього листя клену. Ми радіємо дню, що зігрітий теплом вина. Бідність дивиться нам в обличчя, але ми не дозволимо, аби смуток поборов нас. Ми пливемо за течією життя, немов гарбуз, що був підхоплений потоком. Це і носить назву плинного мінливого світу».

Етимологія слова «укійо» походить від буддійського терміну, що означає тлінність життя.

У XV столітті термін набув світської інтерпретації і його стали сприймати як «повсякденну дійсність»

У XVII столітті під «укійо» мали на увазі світ розваг та задоволень, які містяни мали змогу отримати у «веселих кварталах». Вони здійснили спробу матеріалізувати саму ідею свята, що викреслило з життя нудьгу та приниження. Подібною репутацією «веселих кварталів» завдячують не лише красуням-куртизанкам, що живуть там. Важливим був ще той факт, що соціальні бар'єри тут втрачали своє значення, яке було безумовним поза межами кварталу.

Не слід забувати, що японське суспільство періоду Едо розвивалося в умовах жорсткої та всебічної регламентації. Вона торкалася усіх верств суспільства, однак найбільш жорсткою виявилася по відношенню до третього та четвертого станів – ремісників та купців, які не мали жодних політичних прав. Можливості брати участь в управлінні країною та свободи дії поза комерційною сферою вони не мали. Відносно вільною лишалася лише сфера розваг. У витонченому кварталі задоволень, що був прикрашений із неабияким смаком, соціальні відмінності стиралися. Ось що притягувало до «веселих кварталів» і нову буржуазію, і стару аристократію.

Художники у свою чергу знаходили тут свіжі мотиви для творчості та нові форми мистецтва. І хоча природа завжди відігравала важливу роль у зображенні радощів життя, однак протягом XVII-XVIII століть і, особливо, XIX століття — це атмосфера життєствердного буття, яка передавалася у першу чергу в портретах куртизанок (бідзін-га) та акторів (якуся-е), богинь кварталу Йосівара, місцин для розваг, ідолів театру Кабукі. Кольорова гравюра подарувала їхнім образам безсмертя.

У першій половині XVII століття ксилографії створювалися маловідомими художниками та призначалися переважно для ілюстрування розважальних видань та

навчальних посібників. Вони були чорно-білими. Пізніше їх почали підфарбовувати кіновар'ю, жовтою та зеленою фарбою. Введення у вжиток кольорового друку традиційно відноситься до середини 1760-х років.

Ці роки (1789 -1801) вважаються часом, коли мистецтво ксилографії сягнуло найвищого розвитку. У цей час працювали такі майстри гравюри як Кацусика, Хокусай, Утагава Кунісада, Тайсо Йосітосі, Утагава Кунійосі, Кунітіка, Кобаясі Кійотіка та багато інших.

V. Закріплення нового матеріалу.

- Які види мистецтва поєднуються на картинах китайських художників? (Живопис, поезія, каліграфія).

- Які незвичайні для європейців матеріали та прийоми використовують східні живописці? (Часто картини виконують на сувоях, найулюбленіший матеріал - чорна туш, яку вміло розмивають, утворюючи безліч відтінків від чорного до прозоро сірого, залишаючи глядачеві можливість уявляти колір квітів на гілочці, візерунки на крилах метелика..)

- Які теми приваблювали японським митців «укійо»(гравюри)? (Повсякденне життя людей та пейзажі).

VI. Підсумки уроку. Домашнє завдання.

Дослідіть символізм у китайському живописі(колір та об'єкти). Скласти таблицю «Символи у живописі Китаю»

Подивитися відео майстер-класу «Китайський живопис».

Волошина Ніна Петрівна,

учитель інтегрованого курсу «Мистецтво»

Кам'янської загальноосвітньої

школи І-ІІІ ступенів № 2

з поглибленим вивченням окремих предметів

Кам'янської районної ради Черкаської області

Тема. Природа – міра всіх речей.

Японський сад. Ікебана. «Корейський традиційний сад» у Києві. Декоративно-ужиткове мистецтво Далекого Сходу: вироби з порцеляни, дерева, кістки, тощо. Нецке.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Форма: віртуальна екскурсія.

Мета: збагачувати знання та уявлення учнів про мистецтво далекосхідного культурного регіону, ознайомити учнів з видами декоративно-ужиткового мистецтва Далекого Сходу; навчити аналізувати їх, визначати основні засоби виразності кожного виду декоративно-ужиткового мистецтва, вчити сприймати досвід культури країн Далекого Сходу як такий, що збагачує власну культуру, усвідомлювати єдність змісту і форми в художніх творах, багатство вираження людських почуттів, розвивати оцінну та пізнавальну діяльність учнів, активізувати бажання учнів опанувати вміння й навички створювати предмети декоративно-ужиткового мистецтва; виховувати зацікавленість творами декоративно-ужиткового мистецтва, підвищувати їхню ерудицію, виховувати культуру міжнародного спілкування через вивчення художніх традицій народів далекосхідних країн.

Обладнання: проектор, комп'ютер, екран, ікебани, сувеніри з дерева, кістки, мушлів.

Хід уроку

I. Організація класу до уроку.

II. Актуалізація опорних знань.

1. Створення атмосфери уроку.

Звучить музичний фрагмент(на вибір учителя).

III. Повідомлення теми та завдань уроку.

IV. Мотивація навчальної діяльності.

Ми продовжуємо знайомство з загадковими, дивовижними країнами Далекого Сходу. Японія - країна без перебільшення унікальна. Нанотехнології тут дивовижним чином поєднуються зі стародавніми традиціями, деякі звичаї діють нарівні з законами. Японці дуже поважають тих, хто може сказати їхньою мовою хоча б дві фрази. Вони вважають, що вивчити її нереально. Токіо - найбезпечніший мегаполіс у світі, тут настільки безпечно, що шестирічні діти самостійно користуються громадським транспортом. У Японії на вулицях можна побачити вази з парасольками. Якщо починається дощ, можете взяти будь-яку, а потім, коли дощ закінчується, ставите в найближчу вазу. У північних містах Японії всі тротуари з підігрівом, тому тут ніколи не буває ожеледиці. Японці часто сплять в громадських місцях і на роботі. Така практика називається інемурі. Дивно, але керівництво не має нічого проти того, щоб їхні підлеглі задрімали за комп'ютером, оскільки вважають, що їх втомила важка робота. Методика виховання дітей в Японії є унікальною і не схожа на жодну з країн.

V. Вивчення нового матеріалу.

Під цю чудову мелодію запрошуюю вас до японського саду.

Якщо про культуру країни судити за її садами, Японія, безперечно, посяде одне з провідних місць у світі.

Японці - нація воїнів, суворих у битві, але м'яких і шляхетних у мирний час. Вони залюблені в природу і поезію. І ця любов великою мірою породжена японським ландшафтом – каскадами зелених пагорбів, узбережжями, що оточені соснами, чистотою сріблястих обривів.

Японці побожно ставляться до квітів, і не дивно, що цей народ створив сади найвишуканішої краси.

Започаткована першими храмовими садами, закладеними буддійськими ченцями і прочанами, поступово вибудувалася вся прекрасна, але складна система японського садового мистецтва.

От лише деякі символи, використовувані в японських садах, що допомагають підготовленій людині пізнати душу цього місця і серце його власника: міст через воду - висхідне або призахідне сонце, вигнута черепиця - хмари, пагода - храм, дракон - вода, золоті коропи у водоймі - діти дракона, бамбук - стійкість, терпіння, сосна - довголіття, лотос - мудрість (символ Будди), сакура - стійкість, духовна краса, камелія - обережність...

У 794 р. столицю Японії було перенесено з Нари в Кіото. Перші сади нагадували парки для проведення свят, концертів та ігор просто неба. Садам цього періоду притаманна декоративність. У них висаджували безліч дерев, що цвіли (сливу, вишню), азалії, а також в'юнку рослину - гліцинію.

У XV-XVII ст. на всі мистецтва, в тому числі й садове, мала значний вплив філософія джайнізму, що сповідувала любов до природи, простоту і моральне очищення. Саме в цей період були закладені сади Кіото (Тен-річі, Сайхой, Дайсен-ін). Найпомітнішим із джайн - буддійських садів - є моховий сад храму Сайхой. У затінку сосен і кленів стелеться пухнастий килим із мохів багатьох видів.

Однак у Японії є й такі сади, де немає зелені, оскільки вони створені тільки з каміння і піску. За своїм художнім задумом ці сади нагадують абстрактний живопис. Значного поширення набувають так звані "садки каменів", або сухі садки. Спочатку вони з'явилися в буддистських монастирях як місце самозаглиблення і споглядання. Так, садок у монастирі Рюандзі – це прямокутний майданчик, посипаний гравієм і обнесений стіною. Гравій нагорнуто граблями таким чином, що він нагадує морські хвилі, а розкидані на майданчику камені символізують острівці буття, загублені в морі порожнечі. Споглядання такого садка, яскравої ширми або просто білої стіни й наступна ритуальна чайна церемонія сприймалися ченцями як духовне просвітлення. Рідкісною красою вирізняється витриманий у дусі класичної старовини сад Кінкаку-дзі. На схилі пагорба біля озера з кількома порослими соснами острівцями розташоване шатро, вкрите золотою фольгою, - «Золотий павільйон».

У XVI ст. головними декоративними елементами японських садів були величезні камені, рослини з різкими характерними обрисами і цикадові дерева. Чайний сад є одним з трьох типів сучасних японських садів: пагорбкуваті, рівні і чайні.

Головна особливість саду першого типу - пагорб, доповнений ставком і водяним потоком.

Рівний сад улаштовують на плоскій місцевості. В ньому не повинно бути жодних западин. У його плануванні використовують каміння, дерева, резервуари з водою та джерельця. Їх найрізноманітніші поєднання надають неповторної краси простору.

Призначення японського ландшафтного саду - створити мініатюрну модель гористого пейзажу з каскадом, невеличким озером, що має острівце, з містками, оригінально розташованим камінням. Краса всього цього відкривається перед глядачами поступово. Прямих ліній тут уникають, віддаючи перевагу кривим, як у природі. Японцям більше до вподоби струмок, а не штучний фонтан.

Каміння в японському саду добирають за кольором і формою. Найпопулярніші - граніт, сланці і шпати. Поодинокі каміння використовують рідко, складаючи композицію з двох-п'яти каменів. Сад зазвичай обносять дерев'яною, кам'яною або бамбуковою огорожею.

Серед дерев переважають передусім різновиди сосни: червона, чорна, багато кипарисів і ошатних листяних дерев. Найкрасивіше з них - японський клен, що має вишукане лапчасте листя, яке в листопаді стає червоним, але найпопулярніші дерева - уме (вид сливи) і сакура (вишня).

Великі любителі сосни, японці вміють спрямувати її ріст так, щоб надати їй незвичної форми, змусити граційно схилитися над поверхнею води.

Бамбук люблять за витонченість стебла і листя. Його вважають символом шляхетності й вишуканості.

Помиляється той, хто думає, що японський сад - це кілька дерев, каміння, містки і все. Головне в ньому - тиша і спокій. Японський сад - місце, куди приходять для роздумів, де відпочивають від турбот, від суєти життя. Прихований смисл японського мистецтва садоустрою - його духовне начало. Розташування містків, камінчиків для переходу через струмок, декоративних скель - це мистецтво, і поспішати тут просто неможливо. Затишні альтанки, привітні будиночки, золоті рибки у ставку, заспокійливий гомін водоспаду - все це змушує людину стишити ходу. Тут ви насолоджуєтесь ніжним цвітінням вишень, серце відкривається назустріч прекрасній білосніжній сливі. Білий цвіт сливи означає духовну красу, а рожеві квіти вишні - красу фізичну, чуттєву.

Дерево персика особливо люблять маленькі дівчатка: його квітками вони прикрашають свої свята.

За японськими поняттями, хризантема, слива, орхідея й бамбук - «чотири пани» рослинного світу. Недаремно хризантема з її незліченними, схожими на промені пелюстками уособлює сонце, що сходить, - символ Японії.

Багатотисячолітня традиція японців — взаємини між природою і людиною, абсолютизація краси природи і підпорядкування діяльності людини її законам не вичерпується тільки створенням ландшафтних садів. Це і надання нового життя зрізаним рослинам та квітам — суто східне мистецтво ікебана.

Зрізуючи рослини, монахи Стародавнього Китаю давали їм нове життя у своїх композиціях, намагаючись при цьому не наслідувати природу, а створити витончену композицію для підношення богам. Сьогодні в Японії ікебана втратила ритуальне значення дару Будді та предкам, перетворившись на особливий вид мистецтва.

Суть мистецтва ікебани полягає у створенні композиції з квітів та гілочок (у сучасних ікебанах дозволяється використання й інших матеріалів — каміння, коріння, кріплення для квітів). Ця композиція повинна відображати гармонію взаємозв'язків між небом, землею та людиною. Основа ікебани — трикутник, де найвищі гілки символізують небо, народження, душу; середні — людину, життя, розум; найкоротші — землю, смерть, тіло. Трибичний

порядок породжує в людях прагнення досконалості, ідеалу, якого не існує. Людина, котра виготовляє ікебану в тиші, спокої та роздумах про прагнення до власного ідеалу, створює композицію, сповнену своїх думок та настроїв. Мудрість цього мистецтва виявляється з часом. Спочатку завжди хочеться додати до витвору багато елементів, але навчання мистецтва ікебани — це наука прибирання зайвого. Ікебана вчить задовольнятися мінімумом. Також ікебана — це мистецтво мінливості. Вона є красивою лише у конкретний момент, і прагнення зберегти її красу назавжди не є головним.

Композиція ікебани створюється за суворими правилами і може бути прочитана як ієрогліф, на його глибинному рівні. В ікебані відтворено вічну боротьбу темряви та світла як діалог між рослинами, між двома сторонами композиції — жіночою та чоловічою. Створення ікебани починається з вази, до якої, залежно від висоти, ширини та кольору, додаються відповідні рослини. Важливим є поєднання рослин, вази і підставки, квітів і фону, квітів між собою, форми та кольору квітів і вази. Існує декілька стилів ікебани, що різняться між собою величиною та розміщенням рослин, колористикою. Кожний елемент ікебани має свою символіку. Наприклад, зелений колір означає весну, схід, народження; білий колір — осінь; жовтий — кінець літа; темна вода в глибині вази здається чорною і символізує зимовий період. Сполучення сосни і троянди означає вічну молодість і довголіття; сосни та півонії — квітучу молодість; півонії та бамбуку — цвітіння та злагоду, хризантеми та орхідеї — радість. Не менш важливе у композиції ікебани відчуття часу: минуле втілено у квітах, що розпустилися, засохлому листі; теперішнє — у квітах, що тільки починають розпускатися, і свіжих гілках; майбутнє — у пуп'янках та бруньках.

Створення ікебани лише здається простою справою. В Японії вважають, що не можна займатися справою, не ставши у ній професіоналом, тому сьогодні існує понад 300 шкіл та напрямків ікебани. Створення ікебани для японців — священний ритуал, справа, якої навчаються все життя. Простота як знак оригінальності та одиничне як знак цілого — це те, що робить ікебану найпопулярнішим національним мистецтвом Японії.

В грудні 2012 року посол Республіки Корея в Україні Кім Ін- Цжун урочисто відкрив «Корейський традиційний сад» на території Національного ботанічного саду ім. М. Гришка НАН України. Відкриття саду приурочене до 20-річчя встановлення дипломатичних відносин між Кореєю та Україною.

«Сподіваюся, цей сад стане символом дружби корейського та українського народів, і ви полюбите цей сад так само, як любите корейські продукти і автомобілі», - сказав дипломат. Корейські квіти і чагарники були висаджені у саду навесні 2013 року. У «Корейському традиційному саду» у Києві вже встановлено копію корейського павільйону(пагоди), в якому бували корейські королі. Зовнішній вигляд цього павільйону черпає натхнення у павільйоні «Аер'юнджун», що знаходиться у Палаці Чангдук у Сеулі, в Кореї. «Аер'юн» у буквальному перекладі означає «Любов до лотосу», що символізує шляхетну вдачу корейських вчених мужів, що зберігали дух і мужність перед лицем небезпеки. У 1997 році Палац Чангдук був визнаний ЮНЕСКО часткою світової культурної спадщини».

Корпорація LH (Korea Land and Housing Corporation) доклала великих зусиль до будівництва цього саду, привізши із Кореї матеріали та митців при повній підтримці уряду Кореї. «Важливою складовою «Корейського традиційного саду» є корейська брама. Вона побудована у традиційному корейському стилі з символом «тегеук» (символ інь-янь), а стіни паркану розписані традиційним корейським орнаментом.

На експозиції представлено різноманіття рослинного світу Кореї. Національним символом Республіки Корея є квітка гібіскуса (Мугунхва). Крім цього, низка цінних видів флори Кореї збагачує експозиційно-колекційні фонди Національного ботанічного саду ім. Гришка НАН України. Ця акція є продовженням втілення перспективних планів Ботанічного саду щодо створення нових високодекоративних і художніх рослинних експозицій та садів світу.

А тепер познайомимося з декоративно-ужитковим мистецтвом Далекого Сходу. Сьогодні для нас є буденним використання порцелянового посуду. Як і коли він з'явився? Слово «фарфор» походить від персидського «фарфурі», що означає «цісарський»; так називалися кращі здавна відомі персам сорти порцеляни, що виготовлялися на імператорських китайських заводах. У самому Китаї і на Заході цього слова не знають. У Китаї фарфор називається «щиці», у Німеччині – «порцелян», у Франції – «порслен», звідки пішло вживане в Росії на початку XVIII-го століття слово «порцелін», що застосовувалось нарівні зі словом «фарфор». Колиска найдавнішого фарфору – Китай. Виробництво порцеляни виникло там, згідно з переказами, близько двох тисяч років тому. Старовинний китайський фарфор відноситься до вершин світового мистецтва, і кращі його зразки досі цінуються на вагу золота.

Вищого розквіту китайський фарфор досяг в епоху Сун (960-1280 роки). Вироби цього часу вражають гармонійністю форм, простих і витончених. Дивовижна краса і різноманітність кольорових тонів виробів. Розписам відводилося в той час другорядне значення. На першому місці стояло витончене гравірування, ліплення, ретельність форми, краса поливи. У другій половині X століття виготовлявся казково-прекрасний, оспіваний китайськими поетами фарфор «каі», «тонкий, як листок паперу, дзвінкий, як музичний інструмент, і синій, як небо між хмарами після дощу». Цікаво, що саме з такого виду фарфору і сьогодні провідні європейські компанії виготовляють різноманітні корисні вироби.

Епоха Мін (1368-1644 роки) рясніє винятковою різноманітністю форм фарфорових виробів, їх орнаментатії і стилів. З'являється розмальовування по білому тлу. Вводиться підполив'яний синій розпис. Розвивається особливий смак до багатобарвного розпису, вводиться розпис поверх поливи, що надає малюнку деяку рельєфність. В епоху Цин (1644-1912 роки) в Китаї виробляється надзвичайно багато цінних речей, але в орнаменті і у формах починає відчуватися занепад. Скорочується і обсяг порцелянового виробництва.

З Китаю виробництво фарфору дуже рано проникло в Корею. Досконалість порцеляни, що виготовлялась в X-XIV століттях в Кореї, дивувало навіть китайців. Особливо прекрасні речі XI-XII століть. Багато виробів мають втиснутий і опуклий малюнок. Але поступово фарфорове мистецтво в Кореї починає занепадати, особливо в XVI столітті, після захоплення Кореї Японією.

У самій Японії фарфорове виробництво процвітало з давніх пір. Навіть поширена серед більшості народів легенда про потоп пов'язана в Японії з порцеляною: жителі одного острова розбагатіли на виробництві порцеляни й, потопаючи в розкоші, стали великими грішниками. Розгнівані боги затопили острів, пощадили тільки одне благочестиве сімейство.

За переказами, древній японський фарфор врятував від загибелі не одну сотню тисяч рабів. Близько двадцяти століть тому японський скульптор Номин-Сукуна почав робити з порцеляни людські фігурки. З тих пір супроводжувати багатих японців у «загробний світ» стали не раби, які вбивались для цієї мети, а порцелянові статуетки. Кращі зразки японської порцеляни за тонкощами, білизною, спокійними і витонченими формами, а головне – стриманому і високохудожньому розпису, здавна стояли на одному з перших місць у світовому мистецтві, і вже в XVII столітті Японія успішно конкурувала з Китаєм на надзвичайно вимогливому європейському ринку. Зате робота на японських порцелянових заводах була настільки виснажлива, що народилася популярна приказка: «До складу порцеляни входять людські кістки».

У давнину в Європі фарфор не вироблявся; сумнівно навіть, чи був він відомий древнім римлянам. Припускають, однак, що вази, що носили назву «Муррін», за які імператор Нерон платив шалені гроші, були порцеляновими.

Китайський фарфор мав проникнути в середземноморські країни у VIII столітті, так як араби тоді вже вели жваву торгівлю з «Небесною імперією». Окремі фарфорові речі потрапляли до Європи під час хрестових походів. Дещо більше стало порцеляни після

відкриття морського шляху в Китай та Індію. До середини XVI-го століття ввезення фарфору до Європи вже значно поживалося.

У XVI-XVII століттях фарфор в Європі був великою розкішшю. Його, як коштовність, могли придбати монархи і найбагатші люди. Зазвичай порцеляна не використовувалась для побутових цілей, і тільки на бенкетних столах, упереміш з посудом з дорогоцінних металів, зустрічалися порцелянові вироби, глечики і т. п.

Але східна сервіровка (типи і розміри окремих видів посуду) відрізняється від європейської. Тому, починаючи з кінця XVII і протягом всього XVIII століття, в Китай і Японію посилалися замовлення на столові і чайні сервізи, вази і т. д. Замовлення виконувалися за надісланим малюнком. Коли присланий з Європи малюнок, який треба було перенести на східний фарфор, був гарним, чудовою була і китайська і японська репродукція. Можна дивуватись витонченості і художньому відтворенню майже небачених на Далекому Сході в XVII-XVIII століттях європейських людських типів і орнаментики.

Давні корейські майстри чудово володіли навичками обробки металів. Щоб переконатися в цьому, досить лише глянути на творіння їхніх рук – голови драконів, золоті сережки з ажурними підвісками і т. ін. До нашого часу збереглися дзвони та дзеркала з бронзи, рукоятки зброї, інкрустовані геометричними візерунками. Цікаво, що в друкарській справі корейці почали використовувати шрифти з металу за 200 років до того, як цей винахід з'явився в Європі.

Твори гончарного мистецтва Кореї належать до найдавніших періодів її історичного розвитку. Ще в X ст. з Китаю був завезений селадон. Виробництво порцеляни із селадонною поливою розпочалося за доби Коре; найрізноманітніші вироби – вази, чайники з носиками у вигляді зіва черепахи, чаші у формі лотоса, глеки, курильниці – вирізняються унікальністю, витонченою красою.

Поступово набула розвитку нова техніка декору – інкрустація білою глиною (пастою), що давало змогу створювати візерунки з маленьких квітів або птахів (місімо). Згодом декор стали виконувати в техніці підполивного розпису (малюнок наносили окисом заліза). Виготовлялися вироби з білої порцеляни з підполивним розписом, виконаним синім кобальтом: це була так звана блакитна порцеляна епохи Коре.

З давніх часів у Кореї розвивалися такі ремесла, як різьблення по дереву, каменю, кістці; вироби з лаку, інкрустовані перламутром у вигляді рослинних орнаментів. Як матеріал часто використовували пластинки панцира черепахи або бичачих рогів, відполіровані й пофарбовані в яскраві кольори (найчастіше червоний і жовтий). При виготовленні комодів та інших меблів застосовували металеві петлі, які виконували подвійну функцію – утилітарну (скріплювали деталі конструкції) й суто естетичну.

У орнаментах давніх корейців переважає лінійний рисунок. Із часом на зміну абстрактним лініям приходять натуралістичні зображення (роги оленів, крила птахів, хмари). Поширений орнамент на давніх виробах декоративно-ужиткового мистецтва – зображення лотоса із закрученими шпичастими пелюстками та круглою рельєфною серцевиною. Натрапляємо і на інший мотив – дракон з коштовним каменем у пащі, в якому позначилися буддійські культурні традиції.

За доби Чосон (XV ст.), коли помітним став вплив конфуціанських поглядів, у роботах художників найчастіше натрапляємо на виконані кобальтовою фарбою "чотири пани" – сливу, орхідею, хризантему і бамбук, що, як вважалося, мали благородні якості. Серед улюблених мотивів розпису чосонської порцеляни – дерево сливи з птахами, виноградна лоза з гронами, сосна, півонії, риби, хмари, суцільні пейзажі.

Найпопулярніший візерунок як традиційного, так і сучасного корейського мистецтва – "діамант і квітка". Його бачимо на обкладинках книжок, шпалерах, дверях і вікнах палаців, храмів та житлових будинків.

Найбільш ранніми зразками корейської скульптури з тих, які дійшли до нашого часу, є фігури, вирізані в скелі кручі Пангуде (провінція Північна Кенсан), а також глиняні, кам'яні і кістяні фігурки людей і тварин, знайдені під час розкопок стоянок епохи неоліту. Подібні

фігурки з бронзи у великих кількостях створювалися в бронзовому віці. Однак тільки після затвердження буддизму в епоху "трьох держав" у розвитку скульптури відбулося якісне зрушення. Споруджувалися храми і пагоди найрізноманітніших форм зі статуями Будди. Найкращі зразки буддійської скульптури представлені у печерному храмі Соккурам, збудованому в середині VIII ст. поблизу Кенджу.

Однак у кінці XIV ст., після того, як почала правити династія Чосон, мистецтво скульптури занепадає: суспільство, пройняте ідеями конфуціанства, не дуже високо його цінувало. У результаті традиції були втрачені і відновлені тільки в XX ст. Першим помітним корейським скульптором нового часу став Кім Бокджин, який здобув освіту в Японії наприкінці 20-х рр. XX століття. Сучасні майстри скульптури працюють з різноманітними матеріалами, створюючи як реалістичні за формою, так і абстрактні твори.

Особливістю національного одягу японців була відсутність кишень. Необхідність мати при собі дрібні речі і спонукала появу скриньок інро, які носили замість кишень і куди складали ключі, ліки, особисту печатку володаря тощо. Інро носили на особливому шнурку, а противагою йому на поясі слугувало нецке. Один з кінців подвійного шнурка і прикрашало нецке. Воно як своєрідний гачок протидіяло висмикуванню і втраті інро під час руху.

Цим обумовлені вимоги до нецке. Воно не могло бути дуже великим, дуже важким, повинно було мати отвори-дірки для шнура, не мати гострих або ріжучих країв. Отвори не повинні були псувати вигляд нецке, віталосся, щоби вони були обіграні композиційно. Якщо це було неможливо, отвори робили, наприклад, на лобі маски-нецке і вважали їх умовністю мистецтва.

Японці люблять мініатюрні побутові речі, тому важко зустріти нецке великого розміру. Великі обмеження у використанні оздоб одягу, що існували в феодальній Японії, обумовили підвищену увагу до створення нецке і оздоб інро. Цікаво, що вони використовувались разом, але інакше оздоблювались і виготовлялись з різних матеріалів і в різних техніках.

Віталосся використання нефарбованого дерева в нецке. Але дерево довго і ретельно шліфували задля гладенької поверхні, вияву його натурального візерунку і приємного відчуття від дотику до нецке.

Нецке не слід плутати з окімоно – мініатюрною японською скульптурою, в якій не передбачено отвору для шнура. Слово "окімоно" є загальною назвою скульптури малих розмірів, призначеної для оформлення інтер'єру.

Історія, література і театр, релігійні образи, міфологія і народні вірування, повсякденне життя – усе це відображається в маленьких різьблених фігурках. Найбільш популярними були божества з народних вірувань – "сім богів щастя": Бісямонтен, Бендзайтен, Дайкоку, Хотей, Фукурокудзю, Дзюродзин й Ебісу. Персонажі народних вірувань різні за зовнішнім виглядом і характером, але зближує їх одне: всі вони наділені здатністю дарувати людям щастя, спокій, матеріальне благополуччя, здоров'я, довголіття, безтурботність, веселощі.

З давніх часів нецке розрізнялися за типами і формами. Ця особливість нецке збереглася і до наших днів.

Катабори - це найстаріший і знайомий для багатьох вигляд нецке. Невеликі різьблені фігури, що зображують тварин і людей. Цей вид користувався популярністю в XVIII - XIX століттях. Анабори - підгрупа катабори. Ці нецке виготовлялися з мушлі, всередині якої створювалися сюжетні лінії. Саси - ця форма нецке є однією з найдавніших форм. Ці нецке, зроблені у формі бруска з вушком для шнура. Вони могли бути виконані із різних матеріалів, але в основному виготовлялися з дерева. Спосіб застосування цього виду нецке відрізнявся від інших. Наприклад катабори і анабори служили не тільки як перенесення дрібниць, але і як противага, за допомогою саси можна було тільки переносити дрібниці (ключі, кошики тощо). Цей вид нецке просто закладали за пояс кімоно, а на шнурку висіли речі. Виготовлялися нецке і у вигляді ляльок, компасів, попільничок і т.п.

З часом народ став вірити, що різноманітні фігурки нецке приносять їхньому

володарю щастя, успіх, любов, багатство і т.д. І з тих пір нецке стали не тільки носити як прикрасу одягу, але і як амулети. Жаба з монетою в роті - приносить в будинок багатства. Але китайці розміщують цю фігурку не тільки вдома, але і в офісі. Вважається, що вона сприяє укладенню вигідних угод. Пара собачок - захищає будинок від невдач і лих. Але якщо поставити їх у зону багатства, то будуть оберігати взаємини в сім'ї. Бик - приверне в будинок достаток і благополуччя. Золота рибка - притягне фінансові успіхи. Китайська монетка - розташована в зоні багатства також приверне в будинок гроші. Модель кораблика - удача в справах. Дракон - оберігає будинок і виганяє нечисту силу. Дев'ять коропів - притягують удачу і багатство в будинок. Два карпа - принесе в сім'ю розуміння, любов і багатство. Орел - допомагає піднятися по кар'єрних сходах. Ваза з півоніями - вносить в будинок позитивну енергію, любов і прихильність. Три мавпи - оберігають від злих духів. Пірамідка - притягує в будинок успіх, радість, благополуччя. Якщо її поставити на письмовий стіл, де займається дитина, вона допоможе досягти успіху в навчанні. Але крім символіки форм, матеріал, з якого виготовлений нецке, теж мають символічні властивості.

Звичайно, нецке роблять з різних порід дерева і різних матеріалів, але ці три матеріалу найпопулярніші у виготовленні нецке. Самшит - вічнозелене дерево, символ здоров'я і довголіття. Кістка оленя - повертає молодість, красу, здоров'я і довголіття. Сакура і жужуба - володіє хорошою символікою і позитивною енергією.

Справжні нецке, виконані з матеріалу високої якості, мають заспокійливу дію на психіку людини.

VI. Узагальнення знань.

VII. Підсумки уроку. Домашнє завдання. Підібрати матеріали для створення (на вибір учня): ікебани, нецке, запису імені ієрогліфами. Скласти кросворд за матеріалами теми.

3.2. Музика, танець, театр кіно: погляд крізь тисячоліття

Кривенкіна Лариса Вячеславівна,
вчитель предметів освітньої галузі «Мистецтво»
Єрківської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів
Катеринопільської районної ради
Черкаської області

Тема уроку: Музика, танець, театр, кіно: погляд крізь тисячоліття

Мета уроку:

Формувати ключові компетентності:

- **уміння вчитися:** самоорганізовуватися до навчальної діяльності, уміння працювати в колективі;

- **загальнокультурну:** дотримуватись норм культури мовлення, зв'язно висловлюватись; аналізувати та оцінювати досягнення національної та світової культури, орієнтуватися в культурному та духовному контексті сучасного суспільства, застосовувати методи самовиховання, орієнтовані на загальнолюдські цінності; формулювати власні враження, отримані під час спілкування із мистецтвом, використовуючи спеціальну мистецьку термінологію.

- **інформаційно-комунікаційну:** використовувати інформаційно-комунікаційні технології та відповідні засоби для виконання особистісних і суспільно-значущих завдань.

- **Формувати міжпредметну естетичну компетентність:**

- виявляти естетичне ставлення до світу в різних сферах діяльності людини, оцінювати предмети і явища, їх взаємодію, що формується під час опанування різних видів мистецтва, проаналізувати засоби виразності видів мистецтв, визначити спільне, відмінне, характеризувати найкращі зразки, розвивати творчі здібності;

Формувати предметні мистецькі компетентності:

- **освітня:** познайомити учнів з музичним, театральним мистецтвом Далекого Сходу, дати загальне уявлення про традиційні музичні інструменти,;

- **розвиваюча:** розвивати музичні здібності, ладо-висотне відчуття, осмислене сприйняття.

- **виховна:** виховувати моральні, естетичні, загальнолюдські якості, любов до світового мистецтва, національно – патріотичні почуття, інтерес до глибшого знайомства з історією розвитку музичного та театрального мистецтва країн Далекого Сходу.

- **Вид уроку:** урок сприйняття мистецтва – пізнавально – інформативний.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Обладнання: конспект, підручник, комп'ютер, презентація, запис фонотеки та відеотеки, екран, проектор

Методи і прийоми: бесіда, коментар вчителя, перегляд відеороликів, демонстрація наочності, організація процесу сприймання, пізнавальної та практичної діяльності, стимулювання активності учнів, педагогічне спостереження, порівняльний аналіз.

Хід уроку

1. Організація класу

2. Мотивація навчальної діяльності

Повідомлення теми і мети, головних завдань уроку.

3. Актуалізація опорних знань учнів

Міжнародне музичне життя – це багата палітра музичних культур різних країн світу, зокрема азіатських країн. Але про взаємне проникнення східної і західної музичних культур, про формування якісно нового етапу в їх розвитку, про діалоговий характер міжкультурних відносин можна говорити лише з середини 20 ст. Професійна музична культура далекосхідних країн має свої традиції. Основи цих традицій були закладені в уявленнях стародавніх китайських філософів і ґрунтувалися на космологічному розумінні музики в житті людини. Вона видається відображенням звучання Всесвіту.

4. Розкриття теми уроку

В наш час культура далекосхідних країн – це співіснування традиційного мистецтва і його нових форм, поєднання національних та інтернаціональних музичних традицій. У Давньому Китаї завжди особлива увага приділялася музичному навчанню і вихованню. Щоб досягти гармонічного сімейного життя, успіху в управлінні нацією і перемоги над ворогами людина, перш за все, має вдосконалювати свою моральність і доброчесність. Музика в Китаї має вищу цінність, оскільки вважається дарунком Богів. Конфуцій писав, що шлях до досконалості має три ступені: поезію, етикет і музику.

5. Сприйняття нового матеріалу

Музика Китаю

Важливе значення надавалося у Стародавньому Китаї музиці як вираженню внутрішнього світу людини. Сима Цянь так охарактеризував емоційний вплив цього виду мистецтва: "Якщо звуки й наспіви перебувають у цілковитій гармонії, то вони навіть птахів та тварин не залишають байдужими, що ж тоді казати про людей... сповнених почуття любові і ненависті!"

Китайські інтелектуали розійшлися у своїх поглядах на те, яка саме музика — "легка" чи "серйозна" — потрібна масам. Конфуціанці вважали розважальні мелодії шкідливими. Проте імператор Уді вирішив підіграти народним смакам. Він створив Музичне бюро, зобов'язавши його розробити стиль музики, придатний для світських розваг. Чиновники збирали народні пісні й переробляли їх у шлягери. Однак у 7 р. до н. е. конфуціанці домоглися ліквідації цієї контори, яка, на їхню думку, лише розбещувала маси, робила їх легковажними. Понад 800 чиновників Музичного бюро залишилися без роботи, народ знову почали начиняти лише "серйозними" піснями й мелодіями.

Музика лунала в Китаї під час виконання ритуальних обрядів, на весіллях, народних гуляннях, похоронах, музики розважали гостей у заможних домах, як того вимагали

правила хорошого тону.

Філософ Сюнь Цзи (IV—III ст. до н. е.) так описав церемонію приймання гостей: "Запросивши гостя в дім, господар тричі кланяється Йому — так вони доходять до порога. Після трикратного взаємного запрошення зайти в дім першим переступає поріг гість. Господар поклоном дякує йому за відвідини й підносить вино, яке гість випиває за здоров'я господаря... Потім у дім заходить музичний розпорядник із співаками, які виконують три пісні. Господар підносить їм вино. У двір заходять музики із сопілками і виконують перед домом три номери. Господар також підносить їм вино. Потім виконуються ще три номери, де співаки й музиканти заступають один одного" Нарешті, співаки й музиканти тричі виступають усі гуртом. Музичний розпорядник оголошує про закінчення концерту й виходить. Двоє дрібних служників господаря підносять гостю та його супроводу келих із вином, і лише після цього у свої права вступає розпорядник прийому".

Виконувалися музичні твори на кам'яних та шкіряних барабанах, металевих дзвонах і гонгах, дерев'яних цимбалах і стукачках, бамбукових дудках і флейтах, глиняних окаринах, гусях і лютнях з шовковими струнами, сопілках і флейтах з гарбуза-горлянки. Оркестри цих традиційних музичних інструментів існували вже в чжоуську епоху, причому склад їх не змінився до кінця стародавньої доби. Склад оркестру залежав виключно від заможності його власника. Так, заможні китайці тішили свій слух звуками дзвонів, барабанів та співом хорових капел, незаможних же влаштовували сольна гра на якомусь одному інструменті й танці красунь.

Серед музичних інструментів у традиційному оркестрі біля 100 різновидів: струнні, духові, ударні. Їх виготовляли з шовку – струнні (щипкові, смичкові); бамбука – дерев'яні духові; дерева – ксилофони; каменю – літо фони; металу – дзвони, металофони, цимбали, труби; глини – окарина сюнь, ударний – фоу; гарбуза – духові з вільною тростиною; шкіри – ударні – мембранофони.

Слід зазначити, що в поняття "музика" стародавні китайці вкладали дещо інший зміст, ніж це робимо ми. Під "музикою" (**юе**) вони розуміли ритуальний танок під акомпанемент музичних інструментів. Буквально кожна нота, кожен музичний ритм, найменший жест танцівника щось символізували. Закодованою мовою музики й танцю китайці розповідали цілі історії з життя легендарних героїв, відтворювали яскраві історичні сюжети, передавали своє ставлення до політичного життя країни. Для китайця існував прямий зв'язок між характером музики й тогочасним станом суспільства. В трактаті "Ліцзі", зокрема, говорилося, що "шляхи розвитку музики мають багато спільного з управлінням країною". Сима Цянь запевняв, що "в добре керованому суспільстві мелодії спокійні й приносять радість, а управління там гармонійне. В неупорядкованому суспільстві мелодії злостиві й викликають гнів, а управління там спотворене. В державі, що гине, мелодії сумні й навівають тугу, а народ її бідує. Шлях розвитку музики — її звуків і мелодій — нерозривний з шляхом управління державою".

Кожен ступінь звукоряду, кожен звук стародавні китайці пов'язували відповідно до традиційних релігійно-філософських уявлень з певною порою року, годиною доби, положенням Сонця і Місяця, різними птахами й тваринами, стихіями природи тощо. Одні мелодії вони виконували весною, інші — влітку, восени, взимку.

Розібратися в усіх тонкощах складної музичної символіки, щоб установити з її допомогою зв'язок минулого з сучасністю, міг, ясна річ, лише знавець. Тому в китайських школах, які готували чиновників, музичній грамоті відводилося чільне місце.

Промовистими були й китайські танці, що виконувались, як про це говориться в "Ліцзі", "з використанням щитів, бойових сокир, пир'я фазанів і бичачих хвостів". Сима Цянь розкрив значення характерних рухів й жестів танцівників, таких як "згинання і розгинання корпусу, опускання і підведення голови, рухи назад і вперед, повільні чи швидкі кроки..." Фігури танцівників зображені на кам'яних барельєфах та фресках цінської й ханської діб. Нещодавно китайські вчені дешифрували знайдений 1920 р. в одній із печер Дуньхуана нотний запис на дерев'яній дощечці, переклали його на сучасні

ноти й потім виконали на традиційному китайському музичному інструменті піпа (прототип лютні). Ця мелодія датується III ст. до н. е.

Старокитайське мистецтво та музика справили істотний вплив на формування середньовічної японської, корейської, в'єтнамської та монгольської культур, для яких культура ханського Китаю впродовж багатьох століть була своєрідним еталоном і предметом наслідування.

Музика Японії

Музика Японії (яп. **онгаку**) — сукупність усіх традиційних і новітніх музичних мистецтв, що були створені і розвинені мешканцями Японського архіпелагу. В цілому, музика Японії поділяється на традиційну, так звану «чисту музику», до якої окрім придворної чи театральної музики старовини і середньовіччя інколи зараховують народні музичні практики, та популярну або сучасну музику, яка включає в себе різноманітні музичні жанри і напрямки, що були започатковані з середини XX століття та існують посьогодні. До традиційної музики Японії відносять такі музичні мистецтва і практики, які склалися на Японських островах до XX століття.

Ймовірно, перші поселенці Японського архіпелагу мали своє музичне мистецтво, проте прямих доказів його існування немає. Перші писемні згадки, які натякають на існування музики і танців у містяться у «Розділі про людей» китайської історичної хроніки «Записів Вей» і пов'язані із шаманськими практиками, що їх застосовувала «японська королівна» Хіміко.

У 6 — 9 століттях молода японська держава вступила у активні відносини із державами Корейського півострову і Китаю. На цей час припадають запозичення островитянами культурних надбань цих країн, і музики зокрема. В Японії континентальне музичне-танцювальне мистецтво іменувалося за назвами заморських держав: «музика Сілла», «музика Когурьо», «музика Пекче», «музика Тан» і «музика Бохай». У 9 — 10 столітті, з настанням періоду Хей'ан, струнні оркестри набули менших масштабів і японці почали складати свої власні твори на зразок іноземних. Деякі з них записані у «Новостворених піснях і мелодіях династії Хей'ан». Такі пісні і мелодії мали назви «музика північного саду», «музика гармонії», «музика метелика», «звуки насолоди» і належали до «танцювальної музики».

Різновидом буддистської музики були релігійні гімни-літанії сьомьо, аналог європейського церковного співу часів середньовіччя в Японії. Ці гімни були молитвами прославлення будд, священним текстом сутр покладеним на мелодію, які імпортувалися з Китаю з 8 по 10 століття. Тексти перших сьомьо були написані санскритом, китайською писемною веньянь і стародавньою японською мовами. Починаючи з 11 століття пісні сайбара і прокламації віршів поступово вийшли з моди. Їх замінили «пісні сьогodenня» імайо, які були популярними у середовищі придворних до кінця 12 століття. Походження цих пісень тісно пов'язане із буддистськими гімнами сьомьо — різновиди гімнів, так звані «японські літанії» були скорочені і приведені до форми японського чотировірша. У 13 столітті імайо поступово зникли. У 13 столітті в Японії з'явилося нове музичний жанр хейкьоку, («думи про Тайра»), що були створені музикантами-сліпцями на основі буддистських літаній. Хейкьоку виконувалися речитативним співом під акомпанімент японської лютні (біва). Виконавці цих дум, сліпі «ченці-лютники» біва-хосі, носили чернечий одяг, але монаших обітниць не приймали. Після падіння режиму родини Тайра наприкінці 12 століття, ці «японські кобзарі» поклали на музику слова «Повісті про рід Тайра» і популяризували її, мандруючи усіма провінціями Японії. У 14 столітті музиканти-сліпці створили свою самоврядну організацію, що займалася збереженням і передачею стародавніх «дум про Тайра». Ця організація перебувала під охороною центральних самурайських властей до 19 століття. Сьогодні хейкьоку зберігається зусиллями декількох ентузіастів і знаходиться на грані зникнення. Мелодії і ритм співу дум були запозичені піснями нагаута і японською драматичною прозою дзьорурі.

Одними з найбільш відомих різновидів музичного мистецтва середньовічної Японії

були «мистецтво польової музики» денгаку і «мистецтво музики мавпування» саругаку

Денгаку утворилося шляхом поєднання сільських обрядових танців, що виконувалися під час проведення розсади на рисових заливних полях, з музичними і акробатичними практиками запозиченими з Китаю. Це мистецтво виконувалося професійними майстрами денгаку-хосі. Воно набуло широкої популярності у 13 — 14 століттях у середовищі аристократії і вищого самурайства. У 16 столітті в Японії з'явився новий жанр «дивакувати танців» — кабукі-одорі, які виконувалися у багатолотних місцях столичного регіону. У 17 — 19 столітті танці кабукі, поєднані з короткими піснями, переростуть у окремий вид театрального мистецтва.

Традиційні музичні інструменти: біва — 4-5 струнний музичний інструмент, аналог української кобзи, кото, сямісен, сякухаті.

Сучасна музика

Сучасне музичне життя Японії багато в чому визначається діяльністю великої кількості організацій і товариств. У Токіо знаходяться японське відділення міжнародних музичних товариств, Міжнародного фонду мистецтв та інші. У Японії функціонують: оперні трупи "Фудзівара кагекідан" і "Ніккікай", ансамбль камерної опери "Сіцунай кагекідан"; близько 20 симфонічних оркестрів (8 - у Токіо); камерно-інструментальні ансамблі, у т.ч. Токійський струнний квартет; хорові колективи тощо. Значну роль грають колективи традиційного музично-театрального мистецтва: Оркестр гагаку імператорського палацу "Сігенкан", оркестр народних інструментів трупи Національного театру. Серед навчальних закладів: Музична академія ("Сендеокугауен"), Вища музична школа "Тохо", Музична школа Кунітаті, музичне відділення при університетах Токіо, Осаки й інших міст; науково-дослідна робота проводиться в Японській академії музикознавства; товариство музики 20 століття сприяє виконанню сучасної музики, проводить музичні фестивалі. Зберігається звичай виконання музики й танців під час традиційних свят.

Серед традиційних виконавців кінця ХХ століття: співаки - Цудаю Такемото, Кіемото Сідзугаю, Есімура Городзі, Тобая Рітьо, Есідзуме Коредзі; інструменталісти - Такахасі Тікудзан, Еномото

Сісуй (біва); Міягі Міте, Кініті Макано-Сіма (кото); Кінея Госасуке, Імафудзі Тедзюро, Кінея Гендзіро, Кіем те Ейдзабуро (сямісен); Масаюкі Кога (сякухаті).

Музика Кореї

Корейська музика - таке ємке явище, що про неї важко розповісти двома словами. Крім 60 національних музичних інструментів, 45 з яких звучать і в наші дні, корейська музика має оригінальні репертуар і музичні форми. Найраніший твір корейської інструментальної музики (його виконують і зараз) - **сучжечхон**, форма придворної музики, що з'явилася більше тисячі років назад. Вона виконується інструментальним ансамблем, до складу якого входять тегим (велика поперечна бамбукова флейта), пхирі (циліндровий гобой), каягим (дванадцятиструнна цитра), різноманітні барабани і інші ударні інструменти. Придворна музика також включала військову і ритуальну музику, яка супроводжувала конфуціанські обряди або церемонії в храмах предків королівської династії? Ритуальну конфуціанську музику можна почути в Сеулі на концертах, які даються двічі в рік. Музика для вищих шарів суспільства включала вокальну музику кажок - найскладніший вид ліричної пісні, виконувану під акомпанемент невеликого ансамблю і сичжо, короткі ліричні пісні на варіації основної мелодії. Але зараз, мабуть, частіше звучить народна корейська музика, що призначалася для простих людей: селянська, шаманська, буддійська. Виконувані як супровід до танців, ритмічні, повні життя мелодії, створені селянами, супроводжує металевий звук малого гонгу, квенгварі. Народні пісні зазвичай ґрунтуються на пяти- або чотирьох-тонових системах (західна система - 12-тонова) - це означає, що замість до, ре, мі, фа, соль, ля, сі і до (нот мажорної гамми) тут буде, наприклад, до, мі, фа, до і сі. Одна з характерних рис корейських народних пісень - тритактовий розмір (раз, два, три; раз, два, три); цим вони відрізняються від двотактного розміру японських і китайських народних пісень (раз, два; раз, два). Ще один вид вокальної

музики народного походження - пхансорі, яку можна визначити як музично-драматичну форму, яка останнім часом переживає в Республіці Корея друге народження. Виконавець пхансорі співом, танцями і акторською грою представляє на сцені у власній інтерпретації один з п'яти основних сюжетів, заснованих на стародавніх корейських легендах. Національні музичні інструменти - чанго (катушкоподібний барабан, що нагадує формою пісочний годинник) і квенгварі останнім часом також придбали популярність і зараз не складає труднощів знайти культурний центр або приватні курси, де бажаючи, особливо молоді люди, можуть навчитися грі на них. Проте не можна сказати, що більшість молодих корейців, та і тих, хто постарший, віддають перевагу національній музиці. У Республіці Корея давно знають і люблять класичну західну музику, і саме нею займається більшість корейських дітей. Зазвичай дівчаток учать грі на піаніно, а хлопчиків - на скрипці, але популярністю користуються і інші інструменти.

Культура південнокорейської музики і танців йде корінням в історичне минуле Китаю і Японії. І все-таки, корейська музика, яка називається «кугак» має свою відмітну особливість. Південнокорейська національна музика має потрійний ритм, а у решти східних країн в музиці присутні два удари в такт.

У свою чергу кугак підрозділяється на народну і селянську музику і складнішу, призначену для вищих шарів і урочисту. Народна музика називається мінсогак, а музика для вищих шарів називається чонак. Народна музика включає ряд жанрів - селянський, пісенно-драматичний та інші. Танці в Південній Кореї також підрозділяються на народні і аристократичні.

У народних танцях простежується віра простих людей, деяка самотність, але разом з тим веселість духу і оптимізм. Народні танці бувають сільські, шаманські і танці в масках. Аристократичні ж танці, навпаки, більш стримані, неемоційні, з граціозними рухами. Втім, якщо є бажання глибше зрозуміти корейську культуру, варто почати розуміння з традиційної музики і танців.

У музиці і танцях корейського народу проявлені всі емоції і почуття цієї нації.

Театральне мистецтво

Театри країн Далекого Сходу і європейські театри не схожі один на одного. У кожній країні своя мова, своя культура, свої національні традиції. І проте є спільне, що споріднює театральне мистецтво цих країн: чіткі правила сценічного мистецтва та майстерності актора, що вимагають від виконавця віртуозного володіння видами акторської техніки.

В країнах Далекого Сходу існують найрізноманітніші форми театального мистецтва – від найдавніших до сучасних, від національних до запозичених.

Китайська народна опера — архаїчне синтетичне мистецтво, в якому володіння тілом і голосом доведено до досконалості. До шкіл традиційної китайської опери дітей віддають із раннього віку: там їх навчають не лише співати, а й стрибати, бігати, падати, володіти бойовими мистецтвами, крутити колесо, передавати сюжети, характери та психологію персонажів усіма існуючими засобами виразності. До початку минулого століття на жіночі ролі готували хлопчиків, яких навчали малювати, вишивати, змушували займатися традиційно жіночими видами мистецтва, щоб їх рухи стали особливо ніжними, жіночними. У китайській народній опері відсутні декорації, а будь-які предмети є умовно позначуваними, що вимагає майстерності перевтілення не лише в певного героя, а й в явища природи, речі та предмети (китайське театральне прислів'я каже: «Співаєш про воду — стань водою»), адже увагу глядачів зосереджено виключно на акторах. Усе це зумовлює особливу техніку гри очима, руками, самотню пластику рухів, кроків, жестів, постави. Яскраві сценічні костюми виготовлені з найякіснішого шовку й атласу; їх кольори — червоний, бузковий, смарагдовий, бірюзовий, синій — насичені й специфічно поєднані. В кожному окремому випадку це поєднання має смислове навантаження, так само, як і рисунки вишивок, зроблені різноколірними нитками (на кожному вбранні — численні смужки, кожна з яких вишита окремо, вручну: раніше з цією метою використовували ще й золоте напилення, але такі майстри перевелися). Костюм кожного з головних персонажів важить не менше 12 цзинів

(міра ваги, 1 цзинь дорівнює 500 г). Громіздкими є й головні убори, однак це не заважає акторам швидко рухатися. Скажімо, головний убір героїні виготовлено з нитяного плетива та оздоблено штучним камінням і хутром, а фазанячі пера завдовжки в півтора метра надають особливості величності костюмові. Як уже зазначалося, від часу виникнення китайської народної опери всі партії в ній співали тільки чоловіки. І лише в 20 – 30 роки ХХ ст., з приходом до Китаю європейської опери, на сцені з'явилися й жінки, які тепер можуть виконувати й чоловічі ролі. Співаки з широким діапазоном голосу, достатнім наповненням звуку та вмінням імітувати звучання голосу будь-якого типу виконують провідні ролі, що вимагають цілого комплексу акторських умінь і психофізичної підготовки, а також етнічних знань. Китайський музичний театр (опера) об'єднує в собі елементи музики, співу, діалогу, танцю, акробатики і вправ військового мистецтва з майстерно написаним текстом і технікою виконання. Виконавці повинні строго дотримуватись традиційних вимог. Дія в китайській опері не обмежена ні в часі, ні в просторі; широко використовуються умовності, активно застосовується символіка. Якщо які-небудь повсякденні реалії не можуть бути представлені на сцені прямо, вони відтворюються символічно. Так, спеціальними рухами зображається вхід або вихід з будинку, підйом, або спуск по сходах, переправа через річку і т.д. Круги по сцені з батогом в руці означають скачку верхи; їзда в екіпажі передається статистами, які тримають по обидві сторони від актора прапорці із зображеннями коліс; ходіння по кругу символізує довгу подорож; якщо на сцені, позбавленій декорацій, актор тримає весло або лопатку і сідає, імітуючи велику напругу, це означає, що він пливе в човні. Обстановка, в якій проходить дія спектаклю, зображається виключно рухами актора. Причому ефект досягається навіть сильніший, ніж за наявності декорацій і реквізиту.

Всі види традиційної опери, включаючи пекінську, лише небагато відрізняючись один від одного костюмами і гримом, строго кажучи, є місцевими, оскільки ґрунтуються на музиці і діалекті певного району. Але оскільки пекінська опера знайшла вже популярність близько 200 років тому, коли Пекін був столицею цинської династії, вона зазвичай розглядається як загальнонаціональна. Перш ніж вона досягла зрілості і досконалості, її протягом багатьох поколінь розвивали видатні актори. І сьогодні вона славиться своїми витонченими засобами вокалу, танцю і військового мистецтва.

Пекінська опера - найбільш представницька зі всі форми китайського традиційного театру. Її музика переважно оркестрова, в якій ударні інструменти створюють глибоко ритмічний акомпанемент. Головними ударними інструментами є гонги і барабани різних розмірів і видів. Використовуються і тріскачки, зроблені з твердої деревини, або бамбука. Основний струнний інструмент - цзінху (пекінська скрипка). Їй підіграє ерху (друга скрипка). Щипкові інструменти - юецинь (мандоліна у формі місяця), піпа (чотирьохструнна лютня) і сяньцзи (триструнна лютня). Іноді використовуються також труба-сона і китайська флейта. Оркестром управляє барабанщик, який бамбуковими паличками видає різні звуки, - гучні, збуджені, тихі, м'які, сентиментальні - і відтворює почуття героїв в точній відповідності з акторською грою.

В процесі розвитку пекінської опери багато талановитих акторів створили вишукану техніку співу і жестів, удосконалюючи традиційну майстерність, якій вони навчилися у своїх наставників, і проявляючи власні здібності.

Ролі у пекінській опері диференціюються за віком та індивідуальністю героїв, кожне амплуа передбачає свій стиль. Комічних героїв можна впізнати за великою білою плямою на обличчі, загрозливі персонажі мають розмальовані обличчя. Червоний – відданість і чесність, фіолетовий – хоробрість і рішучість, чорний – прямота і вірність, білий – злочин, синій – хоробрість, жовтий – жорстокість, омана, золотий і срібний кольори – релігійні та міфічні герої.

Декорації в Пекінській опері

Підлогу вкривають килимом, щоб уберегти виконавців від травм. Із декорацій буває стіл і два стільці. Залежно від сюжету вони зображують то імператорський палац, то кабінет чиновника, то залу суду, то намет воєначальника, а то й галасливий шинок. Розміщення

меблів: стільці за столом – ситуація врочиста, стільці спереду – розгортається життя простої родини. Стіл може перетворюватися на постіль, оглядовий майданчик, міст, веже на міській стіні, гору й навіть хмару, на якій літають герої. Стільці нерідко стають предметами для бійки.

Японський театр

Становлення японського театру пов'язують із появою мистецтва пантоміми та мистецтва танцю. З часом ці елементи трансформувалися у більш складну пантомімічну драму й окремих музично-танцювальний жанр.

Невід'ємними атрибутами сучасного традиційного японського театру є маски і танці. Їх історія починається з релігійних шаманських ритуалів Давньої Японії. У театрі немає дрібниць: акторська майстерність і музика, сценографія та маски, декорації і костюми, грим і ляльки, перуки і танці – кожен елемент надзвичайно важливий.

Японських традиційних театрів було багато. Але одними з найпопулярніших були і залишаються театр Но і театр Кабукі.

Театр Но

Театр Но поєднував у собі риси народних та аристократичних видів мистецтва. Він був надзвичайно популярним серед самураїв та аристократії. Театральні постановки не передбачали часової і просторової передачі реальності. Небагате оздоблення сцени (зазвичай взагалі відсутнє) і досить одноманітні рухи акторів ставили собі за мету пробудження уваги у глядача. Актор міг зробити лише кілька кроків, рухаючись по сцені, але з його реплік і співу хору аудиторія робила висновки, що герой пройшов довгий шлях. Як правило, обов'язковий атрибут – маска і громіздкий одяг персонажа, фактично приховували міміку і рухи тіла актора. Грим у театрі не використовується. Тому головний засіб виразності – маска. Її носять з перукою, підфарбовують губи, очі, брови.

Театр Но є царством жестів, більшість із яких найчастіше мають певний зміст, хоча є й такі, що вставлені виключно для краси, загальної гармонії і цілісності образу. Протягом вистави актор жваво рухався по сцені в танці і раптом застигав у певній позі, підкреслюючи цим особливий драматизм ситуації. У моменти загострення пристрастей, як правило, були повністю відсутні звук і рух. Це була не просто тиша, а напружене мовчання.

Біля задньої стіни, ліворуч від оркестру, сидить людина, що допомагає акторам на сцені. Вона умовно вважається невидимою і може під час дії поправити актору костюм, перуку або маску, подати щось із реквізиту. У п'єсах Но були зайняті чотири категорії акторів: головний персонаж, який з'являвся у двох іпостасях — спочатку як людина, потім як дух; дублер чи помічник головного виконавця, його супутник; персонаж, який виконував маленькі інтерлюдії під час вистави чи у перервах між актами; музикант, який грав на одному з чотирьох традиційних для Но інструментів — флейті або трьох видах барабанів. Також у виставах театру Но обов'язково був присутній хор та суфлери-помічники. Тривалість вистави — від 30 до 120 хвилин, але раніше деякі з них виконувалися протягом декількох днів.

У наш час існує близько 250 класичних сценаріїв для театру Но, що поділяються на декілька видів, а саме:

- божественні п'єси з містичним сюжетом, у яких головний герой спочатку є людиною, а потім перетворюється на духа;
- воїнські п'єси, в яких головний герой у першій частині вистави є духом воїна, а в другій стає людиною і показує глядачам свою героїчну смерть;
- костюмовані (жіночі) п'єси, головний герой яких одягнутий як жінка і виконує складні танці та пісні;
- п'єси демонів — головний герой являє собою дух демона чи іншої релігійної позаземної істоти, дія вистави є напруженою та яскравою. П'єси, дія яких відбувається в сучасності, входять до окремої категорії. На виставах театру Но обов'язково є декорація із зображенням сосни.

Однією з головних особливостей театру є використання акторами особливих дерев'яних масок (їх існує близько 60 видів). Вважається, що маска передає акторові духовну владу.

Перед виставою актор довго вдивляється в маску: перед тим як надягти її, він нібито об'єднується з нею — тобто тепер не існує маски і актора окремо.

У наш час не меншою популярністю користуються експерименти на стику традиційного японського мистецтва театру Но і сучасної західної культури. Старовинні містерії та актуальна хореографія, європейська неокласика і стародавні японські барабани тайко, ритуальний танець і балет — все об'єднується до купи.

У театрі Но все неповторно та індивідуально — і маски, і костюми, і танці, і жести. Ці атрибути і прийоми є в кожного персонажа і створені лише ним і для нього. Але театр Но насамперед є цілісною структурою, де з окремих елементів утворюється однорідна вистава, аналогів якої немає в європейських театрах.

Театр Кабукі

Театр Кабукі є демократичним театром Японії. Його мистецтво бере свій початок від ритуальних танців при храмах ще з XVII ст. Величні рухи супроводжувалися дзвінками голосами юних танцівниць. Прекрасні виконавиці цього жанру підкорювали серця і простого люду, і вельмож Японії. Вони поступово додавали до своїх виступів романтичні та світські танцювальні рухи, виступаючи на відкритих сценах Японії під акомпанемент флейти і барабанів. Зрештою театр Кабукі став поєднанням традиційних стародавніх танців, сюжетів народних балад і віршованих імпровізацій та драматичного і танцювального мистецтва, в якому всі ролі виконувалися жінками.

Саме слово «кабукі» означає мистецтво співу і танцю. Елементи пантоміми та комічні діалоги були привнесені акторами-чоловіками, які поступово зайняли місце жінок. Вистави Кабукі стали улюбленою розвагою простого народу Японії. Публічність жінок, які танцювали у Кабукі, не подобалася консервативній японській владі. Врешті-решт жінкам було заборонено виконувати будь-які ролі у театрі Кабукі, і надзвичайної популярності набуло мистецтво оннагата — виконання всіх ролей театру чоловіками. І в наш час необхідною специфічною рисою театру Кабукі є те, що всі ролі у ньому виконуються чоловіками. Рухи акторів, які виконують жіночі ролі, особливо граціозні, вишукані, їх убрання має довгий шлейф, а розкішно розписані віяла в руках додають особливої витонченості виступам. Не дивно, що в культурі сучасної Японії саме чоловіків вважають тими, хто зберіг традиційні жіночі риси, — ніжність, м'якість, чарівну вроду. Заборону участі жінок у Кабукі було скасовано понад сто років тому, але сучасні японські актриси не досягають вершин надзвичайної майстерності перевтілення чоловіків-акторів.

Театр Кабукі має своєрідну особливість — це авансцена розташована просто у глядацькому залі. Зміна декорації відбувається прямо посеред акту, актори продовжують грати, а завіса не опускається. Робітники сцени одягнуті у чорне (вважаються «невидимими») у цей час змінюють декорації. Сьогодні театри Кабукі технічно удосконалені — з'явилися сцени, що обертаються, механічні люки, що значно підвищило ефектність театральних постановок.

Характерними рисами театру Кабукі є «мова поз» та грим. Обличчя акторів вибілюються рисовою пудрою, після чого наноситься безпосередньо грим. Особливість чоловічого гриму — нанесення на обличчя кольорових ліній, кожна з яких має певний сенс. Для жіночих ролей грим не використовується, хіба що наноситься макіяж, як у гейш, тільки перебільшений.

Театр Кабукі у наш час складається із трьох видів вистав: історичні п'єси (з придворного життя, п'єси про ворожнечу між феодалами); «простонародні» п'єси; танцювально-драматичні п'єси.

У сучасній Японії театр Кабукі — найпопулярніший вид театрального мистецтва серед усіх традиційних японських драматичних жанрів. Багато провідних акторів цього театру часто знімаються у кінофільмах і на телебаченні. Театри були покращені технічно, отримали сцени, що обертаються, механічні люки, що значно підвищили ефектність театральних вистав.

Японські театри не були популярні в світі, але за останнє десятиліття світова мода на все японське дійшла і до театрального життя. Тому сьогодні вистави традиційних театрів Країни вранішнього сонця є важливою подією в культурному житті будь-якого європейського міста.

Творче завдання

Намалюйте костюми для японського театру.

Підсумок уроку

В наш час культура далекосхідних країн – це співіснування традиційного мистецтва і його нових форм, поєднання національних та інтернаціональних музичних традицій. Усе це можна знайти в постановках традиційних театрів (Но, Кабукі (Японія), Пекінська опера (Китай)).

Кривенкіна Лариса Вячеславівна,
вчитель предметів освітньої галузі «Мистецтво»
Єрківської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів
Катеринопільської районної ради
Черкаської області

Тема уроку: Музика, танець, театр, кіно: погляд крізь тисячоліття.

Урок узагальнення знань

Мета уроку: *формування ключових компетентностей:*

- *загальнокультурна компетентність:* виховувати естетичний смак, інтерес до напрямків мистецтва, найкращі моральні якості, вміння логічно та аргументовано висловлювати свої думки;
- *інформаційна компетентність:* узагальнити та закріпити знання учнів з теми «Музика, танець, театр, кіно: погляд крізь тисячоліття».

міжпредметна естетична компетентність: розвивати емоційну чутливість, образне мислення.

предметні компетентності:

- узагальнити знання теоретичного матеріалу, виявлення рівня володіння навичками визначення стилістичних ознак в мистецтві;
- розвивати творчі здібності, точне формулювання термінологічних визначень;
- виховувати культуру обговорення, ціннісне ставлення до різних видів мистецтва, навколишнього світу, бажання жити за законами краси.

Тип уроку: комбінований, урок узагальнення знань.

Оснащення уроку: комп'ютер, проектор, екран, підручник «Мистецтво» 10 кл. Л.М.Масол.

Методи і прийоми: коментар вчителя, демонстрація наочності, організація процесу сприймання, пізнавальної, ігрової та практичної діяльності учнів, стимулювання активності учнів, педагогічне спостереження, порівняльний аналіз.

Форма організації: робота у групах.

Види мистецтв, що інтегруються на уроці: образотворче, музичне, театральне, літературне мистецтва.

Музичний ряд: музика до телегри «Що? Де? Коли?»

Відеоряд: презентація узагальнення знань за темою «Музика, танець, театр, кіно: погляд крізь тисячоліття».

Хід уроку

- 1. Організаційний момент**
- 2. Мотивація навчальної діяльності**
- 3. Актуалізація набутого навчального матеріалу учнями**
Гра «Що? Де? Коли?»

Правила гри

- 1) Щоб поверталась стрілка - клікніть по центру.

- 2) Щоб прочитати запитання - натисніть на конверт.
- 3) На обдумування питання дається 2 хвилини (1 хвилина – для ознайомлення з питанням + 1 хвилина – на обговорення).
- 4) Щоб дізнатись правильну відповідь, натисніть на поле «Відповідь».
- 5) Щоб повернутись до ігрового столу - клікніть по кнопці в правій нижній частині слайду.
- 6) Щоб припинити гру - натисніть червону кнопку з хрестиком.

Завдання для перевірки знань:

1. Виберіть зайві слова: Китайські музичні інструменти поділяються на кілька типів, відповідно до матеріалу, з якого вони виготовлені: бамбукові, шовкові, порцелянові, дерев'яні, металеві, пластикові, кам'яні, гарбузові, скляні, глиняні та шкіряні. (Порцелянові, пластикові, скляні)
2. Якій порі року відповідають музичні інструменти з шовковими струнами?
(Пора року - літо)
3. Як називається струнно-щипковий інструмент, при грі на якому музиканти обов'язково сидять і користуються плектром? (Піпа)
4. Цей музичний інструмент складається з дудок, язичка і мундштука. Його музика дуже варіативна, за що люблять виконавці не тільки з Китаю (Шен)
5. Який колір використовують в гримі Пекінської опери, що символізує відданість і чесність? (Червоний)
6. У Китаї цей танець входить до шкільної програми (Танець з віялами)
7. Військовий китайський танець імітує різного роду бойові рухи, його можна побачити під час військових парадів, виставок. Але замість віяла зазвичай використовується (Зброя)
8. Цей танець демонструє чуйність, грацію, силу емоцій, майстерність володіння своїм тілом і жіночу красу. (Танець з шаблями)
9. Найбільш прославлені театри за межами Японії, по праву вважаються... (Театр Но, Театр Кабукі)
10. Бунраку – це найдавніший і великий японський театр...
(Театр ляльок)
11. Зазвичай, у цьому театрі актори грають в масках (Театр Но)
12. На виставах театру Но обов'язково є декорація із зображенням... (Дерево сосна)
13. В якому театрі тривалість вистави – від 30 до 120 хвилин, а раніше виконувалися і протягом декількох днів? (Театр Но)

4. Підсумок уроку

Визначення переможців, найактивніших учасників гри

5. Домашнє завдання

Підготовка до презентації проектів та презентацій електронних портфоліо

ТЕМА 4. Мистецтво індійського культурного регіону

4.1. Шедеври архітектури, скульптури, живопису Індії

Король Тетяна Михайлівна,
учитель мистецтва
Козацької загальноосвітньої
школи І-ІІІ ступенів Звенигородської
районної ради Черкаської області

Тема: Шедеври архітектури, скульптури, живопису Індії.

Сакральна архітектура і скульптура. Велика ступа в Санчі. Буддійський печерний храм в Аджанті. Комплекс в Кхаджурахо, присвячений Шиві. Архітектура епохи Великих Моголів: поєднання ісламських, індійських, перських ознак. Мечеть Джамі Масджид в Делі, Тадж-Махал в

Агрі.

Мета уроку: формування ключових компетентностей:

Загальнокультурна компетентність: духовно-моральні основи життя людини; роль мистецтва у житті, засвоєння художньої картини світу.

Інформаційна компетентність: здатність учня орієнтуватися в інформаційному просторі, володіти і оперувати інформацією; вміння добувати, осмислювати, опрацьовувати та використовувати інформацію з різних джерел, користуватися довідковою літературою.

Соціальні компетентності: використовувати різні ролі й функції в колективі, проявляти ініціативу.

Міжпредметні естетичні компетентності: виявлення естетичного ставлення до мистецтва; вміння давати естетичну оцінку творам мистецтва; вміння цінувати красу, створену митцями; оволодіння досягненнями індійського культурного регіону; виявлення інтересу до культури Індії.

Предметні компетентності: ознайомити учнів з шедеврами архітектури Індії та їх характерними рисами. Узагальнювати основні характерні риси мистецтва індійського культурного регіону.

Розвивати вміння учнів аналізувати та порівнювати твори мистецтва індійського культурного регіону, розвивати вміння висловлювати власні мистецькі враження від творів мистецтва.

Виховувати інтерес до індійського мистецтва.

Наскрізна змістовна лінія: «Громадянська відповідальність»

Тип уроку: урок-подорож

Оснащення уроку: мультимедійна дошка, мультимедійна презентація.

Методи і прийоми: бесіда, демонстрація наочності, випереджувальне завдання, практична діяльність учнів, педагогічне спостереження.

Форми організації: дослідження, практична робота, випереджувальне завдання.

Терміни і поняття: чайтья, вихара, ступа і стамбха.

Твори мистецтва для аналізу: Тадж-Махал, Кандар'я-Махадева, Джамі Масджид, Кхаджурахо, Ступа в Санчі

Міжпредметні зв'язки: література, географія, історія.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент.

II. Актуалізація опорних знань

1. Робота з картою

– Покажіть на карті Індію. *(Індія - одна з самих густонаселених країн в світі. На площі, що займає всього 2.42 відсотка території земної кулі, проживає 15 відсотків світового населення, яке називають індусами та індійцями. Численні нації й народності, що мешкають в Індії, розмовляють різними мовами й діалектами. Державна мова – хінді, друга державна мова – англійська. В Індії представлені змішані найрізноманітніші культури).*

2. Бесіда

– Що ви знаєте про Індію, як країну релігійної толерантності? *Індія – країна релігійної толерантності, походження таких світових релігій, як буддизм та індуїзм, що сповідує більшість населення із ними співіснують іслам, християнство, різні вірування. Індійське мистецтво протягом свого існування позначене тісним зв'язком з панівними в різних періодах релігійними системами. Майже всі його пам'ятки, що дійшли до наших часів, мали релігійний характер: літературні твори, архітектурні, скульптурні, живописні шедеври, навіть славнозвісні індійські танці. Безперечно, в країні існувало і світське мистецтво, але основними свідченнями щодо нього залишилися тільки літературно-історичні описи. Самі пам'ятки не збереглися, адже відрізнявся навіть використовуваний для будівництва матеріал: камінь — для релігійних святинь; дерево, цегла та глина — для світських споруд. Пріоритет релігії в індійській культурі яскраво виявився у сфері мистецтва. [2, с.151]*

–Що ви можете розповісти про індійську скульптуру? У Давній Індії скульптура була одним із провідних видів мистецтва. На території країни існувало кілька регіональних шкіл скульптури, серед яких найбільшими були гандхарська, матхурська та школа Амараваті. Окрім зображень божеств, індійські митці створювали чимало статуй царів і цариць, які зазвичай розташовували в храмах навколо головного бога. Статуї царя Крішні і двох його дружин, які можна побачити в храмі Тірумалаї, вважаються вершиною мистецтва бронзової скульптури. Шедеврами тамільського мистецтва є бронзові фігури Шиви, який танцює, більша частина яких датується XI ст. У художньому стилі гандхарської школи поєднувалися буддійські, греко-римські та середньоазійські традиції. Саме тут були створені перші зображення Будди. У матхурській школі особливого значення набула не лише релігійна тематика (фігури індуїстських божеств та Будди), а й світська (фігури правителів, визначних осіб). Твори школи Амараваті загалом відповідають буддійському мистецтву, їх відрізняють витончене зображення людських фігур та виразна життєвість сюжетів. [3, с.18]

–На які типи культових споруд поділяється індійська архітектура? Буддійська архітектура Індії становить три типи культових споруд: ступа(монументальна поховальна будівля), чайтья (молитовня) і віхара (монастир). До найдивовижніших буддійських пам'яток належать печерні храми й монастирі, що видобувалися глибоко в скелях.

III. Повідомлення теми і мети уроку

Сьогодні на уроці продовжуємо здійснити подорож Індією й знайомитися з шедеврами світової архітектури та скульптури.

IV. Вивчення нового матеріалу. Віртуальна подорож.

1. Вступне слово учителя

Буддизм завжди заохочував будівництво культових споруд: храмів (чайтья), монастирів (вихара) і меморіальних комплексів (ступа і стамбха). Ступа (похоронний пагорб) як один з найдавніших типів культових будівель зовні нагадував купол сучасного планетарію. Головним призначенням ступи було зберігання священних реліквій Будди.

2. Випереджувальне завдання.

1 зупинка. Ступа в Санчі

Ступа в Санчі – один з найвідоміших архітектурних комплексів Індії, за переказами споруджений на місці поховання Будди. З вершини ступи в небо спрямований золотий шпиль з нанизаними на нього трьома парасольками, що має символічний зміст. Шпиль – це вісь Всесвіту, Світове древо, що з'єднує Небо і Землю, а парасольки – три небесні сфери, три ступені сходження до нирвани, особливому стану просвітління, відмови від земних пристрастей, досягненню вищого порядку – Абсолюта. Навколо півкулі ступи тягнуться галереї з драбинами для урочистих процесій, пов'язаних з культовими обрядами, що супроводжувалися музикою і танцями. Ворота (поставлені в середині I ст. до н. е.), прикрашені символічними рельєфами і круглої скульптурою, являють собою синтез архітектури та пластики, служать прекрасним декоративним доповненням для зовні суворою і простою за формою ступи. А фігури зображених на воротах якшин – жіночих божеств природи – визначали ідеал жіночої статури в мистецтві Індії на багато століть вперед, ставши еталоном індійської скульптури. Всі зображення розташовані таким чином, що між ними залишаються вузькі, але глибокі і затінені проміжки. Більшість сюжетів присвячено переказам і легендам, пов'язаним з життям Будди, деякі відображають історичні події. Смысловим центром воріт є Колесо Закону Будди, що символізує шлях до нирвани. Комплекс включений до списку об'єктів світової спадщини ЮНЕСКО. [1, с.50]

2. **Слово учителя.** Одним з найдавніших видів буддійської архітектури є чайтья (печерні храми), які вирубувалися в глибоких надрах скелястих гір, де відбувалися культові обряди і священні таїнства.

2 зупинка. Буддійські печерні храми в Аджанті

Печери Аджанти були створені у IV-VIII столітті до н.е зі скелі у формі підкови уздовж ріки Вагора. Вони використовувалися буддистськими ченцями як молитовні зали й монастирі протягом приблизно дев'яти століть, після чого несподівано були покинуті. Відкриті знову 1819 року. Печери пронумеровані зі сходу на захід, від 1 до 29. Сьогодні всі печери з'єднані між собою терасою, але у стародавні часи до кожної з печер вів окремий хід від набережної. Тут зберігається безліч шедеврів буддистського мистецтва. Будда тут зображений тільки в символічній формі. В інших печерах розташовуються барвисті фрески і статуї, що зображують життя (й колишні життя) Будди. Фасади храму прикрашені рельєфами і скульптурними групами, які не залишають відчуття відчуженості від життя. Навіть смерть сприймалася не як трагедія, а лише захоплюючу подорож, за яким наступає нове народження і нова щасливе життя. [4, с.62]

3 зупинка. Чайт'я в Карлі

Чайт'я в Карлі – найбільший печерний храм, розташований на глибині 40 м. Його довжина – 37,8 м, ширина – 14,2 м, висота – 13,7 м. Потужні колони, по 15 в ряд, ділили зал на центральний і два бічні нави. З особливою ретельністю був прикрашений вхід в чайт'я, обрамлений величезною килевидною аркою, оточений більш дрібними арочками. Світло проникало в напівтемну залу через «сонячне вікно», що нагадує розетку готичного собору. Багатоступінчастість індійських храмів символічно передає ідею поступового сходження до неба. Їх структуру становили багатоколонний зал або галерея для релігійних обрядів, закриті приміщення (притвор) і святилище – головна частина храму, увінчана високою вежею. [5, с.327]

3. Слово учителя. Індійське храмове зодчество представлено багатьма видатними пам'ятниками, серед яких особливе місце належить храму Кайласанатха (Шиви) в Еллоре. Це архітектурний шедевр світового значення, перлина індійського зодчества. Хоча храм є наземним спорудженням, насправді він, подібно статуї, був висічений з суцільної скелі.

4 зупинка. Кайласанатха в Еллоре

Кайласанатха в Еллоре за величиною і міццю можна було б зіставити з грецьким Парфеноном або скелястим храмом цариці Хатшепсут в Давньому Єгипті. Один з майстрів, глянувши на створене диво, залишив напис: «Чудово! Я сам не розумію, як це сталося, що я зміг побудувати його!» Розкішне скульптурне оздоблення храму створює враження живого організму, що вміщує всю різноманітність навколишнього світу. Фігури левів, слонів, тигрів, подібно атлантам і каріатидам, несуть на собі храм. Прекрасний фриз на фасаді із зображенням слонів, у яких виліплені лише груди, передні ноги і голова, а хоботами вони беруть лежачу перед ними їжу. Храм Кайласанатха в Еллоре по праву вважається одним з найбільш вражаючих творів мистецтва Індії. [7, с.98]

5 зупинка. Комплекс Кхаджурахо

Величезний храмовий комплекс Кхаджурахо знаходиться на території Центральної Індії. Його будівлі відносяться до кінця десятого початку одинадцятого століття. У комплекс входить близько 80 споруд, але до наших днів дожило, на жаль, всього 24 будівлі. Цей комплекс будувався за наказом правителів з династії Чанделла. Храми Кхаджурахо були побудовані з пісковика, що є чудовим сплавом архітектури і скульптури. Розташовуючись на відкритій території, храми не мають стін, які б їх оточували. Високі цоколи з найбагатшим різьбленням є основною рисою, що характеризує їх. Ці храми унікальні ще й тим, що в них розташовуються настінні кам'яні скульптури і композиції. Вони є найвідомішими в усьому світі. Їх популярність полягає в пікантності і відвертості. [6, с.82] Кандар'я-Махадева є найбільшим і багато прикрашеним індустським храмом західній частині храмового ансамблю Кхаджурахо. Храм споруджений в XI столітті і був присвячений богу Шиви. Має висоту 31 метр, вхід в храм прикрашений витонченою аркою, прикрашеною кам'яними зображеннями небесних істот. Сама будова зображує гору Шиви Міру. По периметру шикхари знаходяться 84 колони у вигляді шпилів. У самому святилищі храму поставлено

мармурове зображення Шиви, який є одним з основних богів в індуїзмі. Внутрішні і зовнішні стіни храму оформлені скульптурами. Виявлений цей храм був європейцями в 1906 році, Храм Кандар'я-Махадева служить прикладом храмової культури Індії Середньовіччя, який включений до списку об'єктів світової спадщини ЮНЕСКО. [1, с.50]

4. Слово учителя. Завоювання Індії мусульманами призвело до виникнення великих централізованих держав – Делійського султанату С (XIII ст.) і імперії Великих Моголів (XVI-XIX ст.). В архітектуру все активніше починають проникати мусульманські традиції, органічно поєднуються з національною самобутністю індійських майстрів. Саме в цей час в Індії складається особливий архітектурний стиль, що відрізняється монументальністю і своєрідним декором. На півночі почалося широке будівництво нових культових споруд, пов'язаних з ісламом, – мінаретів, мечетей і мавзолеїв.

В архітектурі дотепер історичними пам'ятками вважаються Тадж Махал в Агрі, мечеть Джамі Масджид в Делі.

6 зупинка. Тадж-Махал в Агрі

Мавзолей Тадж-Махал розташований в північній частині Індії, в місті Агра. Він був побудований за наказом падишаха Шах-Джахана на згадку про його померлу дружину Мумтаз-Махал. Падишах належав до династії Великих Моголів, які вели своє походження від знаменитого Тамерлана. Будівництво Тадж-Махалу тривало 22 роки. Згодом тут, поряд із коханою дружиною, був похований і сам Шах-Джахан. Усипальня збудована з мармуру. Поверхня будівлі інкрустована тисячами коштовних і напівкоштовних каменів, а для каліграфічно виконаних орнаментів використовувався чорний мармур. Майстерної ручної роботи, філігранно мармурове облицювання утворює чарівні тіні. Залежно від пори дня та від співвідношення світла й тіні Тадж-Махал справляє різне враження на спостерігача. У ньому немає монументальної тяжкості мавзолею, чого цілком можна було б чекати. Скоріше здається, що він лине між небом і землею: його пропорції, симетричність архітектури, навколишні сади і дзеркало вод створюють враження, від якого незліченним відвідувачам знову й знову перехоплює подих. Мавзолей Тадж-Махал, який включений до списку об'єктів світової спадщини ЮНЕСКО. Став символом неземної краси й великого кохання. [1, с.51]

7 зупинка. Мечеть Джамі Масджид в Делі

Мечеть Джамі Масджид — «мечеть, що відображає світ» — головна мечеть в Делі, розташована у Старому Делі, найбільша мечеть країни, двір якої може одночасно умістити до 25 тисяч відвідувачів. Вона була збудована за наказом могольського імператора Шаха Джахана і відкрита у 1656 році. У мечеті зберігаються кілька реліквій, зокрема Коран, записаний на шкірі оленя. Мечеть презентує державний стиль Великих Мологів. [1, с.51]

V. Узагальнення та систематизація знань учнів.

1. Практична робота.

I завдання Знайди зайве слово:

Іслам, індуїзм, буддизм, хінді, християнство.

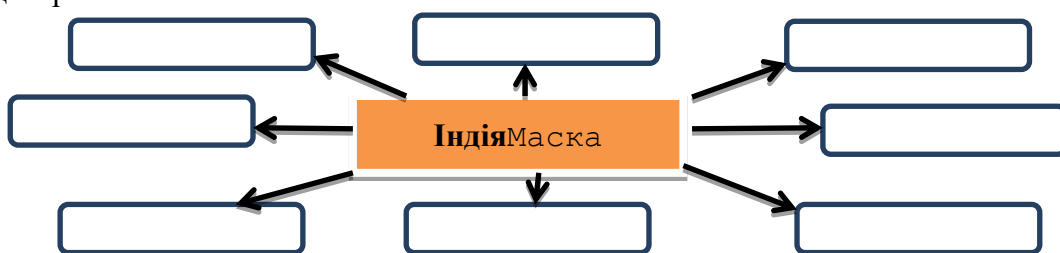
Мечеть, храм, пагоди, чайт'я, ступи.

Шива, Вішну, Брахму, Будда, Ісус.

II завдання Розробити проект рекламного буклету «Подорожуємо Індією»

2. Виконання завдання «Асоціативний куш».

Доберіть і вставте в прямокутники асоціативні слова, які співвідносяться з центральним.

Орієнтовні відповіді: буддизм індуїзм, Шива, Тадж-Махал, Кандар'я-Махадева, Джамі Масджид, Кхаджурахо, Ступа в Санчі, хінді, печерні храми.

Проблемне завдання.

Як індійські архітектори у своєрідній пірамідальній формі храму Кандар'я-Махадева зобразили священну гору Меру?

VI. Підсумок уроку. Рефлексія.

- Які релігії вплинули на мистецтво індійського культурного регіону?
- Проаналізуйте спільні та відмінні риси буддистської та мусульманської архітектури

VII. Домашнє завдання.

- Створити рекламний буклет «Індія чекає вас!»

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Л. М. Масол «Мистецтво (рівень стандарту, профільний рівень)» підручник для 10 (11) класу закладів загальної середньої освіти . Київ: Видавничий дім «Освіта». 2018
2. Теорія та історія світової і вітчизняної культури. Курс лекцій. Київ: Либідь, 1993. - 390 с.
3. Панченко В. Г. Мистецтво в контексті культури. – К.,1998.
4. Шевнюк О.Л. Культурологія. Навчальний посібник. К., 2004.С. 61-64
5. Крижанівський О. Історія Стародавнього Сходу: Курс лекцій для студ. істор. фак. вузів/ Олег Крижанівський,; Гол. ред. С. В. Головка. -К.: Либідь, 1996. -479 с
6. Подольська Є.А., Лихвар В.Д., Іванова К.А. Культурологія: Навчальний посібник.- Київ: Центр навчальної літератури, 2003, с82-83.
7. Ліванова А. І. Зустріч з Індією. –Минск 1999. -115с.

4.2. Звучання і рух Всесвіту в індійській музиці і танцях

Зайчук Аліна Олексіївна,
учитель музичного мистецтва
Черкаської спеціалізованої школи
I-III ступенів № 33 імені Василя Симоненка
Черкаської міської ради Черкаської області

Тема уроку: Звучання і рух Всесвіту в індійській музиці і танцях. Енергія космосу у музиці і танцях Індії.

Мета уроку: формування ключових компетентностей:

Компетентності спілкування державною та іноземною мовами: сприймання творів мистецтва індійського культурного регіону та їх інтерпретація.

Інформаційно-цифрова компетентність: використання інтернет-джерел для ознайомлення з матеріалами по темі уроку;

Компетентність уміння вчитися впродовж життя: формування вміння здобувати та опрацьовувати інформацію по мистецтву;

Компетентності ініціативності і підприємливості: презентація досліджень групи у формі Лепбука;

Соціальна та громадянська компетентності: ефективна співпраця у команді, розподіл соціальних ролей;

Компетентність обізнаності та самовираження у сфері культури: виховання естетичного смаку через творчу діяльність; укріплення поваги до культурного розмаїття світу та прагнення зберегти художнє надбання людства;

Компетентність екологічної грамотності і здорового життя: використання мистецтва для розуміння емоцій, почуттів та переживань.

Тип уроку: комбінований

Оснащення уроку: комп'ютер, телевизор, за необхідності роздатковий матеріал (інформаційні листи).

Методи і прийоми: коментар вчителя, бесіда, інтерактивні вправи, робота в групах, демонстрація відеоматеріалів, стимулювання активності учнів, педагогічне спостереження, індивідуальне консультування, порівняльний аналіз.

Форма організації: урок з використанням інтерактивних методів навчання: Лепбук, Воркшоп, шкала «Ні-Так».

Терміни і поняття: назви та визначення індійських музичних напрямків, назви музичних інструментів, танців.

Музичний ряд: індійська музика: рага, мантра, сучасні пісні.

Відео ряд: концертні виступи індійських музикантів, кліпи, уривки з індійських фільмів.

Міжпредметні зв'язки: образотворче мистецтво, історія, музичне мистецтво.

Хід уроку

I. Організаційний момент. (слайд 01,02)

II. Мотивація навчальної діяльності.

Сьогодні діалог культур створює чудові умови для зближення народів, а знання та розуміння культур інших народів сприяє формуванню толерантності та взаєморозуміння, надає можливості для культурного взаємозбагачення. В умовах глобалізації світу традиційна художня культура Індії набуває інтернаціонального характеру. Самобутність індійської музики і танців вже давно захопила людей по всьому світу. Музичне мистецтво Індії та неперевершений індійський танець істотно вплинули на розвиток сучасного світового мистецтва. Індійський танець взагалі не має аналогів. Тому під час ознайомлення із індійською музикою та танцями нам нудьгувати не доведеться. А індійський кінематограф, не зважаючи на прості сюжети, захопить нас красою та видовищними музично-танцювальними сценами.

III. Актуалізація набутого навчального матеріалу учнями.

Прошу представити творчі роботи, що ви підготували вдома: рекламні буклети «Подорожуємо Індією» Презентація буклетів. Оцінювання.

IV. Повідомлення теми, мети, завдання уроку.

Отже, тема нашого дослідження – ЕНЕРГІЯ КОСМОСУ В МУЗИЦІ І ТАНЦЯХ ІНДІЇ (слайд 03) Ми познайомимося з музикою та традиційними музичними інструментами Індії, з історією та основами індійського танцю, спробуємо зрозуміти причини неймовірного успіху індійського кінематографа. Результати досліджень оформимо у формі *Лепбуку*.

V. Основна частина.

Слово учителя.(слайд 04)

Сьогодні ми почнемо створювати Лепбук, що складається з трьох частин:

1. Музичне мистецтво Індії.
2. Індійські танці.
3. Індійський кінематограф.

Отже, перша сторінка – *музичне мистецтво Індії.* (слайд 05)

Музика традиційно посідала найважливіше місце в системі мистецтв Індії. (слайд 06) Як і інші види індійського мистецтва, музика і танці позначені тісним зв'язком із релігією, з релігійно-магічною практикою індуїзму.

Крім релігійної основи, індійській музиці притаманне заглиблення у сивину віків. Джерела музики сягають народних та культових обрядів, легенд, філософсько-релігійних уявлень, культурних цінностей, що існували впродовж тисячоліть.

І ще одна дуже важлива риса індійського мистецтва: всі твори художньої культури

відповідають стандартам та канонам, що зберігались поколіннями, не відходячи від національно-культурної неповторності. На індійське мистецтво мали значний вплив різні іноземні культури, але, попри це, Індія зберегла свою самобутність та національний колорит. Цікаво, що зберіглись практично всі стародавні музичні інструменти, і музиканти сьогодні грають на них відповідно до традицій.

А найбільш характерна риса художньої культури Індії полягає у синтезі різних видів мистецтва: літератури, вокальної та інструментальної музики, хореографії. Таким чином утворився оригінальний жанр – **танцювальна драма або сангіт**. (слайд 07)

Індійська класична музика здебільшого монофонічна, а при ансамблевому виконанні єдина мелодична лінія прикрашається фіксованими бурдонними звуками.

Мелодичні будови називають **рага**, ритмічні – **тала**. Раги – ладоритмічні будови, що закріплені традицією, є основними для класичної музики. З нашого погляду, це «мелодії», або «теми». Тільки вони мають глибоко продуманий філософсько-поетичний комплекс. Виконання раг відповідає певним порам року, часу доби тощо. Рага може тривати кілька годин. **Тала** – це елемент ритму.

Приблизно з XIII століття індійська класична музика поділилась на дві основні традиції (слайд 07):

- **Хіндустані** – Північна Індія;
- **Карнатака** – Південна Індія.

Традиція Хіндустані – напрямок класичної музики, що розвивався у північних районах та сформувався на основі ранньої індійської музичної традиції під значним персидським впливом. Середньовічний поет та музикант Амір Хусро розробив цілу низку мелодій, поєднуючи наспіви індійської та персидської музики.

Музика Хіндустані, на відміну від карнатської традиції, виробила свої характерні риси інструментального виконання, має самостійні інструментальні композиції.

Теми музики, що притаманні музиці хіндустані, – це романтичне кохання, споглядання природи, релігійні наспіви, що присвячуються Рамі, Кришні, Алаху.

Музичні інструменти традиції Хіндустані: **ситар, сарод, танпура, бансурі, шенай, саранги, табла**.

Карнатська музика – музична традиція південних регіонів. Вважається, що південна музика давніша за північну, бо існує документ II-VI століття, який описує достатньо досконалу музичну систему. Цей музичний напрямок містить сімдесят дві раги. Музика Південної Індії здебільшого існує як інструментальний супровід пісень. У традиції Карнатака є декілька манер виконання, найпопулярнішими з яких можна назвати варнам та кріті. Варнам спирається на літературний текст, кріті – на літературний текст та чистий вокаліз.

Музичні інструменти Карнатака – **індійська флейта (вену), готтувадьям, віна, мридангам, канджюра, гхатам та скрипка**. (слайди 09 - 15)

Вагомий внесок у розвиток музичного мистецтва Індії зробив лауреат Нобелівської премії, філософ, просвітитель, письменник, музикант і художник Рабіндранат Тагор. (слайд 16) Він, спираючись на північноіндійську традицію, втілював ідею єдності Заходу і Сходу, поєднував індійські традиції з європейськими досягненнями.

Найвідомішим у світі індійським музикантом вважається композитор, співак та віртуоз-ситаріст Раві Шанкар. (слайд 17) Його творчість сприяла популяризації індійської класичної музики у країнах Заходу. Його кар'єра музиканта тривала 60 років, а міжнародна кар'єра, згідно Книги рекордів Гіннеса, була найдовшою.

Практична робота №1. Об'єднання в групи та виконання творчої роботи.
Завдання: створення першої частини Лепбука. Обов'язкова рубрика: класичні музичні інструменти Індії намальовані власноруч олівцями або кольоровими ручками.

Інформація про музичне мистецтво Індії є за посиланням:

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D0%B4%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%BC%D1%83%D0%B7%D0%B8%D0%BA

%D0%B0

або в інформаційному листі №1.

Музичні інструменти можна знайти з посиланнями:

<http://poradu.pp.ua/nauka/47395-ndysk-muzichn-nstrumenti-strunn-duhov-udarn.html>,

https://www.google.com/search?q=%D0%86%D0%BD%D0%B4%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96+%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D1%81%D0%B8%D1%87%D0%BD%D1%96+%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8&safe=active&rlz=1C1GGRV_ruUA751UA751&tbm=isch&tbo=u&source=univ&sa=X&ved=2ahUKEwj-8ISFyZ3fAhXhsosKHZIFDUYQsAR6BAgDEAE&biw=1366&bih=657, або в інформаційному листі №2.

Друга сторінка нашого лепбуку – індійські танці. (слайд 18) Індійський танець – унікальний та самобутній, виник завдяки релігії, поєднав в собі різні види мистецтва, літературу та філософію і став справжньою танцювальною драмою.

Філософські ідеї через символіку танця втілено у статуетці «Шива-Натараджа». (слайд 19) Шива у німбі з вогню символізує рух Всесвіту, має дві пари рук у характерних жестах. Одна ліва тримає вогонь – символ очищення, друга ліва, нагадує хобот слона – символ влади. Перша права тримає барабанчик – символ пробудження, друга застигла в жесті підбадьорення. Волосся розвивається в повітрі, нагадуючи божественну енергію.

Над сторінкою Лепбуку про індійський танець ми будемо працювати в технології Воркшоп.

Практична робота № 2. Робота в групах за допомогою теджетів та інформаційних листків. (Інформ. лист № 3). (слайди 20-22)

Завдання: вивчити проблему в групі, продумати рубрики Лепбуку, виконати практичну роботу з їх виготовлення. Інформація для вивчення знаходиться за посиланнями:

<http://narodni.com.ua/tantsi/indiiskii-taniets>,

<https://vseosvita.ua/library/muzika-i-tanec-indijskij-tanec-znacenna-poz-zestiv-pozicij-ruk-mudra-manera-spivu-49027.html>,

<https://mydisser.com/en/catalog/view/315/318/14880.html>

або в інформаційному листі № 3.

Презентація роботи. Оцінювання.

Третя сторінка Лепбуку – індійське кіно. (слайд 23)

Індійські фільми демонструються на екранах приблизно 90 країн світу. Не так давно індійська кіноіндустрія відсвяткувала своє сторіччя, її центр знаходиться в Мумбаї, вона є найбільшою у світі та виробляє біля тисячі кінофільмів різними мовами.

Своєю появою Боллівуд (слайд 24), таку назву має індійська кіноіндустрія від злиття слів Голлівуд та Бомбей (стара назва Мумбаї), зобов'язаний режисерові, продюсерові, сценаристові Дадасахебу Пхальке. (слайд 25) Його називають батьком індійського кіно. За підтримки британських товаришів він створив кіностудію в Бомбеї та відзняв у 1913 році перший індійський фільм «Раджа Харішчандра». На честь Пхальке була названа найвища кінематографічна премія Індії.

Перше звукове та кольорове кіно було знято другим батьком індійського кіно Ардеширом Ірані. (слайд 26) Він був письменником, режисером, продюсером, актором, кінопрокатником, успішним бізнесменом. У 1931 році він випустив першу звукову кінострічку «Світло світу». За 25 років Ірані випустив 158 фільмів, він є родоначальником жанрового розмаїття індійського кіно, новатором у створенні фільмів різними мовами, відображенні повної картини національної культури Індії та використанні національної спадщини різних індійських регіонів.

50-ті роки стали «золотою епохою» індійського кіно. Найвідоміші зірки того часу: Радж

Капур, Дев Ананд, Діліп Кумар, Девіка Рані. (слайди 27-30)

У 1972 році на екрани більшості країн світу вийшов фільм «Зіта і Гіта». Успіхом він завдячує актрисі Хемі Маліні (слайд 31), яка відкрила нову еру індійського кіно.

Познайомтесь, Шрідеві – відома актриса та продюсер, знялась у 300 фільмах різною мовою. (слайд 32)

Індійські фільми насичені музично-танцювальними номерами, які стали своєрідною візитівкою індійського кінематографа. А перегляд фільму у індійському кінотеатрі часто перетворюється на шоу: глядачі під час танцювальних номерів встають і танцюють в проходах глядацької зали.

Актор Мітхун Чакраборті знявся приблизно у 400 фільмах та є одним з найулюбленіших та найпопулярніших акторів. (слайд 33)

Найбільш високооплачуваний актор індійського кінематографа Шахрух Кхан отримував приблизно 1,5 млн. доларів за роль. (слайд 34)

Актриса та фотомодель Айшварія Рай у 1994 році отримала титул «Міс Всесвіт». Також є офіцером французького ордену мистецтв та літератури. (слайд 35)

Перегляд відео кліпів – уривків з індійських кінофільмів. Обговорення методом **шкали «Ні-Так»**. Шкала намальовані на дошці.

VI. Вокально-хорова робота.

Розспівування.

Розучування пісні гурту «Тартак» «Індія».

VII. Підсумок уроку, рефлексія.

Дякую за позитивні емоції, що я отримала від спілкування з вами на тему мистецтва Індії. Давайте підсумуємо:

3. Ладоритмічна будова, що закріплена традицією. (слайди 36,37)

А) тала

Б) рага

В) сангіт.

2. Суто технічний танець, позбавлений смислового навантаження, має естетичний сенс.

А) нрігта

Б) нрігья

В) натья

VIII. Домашнє завдання.(слайд38)

Виконати **Практичну роботу № 3**. Закінчення роботи над Лепбуком: оформлення сторінки «Індійський кінематограф».

За відеоуроком вивчити декілька мудр та хаста, рухи головою та очима.

Список використаних джерел.

9. Індійська музика Вікіпедія [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D0%B4%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%BC%D1%83%D0%B7%D0%B8%D0%BA%D0%B0.

10. <https://www.youtube.com/watch?v=vDc0VsAiadk> історія джазу 2 серія

11. Музичне мистецтво Індії [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://ukr.sovfarfor.com/muzichne-mistectvo/137-muzichne-mistectvo-nd.html>.

12. Індійські музичні інструменти-струнні, духові, ударні [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://poradu.pp.ua/nauka/47395-ndysk-muzichn-nstrumenti-strunn-duhov-udarn.html>.

13. Індійські класичні інструменти [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://www.google.com/search?q=%D0%86%D0%BD%D0%B4%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96+%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D1%81%D0%B8%D1%87%D0%BD%D1%96+%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8&safe=active&rlz=1C1GGRV_ruUA751UA75

1&tbn=isch&tbo=u&source=univ&sa=X&ved=2ahUKEwj-8ISFyZ3fAhXhsosKHZIFDUYQsAR6BAgDEAE&biw=1366&bih=657.

14. Музика і танець. Індійський танець. Значення поз, жестів, позицій рук (мудра). Манера співу. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://vseosvita.ua/library/muzika-i-tanec-indijskij-tanec-znacenna-poz-zestiv-pozicij-ruk-mudra-manera-spivu-49027.html>.

15. Індійський танець [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://narodni.com.ua/tantsi/indiiskii-taniets>.

16. Розкрити тенденції розвитку індійського кінематографа. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://studopedia.com.ua/1_350131_rozkriti-tendentsii-rozvitku-indiyskogo-kinematografa.html.

17. Кінематограф Індії [Електронний ресурс] / культури зарубіжних країн Історія – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/glamur/indiyske-kino-vidznachaye-svoje-100-richchya-cikavi-fakti-pro-bollivud-293094.html>https://pidruchniki.com/79486/kulturologiya/kinematograf_indiyi.

18. ІНДІЙСЬКЕ КІНО ВІДЗНАЧАЄ СВОЄ 100-РІЧЧЯ: ЦІКАВІ ФАКТИ ПРО "БОЛІВУД" [Електронний ресурс] / - – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/glamur/indiyske-kino-vidznachaye-svoje-100-richchya-cikavi-fakti-pro-bollivud-293094.html>.

Потравка Лідія Іванівна,
вчитель предметів
освітньої галузі «Мистецтво»
Погребської загальноосвітньої
школи І-ІІІ ступенів Драбівської районної
ради Черкаської області

Тема: Звучання і рух Всесвіту в індійській музиці і танцях

Храмова, народна та світська (придворна) музика. Музичні інструменти: віна, ситар, сарангі, табла, бансурі. Індійський класичний танець і його основні елементи (мудра і хаста).

Кінематограф Індії: самобутність національної школи, насиченість музично-танцювальними епізодами. Болівуд – найбільша у світі кіноіндустрія. Творчість режисера і актора Раджа Капура.

слайд №1, 2

Мета: формування предметних компетентностей: ознайомитися з музичним та хореографічним мистецтвом індійського народу.

Формування ключових компетентностей:

-обізнаність: уміння оцінювати традиції, звичаї жителів Індії. Вміти характеризувати музичне мистецтво.

- комунікація: розвивати уміння працювати в групах, креативне мислення;

Формування громадянських компетентностей: виховувати ціннісне ставлення до музичного мистецтва Індії.

Обладнання: комп'ютер, наочний матеріал, поурочний план, презентація.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

Оригінальна культура Індії сягає своїм корінням у глибоку давнину. Вона поєднує звичаї, традиції народів, які проживали і проживають на її території, та різні релігії.

II. Мотиваційний момент

Слайд №3

Індія - країна загадок, чарівності і краси, де безліч способів життя зливаються в один народ. Це дивне змішення мов, звичаїв і вірувань, настільки багатогранне, що потрібне ціле життя для їх пізнання. В Індії представлені змішані найрізноманітніші культури. Країна

відрізняється неймовірною безліччю мов, релігій і етнічних груп. Можна виділити такі етнічні групи як Гінді в північній частині країни, Таміли на Півдні, Бенгали на Сході й Наги на північному сході, що говорять на різних мовах. Індія представляє яскравий приклад того, чого може досягти синтез Західного матеріалізму й Східного духовного початку.

III. Викладення нового матеріалу.

слайд №4

Музика займала одне з найважливіших місць в системі мистецтв Стародавньої Індії. Її витoki сягають до народних і культовим обрядів. Музику пов'язували з початком творення світу, його продовженням і кінцем. Музикантам відводилася роль пророків, оскільки вважалося, що тільки за допомогою музики можна піднести душу над рамками земного життя. Найбільш ранній з сформованих видів музики була етнічна, що виникла в III тис. до н.е. Подібно будь-якої народної музики, вона поєднувалася з танцем, була проста за формою і структурою, наближалася до звукоподібності.

З II тис. до н. е. з'являється традиційна (релігійна) музика, якій приписували життєві і руйнівні властивості. Вона вважалася першою мовою світу, на якому говорять і людина, і звірі, і птиці. У давньоіндійській релігійній книзі "Веди" ми знаходимо вказівку на те, що музика становить п'ятий аспект творіння. Їй присвячено окремий розділ - "Самаведа" (що в перекладі означає "веда мелодій"), на тексти якого склалися піснеспіви. Давньоіндійські релігійні гімни виконували і на тексти "Рігвед" (веди гімнів), "Яджурведа" (веди жертвопринесень), "Атхарваведа" (веди заклинань). Запис мелодико-інтонаційних осередків ведичних співів сформувалася під впливом норм стародавнього санскриту і зберегла свій вигляд до наших днів. В основі ведичних співів, що представляли собою поєднання мелосу і речитатції, лежав звукоряд в обсязі терції, розширюваний опевающими звуками зверху і знизу. Інтервал терція сприймався сакрально, так як цифра "3" позначала тріаду головних божеств: Брахма - творець, Вішну - охоронець, Шива - руйнівник.

У VII ст. н. е. з'явилися ранні форми світської класичної музики. Її основи склали "раги", яким також приписувалася здатність впливати на життя Землі і Космосу. Склалося своєрідне вчення про Рагах, що припускає підпорядкування інтонаційно-мелодичного ладу ранги її емоційно-естетичного змісту, розроблене відповідно до "расою" - староіндійської теорією про поетичні почуття, емоції і естетичних насолодах. Давньоіндійська музика налічувала 7 основних раг та 5 похідних від кожної - "Рагіна". "Рага" висловлювали стану мужності, героїзму; "Рагіна" асоціювалися з ніжністю, любов'ю і сумом. В індусів виробилося специфічне почуття сприйняття раг: наприклад, їх слух не виносив ранкову рагу, виконувану ввечері. В основі раг, створених професійними композиторами, лежала музично-інтонаційна формула, яка представляла собою поєднання різноманітних імпровізуємих мелізматичний інтонаційних ходів у вільній метриці. Звукоряд раг залежав від їх походження. Так, 5-звучний звукоряд з'явився в Рагах, написаних для тростинного музичного інструмента з чотирма отворами вгорі і внизу одним. Були також 6-ти і 7-звучні звукоряди.

Космологічні уявлення Індії торкнулися сфер вокальної та інструментальної музики. Особливою місією наділявся співочий голос, здатний виражати, на думку древніх музикантів, дух, красу і мудрість. У ньому бачили 5 якостей: земне (що дає надію), водне (п'янке, заспокійливу), вогняне (подразнюючу, що збуджує), повітряний (піднесене), ефірне (казали, переконливе). Символом людського голосу був перший інструмент - флейта. Сакральний зміст полягав в самому зовнішньому вигляді музичних інструментів. Так, наприклад, 12 частин грифа струнного інструменту ектара сприймалися відповідно до кількості місяців, а 5 його струн - з числом відомих у той час планет, форма деки порівнювалася з поверхнею Землі, яка тоді плоскою. Певні інструменти зв'язувалися з функціями їх богів-творців. Наприклад, атрибутом бога Шиви вважався барабан, символ творення. Шиву зображували танцюючих і стукає в барабан, коли він створював Всесвіт. Шиві приписувалося винахід інструменту вина, який постійно супроводжував богиню знань і покровительку мистецтв Сарасваті. У бога Вішну атрибутом була морська раковина.

2. Музичні інструменти стародавньої Індії

слайд №5.6.7.8.9.

Ударні іструменти. Найважливіше місце серед музичних інструментів Стародавньої Індії належало ударним. Майстри створювали металеві тарілки, гонги, барабани. Барабани обтягували шкірою або пергаментом, які попередньо обробляли спеціальними відварами з рису і трав. Завдяки такій вичинці досягалося м'яке і насичене звучання. Але перше місце серед ударних інструментів зайняли мембранні інструменти. Найпростіший тип, який ближче всього нагадує загнуту ударну платівку - великий бубон, що складається з круглої рами, на яку натягнута овеча шкіра. Цей інструмент вживається жебраками. Той же принцип дає поширений по всій Індії і Цейлону відкритий барабан у формі усіченого конуса, в який іноді вставляються металеві пластинки, на зразок нашого тамбурина. Свого роду перехід від відкритого барабана до закритого представляє своєрідний сінгалезській інструмент з глини. Широкий кінець його обтягнутий барабанної перетинкою. Граючий тримає його під пахвою лівої руки і вдаряє по ньому правою рукою. За бажанням він може лівою рукою закривати і відкривати отвір вузького кінця. Кінцевим результатом цього розвитку є закритий барабан. Величезна різноманітність типів цього інструменту, з яким ми зустрічаємося в Індії, вказує на його виключно важливу роль в музиці. Не кажучи про війну, процесіях і культових діях, де його густий і далеко несеться звук природно забезпечує йому визначне місце, навіть в індійській концертній обстановці, при акомпанування співу, барабан обов'язковий. Всі форми цього інструменту можна, грубо кажучи, підвести під дві групи: односторонні і двосторонні барабани.

До перших належить "нагару" - дуже древній індійський інструмент, про який згадується ще в санскритському епосі, що нагадує наші литаври. При процесіях і театральних виставах до нього часто прив'язується інший барабан поменше. Граючий носить їх на лівому стегні і б'є по них паличками. Попарно вживається та іншої односторонній барабан, "табла", який, також як і нагару, має металевий корпус; "Бамьяна", тобто лівий барабан, має корпус, видовбаний зі шматка дерева. У Бірмі і в Сіамі часто зустрічаються кубкоподібні барабани, різної величини. Середнє місце між односторонніми і двосторонніми барабанами займає культової інструмент, корпус якого складається з двох черепних коробок. Цей барабан, який грає обертає однією рукою так, що прив'язаний до нього металеву кульку по черзі вдаряє по перетинкам, вживається в Бенгалії в тантричний культ. Той же спосіб гри застосовується і на барабані, що має форму пісочного годинника. Цей барабан - один з головних атрибутів бога Шиви, і вживається в його культі. Корпус двосторонніх барабанів складається зазвичай з порожнистої обрубка дерева, обтягнутого з двох сторін шкірою тварини. У деяких випадках корпусу надається форма подвійного усіченого конуса, як в бенгальських "м'рданг" і "дхолак". Перетинки в останніх двох інструментів різного діаметру і по-різному налаштовані. Зазвичай менша перетинка дає верхню октаву, квінту або кварту більшою перетинки. Налаштування проводиться за допомогою системи ременів або шнурків, які натягаються вставленими під них круглими дерев'яшками, а також за допомогою суміші з клею і залізних тирси, яка намазується у формі кола на центр перетинки. На концертних барабанах грають тільки пальцями, і індус досягає абсолютно незрозумілих для європейця ритмічних і звукових ефектів.

Струнні інструменти. Хоча індійська музика має свої корені в музиці самих індійських племен, вона отримала сильний поштовх від знайомства з середньо-азійською музикою, привезеної разом з афганськими, перськими володарями. Відповідно збагатився і склад музичних інструментів, особливо струнних, і ми зустрічаємо інструменти, які до теперішнього часу вживаються в Персії або Аравії, як наприклад: "есрар", "сітар", "сарінда" і т. д.

На цілому ряді струнних інструментів грають за допомогою смичка. Багатьма дослідниками батьківщиною смичка вважається Індія і передбачається, що він походить від цибулі, також як і самі струнні інструменти. За іншим припущенням смичок стався від пилки для добування вогню. На "вина" і споріднених їй інструментах грають без смичка, пальцями або плектроном.

Поряд з головною масою струнних інструментів, які представляють собою різні ступені

однієї і тієї ж еволюції, слід вказати на два типи, які стоять окремо. Перший - Камишева цитра племені Канда з Читтагонга в східній Бенгалії. Вона має форму плиту з двадцяти трьох відрізків очерету, скріплених між собою; від них спереду і ззаду відокремлені струни, підняті вставленими під них паличками; середні чотири струни розщеплені. Незважаючи на свою первісність, цей інструмент походить від ще більш простого початкового типу, поширеного, головним чином, в Індо-Китаї та Індонезії і що складається з одного відрізка бамбука або очерету, від якого відокремлюється підрізана тонка смуга, піднесена паличкою. Цей інструмент, настільки ж первісний, як і цибуля, не став родоначальником такого ж різноманітного сімейства. Однак він еволюціонував у бірманський концертний інструмент "мі-гіяун" (т. є крокодил), в якому первісна бамбукова трубка, що служила одночасно грифом і резонатором, замінена лодкообразним порожнистим корпусом з тикового дерева.

Найпопулярніші струнні щипкові - вина і ситар. За ніжний і багатий відтінками тембр провину називають царицею струнних. У цього інструменту два круглих резонатора: один, дерев'яний, - біля основи, а інший, зроблений з видовбаної гарбуза, - біля грифу. Другий резонатор створює ефект об'ємного звучання. Ситар із влаштування нагадує провину. Крім щипкових в Індії існували й смичкові струнні. Перш за все, це сарангі - прямокутний інструмент, верхня частина якого обтягнута шкірою. Сарангі влаштований досить складно. Крім трьох-чотирьох основних, ігрових струн у нього є ще й додаткові, резонуючі струни (двадцять п'ять - тридцять), розташовані під ігровими. Смичок не стосується резонуючих струн, але під час музикування вони також коливаються, що надає звучанню специфічне забарвлення. Індійські музиканти навіть порівнюють звуки, що видаються сарангі, з людським голосом.

Духові інструменти. Індійські флейти, роги і труби не досягли тієї висоти розвитку, якої відрізняються струнні інструменти. Їх початок слід шукати в деяких формах, вироблених самою природою. Кілька таких примітивних інструментів збереглося до наших днів. Так наприклад, ріг бика вживається в Гароїмі побуті в різних областях Індії. Особливо почесне місце займає раковина "Шанкх", родоначальниця труби. Звукові можливості цього інструменту були відкриті людиною ймовірно тоді, коли він витягав пальцями м'ясо з раковини і дув у неї, щоб полегшити собі цю роботу. Як військовий інструмент, "Шанкх" описується в древніх індійських білинах. Зараз вона грає важливу роль при культових діях. Її, також як і дзвону, приписують силу, здатну прогнати злих духів. Тому вона і красується в руці Вішну і допомагає йому в боротьбі з нічними демонами. За прикладом бичачого рогу виготовляються металеві роги, як наприклад, мідний ріг з Кочина. Він роз'ємний і має форму півкола або латинського S. Як військовий ріг, він з давніх пір поширений по всій Індії. Зараз він вживається переважно в храмах. Інший металевий роз'ємний ріг з строкато розмальованої тонкої міді вживається йогами для залучення уваги перехожих. Подальший розвиток роги представляється у вигляді прямої труби. Вживання цього інструменту, також як це було в середні століття в Європі, надається виключно музикантам за княжих дворах чи жерцям при богослужінні. Звивини "Шанкх" привели до винаходу труби з одного петлею. Цей інструмент дуже схожий на прості європейські труби і вживається, як і попередній, переважно при богослужінні. У колишній час звук цієї труби супроводжував спалення вдів.

На відміну від металевих труб, флейта - улюблений духовий інструмент нижчих каст. Її походження губиться в тумані сивої давнини, коли наші далекі предки висмоктували і нерідко видували мозок з кісток тварин. Може бути, що вживається до цих пір в Тибеті дудка з людської гомілкової кістки є пережитком родоначальника цього класу інструментів. Очеретяна флейта зазвичай пов'язують із пастушачої життям.

Божественний пастух Крішна майже завжди зображується грає на цьому інструменті. Різновиди очеретяних флейт зустрічаються у всіх частинах Індії. Часто звукові можливості збільшуються з'єднанням двох інструментів таким чином, що повітря приводиться в вібрацію в обох стовбурах флейти одночасно. Можливо, що цей тип інструменту прийшов до Індії із західної Азії, де він був відомий уже в дуже древній час. Флейта супроводжує багато подій в житті сільського населення, радісні й сумні: вона не тільки кличе до веселих танців, але в

багатьох місцях її звук супроводжує і небіжчика на останньому шляху.

З класу флейт виділилися язичкові інструменти, в яких струмінь повітря вводиться і регулюється за допомогою язичка з металу, очерету або пальмового листа. Цей тип більше всього схожий на європейські кларнети або гобої. Однак, на відміну від європейських інструментів, вони вживаються, зважаючи на їх різкого звуку, в процесіях або музичних виставах під відкритим небом.

Особливий рід волинок вживається заклинателів змій. Вони складаються з порожнистої гарбуза, в яку вставлена пара закритих очеретяних флейт. Граючий вдмухує струмінь повітря на гарбуз і пальцями обох рук відкриває і закриває отвори флейт. На Цейлоні гарбуз замінюється кокосовим горіхом. На тому ж принципі побудована ассамська волинка, яка в решті Індії не зустрічається, але поширена по всьому сходу і південно-схід Азії.

Танці в Індії охоплюють широкий спектр форм танцю, починаючи від стародавніх класичних або релігійних народних танців до сучасних стилів. Три найвідоміших індійські божества, Шива, Калі і Крішна, як правило, представлені в танці. Існують сотні індійських народних танців, таких як Бгангра, Бігу, Самбалпура, Чхау і Гарба, а також інші танці представлені на регіональних фестивалях.

Найвідомішими індійськими народними танцями є бхангра в Пенджабі, біху в Ассам, чхау в Західній Бенгалії, Джаркханді та Орісса і гхумар в Раджастані. Індійською національною академією музики, танців і драми надала статус класичних восьми танцям. Це: бхаратанат'ям[1] штата Таміл-Наду, катхак в Уттар-Прадеш, катхакалі[2] и мохіні-аттам в Кералі, кучипуді в Андхра-Прадеш, маніпурі в Маніпурі, одіссі в Оріссі і саттрія в Ассамі.[3] Доволі багато в Індії регіональних народних танців. Їх застосовують в різних випадках, наприклад, на весіллях, місцевих громадських заходах, або ж зборі урожаю чи початку мусону.

В індуїзмі, танці завжди відігравали важливу роль в побуті, часто танець являв собою як версію молитви, в інших випадках його поєднували з міфологічним темами з уяви індійського суспільства. Також не дивно, що в Індії величезну кількість класичних танців, розроблено саме з елементами гри. Танець є одним з найрозвиненіших форм мистецтва в Індії. Часто, навіть незначні рухи і вирази обличчя несуть якесь символічне значення. Класичні танці, як правило, покладені на літературну основу, або ж черпають мотиви саме з літературних першоджерел.

слайд №10

Індійський класичний танець відкриває перед нами світ, раніше недосяжний для наших органів чуття. Танець тісно пов'язаний з двома чільними богами індуїзму — Шивою та Крішною — і має святі виміри, в яких віддзеркалюються його витoki як ритуального дійства у храмі для прославлення богів. У давньому трактаті «Бхарата» Натія Шастра, тобто в підручнику танцю Бхарата, про нього згадується як про жертвопринесення богам, очищення душі, шлях до спасіння та вияв волі небес через тілесну оболонку. Разючий вплив виконання індійського класичного танцю досягається сьогодні завдяки його пластичності, симетричній красі та стилізованій грації. Скоряючись складному ритмові, танцюрист (він або вона) виконує хвилясті рухи, аж поки не застигає в позах, непідвладних часу, нагадуючи собою статую.

ЧУТТЄВІСТЬ І ДУХОВНІСТЬ

В індійському танці поєдналися чуттєвість і духовність. З допомогою динаміки людських форм танцюрист втілював у танці безсмертя духу та благородство почуттів. У трактаті «Бхарата» зазначено, що танець має починатися після молитви. Звук має завмерти в горлі, настрій (бхава) передається поглядом, і тільки ноги відбивають такт (тала). Погляд пильнує за руками, за поглядом іде настрій, а далі з'являється запал (раса). «Говорять, що ідеальний глядач розкошує цим запалом або радше цей запал виявляється через нього. Такі класичні форми танцю, як Бхарата Нат'ям, Одіссі чи Катхак, то своєрідні дзеркала, в яких віддзеркалюється духовний стан глядача».

У класичному танці розрізняються суто танцювальні моменти (нрітта) та мімічні й виконавські жести (нрітія). Танцюрист використовує своє тіло для драматичного тлумачення

(абхінайя), а обличчя та руки здебільшого для двох способів виконання — реалістичного (локадхармі) та стилізованого (натіядхармі). Останній спосіб, особливо вдячний для гри уяви, дає знавцям щире естетичне втіху.

Легендарна виконавиця танцю Бхарата Натіям танцюристка Баласарасваті вважала, що суть драматичного тлумачення — стриманість і гідність. На її думку, «навіть під час найщирішого сміху є обмеження рухові губів, навіть у мить найбільшого подиву є межа рухові очей, навіть у розпалі любовної гри танцюристка тримає бюст нерухомо і передає почуття рухами рук та виразом обличчя. Саме в цій скромності, стриманості й гідності Бхарата Натіям черпає свій ритуальний характер».

ЗАСТИГЛИЙ У ЧАСІ

На відміну від живопису, скульптури чи театру, панівні форми танцю в сучасній урбанізованій Індії ще не враховують еволюції нашої епохи. Протягом сторіч індійські танцюристи вдаються до зображення витівок Крішни та настроїв архетипних героїнь (найїкас). Чому ж індійський танець так неохоче вписується в наше сьогоднішнє? Можливо, тому, що він прагне, головне, стати поза часом. На відміну від сучасної західної хореографії, яка намагається структурувати просторову горизонталь, класичний індійський танець розгортається вздовж вертикальної осі. Насичена жестикуляцією мова його рухів зовсім не відповідає вимогам свободи, потрібної для дослідження простору. Індійський танець радше прагне переміщення в часі, переходу від ритмізованого часу до часу нерухомого, втіленого в якійсь позі. “

Однак, якщо панівна культура танцю в сучасній Індії прагне віднайти творчу наснагу та свіжість, їй, можливо, треба буде переоцінити деякі цінності, відкритися до свободи творчості, досягти нового синтезу. Дехто з танцюристів та незалежних хореографів вже спробував перекинути місток між зануренням у традиції і досвідом сучасного життя. Хто намагається оновити репертуар, хто черпає натхнення самотності в незліченних формах народного танцю в Індії або нарешті насмілився поєднати індійські та західні танці.

Таких людей небагато, але вони дають підставу сподіватися, що найближчими роками вічний дух індійського танцю збагатиться новими творчими здобутками в царині танцю, причому без того, щоб скидати з постаментів Сарасваті чи Ганеша. Подібно до танцюристів, які демонструють гнучкість і грацію свого тіла, індійська хореографія стане гнучкішою, від чого тільки виграє.

слайд №10

В індійському танці є важливими не тільки пластика тіла, але й рух кожного пальця, жест, погляд, що розкривають зміст танцю. Мета танцю — занурення глядача у стан екстазу, у якому розчиняється реальність світу. Це — своєрідний гіпноз. Погляд танцівниці постійно спрямований на глядача. Кожна сюжетна ідея розглядається з точки зору різних настроїв. Аура чарівності сприяє розумінню суті давніх оповідей. Цей стан підтримується за допомогою вокального й інструментального акомпанементу. Абеткою танцю у давніх індійських трактатах проголошено 108 поз Шиви, що зветься карали. Із каран індійський танцівник складає своєрідні комбінації, основу танцювальної композиції, — ангахарами. Окрім цього, танцівник має досконало знати мудри (різноманітні позиції пальців) та хаста — жести рук, а також численні канонічні рухи очей, шиї, голови й інших частин тіла.

За допомогою мудр виконавець здатний зображувати не лише різні предмети, але й будь-яку дію, емоції й абстрактні поняття. Ця своєрідна мова жестів містить більше ніж 500 символів-понять. Завдяки положенню рук щодо тіла, чергуванням і комбінаціям жестів, що виконуються однією або обома руками, танцівник може передати будь-що.

слайд №11,12.

Руки очей, брів, голови та шиї танцівника, зливаючись з іншими компонентами танцю, підпорядковані єдиній меті — максимально виразно й емоційно насичено показати події згідно зі сценарієм вистави. Обов'язковим є бездоганне виконання кожного руху. Замість слів, що лунають зі сцени, індійські глядачі сприймають пластичні комбінації, перетворені мистецтвом танцівника на фрази, репліки, монологи й діалоги. Отже, завдяки мудрам

індійський танцівник відтворює літературний текст драматургічного твору.

Жестикуляційний код складається з 24 хаст, що самі по собі нічого не означають: адже це лише символи, подібні до літер будь-якої абетки. Вони набувають сенсу тільки в поєднанні, у певному контексті та у зв'язку із дією, що відтворюється. У такий спосіб хаста набуває значення слова — іменника, дієслова, прикметника і навіть приставки, суфікса або закінчення множини. У результаті хаста переходять у мудри.

Деякі мудри, завдяки виразності й образності, розшифровуються досить просто. Наприклад, мудра «небо» та вказівний займенник «цей» утворюються двома піднятими вказівними пальцями. Решта мудр має суто символічну функцію. Дієслова («бути», «мати»), прислівники («зараз», «завжди»), іменники («щастя», «краса») також позначають за допомогою символічних мудр. Усі власні імена (Шива, Панжалі, Хануман, Сита, Равана та ін.) позначають умовними мудрами, що не мають зовнішньої подібності до особи, яку означають.

Хаста прана — це ті рухи рук і пальців, що наділяють сенсом жести, наприклад:

- пальці, що ворухаються, показують світло місяця, пристрасть кохання, іскри;
- похитування рукою зі згинанням зап'ястка — це вухо слона, політ птаха, річка, окрик: «Геть із дороги!»;
- хвилеподібні коливання руки рухом зап'ястків — це хвилі, риба;
- роз'єднання рук — давати, цвітіння, квіткові стріли Шиви;
- роз'єднання пальців — розмова;
- струшування руками — політ бджоли, гнів, сяйво, блискавка, волосся, що розвівається;
- круговий рух зап'ястка — лоза, гола зброя, світ.

Наприклад, найпростіший жест «патака» (випростана долоня із зігнутим великим пальцем) має більше ніж 40 значень. Звісно, є також жести, що мають лише 2—3 значення. Згідно з трактатами, для того щоб танець «заговорив», танцюристи використовують 24 рухи голови, 6 рухів бровами, 26 рухів очей. Наприклад, коли брови підняті, зіниці рухаються з боку в бік, а голова при цьому ледве нахилена,— це кохання. Коли шия рухається спочатку назад, потім уперед — це означає бесіду, пояснення. Той самий жест для індійця і європейця може мати різний зміст. Вивчаючи мову індійського танцю, доводиться позбуватися стереотипів. Наприклад, у індусів не заведено «тримати дулю в кишені», навпаки, її виставляють на показ: жест «фіга» у тлумаченні індійців означатиме, що ви доїте корову або фарбуєте очі.

Якщо перекласти слова російської пісні «Во поле березка стояла, во поле кудрявая стояла» мовою індійського танцю, отримаємо зовсім інший «текст»: «Іде полем самотня дівчина, сумна. Поле велике, на полі трава росте, траву вітер колише. І стоїть посередині поля самотнє дерево, листям шарудить. Підійшла дівчина до дерева, обійняла його і подумала: „Самотні ми з тобою, бідолашні“».

Танцюрист не зобов'язаний докладно відтворювати у танці текст пісні, під яку танцює, він може обрати з неї єдину фразу та щоразу її повторювати, а співакові доведеться співати її кілька разів поспіль. Гра актора залежить від того, як він зобразить зміст. Головне — гармонія виразу обличчя та рухів його частин, а також рухів тіла, жестів рук і пальців. Ноги в індійському танці беруть участь тільки як музичний інструмент. Жодного змісту ногами танцюрист не передає, на них надягають 50—300 бубонців. Від рівня майстерності танцівниці залежить кількість бубонців на ногах. Танцюрист-початківець не впорається з вагою у 1,5 кг. Саме стільки можуть важити 300 бубонців. Поціновувачі інтелектуального кінематографа зверхньо ставляться до індійського кіно. Справді, індійські актори більше «працюють обличчям», ніж європейські. Справа тут не у відсутності таланта: актори просто доповнюють свої жести мімікою. Як це не парадоксально, але індійці вважають, що саме у такий спосіб актор краще передає зміст своїх слів.

В Індії мистецтво танцю розвинене краще, ніж у будь-якій країні світу. Функціонують численні школи й інститути класичного танцю, організовуються виступи популярних артистів, танцювальні мелодії незмінно посідають верхні щаблі хіт-парадів. Танці Індії — невід'ємна частина її культурної спадщини, що пов'язує минуле та сьогодення.

слайд №13

слайд №14

Індія є найбільшим у світі виробником фільмів. Забезпечення 100% прямих іноземних інвестицій зробило індійський кіноринок привабливим для іноземних компаній, таких як 20th Century Fox, Sony Pictures Entertainment, Walt Disney Pictures і Warner Bros. Податкові пільги сприяли буму мультиплексів (багатозальних кінотеатрів) в Індії. До 2003 року як мінімум 30 кінокомпаній мали лістинг акцій на Національній фондовій біржі Індії.

Днем народження такого культурного феномену, як Болівуд, можна вважати 7 липня 1896 року, коли у самому центрі Мумбая, а саме у готелі Воткінс, був представлений короткометражний фільм братів Люмієр. Ця грандіозна подія, що викликала захоплення публіки, немовби передбачила незвичайний, парадоксальний успіх індійського кіно, коли квитки на прем'єри бронюють заздалегідь. Болівудська кіноіндустрія зобов'язана своїм розвитком своєму співвітчизнику – Говінду Фальку. Індійський художник-пейзажист, фотограф-портретист, також археолог і бізнесмен, він серйозно вирішив знімати кіно, коли в Лондоні переглянув "Життя Христа". За підтримки британських знайомих створив професійну студію в Мумбаї, тоді ще Бомбеї, і випустив перший фільм "Раджа Харішчандра" в 1913 році. Подібно тому, як театральне мистецтво Заходу мало своїм джерелом релігійні містериї, перший фільм національного індійського кіновиробництва відображав перипетії національного епосу "Махабхарати".

Радж Капур — знаменитий індійський актор, режисер, сценарист, продюсер, відомий також як «індійський Чарлі Чаплін», «батько індійського кіно», «блакитноокий король Сходу», «товариш Бродяга», «індійський Петро І». Популярність здобув завдяки виходу у світ фільмів «Бродяга» та «Боббі» (виступив як режисер). За вагомих внесок у кіноіндустрію удостоєний зірки на Голівудській Алеї Слави під номер 7080. Радж Капур народився 14 грудня 1924 року в Пешаварі в сім'ї видатного актора і театрального діяча Прітхвіраджа Капура і Рами Прітхвірадж Капур. Свою першу роль в кіно Радж Капур зіграв у 1935 році у віці одинадцяти років. З ранніх років грав на театральній сцені в театрі свого батька «Prithvi Theatre», проявивши здібності до імпровізації, емоційність і темперамент.

У 1948 році Капур заснував власну студію «RK Films» і приступив до створення великомасштабної картини «Сезон дощів», з якої почалася його нев'януча режисерська слава. На батьківщині, в Індії, Радж був і залишається культовою фігурою, має неймовірне число нагород, визнаний «шоуменом тисячоліття» і вшановується як один з «піонерів» і класиків індійського кіно епохи його «Золотого Століття».

IV.Рефлексія.

Чому, на Вашу думку, невід'ємною частиною музичної культури Індії є танець? Наведіть приклади.

слайд №15, 16

V Підсумок уроку.

Тести

1. Як називається давньоіндійська релігійна книга?

- Коран

- Веди *

- Заповіт

2. Ударні музичні інструменти:

- ситар

- бубон *

- табла*

3. Духові музичні інструменти:

- ситар

-флейта*

- пунга

4. Струнні музичні інструменти:

- сітар
- скрипка *
- табла

5. Як називаються різноманітні позиції пальців та спеціальні жести в класичному індійському танці?

- мудри *
- хасті *
- вправи.

6. В індійському танці велике значення надається:

- костюмам
- позам, жестах, позиціям рук *
- місцю, де вони виконуються

7. Як називається найбільша кіностудія в Індії?

- Голівуд
- Болівуд *
- Ріхар

8. Назвіть фільми в яких головну роль зіграв Радж Капур.

- Бродяга *
- Танцюй, танцюй
- Гордість

слайд №17

Музика індійського танцю підкреслює його магічне ритуальне значення: пульсуючі та чаруючі ритми передають рух Всесвіту. Традиційний одяг і прикраси є невід'ємною частиною образу індійського танцюриста. Прикраси, грим використовують як жінки, так і чоловіки, все це дозволяє краще налаштуватися на потрібний лад.

VI. Домашнє завдання.

Підготувати відеовечір, присвячений індійським танцям та кіно.

Черниш Тетяна Олександрівна,
вчитель образотворчого мистецтва
Лихолітського навчально-виховного комплексу
«Дошкільний навчальний заклад –
загальноосвітня школа I – III ступенів»
Чорнобаївської районної ради
Черкаської області

Тема уроку: Кінематограф Індії. Болівуд – найбільша у світі кіноіндустрія. Творчість режисера і актора Раджа Капура.

Мета уроку:

Формувати ключові компетентності:

- **уміння вчитися:** самоорганізовуватися до навчальної діяльності, уміння працювати в колективі;

- **загальнокультурну:** дотримуватись норм культури мовлення, зв'язно висловлюватись; спроможність аналізувати та оцінювати досягнення індійського культурного регіону, орієнтуватися в культурному та духовному контексті кінематографії Індії, застосовувати методи самовиховання, орієнтовані на загальнолюдські цінності; виявлення естетичного ставлення до мистецтва Індії, вміння давати естетичну оцінку творам мистецтва; вміння цінувати красу, створену митцями; оволодіння досягненнями мистецтва далекосхідного культурного регіону; виявлення інтересу до духовних і моральних цінностей індійського народу;

- **громадянську:** усвідомлювати свою належність до різних елементів соціально-

культурного середовища;

- **інформаційно-комунікаційну:** використовувати інформаційно-комунікативні технології та відповідні засоби для виконання особистісних і суспільно значущих завдань; за допомогою Інтернет-джерел познайомитися з історією виникнення кінематографу Індії, творцями світового кіномистецтва та їх досягненнями.

Формувати міжпредметну естетичну компетентність:

- познайомити учнів з історією виникнення кінематографу Індії;
- сприяти формуванню стійкої мотивації до пізнання особливостей і закономірностей розвитку кіномистецтва;
- оцінювати предмети і явища, їх взаємодію, що формується під час опанування різних видів мистецтва;
- вміти проаналізувати засоби виразності видів мистецтва;
- характеризувати найкращі зразки кіномистецтва Індії;
- розвивати творчі здібності.

Формувати предметні мистецькі компетентності:

❖ **освітня (навчальна):** познайомити учнів із кіномистецтвом Індії, історією створення кіноіндустрії, зрозуміти мову кіно, познайомити з кінокомпаніями, життєвим і творчим шляхом режисера і актора Раджі Капура.

❖ **розвиваюча:** розвивати музичні здібності, осмислення сприйняття, творчі задатки учнів, зацікавленість культурною спадщиною індійського кінематографа, вміння використовувати у пошуковій діяльності різні джерела інформації.

❖ **виховна:** виховувати моральні, естетичні, загальнолюдські якості, любов до світового мистецтва, кращі якості досвідченого глядача, спостережливість, аналітичне чуття, повагу до індійського кінематографа та діячів кіномистецтва.

Вид уроку:

📌 урок сприйняття мистецтва - пізнавально-інформативний;

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Оснащення уроку:

- **обладнання для вчителя:** конспект, посібник, портрети видатних особистостей, записи відеотеки, презентація.
- **обладнання для учнів:** робочий зошит, словник.

Методи і прийоми: бесіда, коментар вчителя, демонстрація наочності, перегляд відеоролика, організація процесу сприймання, пізнавальної та практичної діяльності учнів, стимулювання активності учнів, педагогічне спостереження, порівняльний аналіз.

Словниковий мінімум термінів і понять: кінематограф, кіномистецтво, Болівуд.

Відеоряд: відеоролик: «Історія кохання Раджа і Наргіс».

Міжпредметні зв'язки: література, історія, театр, хореографія, фізика, музичне мистецтво.

Навчальний матеріал: фрагменти із кінофільмів, твори сучасного мистецтва, ватман, маркери, роздатковий матеріал.

ТЗН: комп'ютер, мультимедійна дошка, проектор.

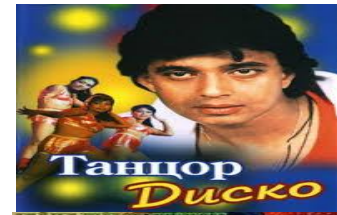
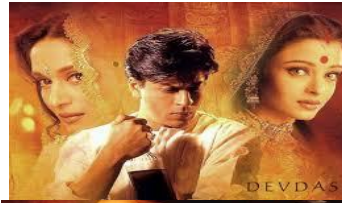
Хід уроку

I. Організаційний момент.

Привітання.

II Актуалізація опорних знань.

Доброго дня, шановні учні. Я рада вітати вас на сьогоднішньому уроці. Погляньте будь ласка на екран. Перед Вами **асоціативна головоломка «Кроссенс»**. Вона складається із 9 малюнків. Розгляньте їх уважно і скажіть чому буде присвячений наш урок.

II. Мотивація навчальної діяльності.

Оголошення теми і мети уроку.

- Перед тим, як розпочати розгляд даної теми мені хотілося б дізнатися у вас, що ви очікуєте від цього уроку, і яку інформацію хотіли б отримати? І сьогодні ми з вами поринемо у світ кінематографії Індії, дізнаємося про найбільшу у світі кіноіндустрію – Боллівуд та глибоко ознайомимося із творчістю режисера і актора Раджа Капура.

- Перед тим, як розпочати розгляд даної теми мені хотілося б дізнатися у вас, що ви очікуєте від цього уроку, і яку інформацію хотіли б отримати?

IV. Сприйняття нового матеріалу.

Учитель: Немає людей на землі, які б не любили дивитися кінофільми. Хтось – пригоди чи фантастику, що дає змогу поринути в незвідані світи, а хтось – ліричні історії. Щоб поплакати над нещасним коханням. Утім є такі, що захоплюються детективами й бойовиками, а чимало інших цінують гумор і надають перевагу комедіям, щоб відволіктися від буденності. Втім усі, переглядаючи фільм, хочуть отримати нові враження, пережити різні емоції. І кіно дає таку можливість.

Запитання:

- Який ваш улюблений індійський фільм?
- Чим він вам подобається?

Створення кіно – це складний і тривалий процес, у якому бере участь великий колектив людей творчих професій – кінематографістів.

Кінематограф – один з наймолодших видів мистецтва, який виник на зламі XIX – XX ст. Завдяки загальнодоступності й наочності він став найпопулярнішим в усьому світі. Кіно впливає на багатьох людей, допомагає дізнаватись про різні події та явища, країни й народи, дає змогу відчути цілу гаму емоцій – радість, гнів, страх, сум...

Кінематограф включає такі поняття, як **кіномистецтво** та його твори і **кіноіндустрія** – галузь економіки, яка виробляє фільми.

Кінематограф Індії

Боллівуд - це синонім кіноіндустрії індійського міста Мумбаї (колишня Бомбей), названої так за аналогією з Голлівудом (Hollywood) в Каліфорнії (США).

Кіно Індії знімається не тільки в Боллівуді. Боллівуд - це фільми, переважно зняті на хінді. На півдні країни діють Толлівуд (фільми на телугу) і Коллівуд (фільми на тамільською мовою).

Відомими кіностудіями Боллівуда є Filmalaya і Film City, розташовані в північній частині Мумбаї. Щорічно на кіностудіях Боллівуда випускається близько 200 фільмів, в основному на мові хінді, але також і на урду і панджабі.

Індійські фільми демонструються на екранах більше ніж 90 країн світу.

Індія бере участь у міжнародних кінофестивалях. Індійський уряд відправляв кіноделегації до інших країн, таких як США і Японія, тоді як Гільдія кінопродюсерів направляла аналогічні делегації в Європу.

Індія є найбільшим у світі виробником фільмів. Забезпечення 100% прямих іноземних інвестицій зробило індійський кіноринок привабливим для іноземних компаній, таких як 20th Century Fox, Sony Pictures Entertainment, Walt Disney Pictures і Warner Bros. Податкові пільги сприяли буму мультиплексів (багатозальних кінотеатрів) в Індії. До 2003 року як мінімум 30 кінокомпаній мали лістинг акцій на Національній фондовій біржі Індії.

Днем народження такого культурного феномену, як Болівуд, можна вважати 7 липня 1896 року, коли у самому центрі Мумбая, а саме у готелі Воткінс, був представлений короткометражний фільм братів Льюм'єр. Ця грандіозна подія, що викликала захоплення публіки, немовби передбачила незвичайний, парадоксальний успіх індійського кіно, коли квитки на прем'єри бронюють заздалегідь. Болівудська кіноіндустрія зобов'язана своїм розвитком своєму співвітчизнику – Говінду Фальку. Індійський художник-пейзажист, фотограф-портретист, також археолог і бізнесмен, він серйозно вирішив знімати кіно, коли в Лондоні переглянув "Життя Христа". За підтримки британських знайомих створив професійну студію в Мумбаї, тоді ще Бомбеї, і випустив перший фільм "Раджа Харішчандра" в 1913 році. Подібно тому, як театральне мистецтво Заходу мало своїм джерелом релігійні містерії, перший фільм національного індійського кіновиробництва відображав перипетії національного епосу "Махабхарати".

Батьком першого індійського звукового кіно став Ардешір Ірані – визначна постать в історії Болівуду. Письменник, продюсер, актор, кінематографіст, поліглот започатковує традицію пісні і танцю у кіно, яка сьогодні є просто візиткою індійського кіно. Використовуючи свій сорокарічний досвід роботи в студії "Alexander Cinema", він щоразу засновує нову власну студію, кожна з яких успішно створює немало фільмів. "Star films" – 17, "Majestic" – 15, Imperial – 24. У свої 40 років Ірані став заслуженим кінематографістом Індії, і майже всі його німі фільми пізніше відзняли зі звуком із тим самим акторським складом. Він не переставав прагнути більшого, в Англії вивчав секрети звукозапису, завдяки чому зумів значно вдосконалити вітчизняне кіно.

Через вісімнадцять років після "Махабхарати" Фалька, у 1931 році, барви індійського фільму зазвучали. Ірані випускає Alamaqa – "Світло світу", під час прем'єри якого, за свідченням сучасників, "довелося залучати поліцію, щоб стримувати натовп". Сюжет: інтриги у палаці, принцеса, вихована циганами, кохання до принца, перепони, вороги, викриття і покарання зла та щасливе возз'єднання коханих.

На жаль, після пожежі в Архіві вітчизняного кіно у Пуні 2003 року, яка знищила останні записи класичних фільмів, "Аламара" не існує в її оригінальному форматі.

Ірані випустив 158 фільмів за 25 років, у проміжку між Світовими війнами, свою останню стрічку відзнявши у 1945 році. Він став не лише батьком звуку і кольору індійського кіно. Його можна назвати родоначальником жанрового розмаїття, адже навіть сьогодні важко відшукати стрічку, яка б не використовувала хоча б якусь тему з фільмів Ардешіра. Він став новатором мовного і національного розмаїття Болівуду, залучаючи до виробництва акторів із національних меншин (парсі), намагався відобразити повну картину індійської культури, використовуючи спадщину телугу, тамілів та інших регіонів країни.

Одним із тих, хто став учасником створення індійського кінематографу, є фотограф Харішчандра Сакхарма Бахтвадекар. Замовивши у Лондоні відеокамеру, він зняв бійцівський поєдинок у Бомбеї, після чого відправив плівку в Англію на обробку. У 1901 році він зняв перший документальний фільм про студента Р.П. Пару, який став видатним математиком. Цей режисер також знімав коронацію Едуарда VIII у 1903 році.

У Калькутті перший ігровий фільм вийшов у 1917 році, а в Мадрасі – у 1919 році. У 1926 році було знято фільм "Світло з Азії", який розповідав про Будду Шакьямуні. Цей фільм з успіхом показали у найбільших містах Європи. У 1931 році знято перший індійський

звуковий фільм.

Поява звукового кіно ознаменувала підйом кіноіндустрії в країні. По всій країні створювалися кіностудії, та найбільшими серед них були New Theatres (Калькутта), Prabhat (Пуна), Bombay Talkies.

Період з кінця 1940-х і до 1960-х років вважається «Золотим століттям» індійського кіно. У цей період був знятий ряд знакових картин, які на даний момент визнані класикою жанру.

Серед найвідоміших режисерів того періоду виділялися Мехбуб Кхан, К. Асіф, Біма Рой, Камал Амрохі, Віджай Бхатт. Фільми Гуру Датта «Жага» і «Паперові квіти» були включені в список 100 кращих фільмів усіх часів за версією журналів Time і Sight & Sound, а сам режисер названий одним з найвидатніших режисерів всіх часів.

50-ті роки для індійського кіно стали "золотою епохою". Одним із найяскравіших фільмів тих років став Awaara (1951 р.) режисера Радж Капура.

Дев Аланд став другою зіркою в індійському кіно 50-х років.

Третьою зіркою є Діліпа Кумара.

У 1952 році в Індії пройшов перший міжнародний кінофестиваль.

На рубежі 1960-х і 1970-х років в боллівудську моду увійшли романтичні фільми з елементами бойовиків. Романтична складова сюжету часто розгорталася на тлі бандитських сутичок. У середині 1970-х Амітабх Баччан створив образ «сердитого молодого людини», поліцейського, самостійно протистоїть злу.

У 1972 на екрани всього світу виходить фільм "Зіта та Гіта". Успіхом цей фільм завдячує переважно акторці Хемі Маліні, яку вважають родоначальницею нової ери в індійському кіно. Найбільш відомі індійські жінки-режисери Гуріндер Чадхі ("Граї як Бекхем") та Міра Наїр ("Весілля в сезон дощів") здобули славу своєю роботою в Європі та Голівуді.

У 1975 році на екрани вийшли такі знакові для Боллівуда фільми, як "Помста і закон", "Стіна", «Salaam Bombay!» .

У 1990-ті роки на перший план вийшли комедійні фільми з екшн-сценами.

В останні десятиліття боллівудські фільми стали набувати популярності в західних країнах. З здобувших популярність картин виділяються - «Hum Dil De Chuke Sanam» («Навіки твоя», 1998), «Kabhi Khushi Kabhie Gham» («І в смутку і в радості ...», 2001), «Kal Ho Naa Ho» («настане завтра чи ні », 2003).

У 2000-ті роки якість зйомки в Боллівуді фільмів неухильно зростало. Багато фільмів стали затребуваними не тільки на азіатському, але і на світовому ринку. Серед таких картин виділяються «Мене звать Кхан» (2010), що піднімає гострі соціальні та міжнаціональні питання.

Значна частина аудиторії - представники нижчих верств населення країни, даний фактор також враховується при зйомці фільмів. Центральне місце в сюжеті часто займає проста людина, яка силою свого духу може протистояти несправедливості і злу. Достаток фарб, красивих костюмів і музики допомагають глядачам на кілька годин забути про життєві проблеми.

Найвідоміші актори Боллівуду

- Амітабх Баччан
- Мітхун Чакраборті
- Акшай Кумар
- Шахрух Хан
- Рані Мукерджи
- Айшварія Рай
- Салман Кхан
- Рітік Рошан
- Аамір Хан
- Санджай Датт

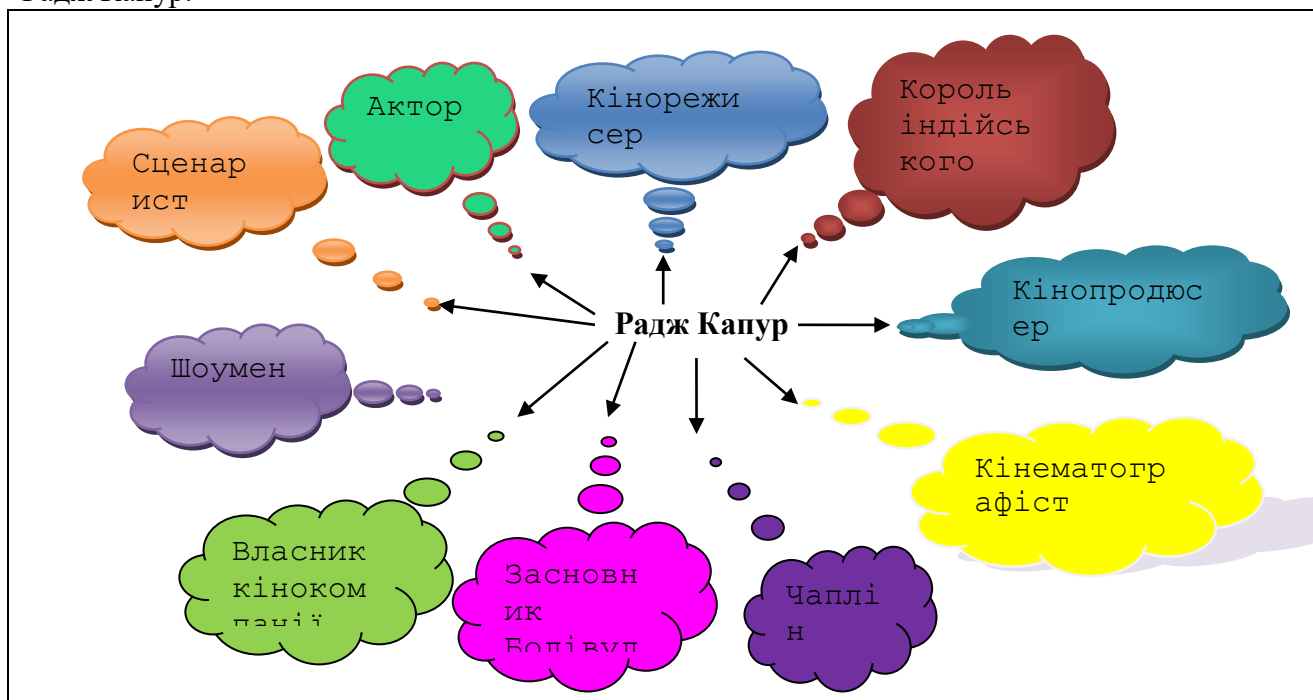
- Саїф Алі Хан
- Пріті Зінта
- Мадхурі Дікшит

Виступи учнів екскурсиводів з доповідями.

Пешрий учень. Радж Капур

Ранбір Радж Капур - легендарний індійський актор і режисер 20 століття. Роль, яку зіграв у кіномистецтві Капур, допоможуть краще розкрити його народні титули. Великого індійського актора Раджа Капура називали «індійським Чарлі Чапліном». У своїй країні він також іменувався «королем індійського кіно». Він по праву вважається піонером нової епохи індійського кіно, в світі ж він був "емблемою" своєї країни. Самими знаменитими фільмами, в яких він зіграв, були "Пан 420" і "Бродяга". Саме за ним його впізнавали у всіх куточках планети. Свої ролі він виконував з віртуозним майстерністю, при цьому не тільки грав роль, але і танцював, співав, виконував різні акробатичні трюки. Вважається, що досі індійське кіно не має більш талановитого і ємного артиста, як Радж Капур. Біографія його схожа на сценарій фільму, вона також цікава і повна подій.

Гра «Асоціативний кущ». Діти, які асоціації виникають у вас коли ви чуєте слово Радж Капур.

Другий учень. Радж Капур в молодості

Народився Радж Капур 14 грудня 1924 року в місті Пешаварі, колишньому в ті роки Британською колонією. Сьогодні ця частина Індії відійшла до Пакистану і є його провінцією. Акторська доля була призначена йому за фактом народження. Сім'я Раджа була творчою: його батько, Притхвираджа Капур, був продюсером і режисером. Він був власником театру Prithvi Theatre. Дідусь Деван Башешвартат Капур ж майбутнього актора також був великим індійським театральним артистом. Так що він став продовжувачем акторської династії.

Третій учень. Початок театральної кар'єри

Радж Капур разом з братами любив проводити час у стінах батьківського театру. Він знав кожен куточок закулісся. З шести років батько брав його в якості виконавця тієї чи іншої дитячої ролі в різні постановки. Крім цього, він допомагав всім технічним працівникам - освітлювачам, прибиральникам, художникам, декораторам, - усім, чим міг. Батькові подобалося, що його син так зацікавлений театром і не гребує ніякої важкої роботи. Вже в підлітковому віці він міг дати будь-якій дорослій професійному артистові фору. Все навколо помічали, що юнак володіє винятковим темпераментом і енергією, а також талантом

імпровізації, що дуже важливо для артиста театру, де немає можливості безлічі дублів.

Четвертий учень. Діяльність в кіно

І тим не менш найзаповітнішою мрією Раджа Капура було кіно. Він мріяв опинитися на знімальному майданчику і грати, грати, грати. Вперше він був залучений в кінопроцес в 11-річному віці. Фільм називався «Революція». Далі були й інші фільми. Однак Раджу хотілося не тільки грати, але і знімати фільми. Спочатку він влаштувався асистентом режисера в кіностудію «Bombay Talkies». Хоча для того, щоб стати режисером, потрібно було отримати вищу освіту, однак зірка індійського кіно не бажав вступати у вищий навчальний заклад, а професійні знання і навички вирішив отримати на підставі досвіду, а також аналізу кіноіндустрії Заходу. Тут на власному досвіді він освоїв головні кінематографічні спеціальності, одночасно осягаючи технічні можливості кіномистецтва Заходу, далеко обігнавши колоніальної Індії.

П'ятий учень. Початок кіноіндустрії Капура

Переломним моментом кінокар'єри Радж Капура став 1947 рік — рік здобуття Індією незалежності. Він зіграв в декількох фільмах, причому в якості виконавця головних ролей заробив непогані гроші і вирішив їх вкласти в створення власного фільму, який повинен був називатися «Неймовірною пристрастю» (є й інша версія назви – "Вогонь"), де одночасно був виконавцем головної ролі. Картина була трохи автобіографічної, про лавеласа театрального режисера. Суто з технічного боку він привніс в індійське кіно безліч індивідуальних моментів, наприклад, контрастні чорно-білу зйомку, гру тіней і світла, а з змістовної сторони - філософію справжньої істинної краси людини, а також тему про справжнє призначення артиста і художника. У цій картині він виступав не тільки як режисер, але і як виконавець головної ролі. З цієї доленосної картини почалася епоха творчого союзу з чарівною акторкою. Його партнеркою була красуня-акторка Наргіс (разом вони знялися в більш ніж у 16 фільмах).

Шостий учень. Власна кінокомпанія

Після вдалої режисерської роботи Капур став більш впевненим і повірив у свої сили. У 1948 р. він вирішив заснувати кінокомпанію «R. K. Films». Таким чином, у 26 років він став наймолодшим із режисерів індійського кіно. Звичайно, на перших порах його кінокомпанії не вистачало коштів, проте його команда була готова працювати безкоштовно, вірячи в свого режисера. Завдяки її таланту творця «R. K. Films» стала одним із найприбутковіших кіновиробництв в Індії. З кожним днем зростала кількість прихильників як самого актора, так і його режисерських робіт. Дивовижний дар режисерського передбачення дозволяв йому знаходити для своїх робіт теми, які хвилювали і знаходила щирий відгук у душі глядачів. Ранні кінофільми Капура поетичні та романтичні, вони йдуть прямо від серця, проте в них порушувалися і соціальні проблеми, – проблеми бідності і кастового розшарування в Індії, за це його полюбили і низи, і верхи.

Сьомий учень. Успіх

По-справжньому грандіозний успіх акторові-режисерові принесла картина «Бродяга». Вона вийшла на екрани в 1951 році. Фільм почали показувати не тільки в Індії, але і по всьому світу. З кожним днем його рейтинг зростав, що принесло небувалу славу її режисеру. Так тривало не одне десятиліття. Тому що цей фільм входив в топові рейтинги прокату по всьому світу.

У цієї культової кінострічки Радж Капур вперше постав перед глядачами в образі безжурного бродяги, який отримав розвиток у комедії «Пан 420». Особливо полюбилися глядачеві пісні з цієї картини, тому що ті пісні були визнані класикою романтичних композицій індійської фабрики мрій. Перший кольоровий фільм за участю Раджа Капура був знятий в 1964 році. Він називався «Санг». На жаль, це була його остання робота в якості актора – виконавця головної ролі. Однак Капур продовжував свою продюсерську і режисерську діяльність, рідко з'являючись на кіноекрані. За всю свою творчу кар'єру він встиг зняти і зіграти близько 80 картинах.

Восьмий учень. Біографія Раджа Капура: сім'я, дружина і діти

У Радж Капура була єдина дружина — Крішна Капур. Вона завжди перебувала в тіні свого титулованого чоловіка і дітей. Крішна була дуже мудрою жінкою, вона не прагнула випинати себе, але в той же час була соратником і другом для свого чоловіка. Вона ніколи не давала інтерв'ю, намагалася мало говорити про своїх дітей, про їх шанувальників. Для Капура це був єдиний шлюб: разом з дружиною вони прожили близько 40 років. У них було 5 дітей – дві дочки - Риму і Рита і троє синів - Раджив, Ріша і Рандхир. Його сини пішли по стопах діда і батька і також стали кінематографістами. Одним словом, біографія сім'ї, дітей Раджа Капура стала продовженням його власної. А клан Капуров по праву вважається одним з найбільш успішних і впливових в Боллівуді.

Дев'ятий учень. Радж і Наргіз

Великий артист познайомився з Наргіз ще під час своєї першої режисерської роботи "Спопеляюча пристрась" ("Вогонь"). Звичайно ж, між ними спалахнула пристрась, однак він був одружений і не бажав розривати своїх відносин з родиною. Дружина Радж Капура, про біографії якій майже нічого не відомо - адже вона живе тільки їм і в його тіні, - знала про пристрась свого чоловіка, але вела себе терпляче і мудро. Не було ніяких докорів або сцен ревнощів. Вона розуміла, що її чоловік – зірка, що він подобається багатьом жінкам. До речі, сама Наргіз також ніколи не афішувала своїх близьких відносин з Раджем, а невдовзі вийшла заміж і чутки самі по собі вщухли. І їх кінематографічний союз розпався в 1957 році. Наргіз продовжує свою кар'єру з іншим режисером. Проте в пресі стали з'являтися свіжі публікації про нові слабкості Капура. Ось тут Крішна більше не захотіла терпіти, і разом з дітьми вона з'їхала з їхнього спільного будинку в готель. Радж потім благав дружину повернутися додому і обіцяв більше не ганьбити себе випадковими зв'язками.

Перегляд відео « Історія кохання Раджа Капур і Наргіз».

Гра «Встановити відповідність». Погляньте на фільми у яких знімався Радж Капур і з'єднайте з датою їх створення.

					
Пан 420	Бродяга	Моє ім'я клоун	Сезон дощів	Сангам	Простофіля
1959	1970	1949	1951	1955	1964

Відповідь: «Пан 420» – 1955р., «Бродяга» - 1951р., «Моє імя клоун» – 1970р., «Сезон дощів» – 1949р., «Сангам» – 1964р., «Простофіля» – 1959р.

Десятий учень. Популярність

Радж Капур був одним з перших продюсерів, які зуміли передбачити величезний світовий потенціал індійських фільмів. На батьківщині він удостоївся всіх можливих титулів і нагород, які не припиняють вручати йому і в наші дні. Серед них такі, як «Кращий шоумен тисячоліття» (2002 р.) Поряд з такими поп-іконами як Мерилін Монро, у 50-ті роки минулого століття в СРСР і багатьох країнах світу Радж Капур знайшов неймовірну знаменитість. Відомий показовий випадок, коли московські кумири несли його машину на руках весь шлях від кінотеатру «Ударник» до готелю. Розгадка такої популярності проста – його герої – звичайні люди, а не супермени. Він навчав своїх глядачів не здаватися і вірити у краще майбутнє.

Одинадцятий учень. Обставини смерті

Як справжній артист, Радж Капур помер, не припиняючи творити. У 1988 р. отримав найвищу кінематографічну нагороду Індії - премію Дадасахеба Фальке. Під час церемонії в

Нью-Делі, на якій як кращого національного кінематографіста його вітав Президент Індії. Але Капуру прямо в залі, ще до закінчення церемонії вшанування раптом стало погано. Він раптово втрачає свідомість. Прямо звідси його на швидкій доставили в лікарню. Близько місяця актор і режисер хворів, і ніяке лікування йому не допомагало. Помер він в 63-річному віці від ускладнень, викликаних астмою 2 червня 1988 року. Оплакувала його смерть не тільки вся Індія, але і жителі інших країн. Капура дуже любили і цінували в СРСР. Він часто бував у Москві, був присутній на прем'єрних показах своїх фільмів. Його смерть дуже засмутила російських шанувальників його таланту. Його відхід був сприйнятий на батьківщині як національна трагедія. З його смертю завершилася ціла ера індійського кіномистецтва.

Вправа «Риси характеру».

Учитель. Діти, ви прослухали життєвий і творчий шлях Раджі Капура. Тож давайте на кожну букву його прізвища та імені назвемо рису характеру, яка притаманна саме цьому відомому актору і режисеру і прокоментуйте свою відповідь.

Розумний

Артистичний

Доброзичливий

Життєрадісний

Альтруїст

Кмітливий

Активний

Працьовитий

Успішний

Романтичний

V. Підсумок уроку.

Вправа «Мікрофон»

- Що ви очікували від сьогоднішнього уроку.?
- Чи отримали ви сьогодні відповіді на свої запитання?

Рефлексія:

Я знаю...

Я хочу...

Я буду...

Інтерактивне завдання.

Продовжіть речення: «Для мене кіномистецтво це...»

Учитель . Я вдячна вам всім за плідну співпрацю. І дуже задоволена вашою роботою та об'єктивними судженнями. Бережіть себе, ставтисся з повагою до мистецтва індійського культурного регіону. Бажаю всім вдалого дня, нових знань та їх застосування.

VI. Домашнє завдання.

1. Першій групі створити проект «Мій улюблений індійський актор».
2. Другій групі відзняти на камеру телефону відеоролик «Весела перерва».
3. Третій групі написати твір-есе «Секрети популярності індійського кіно у світі».
4. У вільний час подивіться індійські фільми.

Використана література:

1. Використані власні творчі напрацювання.

2. Інтернет-ресурси:

<http://yrok.pp.ua/novini-ta-susplstvo/11134-radzh-kapur-bografya-smya.html>

<https://poradi.com.ua/znamenitosti/radzh-kapur-biografiya.html>

https://pidruchniki.com/79486/kulturologiya/kinematograf_indiyi

<https://uk.wikipedia.org/wiki/>

ТЕМА 5. Мистецтво арабо-мусульманського культурного регіону

5.1. Архітектура, образотворче і музичне мистецтво Арабського Сходу

Позднякова Наталія Вікторівна,
вчитель предметів освітньої
галузі «Мистецтво»
комунального закладу
«Смілянська спеціалізована
мистецька школа-інтернат»
Черкаської обласної ради

Тема. Мистецтво арабо-мусульманського культурного регіону. Архітектура, образотворче і музичне мистецтво Арабського Сходу.

Мета. Формувати компетентності:

Предметна мистецька компетентність: виявити найхарактерніші ознаки та захопити учнів мистецтвом арабо-мусульманського культурного регіону; формувати розуміння взаємодії між різними культурами, полікультурності сучасного світу, усвідомлення необхідності збереження культурно-мистецького надбання людства; формувати креативні, комунікативні якості особистості учня; стимулювати потребу до мистецької самоосвіти та здатності до художнього самовираження; навчати давати естетичну оцінку творам мистецтва, явищам сучасності та довкілля (зокрема медіаконтенту та інтернет-простору), критичну оцінку впливу мистецтва та інформаційного простору на формування особистих та суспільних цінностей, вчити усвідомленню зв'язків між мистецтвом та соціокультурним середовищами, мистецтвом різних народів.

Ключові компетентності:

Спілкування державною, іноземною мовами: уміння сприймати, розуміти інформацію державною мовою; сприймати твори мистецтва інших країн та їх інтерпретувати, з урахуванням знань про культуру цих країн; уміння використовувати спеціальну мистецьку термінологію, тлумачити поняття, висловлювати свої думки, погляди, емоції.

Математична: уміння перетворювати інформацію з однієї форми в іншу.

Уміння вчитися впродовж життя: формування уміння виявляти власні художні інтереси та потреби; планувати та організовувати свій час для пізнання, сприймання, творення мистецтва чи самовираження через мистецтво; раціонально використовувати час для задоволення культурних потреб, здобувати, опрацьовувати мистецьку інформацію.

Компетентність екологічної грамотності і здорового життя: використання мистецтва для вираження емоцій, почуттів, переживань та корекції власного емоційного стану.

Інформаційно-цифрова: уміння використовувати сучасні цифрові технології, інтернет-ресурси для отримання нових знань, пізнання та творення мистецтва.

Основні компетентності в природничих науках та технологіях: уміння проводити пошукову діяльність, словесно формулювати результати досліджень, використовувати технічні засоби для втілення художніх ідей.

Оснащення уроку: презентаційний матеріал, комп'ютер, підручник, інтерактивна карта світу (гаджети).

Методи і прийоми: бесіда, аудіовізуальний, організація процесу сприймання, стимулювання активності учнів, порівняльний аналіз.

Форма організації: урок-презентація.

Терміни і поняття: мечеть, медресе, караван-сарай, мінарет, арабеска, маканат.

Види мистецтв, що інтегруються на уроці: музика, хореографія, література, живопис (книжкова мініатюра, каліграфія, арабеска), декоративно-прикладне мистецтво, архітектура.

Міжпредметні зв'язки: історія, географія, література.

Хід уроку

I. Організаційний етап.

II. Актуалізація опорних знань.

Перетнувши географічні кордони Аравійського півострова й розширюючи свої володіння на захід і схід, араби, котрі ще зовсім недавно були здебільшого кочовиками, зіткнулися з культурою країн, які успадкували надбання давніх цивілізацій. До складу Арабського халіфату ввійшли землі з традиціями грецької та римської культури, наприклад багаті візантійські колонії — Сирія й Палестина. В 711—714 роках була захоплена Іспанія, або аль-Андалус, як її називали араби. Хто знає, які релігійні символи прикрашали б храми в Західній Європі в наш час, коли б франки на чолі з Карлом Мартеллом на початку жовтня 732 року не розгромили арабські війська й не змусили їх відійти до Піренеїв. У 633—651 роках арабам підкорилися всі володіння сасанідського Ірану. Культура Ірану, що досягла в епоху Сасанідів особливої влучності й досконалості, була тим середовищем, яке істотно впливало на становлення засад самостійного художнього світобачення арабів. Вони зробили значний внесок у світову літературу й поезію, філософію й медицину, математику й астрономію, географію та історію, явили людству прекрасні і оригінальні твори мистецтва.

- Пригадайте, що ви знаєте про культуру Арабського халіфату з уроків історії?

III. Мотивація навчальної діяльності. Повідомлення теми і мети.

Слайд 1

Наша мова сьогодні піде про культуру арабо-мусульманського культурного регіону, культуру, яка посідає одне із чільних місць в історії великих культур світу. Якщо говорити про територіальне розташування, то вона охоплює територію від Індії до Іспанії, включає Близький Схід та Північну Африку (*робота з картою*).

Мистецтво арабо-мусульманського культурного регіону підпорядковується законам ісламу (з арабської – покірність). У порівнянні з буддизмом чи християнством, які виникли ще у стародавню епоху, іслам – досить молода релігія, яка бере свій початок у часи Середньовіччя. Започаткування ісламу, віри в єдиного бога Аллаха, пов'язане з ім'ям пророка Магомета (Муххамада). Саме він, проповідуючи Священне Писання, заснував в Аравії першу мусульманську громаду. Священне Писання отримало свою назву – Коран. Коран (араб, кур'ан, букв. — читання) — найважливіша священна книга мусульман, унікальне явище світової літератури. Вплив Корану на духовний і суспільний розвиток народів Сходу дає право віднести його до найцінніших здобутків культурного поступу всього людства. В історії світової культури він займає місце поряд зі Старим і Новим Заповітами.

Обов'язки кожного мусульманина в основі своїй мають так звані п'ять стовпів ісламу. Це п'ятиразова молитва (салат), що відправляється кожного дня, 30-денний піст у світлу частину доби (саум) в місяці рамадані, пожертвування грошей на користь бідняків (закят), паломництво у священні міста мусульман Мекку й Медіну (хадж), а також виголошення формули "Немає богів, крім Бога Єдиного, і Мухаммад — його посланець" (шахад).

Сьогодні мусульмани проживають у багатьох країнах світу, і більшість з них не є арабами. Проте мусульманське мистецтво різних країн об'єднують спільна релігійна ідеологія та усталені мистецькі традиції, закладені арабськими народами (звідси і назва регіону). А це понад 120 країн, у 28 з них іслам оголошено офіційною релігією.

IV. Виклад навчального матеріалу.

1 блок – «Архітектура»

Слайд 2

Культура мусульманських країн вплинула на багато держав у різних кінцях світу, стала проміжною ланкою між Античністю й Середньовіччям Західної Європи. Землі Сирії, Іраку, Єгипту, Ірану, Афганістану, Середньої Азії, Азербайджану й Туреччини, Тунісу, Алжиру, Марокко та Південної Іспанії прикрашали густонаселені, упорядковані міста з прекрасними будівлями. Тут виникли нові типи монументальних споруд: мечеті, що вміщували тисячі віруючих, мінарети — башти, медресе — будівлі мусульманських навчальних закладів,

госпіталі, бібліотеки, потопаючі в зелені палаци, криті ринки, які протяглися на кілька кілометрів, заїжджі двори — караван-сараї, що зводилися в містах і на караванних шляхах. Жаркий клімат зумовив будівництво відкритих і підземних водоводів, цистерн, водоймищ, фонтанів. Славилися багатим оздобленням численні громадські лазні, у спорудженні яких використовувався досвід зведення римських терм. Техніка будівничих породила особливі конструкції з глини, цегли й каменю. Були створені різноманітні форми арок — стрілчастих, підковоподібних, багатолопасних, фестончастих, — винайдені особливі системи склепінчастого перекриття.

Тож я запрошую здійснити подорож до найвідоміших пам'яток архітектури арабо-мусульманського культурного регіону. У ході нашої подорожі прошу вас заповнити таблицю:

Назва, тип споруди	Стиль	Розташування	Рік будівлі	Примітки

Слайд 3

Мистецька скарбничка

Мечеть (араб. - масджид, місце поклоніння) – це молитовний дім у мусульман, прихильників ісламського віровчення; мусульманська культова споруда. Для будь-якої людини, що сповідує релігію ісламу, мечеть є священним храмом. Точно, як для християнина цим храмом служить церква.

Це своєрідна споруда носить культовий характер і має свої архітектурні нюанси. Якщо Ви встанете обличчям до входу в мечеть, то можна з упевненістю сказати, що погляд Ваш спрямований на схід. Так географічно розташовують будову. Над куполом Ви зможете побачити півмісяць, гострі кінці його спрямовані у бік Мекки – священного місця для кожного віруючого в Аллаха. Золотий або срібний півмісяць є символом ісламу. Його ж в зменшеному варіанті мусульмани носять на шії, як православні – хрестики. Сама будова має прямокутну форму.

Молитовний зал не прикрашений зображеннями ликів. Лише написи, що вихваляють Аллаха, видають культове призначення приміщення. Головним місцем (своєрідним вівтарем) вважається мінхаб. Особи людей, що моляться повинні бути спрямовані в його бік. При вході в будівлю мечеті прихильник ісламу вимовляє слова в ім'я Аллаха милостивого і милосердного. Є закони, прописані в Корані, які забороняють проходити в глиб мечеті взутими. Намаз – молитва мусульман відбувається без взуття, її залишають в коридорах перед входом в зал молитов. Кішка є єдиною твариною, яка може зайти у мечеть.

Слайд 4

Заповідна мечеть Аль-Харам (Аль-Масджид Аль-Харам). Велика Аль-Харам є найбільшою мечеттю ісламського спадщини. Вона розташована в Мецці - центрі паломництва мусульман всього світу. Закон Саудівської Аравії забороняє в'їзд на територію міста тим, хто не сповідує іслам, тому побачити Аль-Харам під силу не кожному туристу. Не всі доторкнуться і до Кааби («чотирикутник» з арабської) - найшанованішої ісламської святині в стінах мечеті Аль-Харам.

Аль-Харам являє собою соборну мечеть арабського типу, в якій мусульманська громада молиться у полудень п'ятниці. Будівля здатна вмістити 900 тисяч віруючих, а під час хаджу в ньому збирається до 4 мільйонів мусульманських паломників! Але автентичність храму Аллаха проявляється не тільки в його місткості. Історія зведення, специфіка архітектури, особливий статус для віруючих - все це робить Масджид Аль-Харам унікальною пам'яткою ісламської релігії, до стін якої приходять сотні тисяч мусульман.

Заповідна, велика, заборонена - цими епітетами нарекли головну мечеть священного міста Мекки. Як згадувалося вище, архітектурний пам'ятник зберігає в собі велич мусульманства і святу Каабу, яку, згідно з Кораном, за вказівкою Аллаха звів пророк Авраам. Після завершення будівництва янгол приніс камінь, який увінчав східний кут споруди кубічної форми. Підкоряючись одкровенням, пророк повідав про найважливішу святиню ісламу, до якої кожен поважаючий себе мусульманин може здійснити паломництво.

Саме навколо Кааби у 638 році і почалося будівництво першого храму для служіння Аллаху, але відомим він став тільки близько 1570 року. Спочатку Заборонена мечеть виглядала як оточений дерев'яними колонами відкритий простір, в центрі якого розташовувалася будівля «Аль-Бет Аль-Харам» (друга назва Кааби - «священний будинок»). У VII столітті під час першої реконструкції мечеті дерев'яні колони були замінені мармуровими, зал для молитов розширився, а біля самої будівлі мечеті добудували шість мінаретів.

Мистецька скарбничка

Мінарет – вежеподібна споруда при мечеті, призначена для скликання мусульман на молитву. Найчастіше має форму круга або багатокутника.

Але навіть реконструйована мечеть Аль-Харам не вмщала всіх мусульманських прочан, число яких збільшувалося з кожним роком. Це і стало причиною другої реконструкції, на цей раз - в XVI столітті. Куполи, каліграфічно розписані зсередини, зайняли місце даху мечеті, а опорні колони знову були замінені.

Після того, як Кааба постраждала від проливних дощів, її перебудували, використавши при цьому каміння з Мекки. Здавалося, що доля реконструкції не торкнеться самої Аль-Харам, але кількість мінаретів Блакитної мечеті в Стамбулі визначило подальшу долю будівлі. Султан Ахмед, прислухавшись до слів імама Мекки, віддав наказ прилаштувати сьомий мінарет, адже жодна мечеть не може бути рівною тій, що зберігає в собі Каабу.

Через три століття Масджид аль-Харам був реконструйований двічі. В кінцевому підсумку до будівлі мечеті прибудували браму короля Фахда, через які мусульмани потрапляли в новий комплекс з двома мінаретами.

XXI століття стало знаменним для мечеті: на її території розгорнулася чергова повномасштабна реконструкція. До архітектурної композиції Аль-Харама приєдналися два мінарети і брама короля Абдалли. На будівництво було витрачено близько 10,5 мільярдів доларів.

На даний момент найголовніший архітектурний пам'ятник ісламу займає територію у 357 тисяч км². Масджид аль-Харам нараховує 500 колон з мармуру і 9 мінаретів, що сягають у висоту 95 метрів. Увійти на територію священного місця можна через головну браму. Їх всього чотири: брама аль-Фатх, брама аль-Умра, брама короля Фахда і брама короля Абд аль-Азіза. Крім них, існує 44 другорядних входи, через які щодня проходять мусульманські паломники. Освітлення в мечеті створюється двома спеціальними електростанціями.

На території Аль-Харама діють ескалатори, які значно полегшують переміщення. Основні приміщення оснащені сучасними кондиціонерами, тому тут завжди прохолодно, навіть якщо ви вдягнені в одяг з щільної тканини. Планування Масджид Аль-Харама включає в себе окремі приміщення для молитов і обмивання (останні при цьому діляться на чоловічі і жіночі).

Слайд 5 (містить гіперпосилання)

Під час паломництва трьох поверхів мечеті може не вистачити для напливу бажаючих піднести молитву Аллаху. З цієї причини багато мусульман розміщуються в молебні підвалів або на даху, яка для цих цілей оброблена мармуровими плитами.

Перегляд відео

Слайд 6

Мечеть Масджид ан-Набаві (Мечеть Пророка) - мечеть в Медіні (Західна частина Саудівської Аравії), що є другою святинєю в ісламі після Забороненої мечеті в Мецці, місце поховання Мухаммада.

Перший храм було засновано у 622 році. Місце для нього вибрала верблюдиця Пророка, що йшла по божественному велінню. Коли Мухаммад переселився в Медіну, кожен мешканець міста запропонував йому своє житло. Але тварина зупинилася біля двох сиріт, у яких і була придбана земля для мечеті. Пророк сам брав участь в роботах по зведенню будівлі. Принцип планування цієї споруди був прийнятий для інших мечетей у всьому світі.

У споруді було закладено основні елементи композиції колонної мечеті: відкритий прямокутний двір і прототип майбутнього колонного залу, орієнтованого спочатку до Єрусалиму, а пізніше - до Мекки, визнаної головним священним містом мусульман. У мечеті також був встановлений мінбар, з якого пророк читав народу проповіді. Однак купол споруди був відсутній. Після завершення будівництва, пророк Мухаммад оселився в цій мечеті. На її східній стороні були побудовані дві кімнати для його дружин Аїші і Сауд. Однак ці кімнати залишалися поза основною будівлею. Також біля мечеті було облаштовано місце, назване Суффою, де збиралися нужденні мусульмани і подорожні для молитов і навчання основам релігії. Кількість кімнат, що належали пророку, спочатку було сім, потім їх стало дев'ять.

Мечеть Медіни мала винятково соціальне значення в житті ранньої мусульманської громади. Вона перетворилася в громадський і просвітницький центр, в якому вирішувалися всі побутові, економічні та політичні проблеми мусульман. Звідси пророк Мухаммад керував державою, приймав різні посольські делегації, разом зі своїми сподвижниками вирішував завдання військового характеру, створював правовий механізм суспільства, навчав народ Корану. Крім нього тут викладали Коран, а також арабську писемність і граматику інші його освічені сподвижники.

Під Зеленим куполом, званим «Купол Пророка», розташована могила Мухаммада. Точна дата зведення купола невідома, але його опис можна знайти в манускриптах початку XII століття. Перші два мусульманських халіфа абу Бакра ас-Сіддіка та Умара ібн аль-Хаттаба також поховані в мечеті. Доречі, зеленим купол став тільки 150 років тому, до цього він був білим, синім та фіолетовим.

Кожен правитель вносив свою лепту в прикраса і розширення мечеті. Мечеть пророка неодноразово ремонтувалася. Однак найфундаментальніші роботи були проведені султаном Абд Аль-Маджидом в 1849-1861 роках, коли будівля фактично було побудовано заново по частинах. Тобто старі стіни замінялися новими, більш фундаментальними. Останні фундаментальні відновлювальні роботи в мечеті були виконані владою Саудівської Аравії в 1953 році.

Розмір сучасної мечеті перевищує початковий приблизно в 100 разів. Її площа більше, ніж вся територія Старого міста Медіни. Тут вільно поміщаються 600 тисяч віруючих, а під час хаджу в храм заходить близько 1 млн паломників одночасно.

Слайд 7 (містить гіперпосилання)

Аль-Масджид ан-Набаві вважається інженерним шедевром. Мечеть налічує:

- ✓ 10 мінаретів, 4 з них заввишки 70 м, а інші 6 сягають відмітки 104 м;
- ✓ 27 молитовних залів, зроблених у вигляді невеликих двориків, накритих розсувними куполами, які оснащені автоматичними системами керування. Ці приміщення розділені на чоловічі і жіночі частини.
- ✓ 89 входів, через які можна зайти до мечеті.

Стіни та підлогу храму прикрашає різнокольоровий мармур. Споруда оснащена оригінальною системою кондиціонування. Тут розташовано більше тисячі колон, в основу

яких вмонтовано металеві решітки. Охолоджене повітря надходить сюди зі станції кондиціонування, що знаходиться на відстані 7 км від храму. Якщо ви бажаєте зробити унікальні фото мечеті Пророка Мухаммада в Медіні, то приходьте до неї ввечері. В цей час вона підсвічується різнокольоровими вогнями. Яскравіше за всіх ілюміновано 4 мінарети, що стоять по кутах храму.

Перегляд відеоряду

Пошукове завдання

Яка святиня в ісламі є третьою за значимістю? Знайдіть відомості про неї та доповніть третій рядок таблиці. (Мечеть Аль-Акса у Єрусалимі)

Слайд 8

Велична мечеть Шейха Заїда - символ сучасної ісламської архітектури і найпопулярніша визначна пам'ятка Об'єднаних Арабських Еміратів, найбільша мечеть країни. Вона названа на честь шейха Заїда бен Султана Аль Нахайяна, засновника і першого президента ОАЕ, який там і похований. Будівництво розташованої в Абу-Дабі культової споруди було розпочато у 1996 році і завершено в 2007, а рік по тому Міністерство туризму країни оголосило, що вхід в мечеть буде відкритий не тільки мусульманам, але і представникам інших конфесій. При будівництві релігійного комплексу для прикраси не тільки внутрішніх приміщень і молитовних кімнат, але і для обробки зовнішніх стін і внутрішнього двору мечеті використовувався мармур, різнокольорові кристали, гірський кришталь, кераміка і, навіть, напівкоштовне каміння (лазурит, агат, аметист, перли, онікс) та золото.

Слайд 9

Приваблива сила сучасних архітектурних рішень Абу-Дабі, в тому числі мечеті Шейха Заїда, - в немислимим масштабах і розкішних інтер'єрах. Площа будівлі – 17000 м² (площа п'яти футбольних полів). Люстра в головному молитовному залі, здатному вмістити дев'ять тисяч віруючих, занесена до Книги рекордів Гіннеса через свої розміри. Діаметр виконаного з кристалів Сваровскі та вкритого сусальним золотом світильника загальною вагою 12 тон сягає десяти метрів, а висота - п'ятнадцяти метрів (найбільша люстра, встановлена у мечеті). Найбільший в світі килим площею більше п'яти тисяч квадратних метрів і вагою 47 тон також можна побачити в одному із залів мечеті.

Слайд 10 (містить гіперпосилання)

Всього на території релігійної споруди можуть одночасно перебувати 40 тисяч вірян. Гострі шпилі мінаретів, що підносяться по периметру мечеті, сягають висоти 115 метрів.

Надзвичайної казковості і краси надає мечеті вечірнє світлове шоу – як втілення великих багатств Еміратів, справжня ілюстрація казок «Тисячі і однієї ночі».

Перегляд відеоряду

Слайд 11

Мечеть Султанахмет (Блакитна мечеть) у Стамбулі, Туреччина. Мечеть, яка поєднала два мистецькі стилі – візантійський та османський.

Мистецька скарбничка

Якщо *арабська мечеть* являє собою прямокутний або квадратний двір, по периметру обнесений аркадою або галереєю, з прилеглим до двору молитовним залом, то *мечеті османського типу* спочивають на колонах, прикрашених численними куполами з одним центральним; найчастіше внутрішній двір обнесений галереєю, у дворі знаходиться ставок. Відрізняються османські мечеті також тонкими мінаретами з конічними ліхтарями.

Блакитна мечеть одна з найкрасивіших і найбільша у Стамбулі. Має 6 мінаретів – 4, як і зазвичай, на кутах, і ще 2 менших – на зовнішніх кутах. Розташована на березі Мармурового моря напроти Ая-Софії. Є символом міста.

Її будівництво розпочав султан Ахмед у 1609 році. Це були важкі часи для Османської імперії: Туреччина зазнала поразки на міжнародній арені, авторитет імперії було підірвано. До того ж протягом 40 років у країні не було побудовано жодної мечеті. Ахмед I вирішив звернутися таким чином за допомогою до Аллаха.

Слайд 12 (містить гіперпосилання)

Будівництво велось 7 років і було завершено в 1616 році. Назва з'явилася через велику кількість блакитних кахлів в декораціях інтер'єру мечеті. Кераміка доставлялася з ізнікських фабрик, які були відомі своєю якістю. Центральна зала розміром 53 x 51 метр накрита куполом діаметром 23,5 метрів і висотою 43 метри. Купол і напівкуполи прикрашені написами — сурами з Корану і висловлюваннями пророка Мухаммеда. Купол спирається на чотири величезні колони, діаметром по 5 метрів. У візерунках мечеті переважають рослинні мотиви — традиційні тюльпани, лілії, гвоздики і троянди, а також орнаменти різних кольорів на білому тлі. Крім того, було підраховано, що для візерунків керамічних плиток було використано більше 50 варіацій зображення тюльпанів. Підлога мечеті викладена килимами. Внутрішнє приміщення добре освітлюється завдяки 260 вікнам.

Незвичайною частиною мечеті Султанахмет також є ніша для молитов (міхраб), висічена з величезного шматка мармуру з чорним каменем, який доставили сюди з Мекки. Поруч з міхрабом знаходиться мінбар — місце імама для читання проповідей. Був також зроблений окремий вхід для султана, який приїжджав сюди на коні. Перед входом був низько натягнутий спеціальний ланцюг, для проходження під яким Ахмеду доводилося нахилитися. Тим самим віддавалася хвалу Богу, і демонструвалася нікчемність султана перед Всевишнім.

Навколо блакитної мечеті був побудований величезний комплекс будівель – кухні, лікарня, караван-сарай та інші. Частина з них була згодом зруйнована. Неповдалі розташований також мавзолей Ахмеда I.

Цікавим фактом є те, що по завершенні будівництва розігрався суперечка щодо кількості мінаретів. У Стамбулі їх було стільки ж, скільки і у Масджид аль-Харам у Мекці. Щоб знову повернуть Мекці статус святині номер 1, було прийнято рішення добудувати там ще один мінарет і справедливість восторжествувала. Про це вже згадувалося раніше.

Перегляд відеоряду

Слайд 13

Бахчисарайський ханський палац (16 століття)– колишня резиденція кримських ханів. Пам'ятка історії і культури світового значення (занесений до Списку Всесвітньої Спащини ЮНЕСКО), єдиний у світі зразок кримськотатарської палацової архітектури. Палац входить до складу Бахчисарайського історико-культурного заповідника. Розташований на лівому березі річки Чурук-Су. Ханський палац у Бахчисараї був збудований як родова резиденція династії Гераїв – правителів Кримського ханства. Протягом двох з половиною століть (з 1532 до 1783 р.) палац був центром політичного, духовного і культурного життя держави кримських татар.

Архітектурний стиль палацу продовжує традиції османської архітектури XVI—XVII століть. "Бахчисарай" перекладається з кримськотатарської мови як "палац-сад". Головна ідея архітектора – втілення мусульманського уявлення про райський сад на землі.

Слайд 14,15

До складу палацового комплексу входять північні і південні ворота, Світський корпус, палацова площа, головний корпус, гарем, конюшня, бібліотечний корпус, Ханська кухня, Персидський сад, Соколина башта, Ханське кладовище, Ханська мечеть (1532 рік), гробниці Діляри Бікеч, Північне і Південне дюрбе, надгробна ротонда, набережна з трьома мостами,

баня "Сари-Гюзель" (1532 рік), сади і паркові споруди, Єкатерининська миля.

У 1736 році під час війни Кримського ханства з Росією Бахчисарай було взято військами фельдмаршала Кристофа Мініха. Він наказав спалити ханську столицю і палац. Пожежа знищила майже всі будівлі, і палац був перебудований. Відбудовою палацу займалися Селямет Герай, а потім Крим Герай.

Після того, як Крим увійшов до складу Російської імперії, палац багато перебудовували, в результаті будівлі змінили свій початковий вигляд, було втрачено єдність стилю. У 60-ті роки ХХ століття проводилася наукова реставрація розписів і архітектурних деталей палацу, якою займалося українське науково-реставраційне керівництво Держбуду УРСР. Лише тоді зовнішній вигляд палацу було наближено до початкового, але ці роботи тривають і зараз.

Слайд 16

«Ар-Рахма» в перекладі з арабського означає «Милосердя». Мечеть побудована в історичній частині Києва на вершині гори Щекавиця. Сама назва району, Татарка, береже пам'ять про своїх колишніх жителів - мусульманах, які компактно проживали тут з середини ХІХ століття.

Вірним Ісламу знадобилося майже півтора століття для втілення заповітної мрії – спорудження першої в Києві великої мечеті, з мінаретом, молитовним залом на кілька тисяч відвідувачів, освітнім центром - медресе.

Будівництво мечеті Ар-Рахма (в перекладі «милосердя») тривало протягом 1996–2012 років. Зводили її поетапно. Кошти на спорудження давали мусульмани міста. Вже після завершення першої частини будівництва, 1998 року, тут щоп'ятниці, у свята та у дні важливих подій почали проводити богослужіння. 2000 року на куполі нової мечеті Ар-Рахма встановили півмісяць, і храм було офіційно відкрито. Зараз у мечеті регулярно відбуваються п'ятничні намази (Джуму'а-намази) і святкові богослужіння в дні Ураза-байраму і Курбан-байраму. Тут працює недільна школа, а також проводять безкоштовні екскурсії та читають лекції, присвячені ісламу.

Слайд 17

До мечеті Ар-Рахма може зайти кожен охочий. У приміщенні дуже тихо, нема ні помпезності, ані кілограмів золота. На підлозі килими, можна сісти в будь-якому місці, помолитися або просто подумати.

Слайд 18

Мистецька скарбничка

Медресе (арабське мадрасу, від дараса — вивчати), - мусульманська середня і вища школа. Відкривалися зазвичай при великих мечетях. Як тип архітектурної споруди медресе з'явилися у Х-ХІ століттях. Будівлі медресе включають розташовані навколо двору прямокутної форми келії, мечеть та аудиторію. Така типологія загальна, але може різнитися плануванням та конструкцією. У Середній Азії мечеть і аудиторія розташовувалися у корпусі будівлі по обидві сторони порталу, в Сирії та Єгипті займають відкриті у двір лоджії. У Малій Азії медресе покривається зазвичай великим куполом. Медресе оздоблюється різьбленням на камені, стуку (алебастровій штукатурці), дереві й теракоті та полив'яними плитками.

Слайд 19

Медресе Мухаммад Рахім Хана, Хіва, Узбекистан. Будівництво медресе Мухаммад Рахімхана тривало з 1871 по 1876 рік. Воно є одним з найбільших на території Середньої Азії. Медресе являє собою двоповерхову будівлю з високим вхідним порталом. Двір медресе має чотири айвани.

Мистецька скарбничка

Айван (ейван) — в архітектурі країн північної Африки, Близького Сходу та Середньої Азії навіс, тераса чи галерея з пласким балочним перекриттям на колонах чи

стовпах. Айваном називають також навісне приміщення у вигляді глибокої ніши чи зали, відкрите на фасад або ж у внутрішній двір.

По кутах розташовані маленькі башточки. Також всередині знаходяться 76 худжр (внутрішні житлові приміщення медресе). В медресе є дарсхона - навчальна частина, зимова та літня мечеті, а також багата бібліотека. Медресе Мухаммад Рахімхана втілює в собі дух просвітництва. Воно є яскравим зразком культури зодчества епохи династії кунгратів і займає свою особливу сторінку в історії держави Хорезм.

Загальні розміри медресе: 62x50м, внутрішній двір 28x29м, дворик перед медресе 20x42м.

Слайд 20

Самарканд є одним з найдавніших існуючих досі міст у світі. Своім процвітанням місто завдячує розташуванню на торговому шляху між Китаєм і Середземномор'ям (Шовковий шлях). Деякий час Самарканд був одним з найбільших міст Центральної Азії, одним з головних центрів Перської цивілізації від її початку.

Регістан («піщане місце», Регістан — одноймена пустеля на території Ірану) — одне з найвідоміших місць Самарканду. В середні віки був центральним майданом міста. Наразі є архітектурно оформленим ансамблем з трьох масивних споруд — медресе:

- Медресе Улугбека — західна будівля. У ньому навчалося близько 100 студентів.
- Медресе Тилля-Карі (перс. «позолочене») — центральна будівля з однойменною мечеттю на території.
- Медресе Шердор (перс. «з тиграми на дверях») — східна будівля.

Занесений до Списку Всесвітньої Спадщини ЮНЕСКО.

Слайд 21

Медресе Улугбека збудовано одним з правителів династії Тимуридів Шахрух Мірзою та вченим-астрономом Улугбеком приблизно у 1415-1420 роках. На початку XIX століття внаслідок землетрусу було зруйноване. А землетрус 1897 року довершив справу. У 20-х роках почалася реставрація будівлі і тривала понад 70 років.

Медресе являє собою прямокутну в плані споруду загальною площею 81x56 метрів. Його головний східний фасад звернений на площу Регістан. Основним елементом головного фасаду є потужний вхідний портал - пештак. В глибині portalу є три входи, з яких центральний, обрамлений великою стрілчастою аркою, закритий ажурною панджарою. Два інших входи також оформлені стрілчастими арками, але меншого розміру.

В обробці медресе був використаний весь набір наявних на той час матеріалів: глазуровані цеглини, різьблена мозаїка, майоліка, різьблений мармур.

Медресе Улугбека побудовано відповідно до мусульманського канону в повній відповідності з вимогами своєї епохи. Воно є класичним зразком духовного навчального закладу Середньої Азії і Близького Сходу.

Слайд 22

Медресе Шердор (1619-1635/36рр). Шердор – сучасна назва, яку медресе отримало через сюжет мозаїчного візерунка на тимпані його парадного portalу. Майстер декору зобразив сцену полювання на джейрана фантастичного звіра з сімейства котячих, що нагадує тигра, але з гривовою лева, в променях вранішнього сонячного лику. Назва перекладається як «має левів» або «має тигрів». Сюжет, зображений на порталі медресе, з часом став одним з національних символів Узбекистану.

Медресе має вражаючі розміри, але навчатися у ньому могли тільки 40 учнів. Будівля витримана у традиціях середньоазійської середньовічної архітектури.

Слайд 23

Медресе Тилля-Карі. Наймолодша з будівель ансамблю – її будівництво почалося у 1646 році і тривало 14 років. Квадратна у плані споруда має розміри 75x75 м і збудована у бухарському стилі. Симетричний фасад завершують дві башти, які слугують мінаретами. Із

західного боку двору розташовано портално-купольний будинок мечеті Тилля-Карі. Зовнішні та дворові фасади медресе облицьовані мозаїкою і майолікою з геометричними, рослинними і епіграфічними орнаментами. Особливо багато прикрашено приміщення мечеті.

Слайд 24

Мистецька скарбничка

Ще одним типом мусульманських споруд є **мавзолей** (лат. mausoleum, від грец. Mausoleion) — монументальна похоронна споруда, що включає камеру, де поміщалися останки померлого і поминальний зал. Найвідомішими мавзолеями є Тадж Махал (Агра, Індія), мавзолей Хумаюна (Делі, Індія), мавзолей Імама Рези (Мешхед, Іран), мавзолей Кенеургенча (Туркменістан), Самарканду.

Слайд 25

Мавзолей Гур-Еміра, що у Самарканді, - гробниця Тамерлана (Аміра Тимура) і його сім'ї тимуридів. Цей шедевр середньоазіатської архітектури, який датується 1404 роком, займає важливе місце в історії світової ісламської архітектури. Він має й іншу назву – Усипальня Тимуридів.

Цей витвір архітектурного мистецтва став пробразом для відомих пам'яток архітектури епохи Великих Моголів: мавзолею Хумаюна и Тадж Махалу.

Зовні Гур-Емір — ця однокупольна будівля із склепом. Він виділяється простотою своєї конструкції і урочистою монументальністю архітектури. Домінує величезний ребристий купол (діаметр куполу 15 м, висота 12,5 м), що трохи нависає над циліндричним барабаном. Нижня частина будівлі є восьмигранником, який майже прихований безліччю пізніших прибудов. На північ обернений невеликий портал. На долю куполу і барабана припадає понад половина загальної висоти будівлі. Купол покритий візерунком з блакитних і синіх кахлів, що також виділяє його ребристу форму. На барабані викладено написи, що містять вихвалання Аллаху. Стіни восьмигранника також прикрашені білими і бірюзовими кахлями на фоні неглазурованої цегли.

Слайд 26

Усередині низу стіни прикрашені мармуровою панеллю зі вставками із зеленого серпентину і фризами різьблених написів, а вище розписані синьою фарбою і золотом. Рельєфні розетки на плафоні куполу імітують зоряне небо. Декоративне убрання доповнюють ажурні ґрати на вікнах і мармурова огорожа навколо надгробків, але вони є лише декорацією, справжні знаходяться в підвалі.

Слайд 27

Мистецька скарбничка

Караван-сарай (перс. — kārvānsarā, від перс. кар(е)ван + перс. серай «палац») — заїжджий двір для караванів на торгових шляхах і в містах Переднього Сходу, Центральної Азії, Закавказзя. Якщо мечеті, медресе та мавзолеї мають більше культове призначення, то караван сараї – світське.

Слайд 28

Як правило, це було прямокутне подвір'я з приміщеннями для перебування людей та їхнього краму. Приміщення могли бути одно- або двох'ярусними. Часто всередині не було жодного начиння, адже мандрівники повинні були мати все з собою — постіль і килими, а також припаси для себе і своїх тварин. Проте нерідко була вода, або караван-сарай розташовувався біля джерела чи криниці. Тварин ставили на подвір'ї, але частіше у спеціально відведений для цього загрозі.

Нерідко караван-сараї враховували можливість нападу і будувалися з міцного каміння, щоб відбити його або перечекаати недовгу облогу. Зовнішні кам'яні стіни караван-сараїв могли бути прикрашені багато оздобленими порталами входів.

На перетині важливих шляхів і у великих містах караван-сараї являли справжню подобу сучасних готелів з наданням додаткового сервісу (харчування, бані, пункти обміну і торгівлі тощо).

Байюк-Хан, вважається найкрасивішою спорудою Кіпру. Розташований у Північній Нікосії. Чотири двоповерхових будинки, загальна довжина фасадів яких складає близько 50 метрів, утворюють квадратний комплекс з колонадою у внутрішньому дворі та розташованими над ним верандами. У центрі відкритого внутрішнього двору розташована мечеть з фонтаном для передуючих молитвам обмивань. У ньому також розташовані кафе і магазини сувенірів. Бюйюк-Хан було побудовано турками-османами у 1572 році.

Слайд 29

Верхній караван-сарай, що у місті Шеки, Азербайджан, датується XVIII-XIX століттям.

Узагальнення вивченого матеріалу.

1. Обмін знаннями за заповненими таблицями.
2. Вправа «Обмін думками». Завдання: визначити основні риси ісламської архітектури.
 - Наявність великих куполів;
 - Мінарети (зазвичай парна кількість);
 - Великі двори;
 - Використання симетрії;
 - Раковини, фонтани, ставки для ритуального омовіння;
 - Наявність міхрабів – ніш у стінах, що вказують кіблу (направлення на Мекку);
 - Яскраві кольори;
 - Виразні, великі, симетричні пештаки (портали);
 - Сотові зводи будівель;
 - Наявність машрабій – балконів, вигравійованих з дерева, які дозволяють дивитися на вулицю, але не бути видимим.

Творче завдання:

Зробити ескіз архітектурної споруди в ісламському стилі.

2 блок «Образотворче та декоративно-ужиткове мистецтво» (слайд 30)

Каліграфія

Слайд 31

Знайомлячись з архітектурою арабо-мусульманського культурного регіону, ви вже, мабуть, звернули увагу на те, що мистецтво цих народів надзвичайно оригінальне, загадкове, витончене і вирізняється своєю декоративністю. Прикрашені візерунками стіни, стелі, килимами – підлога. Так, всюди орнаментика, але немає зображень Всевишнього, ми не бачили святих ликів у мечетях. А все тому, що в ісламі заборонено зображувати не тільки Аллаха, а й усього, що причетне до божественного. Проте часто на стінах зустрічаються священні слова, вислови, сури з Корану. Ви помітили, наскільки красивою є арабська каліграфія? Як вдало часто букви влітаються в орнаменти, самі стають орнаментом? Каліграфія арабо-мусульманського культурного регіону доведена до рівня мистецтва. Вона має свої правила, особливості і різновиди. Про це і поговоримо детальніше.

Слайд 32

Мистецька скарбничка

Арабська каліграфія, також ісламська каліграфія, або мистецтво зображення слова, є ключовим елементом ісламської культури, такою ж невід'ємною її частиною, як мусульманство або арабська мова. В арабських країнах це мистецтво було доведено до абсолютного ступеня довершеності.

Приблизно 7% населення Землі пишуть арабською мовою, і арабське письмо використовується в якості офіційного більш ніж у 22 державах. Арабський алфавіт складається з 28 букв, усі вони приголосні, голосні читає сам. Письмо здійснюється з права наліво, в той час як цифри пишуться у звичайному для нас порядку.

Традиційним інструментом арабського каліграфа є *калам* - перо, зроблене з висушеного очерету або бамбука. «Традиційний спосіб тримати перо», - писав Сафаді у 1987 році, - «за допомогою середнього пальця, вказівного і великого, розташованих один від одного на достатній відстані уздовж пера. Необхідне найлегше натискання».

Що стосується чорнила, то тут є кілька варіантів: чорні і коричневі (часто використовуються, оскільки їх густина і насиченість можуть сильно варіюватися), а також жовті, червоні, сині, білі, срібні і золоті.

Арабське письмо має більше ста стилів, але основних – шість, які поділяються на геометричні та курсивні.

Слайд 33

Куфі (або куфічний) відомий своїми пропорційними розмірами, кутастістю і квадратністю.

Тулут означає «третина», що пов'язано з пропорціями пера щодо більш раннього стилю Тумаар. Він використовується як орнаментальне письмо.

Насах, що означає «копіювання», - один з найбільш ранніх стилів письма з розробленою системою пропорцій. Він славиться чистотою форм і читабельністю, використовується при переписуванні Корану.

Талік означає «звисає», що співвідноситься з формою його букв. Це курсивний шрифт, що виник в Персії на початку IX століття. Він також називається Фарсі (або перський).

Дивані виник в Османській імперії на основі таліка. Цей стиль став основним при дворі Османської імперії, і його назва походить від слова «диван», що означає «королівський двір». Дивані відрізняється складністю ліній всередині букв і близьким розташуванням букв в словах.

Ріка - стиль, який розвинувся на основі насаха і тулута. Відрізняється простотою і тим, що при його написанні використовується мале число рухів, завдяки його коротким горизонтальним штрихам-основам, саме тому це найпоширеніший стиль для повсякденного життя. Він вважається більш складним по відношенню до насаху, який діти вивчають першим. У старших класах учні починають писати ріку.

Творча майстерня

Маєте нагоду спробувати свої сили в арабській каліграфії. Спробуйте написати своє ім'я, використовуючи один із основних стилів каліграфії.

Слайд 34

Розвиток арабської каліграфії призвів до виникнення кількох декоративних стилів для спеціальних потреб або смаків, для того, щоб зробити приємність або, можливо, й здивувати.

Один з таких стилів - *гульзар* був введений Сафаді (дослідник арабської каліграфії) у 1979 в ісламську каліграфію як техніка заповнення простору всередині досить великих літер різноманітними орнаментальними прийомами, включаючи квіткові мотиви, геометричні зразки, сцени полювання, портрети, маленькі написи і інші зображення. Гульзар часто використовується в складній каліграфії, де він також оточується декоративними деталями і каліграфічними групами.

Слайд 35

Мутханна, або *мурайя* – техніка дзеркального письма, у якій композиція ліворуч дзеркально відтворює композицію праворуч.

Слайд 36

Тугра - унікальний каліграфічний прийом, який використовується як королівська печатка. Ці емблеми були дуже декоративні і стали особливо популярними за часів розквіту Османської бюрократії. Нішангі або тугракеш - це каліграф, спеціально підготовлений для написання тугри.

Слайд 37

Зооморфна каліграфія – зі слів складаються фігури людей, тварин або інших об'єктів.

Слайд 38

Основним стилем перської каліграфії є *насталік*. Для написання арабських текстів він використовувався як *талі*. «Насталік» означає «відхиляється», що добре передає спосіб написання, коли кожна буква в слові як би відхиляється від попередньої (тобто розташовується нижче, а не на тому ж самому рівні).

Слайд 39

На основі *насха* виник ще один декоративний стиль – *сульс або сулюс*.

Арабеска

Слайд 40

Мистецтвом, яке в першу чергу і в найбільшій мірі вплинуло на арабське письмо, є найдавніше мистецтво - орнаментация. Мистецтво орнаментации тісно пов'язане з арабською каліграфією. Орнамент проникає у різні види образотворчого мистецтва і існує як допоміжне мистецтво серед інших.

Мистецька скарбничка

Арабеска (італ. arabesco - арабський) – європейська назва складного східного середньовічного орнаменту, який складається з геометричних та рослинних елементів. Арабеска може містити вишукану графіку арабського шрифту. Створюється за точними математичними розрахунками

Слайди 41,42

Існують два основних види мусульманського орнаменту, що мають нескінченну різноманітність варіацій, - рослинний *іслімі* (візерунок з гнучких, кучерявих рослинних стебел, пагонів, усипаних листям і квітами) і геометричний *гуріх* (суворі кутні форми, сітки, вузли).

Слайди 43,44

Одна з особливостей арабського декору - «килимова» орнаментация, в якій візерунок покриває всю поверхню предмета або споруди. В ісламському декорі майже завжди присутні короткі написи - прислів'я, ісламські вислови, афоризми. З рослин найчастіше зустрічаються квіти - тюльпани, гвоздики, гіацинти, амариліси, пагони витких рослин. Вони зображуються в природному або стилізованому вигляді. Надзвичайно популярними були троянди і плоди гранату, які символізували райське життя.

Творча майстерня

Створіть альбом анти-стрес з графічних арабесок, дайте їм емоційні назви. Потім обміняйтеся з однокласниками копіями (ксероксами) своїх малюнків і розфарбуйте їх для поліпшення емоційного стану (після перевтоми, під час поганого настрою тощо).

Книжкова мініатюра

Слайд 45

Арабо-мусульманська культура особлива ще й тим, що вона не мала пластичного мистецтва. Тобто скульптура, доречі, і живопис теж, у нашому, європейському уявленні про ці види мистецтва, були відсутніми. Можна сказати так, що образотворче мистецтво арабо-мусульманського культурного регіону представлено мистецтвом каліграфії, орнаменту та книжкової мініатюри.

Однією з найзнаменитіших шкіл книжкової мініатюри є Гератська школа.

Слайд 46

Саме у Гераті жив і працював Кемаль-ад-Дін Бехзад (Бехзад Кемаледдін) (1460 – 1535) - перський художник-мініатюрист, неперевершений для свого часу колорист та майстер композиції

Слайд 47

За походженням Бехзад Кемаледдін був таджиком. Працював мініатюристом у тимуридівській бібліотеці Герата і після 1522 року в Тебризі. Створював динамічні багатофігурні композиції на сюжети з історії народів Середньої Азії, ілюстрував «Бустан» Сааді (класик перської літератури Середньовіччя), «Хамсе» Нізамі (класик перської поезії Середньовіччя) та ін. Писав також портрети.

Слайди 48-50

Художня спадщина, залишена Бехзадом, до сих пір є проблемою для дослідників, як щодо ідентифікації, так і по відношенню до реконструкції його творчої еволюції. Існує тільки один рукопис зі слайдами, на яких стоїть його підпис - це «Бустан» поета Сааді, що зберігається нині в Національній бібліотеці Каїра. Манускрипт був створений для бібліотеки Хусейна Байкара, в ньому містяться чотири мініатюри, підписані Бехзадом; сліди його підпису виявлені також у самій книзі. У колофоні, написаному Султаном Алі Мешхеді, є дата - 1488 рік, однак дві мініатюри містять іншу дату - 1489 рік. Втім, навіть в цьому, здавалося б, безспірному випадку є дослідники, які сумніваються в достовірності підписів. Мініатюри інших манускриптів з тим або іншим ступенем впевненості приписуються пензлю Бехзада на підставі порівняльного аналізу.

У батальному жанрі Бехзад створив нові іконографічні схеми, в яких, незважаючи на звірства зображених битв, врівноваженість композиції і колірна гамма досягають рівня ілюзії східного орнаменту, що радує і заспокійливого очей, але не переходить у строкатість. Його композиційним рішенням притаманна особлива врівноваженість і гармонія. До появи Бехзада практично неможливо знайти іншого перського художника, який з таким бездоганним смаком і відчуттям міри розставляв б людські фігури та інші композиційні елементи. Він чудово володів лінією, тому його фігурам властиве відчуття руху. Крім цього, при зображенні людей Бехзад домагався портретної схожості, тому в багатьох мініатюрах дослідники виявляють повторювані персони, наприклад, Султана Хусейна Байкара. Йому приписують також те, що він першим став передавати різний колір шкіри, як це є у реальних людей. Особливо багатьма авторами відзначається той факт, що в свої мініатюри Бехзад любив вставляти сценки з реального життя, які не мають прямого відношення до сюжету, для того, щоб оживити і урізноманітнити їх. Відзначають також властиве Бехзаду почуття гумору, яке часто виявлялося в його мініатюрах. У Бехзада було багато послідовників і учнів. Серед найталановитіших слід згадати Касима Алі, Світ Сеїд Алі, Ага Мірека і Музаффера Алі. Мистецтво Бехзада мало довге відлуння, і вплинуло на середньоазіатський (Бухара, Самарканд), сефевідський, і монгольський живопис.

Килимарство

Слайд 51

У Корані сказано, що світ був створений Аллахом за шість днів. Спочатку в нескінченності порожнього Всесвіту виникли сім небес і запалилися світила, а потім під ними прекрасним килимом була розстелена земля, придавлена для міцності горами. Килим, таким чином, асоціюється на Сході з міні-моделлю земного раю. Без нього немислимий жоден будинок, а рівень добробуту людини визначався кількістю та якістю килимів в його житлі. Та сім'я, яка не могла дозволити собі встелити підлогу власного будинку гідними килимами, виглядала жалюгідно в очах сусідів.

Слайд 52

Історія стародавньої Персії нерозривно пов'язана з історією східного килима. Мистецтво килимарства передавалося від покоління до покоління і вважалося найдорожчою сімейною цінністю. Спочатку килими ткали на дому, для особистого користування або у

подарунок. Тільки у III столітті н. е. в майстернях і мануфактурах Персії почалося виробництво килимів на продаж. Простежити історію перського килима - значить простежити шлях розвитку однієї з найбільших в світі цивілізацій.

Перси вміли ткати килими ще 2400-2500 років тому. Саме так вченими оцінюється вік першого збереженого до наших днів східного килима. Він був знайдений на Алтаї вченими в археологічній експедиції. Завдяки вічній мерзлоті вміст усипальниць Пазирикських курганів зберігався протягом тисячоліть.

Однією зі знахідок Пазирика виявився килим іранської роботи, що став справжньою сенсацією. Ця знахідка свідчить про унікальний факт: через сторіччя класична техніка ручного плетіння килимів не зазнала жодних змін.

Слайд 53

Історія зберегла для нас розповідь про один з перших шедеврів перських майстрів - "Весняний килим" царя Хосрова I, сплетений у VI столітті на честь перемоги персів над римлянами і завоювання Аравійського півострова. "Весняний килим" був, без сумніву, найдорожчим килимом в історії. Це в той час мало і політичне значення - такий килим був символом влади і могутності, а його краса символізувала божественне походження царя. Розміри килима були воістину гігантськими: 122 метри в довжину, 30 метрів в ширину, а важив він декілька тонн. Але найприголомшливіше - візерунок цього килима. Земля була вишита нитками із золота, вода - прозорими дорогоцінними каміннями. Квіти і плоди на деревах були також з самоцвітів. Перекази оповідають, що коли розстеляли цей килим, весняне повітря проносилось по залі. Але в середині сьомого століття Персію захопили араби, і "Весняний килим" не пережив навали: завойовники розрізали його і вивезли з захопленої столиці по частинах як трофей. До нас дійшов цей килим тільки у копіях та письменах.

Слайд 54

За призначенням розрізняють молитовні килими для мечетей та світські. Розподіл по головному сюжету — «звірині», зі сценами полювання, «з вазами», «з садами» тощо. Мас місце розподіл килимів за великими географічними регіонами або по окремим містам-центрам килимоткацтва (Кашан, Тебриз, Керман, Ісфаган, Шираз та інші). За композиційним рішенням – садові, вазові.

Слайд 55

Тебризький килим «Шейх Сафі» (Азербайджан). Цей килим є одним з найдавніших відомих Тебризьких килимів, які дійшли до наших часів. Килим був витканий на замовлення шаха Тахмасіба для ардебільської мечеті в килимоткацьких майстернях Тебризу. Килим має неабиякі на той час розміри (5,34 м X 10,51 м) і відрізняється чудовою цільною композицією візерунка і багатством колірного рішення. На центральному полі килима по синьому фоні витканий найтонший рослинний орнамент, що складається з квітів, листя і переплетених стебел.

У центрі - великий зіркоподібний з променями медальйон золотистого тону. На центральній повздовжній осі килима зображені два великих світильника, начебто підвішених до медальйона. Кути центрального поля зрізані чвертями медальйонів. Килим обрамляє багатий, розділений на кілька орнаментальних смуг бордюр. Про те, що килим був призначений для мечеті, свідчать зображення підвішених на ланцюжках світильників, якими виділена композиційна вісь килима. У невеликому медальйоні - «кетебе», у верхній частині килима написані вірші Хафіза, а також ім'я майстра і дата виготовлення

Слайд 56

Сьогодні цей килим знаходиться в експозиції музею Вікторії і Альберта у Лондоні.

Слайд 57

У Києві поруч з посольством Азербайджану знаходиться парк імені Гейдара Алієва, третього президента Азербайджану. У центрі парку – оригінальний фонтан, зроблений у формі східного килима. Це мозаїчна копія «Шейх-Сафі» у натуральну величину, єдина, яка виконана у натуральну величину. Викладена вона муранським склом та керамічними

елементами.

Слайд 58

Ось ще один надзвичайний витвір ткацького мистецтва, створений в Кашані (Персія) у 16 столітті. Це один із найкращих килимів серед близько 16 подібних, що розійшлися по усьому світу. Ці килими унікальні тим, що їх схема містить здебільшого фігури, а не геометричні чи рослинні візерунки. Тут вам і червоні леви, що вчепилися зубами в шиї ланей, і пари ангелів, що грають на лірах, і дракони, і пишнихвости павичі.

Належав цей килим династії Сангушків. Сангушки — українсько-литовський князівський магнатський рід гербу Погоня.

Щодо того, як килим потрапив до Сангушків, то є гіпотеза про те, що сталося це після Хотинської битви у 1621 році, коли козацько-польські війська перемогли турків і відповідно – отримали численні трофеї. Якраз серед тих трофеїв імовірно і був перський килим, який Сангушко (що також брав участь у битві) міг уподобати. Крім того, на килимі було зображення вершника із піднятим мечем, а це дуже нагадує герб Погоня, що був родовим гербом Сангушків. Принаймні, така гіпотеза звучить дуже переконливо.

Тривалий час килим Сангушків зберігався у Метрополітен музеї у Нью-Йорку, де його могли бачити усі бажаючі. Та зрештою, у 1994 році спадкоємець роду вирішив продати цей килим. Сталося так, що Метрополітен музей не зміг вчасно зібрати потрібної суми (а сума, до речі, була не малою – 4 мільйони долларів), тому килим відійшов до японського музею Міно.

Слайд 59

Перський килим, виготовлений у місті Герат у 16 столітті – приклад «вазового» килима. Назва походить від зображень вази, з котрої ростуть стовбури рослин чи гілки з листям і квітами. Згодом до «вазових» килимів почали зараховувати низку килимів з пишними зображеннями рослин, де не було ніяких ваз, а лише збільшене зображення квіткових рослин, що вкривали усе центральне поле килима

Слайд 60

Килим з Ісфагану – приклад «садового» килима. «Садові» килими досить умовні. Бо у виробі цього різновиду були перенесені властивості перських мініатюр, де відсутня італійська (математична) перспектива, а зображення набране з окремих зображень зверху у низ без зменшення дальніх деталей і їх збільшення у напрямку глядача.

Історичні перські «садові» килими рясніють зображеннями дерев, ставків або ручаїв, птахів, мавц, газелей, гепардів чи левів. Саме в «садових» килимах відбуваються царські полювання, тобто між «садовими» і «мисливськими» килимами кордони досить нечіткі і умовні.

Слайд 61

Ще одне перське місто, яке славилося килимарниками – Керман. Саме тут було виготовлено три килими з назвою «Ваза Кермана» у 17 столітті, які належали роду Ротшильдів (тому їх інколи називають «Вазы Ротшильдів»). Ці килими майже ідентичні, різняться нюансами дизайну та розмірами. Ліворуч – «Друга Ваза Кермана», праворуч «Перша Ваза Кермана». Килими виготовлені з шовку, при ширині 1,5 м перший має довжину 3,4 м, другий – 2,5 м. Найкраще зберігся другий. Доречи, на аукціоні Крісті у Лондоні у 2016 році «Другу Вазу Кермана» було продано за 1 378 300 \$. На тому ж аукціоні у 2010 році «Перша ваза Кермана» коштувала 9 550 000 \$.

Слайд 62

На теренах регіону поруч з перськими майстрами працюють турецькі килимарники. Якщо перські майстри виготовляли свої вироби переважно з шовку, то турецькі килими – переважно з вовни або бавовни. Характерними для оздоблення є орнаменти на рослинні мотиви, такі як квітка тюльпану або плодів гранату. Для тла використовували червоний, синій і кремений кольори. Люди і тварини не зображуються, оскільки цього не дозволяє Коран. Поширеними також є геометричні орнаменти.

Слайд 63

Перша згадка про турецькі килими відома з тринадцятого століття. За твердженням відомого мандрівника Марко Поло, в місті Конья, який довгий час був центром турецького килимарства, виготовлялися найкращі килими. У чотирнадцятому столітті вони називалися «смиренські» через те, що вивозилися з порту Смирни. Виготовлялися в Анатолії. Відомо, що на турецьке килимарство вплинула Греція, в якій на той час також займалися цим ремеслом. Відомо, що за часів правління Османської імперії, кілька турецьких племен вирішили поселитися на березі Мармурового моря в 60 кілометрах від Стамбула. Згодом поселення отримало назву Хереке. На тому місці утворена перша придворна килимарна майстерня, в якій створювалися килими незвично великих розмірів для прикраси Османських палаців.

Узагальнення за розділом «Килимарство»

Вправа «Мистецький волейбол». Учні перекидають м'яч, називаючи слова-асоціації. Наприклад: Ротшильди – Ваза Кермана, «Шейх-Сафі» - Тебриз і т.д.

Кераміка

Слайди 64-65

Розглядаючи архітектурні шедеври арабо-мусульманського культурного регіону, ми вже звертали увагу на те, як щедро прикрашені будівлі керамічним декором. Кераміку використовували і у побуті, виготовляючи предмети ужитку.

Слайд 66-68

Виробництво художньої кераміки в середньовічній Персії відряховують з восьмого (8 ст.) століття нашої ери. Вже тоді використовували надглазурний люстровий розпис, вище досягненням іранської кераміки: по білуватій або зеленуватій олов'яній глазури цей барвистий золотавий склад з металевими різнокольоровими відблисками отримували після тривалого випалення у двох печах.

Провідні керамічні центри в середньовічній Персії склалися у містах Рей, Кашан, Саве. Але керамічне виробництво мала і низка малих поселень.

Слайд 69-71

Свою керамікою славилася і славиться Туреччина. Центр керамічного виробництва того часу був зосереджений в місті Ізнік (Нікея). Ізнікська рання кераміка відрізнялась великим розмаїттям форм та вироблялась з білої глини, яка під час випалювання набувала рожевого або кремового тону. Потім її вкривали розчином білої глини – ангобом і розписували фарбами, обводячи малюнок чорним, рідше – темно-зеленим або синім контуром. Ізнікським виробам властивий свій мотив розпису кераміки. Елементами орнаментики є дуже тонко виконані рослинні мотиви, серед яких основне місце займають квіти із закругленими пелюстками, стебла з дрібним листям і завитками, а також традиційні арабески. Поряд з орнаментикою не останню роль у декорі турецької кераміки відігравали написи, що мали винятково релігійний характер.

Творча майстерня

Роздивіться приклади сучасної ізнікської кераміки та спробуйте себе у ролі дизайнера. Створіть ескіз виробу та його розпису.

3 блок «Музична культура»

Слайд 72

В основі музичної культури сучасних країн Арабського Сходу (Єгипет, Сирія, Ірак, Ємен, Судан, Бахрейн та ін.) Лежить давньоарабська цивілізація. Історія арабської музики сходить до епохи стародавніх цивілізацій (єгипетської, вавилонської, ассирійської і ін.), Що існували на території арабських країн з кінця другого тисячоліття до н.е. Найважливіші віхи в історії арабської музики - виникнення і поширення ісламу і освіту арабського халіфату.

Слайд 73

Відомості про стародавню арабську музичну культуру дуже бідні. Крім пісень праці, обрядових, побутових, військових, відомі караванні пісні (худа). Арабська музика одноголосна, мелодії багаті на мелізми, побудовані на 17-ступеневому звукоряді.

Сафі-аль-Дін (Бл. 1230-1294) - перший арабський композитор, який залишив нотовані записи (літерами і цифрами). Його праці, в тому числі «Шарафійський трактат про основи композиції», трактат про звукоряди підсумували досягнення арабської, перської та давньогрецької музично-теоретичної думки. Створив нову музичну систему - макам. Усі наступні теоретики Сходу спиралися на його дослідження.

Слайд 74

Мистецька скарбничка

Макам (макамат, мугам, мукам) – особливе музичне явище, характерне для арабської музики; професійна музика, яка склалася на основі канонічних правил, що визначають ладові та ритмічні особливості композицій.

Слайд 75-77 (містять гіперпосилання)

Витончена, зіткана з орнаментальних візерунків інструментальна мелодика музики Сходу, для якої характерна мелізматична варіантність, імпровізаційність заворожую, змушую поринути у світ казковості.

Серед найпоширеніших музичних інструментів ударні (табла, дхол, деф, рик, сагати, ситр), духові (мізмар, ней), струнні (канун, рабаба, удд, тар, сетар, дутар).

Слухання звучання музичних інструментів

Слайд 78 (містить гіперпосилання)

Сучасна музика регіону не втратила своє своєрідності і самобутності.

Творча майстерня

Послухайте сучасну арабську музику і поміркуйте над питанням збереження національних рис культури в сучасному мистецтві.

Перегляд відеоряду та обмін думками

Слайд 79 (містить гіперпосилання)

Араби говорять, що коли жінка танцює танець живота, ударні інструменти керують її стегнами, духові інструменти – серцем, а струнні – головою. **(перегляд відеоряду)**

Історія східного танцю загадкова як і сам танець пустелі. Більшість танців є жіночими та включають рухи стегон та живота. Існує безліч версій походження танцю живота. У давнину це був обрядовий танець - жінки оточували породіллю і далеко від чоловічих очей танцювали, відганяючи від неї злих духів. Вони здійснювали рухи, схожі з рухами родових мук, щоб духи не могли розпізнати, хто ж з жінок народжує, і не могли вкрати душу новороджених.

Пізніше танець живота став безперервно пов'язаний з розповсюдженням культу Богині Родючості. Основним заняттям арабів було землеробство, а танець - найвиразніший засіб для зображення будь-якої діяльності. Якщо говорити про танець живота, то він відображає процес зачаття, виношування плоду і, нарешті, народження. Саме тому танець живота містить еротичні елементи.

Слайд 80 (містить гіперпосилання)

Я запрошую вас на танцювальний майданчик. **(розповідь супроводжується переглядом танців)**

Халіджі - це традиційний арабський неймовірно красивий і ніжний танець, який просто заворожує своїми плавними рухами і граціозними жестами. Ця дія створює приголомшливе відчуття умиротворення і спокою, а особлива витончена подача і м'яка проходка роблять халіджі неперевершеним і незабутнім.

Одна з головних особливостей цієї хореографічної постановки - це костюм, у якому виконують халіджі. Він має величезне значення в смисловому навантаженні танцю. Костюм для халіджі досить просторий і навіть кілька об'ємний, з першого погляду може здатися, що він зовсім не доречний в цьому танці і буде тільки приховувати всю красу рухів. Але це враження оманливе. Наряд для халіджі додає танцю ще більше привабливості, загадковості і тільки підкреслює унікальну плинність танцю і витонченість всіх жестів.

Рухи танцю *бандарі* схожі на рухи халіджі, але більш енергійні, навіть трохи грубуваті - розчепірені пальці рук, кисті при цьому повинні бути розслаблені, ніяких східних обертань руками і вигинів, активна тряска плечима і грудьми, великі кроки. У бандарі також, як в халіджі є робота волоссям. Танець виконується великими групами в колі: можна 1 коло, 2, 3, можна змінювати рух з великим колом в 2 і назад. Можна 2 кола окремо, або 1 всередині іншого. Коли одне коло всередині іншого то рухи робляться в протилежних напрямках (тобто 1 коло йде вправо, 2 вліво і т.п.). Також по черзі в центрі кола танцюється соло.

Найголовніше - це витримати у виконанні характер танцю: завзятий, веселий, танець простих людей з примітивними рухами.

Костюм: бандар-штани, тоба-халат довжиною нижче колін з розрізами, з довгими рукавами, комір стійка або маленький виріз у горла. Голова покрита хусткою, взуття - закрите.

Танець *іракі* також дуже схожий на халіджі, його навіть так і називають іракським халіджі. Танець поширений серед сільських жителів Іраку і є дуже енергійним і динамічним. Багато різноманітних стрибків і різких рухів волоссям сучасні танцівниці східних танців ще доповнюють і різними експресивними прогинами корпусу. Руки часто утворюють так звані "пістолетики". На відміну від халіджі, рухи у танці більше акцентуються вгору, а не вниз.

Що стосується одягу для іракі, є автентичний варіант і більш сценічний. У сільській місцевості жінки носять абаю і хіджаб. Під час урочистостей жінки надягають хашмі - це багато розшите плаття, злегка приталене, з довгими широкими рукавами. А на півночі і в центрі Іраку люди в основному носять європейський одяг. Сучасний жіночий костюм для іракі нагадує вечірнє плаття - довге, облягаючого фасону (від колін сукня розширюється, утворюючи спідницю-сонце).

Слово *тахтиб* означає танець з тростинами і в дійсності є битвою на тростинах між чоловіками, які показують свою силу. Традиційно в Єгипті чоловіки носили з собою довгі палиці з бамбука, які використовували в якості зброї. Поступово склався особливий чоловічий танець - тахтиб, в якому імітувалося бій на палицях.

Танура перекладається як «спідниця». Це не тільки фольклорний, а й ритуальний танець, який виконують чоловіки. Права рука танцівника піднята догори, до неба, а ліва направлена донизу. Це символізує перехід благословення від неба до землі.

Культурні взаємовпливи (слайд 81)

Схід заворожував своєю своєрідністю митців з усього світу.

Слайди 82-83

Схід заворожував митців Європи. Французький художник-романтик Ежен Делакруа під впливом подорожі до Алжиру і Марокко написав картину «Алжирські жінки у своїх покоях». Інтерес Тараса Шевченка у студентські роки до культури арабського Сходу втілюється в його картині «В гаремі».

Слайд 84 (містить гіперпосилання)

Під впливом казок «Тисяча і одна ніч» російський композитор Микола Римський-Корсаков написав симфонічну сюїту «Шахерезада».

Перегляд фрагментів відеоряду.

Слайд 85 (містить гіперпосилання)

Композитор Роберт Шуман вперше застосував термін «музичні арабески». Так він назвав свою п'єсу для фортепіано. Музичні арабески є і у французького композитора Клода Дебюссі.

Творча майстерня.

Послухайте фрагменти музичних арабесок та подумайте, чому автори дали п'есам таку назву.

V. Перевірка засвоєння знань.

1 варіант – презентація учнями творчих робіт.

2 варіант – тестування (додаток)

VI. Рефлексія

Історія Сходу нагадує постійно вируючий казан, який епізодично «вистрілює» експансіями і завойовницькими війнами. Але саме східна культура «переплавила» в цьому котлі все краще, що є в культурах завойованих народів, одночасно обдарувала їх своїми технологіями, а в підсумку дала світу абсолютно чудові зразки мистецтва.

Використані джерела

<http://islam-info.ru/sira/>

<http://khatt.ru/>

<http://mariam.kiev.ua/>

<http://muslim-design.ru/>

<http://narodna-osvita.com.ua/>

<http://ornament.rode.land/>

<http://sanat.orexca.com/2005-rus/>

<http://tarasdudar.ru/>

<http://uchebniks.net/book/8>

<http://um.co.ua/>

<http://vsviti.com.ua/makepeople/>

<http://www.channelingstudio.ru/>

<http://www.iranchamber.com/art/articles/>

<http://www.islam-portal.ru/novosti/>

<http://www.kalemguzeli.net/galeri/hat-galerisi>

<http://www.persiancarpets.ru/history/>

<http://www.radaspilnot.org.ua/>

http://www.rarebook-spb.ru/info/history_of_calligraphy/arabic_alphabet/

<http://www.restbee.ru/guides/ekskursii/>

<https://abodedecoration.com/>

<https://discoverydesign.livejournal.com/>

<https://etotam.com/>

<https://gardiniya.com/>

<https://islam.ua/>

<https://kamalballan.ru/s>

<https://kosivceramics.com/>

<https://masterok.livejournal.com/>

<https://megabook.ru/article/>

<https://orientceram.livejournal.com/tag/>

<https://ornament-i-stil.livejournal.com/>

<https://pidruchniki.com/>

<https://pidruchniki.com/00000000/kulturologiya/>

<https://rgdn.info/>

<https://ru.wikipedia.org/wiki/>

<https://studopedia.org/>

<https://turkkey.ru/>

<https://ua.igotoworld.com/ua/>

https://ua.igotoworld.com/ua/poi_object/
<https://uateka.com/uk/article/culture/architecture/>
<https://uk.wikipedia.org/wiki/>
<https://westudents.com.ua/>
<https://wikiway.com/saudovskaya-araviya/mekka/>
<https://www.islamisanat.net/>
<https://www.russian-mayolica.ru/>
<https://www.vestnik.az/>
<https://history.vn.ua/pidruchniki/gajdamaka-art-10-class-2018-standard-profile-level/13.php>

Видання підготовлено до друку та віддруковано
редакційно-видавничим відділом ЧОПООП
Зам. № 1684 Тираж 100 пр.
18003, Черкаси, вул. Бидгощська, 38/1